

ایشیق

سایى ۴، یای ۱۳۹۸، قیمت: ۲۵,۰۰۰ تومن

اۆزل بۆلوم:

آذربایجان توی لاری

Snapp!
Food

۱۲،۰۰۰ تومن ائندیریم اسنپ فوددا

تبریزده ۵۰۰ رستوران دان آنلاین یئمک سفارش وئرین

ishiq98

ائندیریم گدی

بیرینجی سفارش اوچون

اسنپ فود اپلیکیشنن نصب ائله

snappfood.ir

مرکز دندانپزشکی و زیبایی

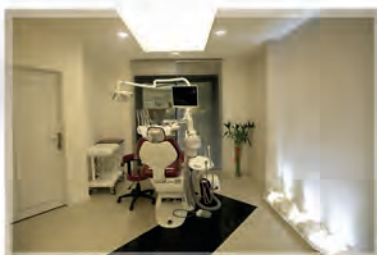
دکتر زهدی

جراح - دندانپزشک

استفاده از ست استریل شده اختصاصی برای هر بیمار
 مجهز ترین دوربین داخل دهانی
 اتاق رادیوگرافی مجزا ۱۰۰٪ کنترل اشعه
 سیستم رادیوگرافی با Vista scan با بهترین کیفیت تصویر دیجیتال (RVG)

ارتودنسی- درمان ریشه - جراحی دندان عقل
 ایمپلنت - زیبایی

اشرفی اصفهانی، بالاتر از میدان پونک، نبش بلوار امام حسن، پلاک ۳۳۳، طبقه سوم، واحد ۸

WWW.ZOHDI.IR

۴۴۶۲۰۰۳۵ - ۴۴۴۵۸۰۰۷

طرح ۶۷

✓ اعطای تسهیلات تا سقف ۲ میلیارد ریال

✓ با نرخ ۶٪

✓ ۴۸ ساعته، بدون ضامن

www.bsi.ir

@kalartextile

@kalartextile

www.kalartextile.com

قالملی‌لار قالار

پارچه مبلی قالار؛ مجموعه‌ای از بهترین‌ها

تمام آن چیز است که
ارزش ماندگاری دارد

قالار

فروشگاه مرکزی:

یافت آباد شرقی، بازار مبلی شماره یک ایران
خیابان ولی محمدی، نبش کوچه طالقانی
مجتمع ایران زمین، پارچه مبلی قالار
تلفن: ۶۶۲۱۹۳۲۶ - ۶۶۲۱۱۵۳۰

شوروم:

احمد آباد مستوفی، بلوار پارسا، میدان پارسا شهرک
صنایع چوب بهسازان، سالن ۱۶۸
تلفن: ۵۶۷۱۷۷۱۸ - ۵۶۷۱۷۷۱۹
فکس: ۴۲۶۹۴۷۹۹

مسئول مدیر و درگی نین صاحبی:
روشن نوروزی

یازیچی لار کاتبی: رامیز قلی نژاد

بو سایی نین امکداشلاری:

اثل بیلیمی موسسه سی، روزبه
جدیدالاسلام، رضا همراز، زهرا یاسمن،
فرید موسوی، سودابه تقی زاده زنوز،
مسعود آذر، نیگار نوروزی، اتابک سپهری

اندیتور: ائلدار موغانلی

ایشیق

آذربایجان تورکجه سینده اوچ آیلیق درگی
بیرینچی ایل، دوردونجو سایی، یای ۱۳۹۸
قیمت: ۲۵,۰۰۰ تومن

عکس جلد: حسین کریم زاده / دکو استودیو ▲

واللاه، من بئله یازیرام! | روشن نوروزی
«ایشیق» درگیسی نین حؤرمتملی اوخوجولارینا | رامیز قلی نژاد

اؤزل بؤلوم: آذربایجان توی لاری

توی لاریمیز؛ ملی-مدنی دیرلریمیز | ائلدار موغانلی
هر ائودن ایکی باش | ائلپاد موسوی
عاشیقلیغیمین ایلک توی مجلسی | عاشیق حسن اسکندری
عاشیق موسیقیسی و بوگونکو توی لاریمیز | عاشیق سولدوز مهدی پور
توی و ادبیات | حیدر آرازلی
اوچ نسل دن، اوچ توی | گولناز
تبریزین قدیم توی دبلری | زهرا یاسمن
مرندین قدیم توی دبلری | زکیه ذوالفقاری
گلین بایاتی لاری | تارلا سلطانوند
ساقدوش، سولدوش | محمدعلی جدیدالاسلام
یاللی سیز توی، توی اولماز | محمدرضا اسماعیل زاده
خئیر- دعا مجمئییسی | نیگار نوروزی
قارا قوماش لی چادیرلار | نرگس هریسی نژاد
سوبا بدیم سلطانیدیم ... | فریبا مرتضایی
گؤی آتلی بالاخان | حبیب فرشباف
خئیر- دعا | حاجی هریرلی
جشن عروسی در قله | مهران فانی خیایو
مشدی عباد ائولنیر | رامیز تایی نور
ما قشقایها | فاطمه ذوالفقاری
«اورمو» نون توی سسی | حسین واحدی

۶

۸

۹

۱۰

۱۲

۱۶

۲۰

۲۴

۳۰

۳۴

۳۸

۴۱

۴۲

۵۰

۵۴

۵۶

۵۸

۶۰

۶۲

۶۳

۶۴

۶۶

۶۸

داخلی مدیر: تارلا سلطانوند

عکس: پریسا هاجری، مسعود حاج
جعفری زاده

گرافیک و صفحه آرایی: استودیو شید
ترجمه: ناهیدشیری زاد، سودابه تقی زاده زنوز

ایشیق سایتی نین باش یازاری:
ائلدار موغانلی
www.ishiq.net

آنلاین ساتیش و آبونمان:
www.ishiq.ir
info@ishiq.ir
۰۹۳۷۹۹۹۶۳۷

مطبوعات دکه لرینده ساتیش:
شرکت نشرگستر امروز
تلفن: ۰۸۱۰۰۰۰۵۴-۲۱

کتاب ماغازالاریندا ساتیش:

آدرس: تهران، خیابان خردمند جنوبی،
پخش ایشیق
بن بست حقانی (پنجم)، پلاک ۱۲، طبقه
اول تلفن: ۰۸۶۰۷۲۹۴۴-۲۱

چاپ: چاپخانه عمران
تلفن: ۰۲۵۱۶۶۶۱۰۹۱

۷۳

ائل گوجو، سئل گوجو | ابوالفضل نسائی

۷۵

«باغچه جوق» سارایی | مسعود داوران

۷۷

زبان رسمی و معضل زبان های غیررسمی در ایران | رقیه کبیری

۸۰

تجربه ی نشست های فرهنگی زنان خانه دار | حرمت رضوی

۸۲

بین الخالق صنعتکار | رشم؛ عظیم عظیم زاده

۸۸

تئاترین اؤز دیلی وار | نازیلا ایرانزاد بنام

۹۶

تماشای صداقت در کرانه های ارس | رضا معطریان

۱۰۰

گوهری در عصر پرگویی های دیجیتالی | کیارنگ علایی

۱۰۲

عکس هایی از دیروز و درس هایی برای امروز | محمد حب وطن

۱۰۶

ادبیات ایشیقیندا | شاعر؛ حبیب فرشلاف

۱۱۰

بیر سوال، ایکی جواب | نریمان ناظم و رامین جهانگیرزاده

۱۱۴

نثرن نثره | ارسطو مجردی

۱۱۵

هله ده آنام لا فرش توخیاریق | وحید بندامیر

۱۱۶

امانت | روح انگیز پورناصح

۱۱۸

آنامین گؤزلی | سودابه تقی زاده زنوز

۱۲۰

چولاق اسماعیل | مقصود تقی زاده هریس (نیسگیل)

۱۲۱

سس دن آرینان شهر | رحیم خیاوی

۱۲۵

قفسه دؤیونن گؤیرچین | تارلا سلطانوند

۱۲۶

بیر عؤمور لوک خاطره... | مهسا عبدالعلی زاده

۱۲۸

شعرلر | عبدالله یالچین، زامان پاشا زاده، سوسن نواده، ع. چاپار

۱۳۲

آداب و رسوم عروسی در «آذربایجان» | آیدین ملک زاده

۱۴۰

آداب و رسوم عروسی در «ترک های خراسان» | اسماعیل سالاریان

۱۴۸

آداب و رسوم عروسی در «ایل قاراپاق» | عیسی یگانه

۱۵۴

آداب و رسوم عروسی در «ایل قشقای» | غنیمت اژدری

واللا، من بئله یازیرام!

| روشن نوروزی | مسؤل مدیر |

■ ایلیک دفعه یئنی یئتمه‌لیک چاغلاریمدا کرج شهرینده بیر شعر مجلسینده طنز شعرلری نین دینله‌ییبجیسی اولدوم. بو طنطنه‌لی ادبی مجلسه تبریزدن ده ایکی شاعر گلمیشدی. بو قوناق شاعرلر باشقالاریندان داها آرتیق شعر اوخویوردولار. اول بئله دوشونوردوم کی بو شاعرلرین دؤنه- دؤنه شعر اوخوماق لاری اونلارین قوناق کیمی مجلسده اشتراک ائتدیک لری اوچوندور؛ آنجاق مجلسین گنیشاتیندا باشا دوشدوم کی بوایش مجلس اشتراکچی لاری نین خواهشی ایله‌دیر. شاعرلرین بیر «سمندیه» آدلی اوزون بیر شعرینی ایکی دفعه، ایکینجی شاعر ایسه حافظین «الا یا ایها الساقی ادر کاساً و ناولها» مصرعی ایله باشلانان شعرینه نظیره بیر شعر تکرار اوخودو. مجلسده تبریزدن اشتراک ائندن او ایکی قوناق شاعر، اونودولماز آذربایجان شاعرلری «حمید آرش» و «مجید یالقیز» ایدی.

سونرالار «آذربایجان ادبی مدنی سیمالاری» نین عکاسلیق پروژه سینده، مطلق بو ایکی گؤرکملی آذربایجان شاعرلری نین سوراغینا گئتمگی اؤزوم له قرار قویموشدوم. ۱۳۸۶ نجی ایلین قیشیندا بو قراریمی یئرینه یئتیرمک اوچون تبریزه گئتدیم. تبریزده یاشایان بیر چوخ ادبی-مدنی سیمالاری گؤروب، اونلارلا دانیشیب، شکل لیرینی چکدیم. بو سفرده تبریز ضیالی لاریندان صمد چایلی، حسن انداچه و سیفالله اکبری منه چوخلو یاردیمجی اولوب، بو شخصیت لرله گؤروشمگه شرایط یارادیردی لار.

اوستاد «حمید آرش آزاد» ین گؤروشونه صمد چایلی و حسن انداچه ایله برابر گئتدیم. «آرش آزاد» ی او زامانا قدر دئدیگیم کیمی بیر دفعه او ادبی مجلسده گؤرموشدوم؛ آنجاق اوندان سونرا اثرلرینی اوخویوب لذت آلیردیم.

اوستادین ائوپنه چاتدیقدا او گؤزل بیر کت شلوار گئییملی گؤرکمه ییزی قارشیلادی. گویا اؤنجه دن جناب انداچه و صمد چایلی اونا نه اوچون گلدیگیمیزی و اوندان شکل چکه جگیمیزی سؤیله میشدی لار. اوستادین حیات یولداشی چوخ صمیمیت له بیزدن چای و میوه ایله پذیرالیق ائتدی. آرش اؤز ده بیر ایکی شوخلوقدان سونرا، یئنی اثرلریندن اوخودو. من ایلیک شکیلی ائله اونون بو احوال روحیه سیندن چکدیم؛ آنجاق نسه اوره ییمه یاتمادی. چوخ رسمی بیر گؤرونوش ایدی. اونا همیشه اولدوغو کیمی اولماغینی دئمک ایسته ییردیم؛ آنجاق اوتانیردیم. نهایت جسارتیمی بیر یئره ییغیب، اوزومو اوستادا توتوب دئدیم: «دوزونو ایسته سز، من مستند پرتره لر چکیرم. من بو پروژده آذربایجانین فرهنگ ی شخصیت لرینی عادی حیاتلاریندا اولدوق لاری کیمی گؤستمگ ایستیرم»

اورک سؤزومو دئمیشدیم، آنجاق منظورومو نه قدر چاتدیردیغیما امین دئییلدیم. اوتاغین گوشه سینده کی میزی گؤستریب، دئدیم: «اوستاد، الان سیز چوخ رسمی بیر حالنده سیز. اگر معمولاً بو میزین آرخاسیندا یازیرسیزسا، ایستیرم سیزدن بو میزین آرخاسیندا اوتوردوغوز حالدا بیر شکل چکم»

بو سؤز دئدیگیم آن دا، زندان دان خلاص اولموش بیر انسان کیمی دریندن نفس چکیب، گئتی چیخارتدی؛ اوتاغین گوشه سینده اولان بیر بالشی گؤتوروب، دیرسگی نین آلتیندا قویوب، یئره اوزاندی. قلم کاغذینی الی نین آلتیندا توتوب دئدی: «واللا، من بئله یازیرام!»

«ایشیق» درگىسى نىن خۇرمتلى اوخوجولارينا

| رامىز قلىنئاد | يازىچى لار كاتىبى |

■ عزيزو خۇرمتلى «ایشیق» اوخوجولارى!

«ایشیق درگىسى»، نىرى نىن اىلىك گونوندىن اوخوجولارى ايله شفاف بىر مناسبت و آنلاشيلمادا اولماغى اؤزونه مقصد گۆتورموشدور. بو او دىمك دىر كى بىز ايشيق درگىسى ايله اوخوجولاريمىزىن آراسىندا اولاييله جك هر بىر مساله نى اونلارلا پايلاشماقدان چكىنمىرىك. نيهه كى بىز اوخوجولاريمىزى درگى نىن اجتماعى سرمايه سى و اونون داواملىلىغىنى تامين ائدن اساس عامل كىمى حساب ائدىرىك. بو باخيش لادئيه بىلرىك كى ايشيق درگىسى نىن ده اصیل صاحبى ائله اونون اوخوجولارى دىر.

ایشیق درگىسى نىن دۆردونجو نومره سى حاضيرانماسى عرفه سىنده بىزىم مطبوعات، كتاب و عمومىتله نشر ايشچىلرى نىن هر هانكى بىر ازاده لریندن خارج عامل لر اساسىندا نشر و كاغاذ بازارىندا جدى بحران ياراندى و بو بحران هله ده دوام ائتمكده دىر؛ نمونه اولاراق ايشیق درگىسىنده ايشله نىلن كاغاذىن هر بىر كىلوسونون قىمتى بىرىنجى نومره يه نسبت ۵۰۰۰ تومن حدودوندىن ۳۵۰۰۰ تومن حدودونا قدر آرتدى (۷ برابر). باخمايلاق كى بو قىمتىن آرتىمى بو گون ۵ برابر حدودوندا دىر، آنجاق يئنه ده بوتون مطبوعات و خصوصيله ده دولت يارديم لارىندان (مطبوعات يارانه سىندن) بهره لنمىن مى مطبوعاتىن قارشىسىندا دوران اساس بىر مانعه كىمى عمل ائدىر و اونلارنىن آردىچىل و منتظم صورتده نشر اولونماسىندا جدى پرابلئم لر يارادىر. ايشیق درگىسى ده بو پرابلئم لرله اوز به اوز دىر. بونون لاياناشى ساتىلان مطبوعاتىن پولونون واخىتىندا قايتىمماسى، نشر پرابلئم لرى و درگى نىن توزیع مساله سى پرابلئىمى يارانان وضعىتى داها دا گرگىنلشدىرير.

بئله بىر وضعىت بىزى ايكى يول آيرىچىندا قويور: ۱- درگى نىن نشرىنى دايدندىراق؛ ۲- درگى نىن نشر خرچ لرىنى آزالتماق هدفى ايله اوندا ايشلنن كاغاذى گلاسه دن تحرير كاغاذىنا دىيشىپ، قىمتىنى ايسه اوخوجولارنىن دامادى سيخىنتى لارنى نظره آلاق معین قدر (۱۰ مین تومن) آرتىراق؛ بو شرطله كى، درگى نىن محتوا، فورم، گرافىكا و ديگر تكنىكى سويه سینه هئچ بىر ضرر يئتشمه سين. بىز ايكىنجى يولو سئچمىشىك. نظرىمىزجه، بو يول ايشیق درگىسى نىن نشر دوامىنى هله لىك تامين ائده بيله جك بىر يول دور. بو يولون كنارىندا آگهى و تبليغات جذب ائتمه مساله لرى نىن ده آردىنى جدى صورتده توتماق قارىنا گلمىشىك. اوميد ائدىرىك پرابلئم لرین حل اولونماسى ايله يئننى دن مناسب و آل وئرىشلى بىر دورومدا درگىنى واختى واخىتىندا و داها دا يوخارى بىر ژورنالىسم متدلارى سويه سىنده سىز خۇرمتلى اوخوجولاريمىزدا تقديم ائده بىلك.

بو مراجعت واسطه سى ايله، درگى نىن نۇبتى نومره سىنى واخىتىندا نشر ائده بىلمه ديگىمىز اوچون سىز خۇرمتلى اوخوجولاريمىزدان عذر ايسته بىرىك. بىرىنجى نومره مىزىن باشلانىشىندا دئدىگىمىز كىمى «ایشیق درگىسى» اؤنه آددىملاغا چالیشاچاق دىر؛ دورغونلوقدان اوزاق، ايشىقلىغا دوغرو گئدن هر بىر كىمسه نىن يول يولداشى اولاجاق دىر و اونا اوزانان هر بىر امكداشلىق الينى صمىمتله سيخاچاق دىر.

اؤزل بۇلوم: آذربايجان توى لارى

آى عاشيق تعريفله بيزيم گلىنى
قايىنا دئىين باغلاسين بئلىنى
اٲل-اوبا دئسين آى بئى تويون موبارك
بئى سئوينديرسين اوباسىنى-اٲلىنى

توی لاریمیز؛ ملی-مدنی دیرلریمیز

اندادر موغانلی | شاعر

■ آذربایجان خلقی نین عنعنه وی مدنیتی بیر چوخ دونیا خلق لری عنعنه سی و مدنیتی ایله یاخینلیغی، اوخشارلیغی و بعضاده اورتاقلیغی واردیر؛ آنجاق بو اونون اؤزونه مخصوصلوق و همین خلق لرین عنعنوی مدنیتی ایله فرقلی اولدوغونو آرادان قالدیرمیر. بو اؤزونه مخصوص لوق و فرقلی لیک آذربایجان خلقی نین تاریخی کئچمیشی، بوگونکو حیات طرزی، دنیا گؤروشو، فلسفی آنلایشی، ائسته تیک ذوقو، پسیخولوژیک خاصیتی، اجتماعی داورانشی، فولکلور اؤزل لیگی و دیگر ملی-مدنی پرنسیپلریندن ایره لی گلن اؤزونه مخصوصلوق دور. بونلار قدیم دوردن بو گونه کیمی قورونوب ساخلانیمیش، خصوصیت لری دییشسه ده، ماهیتی دییشمه میس دیر.

اؤز معنویاتینی و دنیا گؤروشونو قورویوب یاشادان آذربایجان خلقی نین حیات فعالیتلری نین بیر چوخ طرفلرینه او جمله دن: عنعنوی توی مراسم لرینه، بایرام لارینار و عادت-عنعنه لرینه بو گون ده شاهدیک. اونلار هله ده خلقین تفکرونده و معیشتینده یاشاییر و هله ده یئرینه یئتیریلیر. بونلاردان اؤز ترکیب حصه سی، گئیش ساحه سی، فولکلور رنگارنگ لیگی و آردیجیل اجرا مرحله لری ایله خلقین حیات فعالیتینده هله ده اؤز اهمیتینی ساخلایان و طنطنه ایله کئچیریلن، «آذربایجان توی لاری» دیر.

آذربایجان توی مراسمی عصرلر بویو خلقین یوکسک سویه ده قید ائتدیگی اجتماعی-مدنی مراسم اولموشدور. توی، عائله مناسبتلرینی رسما تعریفله یین و ائولی لیک پرووسی نین رئاللاشماسینی قطعی لشدیرن عامل اولدوغونا رغما، خلقین ملی کیملیک چرچیه سینده دیرلندیردیگی بیر چوخ عادت و عنعنه لری نین ده تظاهر میدانی دیر. بو باخیمدان، توی آذربایجان خلقی نین ملی معنویاتی نین چوخ گئیش ساحه سینین احاطه ائدن جدی بیر مراسم دیر؛ بو مراسمین اشتراکچیس اولماق، هر بیر آذربایجانلی نین اونودولماز گونلریندن حساب ائدیلیر.

تویون ایلک نؤبه ده سئوینج و شنلیک گتیرن مراسم و ایلنجه مکانی اولدوغو گؤزه چارپیر؛ آنجاق اونون اجرا پرووسی و چرچیه سینده کی مرحله وی گؤروله جک ایش لری نظرده توتدوقدا، نه قدر تشکیلاتچیلیق ماهیتی داشییان و خلقین ملی معنویاتینی اؤزونه عکس ائتدیرن بیر مراسم اولدوغونو درک ائدیریک. بو مرحله لر و اونلاردا گؤروله جک هر بیر فعالیتین هانکی بیر زامان و مکاندا و هانکی مکانیزم لرله حیاتا کئچیریلمه سی جمعیتین اینانج لارینا دایاناراق، مهم بیر مساله لر کیمی دقته لایق دیر. «ائلچی لیک»، «نشان»، «حنا یاخدی»، «کبین کسدی»، «گلین گتیرمه»، «توی» و «دوواق آندی» کیمی مهم مرحله لریندن توتوموش تویون سونراکی مرحله لرینه قدر آیلان هر بیر آدیمدا خلقین اینانجینی، دنیا گؤروشونو، فلسفی آنلایشینی، دینی و میفیک تصوراتینی آچیق آیدین گؤرمک اولار.

اوزون عصرلر بویو یننی اجتماعی-اقتصادی و ایدئولوژی شرایطلریندن تاثیرلنرک دییشیک لیک لره اوغریان، آنجاق اساس ماهیتینی دییشمه یین و اجرا چرچیه سینده گؤروله جک ایش لری هله ده اؤزنده داشییان آذربایجان توی لاری، بیر چوخ ملی عادت-عنعنه لری، خلق اینام لارینی و جمعیتین ملی-مدنی معنویاتینی احاطه ائتدیگی اوچون آذربایجان خلقی نین ملی-مدنی دیرلری حساب ائدیلیر. موسیقی، رقص، نمایش، دییشمه، گئییم، مطبخ مدنیتی، قوناقچیلیق، ایش بیرلیگی و بونلار کیمی دیگر پرنسیپلر و اجتماعی مدنی داورانش لار آذربایجان تویونون اساس خصوصیتلرینی تشکیل ائدیر. بوتون بونلار گونوموزه قدر اؤز تراوتینی ایتیرمه دن، دیرینی ساخلامیش و آذربایجان خلقی نین ملی مدنیّت خزینه سینین زنگینلشدیرمیش دیر.

▲ عکس: پویا موغانلی

آيين قيتليغيندا اونودولموش ناغيل هر ائودن ايكي باش

ائلياد موسوى | شاعر

مساله ديشمك يا گليشمك دئيل؛ حتى گونون گركلرى ايله آداپته اولماق دا ايندى يازماقدا اولدوغوم يازى نين سۇز قونوسو دئيل. بو يازى نين قونوسو بيردن بيره اؤزوموزو ايچينده گۇردويوموز بير «آل - وئر» دير: آديق لازيميز و وئرديك لريميزين اوزه رينده اوداقلانماق ايسته بير بو يازى، و او آليش وئریش بازارى نين منطيقىنى آنلاماغا چاليشير. نهايتده ايستيرم بونو دئيم: بيز اؤزل تجربه و بيريجيك خاطره لريميزى وئرپ يئرینه بير نچه گيگابايت عكس آلميشيق. دئمه يه سۇزوموز، تعريفله ميه اولاييميز قالماييب؛ عكس آما واريميزدى، چوخ واريميزدى. بيريسى بيزدن سوروشاندا فيلان زامان گنتديگين توى نجه ايدى، اليميز ايستر ايسته مز جيبيميزده كى موبيله، بارماغيميز ايسه موبيلين گالريسيه طرف اوزانير. سۇز؟ يوخوموزدو! ناغيل؟ يوخوموزدو!

خاطره دن سَنده (خاطره سيز بيريسى اوچون توپلاديغى عكس لر «واريديم» سندن دن باشقا نه ولا بيلرلر؟)، ناغيلدان نمايشه كؤچموشوك بيز. آما بونلارين آراسيندا كى فرقى نجه آچيقلاماق اولار؟ خاطره سوبژكتيو بير وارليق دير؛ اؤز نه نين ايچ دونياسينا، بيرئى سل وارليغينا باغلى دير. زامان زامان، ايستر ايسته مز، بللى بليرسيز چاغريشيم لازلا بيلينجين اوست قاتينا گله بيلر، منيمسنيله بيلر، حتى بئله ديشديريله ده بيلر. خاطره آنيمسانديغى آن، آنيمسا يانين دوداغينا بير گولوش، گؤزونه بير ايشيق آرتيرا بيلر. خاطره هر زامان سايدام، هر زامان ايشيلتيلي، هر زامان جانلى اولار، آما سند اوجور بير شئ دئيل. دونيا ديشرو سند ديشمز؛ اولدوغو كيمي قالا؛ آما اولدوغو كيمي ده قالماز، اسكيير، رنگى زادى بوزارار ايللر كئچديكجه. اونا باخديغيندا دونئى دئيل، بوگونونو گؤررسن؛ قوجالميشسان گؤررسن. ناغيل ايله نمايشين فرقى داها دا بؤيوكدور. اوشاقلقدا ائشيتديگينيز ناغيل لارى خاطرلايبن؛ عيى ناغىلى فرقى آغيزلاردان ائشيتديگينيزى خاطرلايبن؛ عيى ناغىلى، عيى آغيزدان، فرقى زامانلاردا ائشيتديگينيزى ده خاطرلايبن. ناغيل هر دفعه روايت اولاندا دينله ييجيسى ايله يئنى دن و يئنى بير باغ قورار. والتر بنيامين دوغرو دئيردى: «كوزه چى الى نين

ایزی کوزه ده قالان کیمی، ناغیل تعریفله یه نین آياق ایزلری ده ناغیلدا قالیر.» نمایش آما فرقلی بیر شئی دیر. نمایشین متنی بیر یول یازیلیب تثبیت اولار؛ میزانشی مشخص اولار، نئچه مدت تمریندن سونرا سئن اوستونه گئدر. سئن اوستونه گئتدیکده ایسه ایش قورتولوبدور داها. او نمایش بیر ایل بویونجا هر گنجه اجرا اولسا دا، بوتون گنجه لرین ممکن اولدوغو قدر بیر بیرینه اوخشاماغی ان بؤیوک شرط دیر. حالبوکی ناغیل تعریفله مکده بوجور بیر شرط یوخ ایدی، اما داها بؤیوک مساله، فقط ده بو دئدیک لریم دئییل، سند و نمایشین ال بیرلیگی دیر. یعنی خاطره و ناغیلین آياقلانماغی ایله آياق توتان بو سندلر، گرچک یاشامدان توپلانمیش سندلر دئییل لرده، قاباقجادران متنی یازیلیمیش، تمرین اولونموش، حاضرلانمیش نمایشین سندلری دیرلر. باخین توی فیلم لریمیزه، باخین توی عکس لریمیزه، اونلار استاد ائله یرک بیرسی اونلار بوجور یاشا یاردیلار ادعاسینی ائده بیلر می، چوخ دئمیرم ساده جه ۱۰ ایل بوندان سونرا؟

توی دا بیر آیین ایدی
واو آیینین اعتباری
اگر بیر طرفدن ایکی
انسانین آراسیندا
یارانمیش سئوگی
یا ایلشگینی
قوتلایاراق رسمیه
تانیماقلا باغلی
ایدی، او بیرسی
طرفدن ده توپلومون
بودیون واسطه سی
و تانری ایذنی
ایله دوام تاپا
بیله جه بیندن دولای
گلیردی

۲

توی بیزلرده بو سون زامانا کیمی بیر آیین ایدی. آیین ایسه نمایش کیمی دئییل، واقعیتین بیر پارچاسی، هم ده لاپ اؤنملی پارچاسی کیمی قاورانیلاردی؛ آتروپولوق لارین گؤستردیک لرینه گؤره بو گون هنر آدی ایله تانیدیغیمیز او وارلیق اوزون ایل لر آیینین قوللوقوندا اولان بیر شئی ایدی. بو دئدیگیم سؤزو داها دقیق آنلاماق اوچون سماع رقصینی اؤرنک وئرمک اولار. قونیه نین بوگون «کولتورل بیر بازار» چئوریلدیگینه باخمایین، بو سون زامانلار کیمی، کیمیمی گؤزل گؤرونمک اوچون یا دا توریست توپلاماق اوچون سماع رقصی ائتمزدی، اؤنملی بیر آیینین بیر پارچاسی اولماق اوچون سماعیا دوراردی. بو معنادا توی دا بیر آیین ایدی و او آیینین اعتباری اگر بیر طرفدن ایکی انسانین آراسیندا یارانمیش سئوگی یا ایلشگینی قوتلایاراق رسمیه تانیماقلا باغلی ایدی، او بیرسی طرفدن ده توپلومون بو دیون واسطه سی و تانری ایذنی ایله دوام تاپا بیله جه بیندن دولای گلیردی. دئمک فردی یاشامی، جمعی یاشاما دیونله بیردی توی، یا دا باشقا سؤزله دئسک بیرئی لرین آیین یازیمونون توپلومون آیین یازیمی ایله عینی لشدیریردی، یئنه ده تانری ایذنی ایله. توپلاردا چالیب اوخویان، اما یالنیز دا چالیب اوخویان دئییل، هم ده توپدا آغ ساققالیق ائدن، اولوب بیتن لره سهمان وئریب، ایندی نه ائتمه لی بیک دئین عاشیق توپلومون نماینده سی ایدی. بیر چوخ گون لر بو سوال اوزه رینده دوشونموشم: «توپدا آياغا قالخیب، اصلی- کرم ناغیلینی دئی عاشیق دئین کیشی اولحظه یه کیمی بو ناغیلی ائشیتمه میش می؟» البته کی ائشیتیمیش؛ اما ناغیل نمایش دئییل، اؤیکو دئییل، تکرارلاماقلا تکراری لشمز ناغیل. عاشیق ایسه توپلومون ناغیلینی توپلوما تعریفله یین - یعنی اؤز دیل لری ایله دئسک، ائلین سؤزونو دئین- سئچکین انسان دیر؛ بو آچیدان اونون تعریفله دیگی ناغیل، هامی نین ناغیلی دیر، هم ده هامی نین ایش بیرلیک و قاتقیسی ایله اولوشموش اولان ناغیلی. آیینین ناغیل و خاطره یله ایلگیلندیگی و بیرلشدیگی یئر بورادیر. اؤرنک وئریم: کیمیمی شبته دسته سینه بو دفعه کربلا اولایینی باشقا شکیلده جانلاندیرین دئمز؛ او دسته یه یورولموشوق همشه کی اولای لاری گؤرمکدن دئمک آنلامسیردیر. آیینین مساله سی یئنی یوخسا تکراری اولماق دئییل، دوغرو اولماق دیر. آیین هر زامان توپلومدان قایناقلا نیب، توپلومون ناغیلینی دئیر و بو شرط لری ساووندوغو زامانا کیمی دوغردور.

مارگارت تاچر «بیرر- بیرر انسان لار واردیلرلر، آنجاق توپلوم دئییه بیر شئی یوخدور» دئیشدیر. بو جمله بیر فلسفی یوزوم یا دا خبری بیر گزاره دئییلدی. مشخص اقتصادی سیاستلرین توپلومدا ایره‌لی سورولمسی نین منطقی و گرکلی سونوجو ایدی. همین اقتصادین آزدان چوخلان باشقا اۆلکه‌لرده اویغولانماغی، همان منطقی سونوج لاری باشقا اۆلکه‌لره ده آزدان چوخلان آپاردی. یئنی و گونو گوندن هژمونینی اله کئچیرن اقتصادین قورولوشو و گرک‌لرینه گۆره توپلوم دئییه بیر شئی اولمالی ایدی، داها اولمالی ایدی. بو پروسسین نتیجه‌سینده و توپلومون انکار اولونماغی ایله بوتون ایلگی لری، ایلیشکی لری توپلومدان کسيلمیش یئنی بیر انسان دوغولمالی ایدی؛ دوغولدو دا او تک باشینا اوغورلو اولاجاغی گرکن انسان؛ او اۆزو اۆز پایاغینی برک یاپیشماغا مجبور اولان انسان. دوغولدو و بورالاردا گلدی؛ بیزیم یاشادیغیمیز یئرله.

توی آیینی ایکی انسانین آراسینداکی سئوگینی تانری ایدنی ایله توپلوما دویونله بیردیه و اۆز معناسینی دا بو ایلگی لردن قازانیردیس، توپلومون یوخا چیخماغی ایله بو معنا دا ایتیپ باتاجایدی، ایتدی ده، باتدی دا. دئمک توپلومون گونو گوندن گوجسوزلشمگی ایله توی دا آیین لیگینی ایتیریب، پارتی یا چئوریلدی. پارتی یا گئندن انسان سئوگی آرابولوجلوغو ایله توپلومو قوتلاماغا دئییل، اۆز فردی منفعت‌لرینی آختارماق اوچون پارتی یا گئتمه‌لی ایدی. آنانین بالاسینا انتدیگی محبتی قازانجا چاتماق اوچون بیر تور یاتیریم (سرمایه‌گذاری) اولاراق آنلاییب، ایضاح ائدن، هله بونونلا دا یئتمیمه‌ییب، اوشاغین بويا باشا چاتماغینی آنا اوچون بیر روحی- روانی قازانچ اولاراق تانیملایان اقتصادی قورولوش، طبیعی کی هر هانسی تویدا تۆرن ده، سن اۆزونون گۆرونمگینه چالیش، اۆز لذتینی آپار حؤکمونو وئرمدن بیر آنلیق اولسون بئله قوشقونماز. یوخسا گئیینیلن گئییم‌لرین چوخو و بیر چوخ یئر کیمی بیریرینه اوخشیان توی لار ایله گئییمین فرقلی اولدوغونا مرید لیك حدینده حساسیت گۆسترلن توی لارین آراسینداکی فرقی نجه آنلاماق اولار؟ کاشکی اورتاداکی فرق بو اولسایدی فقط، آما دئییل، یوخاریدا دئدیگیم کیمی عاشیق توپلومون دیلیندن و توپلوم لا بیر دیالوگدا بولوناراق دانیشاردی قدیم توی لاریمیزدا. آنجاق توپلومون یوخا چیخدیغیندان سونرا، عاشیق دا توپدان چیخیب، سئن اوستونه چیخمالی ایدی و قاباقجا ائلینین عاشیقی ایله جانلی دانیشیغا کئچن، کئچه بیلن توپلوم، صحنه‌نین دیشینا اۆتورولدوکن سونرا، لال تماشاچی یا چئوریلدی؛ سئن اوستونده اجرا اولان عاشیق ماهنیسی، هر نه قدر دبدبه‌لی، کبکه‌لی اولموش اولسا دا، رنگی بوزارمیش عکس دیر، کۆهنه‌لیک اییی وئریر. ندنی آیدین دیر؛ عاشیق پرفورمنسی ساده‌جه عاشیغین ساز چالماغی و اوخوماغی دئییل، هم ده دینله‌یجیسی (اوخو توپلومو) ایله قارشیلیق لی دانیشماغی دیر، هم ده توپلومون ساغ اول دئمک سسی، هم ده عاشیغین قولاغی نین دیبینه هر دن بیر سۆز دئییب، اونون آرخاسیندا گۆرونن انسان لاردان عبارت دیر.

تویدان ائشیکه چیخیب، سئن اوستونه چیخان عاشیغین یئرینی ده توی لاریمیزدا اۆنجه پاپ خواننده‌لرینی یامسیلاراق «هم نامهربونه، هم آفت جونہ/ هم با دیگرونه، هم قدردم ندونه ندونه ندونه/.../ اما چه کنم دوشش دارم» اوخویان انسانلار، سونرا دا همان ماهنی لارین اورجینالینی سسلندیرن «دی‌جی» لر توتدولار. کئچن گون‌لرده اینترنئته بیر آذربایجان رقصی گروهونون تبلیغینی اوخودوم: «اجرای برنامه در مراسم‌های عروسی و تولد» طبیعی کی شوخلوق ائله‌میرم؛ گئرچکدن بئله بیر تبلیغ اینترنئته واردیر. یعنی بیر سیرا تانیما دیغینیز انسانا، سیزین توپونوزدا گلیب اویناماق اوچون پول وئریر سینیز؛ گۆرونئتوسو گۆزل اولسون دئییه. آما سۆز بوردا دا بیتیمیر. پارتی یا چئوریلیمیش توپون تانریسیچاسیندان دا سۆز ائتملی بیك؛ دوربینی دئییرم. هر کیمین هاردا اوتوراجاغینی، نه ایش گۆره‌جگینی، نه زامان ساعاتینا باخیب، نه زامان نگران اولوب، نه زامان سئوینرک دانیشماغینی دا دوربینین بویوروغو تعیین ائلیر؛ هله گاهدان نچه گون اۆنجه‌دن گلیب، توپون مقدماتینا نظارت ائتمک اوچون، بئی- گلینه بئی لیك گلین لیك اؤیرتمک اوچون اورادا کمپ ده وورورلار. او دوربین - اوخو تانریچا- بیزی گئرچکدن اولدوغوموز - یعنی تانری نین

گۆردویو - کیمی دئییل، توپلوم دئییه بیر شئی ین اولمادیغینی قبول لانماق مجبوریتینده قالدیغیمیز بیر زاماندا، باشلی باشینا اوغورلو اولان بیر یسی کیمی گۆسترملی دیر: آنجاق «دی وی دی» ده تحویل وئرلن او گولر اوزلولوک و سئوینجدن دولو اولان نمایش ساده جه یلان بیر نمایش دیر. اوردکی گولوشلر اینستاگرام پیجیمیز اوچون واردیلار، سونرالاردا هئچ درده دیمه یه جکلر؛ چون اورد گۆرونمکده اولان انسان لار بیز دئییلیک، بیزیم یاشامیمیز دئییل. اونلاردان نه ناغیل، نه خاطره بیز اوچون چیخمایاجاق.

۴

داستایوفسکی نین «کارامازوف قارداش لاری» ندا کی اصلی شخصیت رمانین سون لاریندا اوشاق لارا اوز توتوب دئییر: «اوشاقلیق خاطره لر یزدن موغایات اولون؛ انسانی ساده جه اوشاقلیق خاطره لری قورتارا بیلر». موپیل لریمیزی یئر قویوب، اوشاق لاریمیزا - اؤزوموزه ده - بیر آز توی لو، دویون لو، بایرام لی خاطره لر یاراتمالی ییق.

شفاهى روايت

عاشيقلېغيمىن ايلك توى مجلسى

| عاشيق حسن اسكندرى |

■ عاشيقلې گونلېرىمىن چوخو «گولۇستان باغى» نىن قاباغىندا، «حسین تيرانداز» قفە خاناسىندا كئچىردى؛ امما ساز گۇتورن گوندن، من گجیل بازارچاسىندا «مشدی احمد عى» نىن قفە خاناسىنا گئتدیم. منیم ده عاشيقلېغیم دوز صفر آيىندان سونرايدى. بونو دئمهلى یم كى عاشيق لارین ایلده اوچ آی: محرم، صفر، بیرده اورۇلۇق آیى رسمی تعطیل لری اولار.

صفر آیى نىن صاباحسى ييغیشمیشیق قفە خانایا. «عاشق حسین تبریزی» اوخوردو. قفە خانادا آدم لا دولودو. بیر بالابانچى واریدی «مش تیمور» آدیندا. من بونلا قدم وورماق اوچون گولۇستان باغىنا گئتدیک. اونون لا مصلحت ائله ییردیم كى گۆره سن من عاشيقلیق ائله مگی باشاراجاغام يا یوخ؟ بودا منه اورک وئریز: - «اوغلان نه دئییرسن؟ سن هانسی عاشیقدان عاجزسن؟» امما منیم قلبیمدن آیری سۇزلر كئچیر:

سازا صاحب اولان کیمسه معرفتی اولارگر.
سینه سینه آلان کیمسه بلد اولایولاگر.

ایتمیگه اوزون ائلده،
آدی تمیز گزه دیلده،
بولبول کیمی مئیلی گولده،
قونمویا هر گوله گرک.

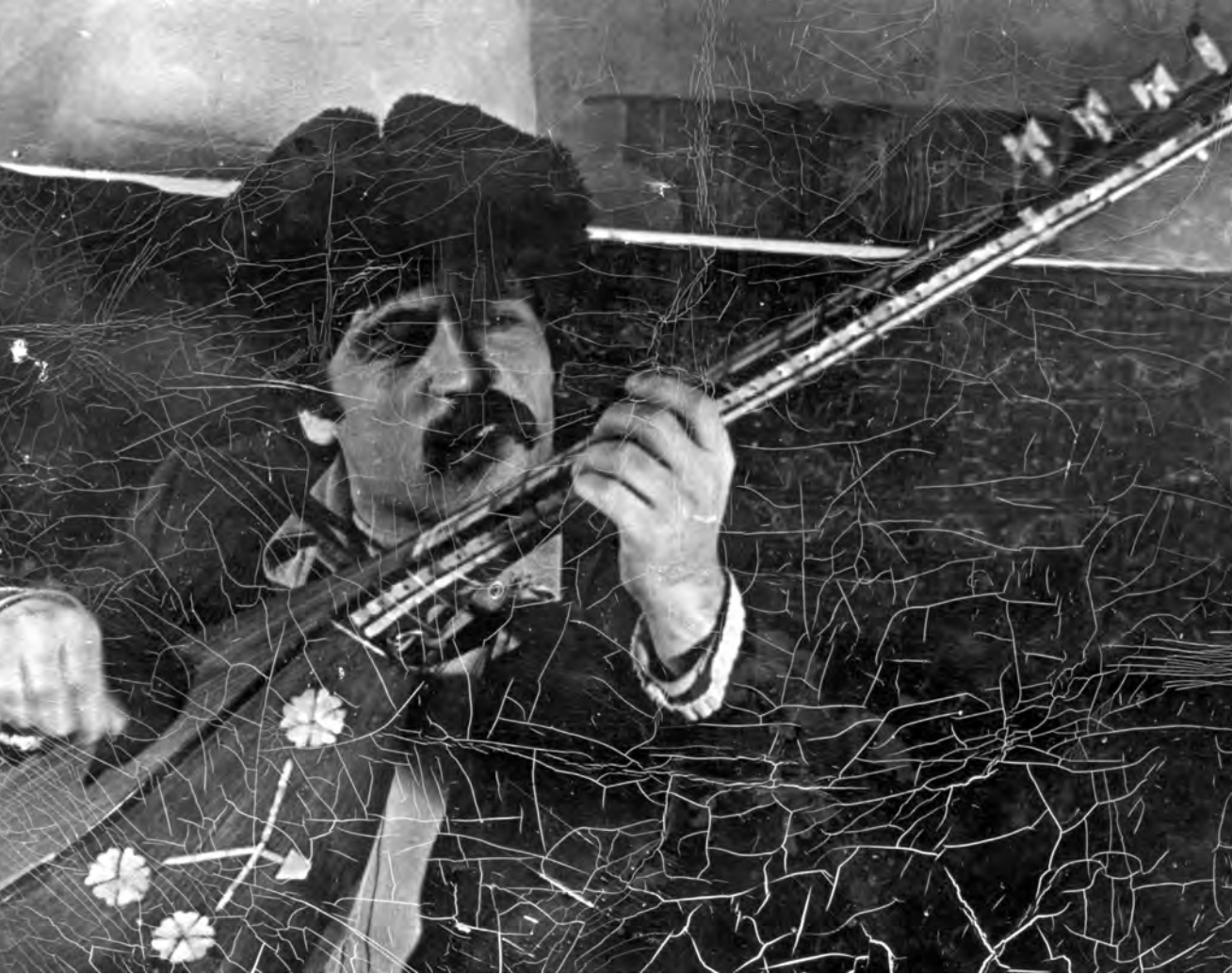
مرد کیمسه یله اولایاق،
گزه «حسین جاوان» سایاق،
یوخسول لارا اولادایاق،
آلدانمایا پولارگر.

بیلە صۇحبەت، داستان لاری،
دئیە عشقە یانان لاری،
آییلتماغانسان لاری
اله قلم آلا گرک.
«عاشیق حسن» آلسا اویود،
حلال اولارامدیگی سود،
چالیش اولما ایشینده کود،
دئمه سین لر آلا! گرک.

منیم بو سۇزلر نظریمدن كئچه - كئچه، گۆردوم مشدی احمد عى نىن اوغلو مصطفى، منى چاغیریركى تنز گل، تويچون وار. من دئدیم كى، بۇيوك عاشیق لازهله توى توتمايىبلار، منیم تويچوم گلیب. ائله بیل كى، من له شوخلوق ائله ییر. من دورمادیم. تیمور دئدی: - «بابام دور گئت! بیه دوز دئییر».

خلاصه، من قفە خانایا گئتدیم. مصطفى تويچولاری منه نشان وئردی. اولار ایکی نفرایدی لر. منی گۇرچك، دوروب من له گۇرۇشدولر. دئدیلر: - «عاشیق، گئدك انشیکده دانشاق!» دئدیم: - «باش اوسته.» بیز انشیکه چیخیب، دئدیم: - «سيز هاراليسيز؟» دئدیلر: - «بیز ایرانالی ییق.» من دئدیم: - «آخی من اورا گلمه میشم، سیز منی نه تانییرسیز؟ آخی من تزه ساز گۇتورموشم.» دئدیلر: - «سن مگر عزیز آقا شب خیزین حیطینده اوتورمورسان؟» دئدیم: - «نییه، اوردا اولوروق. سیز اونو نه تانییرسیز؟» دئدیلر: - «دای نئییلیرسن. بو گئجه بیزیم تویوموزدو. اگر راضی اولسان، ناهاردان سونرا ساعت اوچده گلیب، سیزی گۇتورک.»

واختا یاخین، «حاجی شاه محمدی» آدیندا بالابانچینی گۇروب، آخشاما یاخین چاتدیق توی ائوینه. من

بیز اوتورماغدا، بیرری دندی کی، «یوخ عاشیق، اول بو دوستون عزیزآقایا بیر تعریف دئ، سونرا.» من ده دئدیم کی، باش اوسته:

آنadan امیدگی سوت حلال اولسون
سن منی دوز یولا گتیردین عزیز!
جانیمدا عزیزسن، عؤمرومدن عزیز
آخر کی آرزیماییتیردین عزیز!

توتوموسان الیمدن دوز یولا ساری،
بو چتین یول لازی گنده دیدیم باری،
اونوتما آی قارداش منی، سن تاری
دریای عمانا اؤتوردون عزیز!

محبت اوجاغی سؤنمز سینهنده،
اودور کی وورغونام سنه ده من ده،
دولانیم باشیوا یوز دفعه گونده،
آغلیمی باشیمدا ایتیردین عزیز!
تعریفی دئییب اوتوردوق یئر. چایی ایچه- ایچه

ایچری گیرنده «عزیزآقا»نی گؤردوم. سلاملاشیب،
گؤروشوب، باخیب عزیزآقایا دئدیم: -«بس، سن بونلاری
یوللامیسان.»!

اوتورجاق، بیر نفر بئش تومن پول الینده، دندی:
-«عاشیق آچ سازی، دور ایغا. او کوراوغلونو کی رادیودا
نه جور اوخوموسان، اوجور اوخویاجاقسان، سونرا چای
ایچرسن.»

من باخدیم عزیزآقائین اوزونه. اشاره ائله ییب دندی:
-«دور کوراوغلونو اوخو بولار ائشیتسین!»

(من بونو دئمه لی یم کی رادیودا بیر نچه هاوا
اوخوموشدوم، بیرری ده «تورکی کوراوغلو»یدی. من ساز
گؤتورنه قدر نچه دؤنه پخش ائله میشدیلر کی ائشیدنلر
اونو چوخ سئومیشدیلر.)

من دوروب کوراوغلونو اوخودوم. دؤره ال ویریپ، دئدیلر:
-«عزیز آقا سن آپاردین. عاشیق ایلهشین چاییزی
ایچین. آشام مجلسیمیز وار.»

دئديم: - «ايندى عزيزآقا دئ گوروم بو نه جرياندى؟»
عزيزآقا دئمه ميش، بيرى دئدى:

- عاشيق، قولاق آس من دئيم. بيزيم بوردا رسمدى
كى بير توى اولاندا، گرگ كندين آغ ساققال لارين،
ايش بيلن لرين چاغيريب، مصلحت اندرلر كى توى
ائله بيريك، هانسى گونه سالاقتا؟ عاشيق گتيرك يا
گتيرميك؟ اگر گتيرك كيمي گتيرك؟ بو جوردا مصلحت
اثلريك. بيز بو سؤزلرى دانيشاندا، عزيزآقا بيزيم كنده
ايدى. آخى اونون باجيسى اوغلو حسين بوردا فرش
توخوتدورور. گلميشدى اونون يانينا. بيز بو كيشى يه ده
زحمت وئرديك. بيز مصلحت لشنده راديو دا سنين
كوراوغلووى پخش ائله ديلر. بيز دئديك كى بو حسين
جاوان دى ها. عزيزآقا دئدى: يوخ بو حسن جاوان دى.
دئديك: عزيزآقا، بيزيم حسن جاوان آديندا عاشيغيميز
يوخدو. عزيزآقا دئدى: واردى. اونون اوستونده مرج
ائله ديك. اودوركى عزيزآقا، بيزى اوددو.

من عزيزآقادان قردانليغيمى بيلديرديم. گنج اولوب،
مجلس لرى باشلاديق. بير بؤيوك اوزون كۆهول ايدى كى
او باشدا اوتورانى بو باشدا كى تانيميردى. من باشلاميشام
اوخويورام. اوستاد نامه دن، اوياندان بوياندان دئيرم.
توى بئى يى گليب منه دئدى: - «عاشيق، گئت گور
يوخارى باشدا آغ ساققال لار هانسى داستانى ايستيرلر،
اوندان دئگيلن!»

من گلدیم اوزومو توتوب، دئديم: - «بويورون هانسى
داستانى دئيرسيز، دئيم.»

اوره ييمده قورخا- قورخا دئيرم، گۆره سن هانسى
داستانى دئيه جكلر كى، من بيلن اول. بيرى دئدى:
- «عاشيق، ائله بيزه وطن شاعريندن دئ!» من دئديم:
- «وطن شاعرى؟» دئدى: - «بعلی، وطن شاعرى.»
دئديم: - «والله من وطن شاعرى آديندا داستان
ايشيتمه ميشم.» دئدى: - «نييه؟ سن «قوربانى» نى
بيلميرسن؟» دئديم: - «بس سيز اونا وطن شاعرى
دئيرسيز. باش اوسته.»

من باشلاديم قوربانى دن دئمگه. بير نچه ساعاتدان
سونرا گلدیلر كى شام بوبانيپ، اجازه وئرسز شامى گتيرك.
آق ساققال لار دئديلر داستانين شيرين يئريدى، بيرآزدا
صبر ائله يين. بالا- بالا قولاق لار دئدى: - «عاشيق!

شامى بياخ، سونرا دا داليسين دئ!» دئديم: - «اگر من
بو داستانى دوز دئسم دۇرت ساعات، يادا بئش ساعات
وقت ايستر.» بو سؤزو مجلس ين بؤيوك لرى ائشيديب
دئديلر: - «عاشيق، اجازه وئر بئى يى گتيرسينلر، سونرا دا
شامى. داستانين قالاين دا، گئنه تويوموز وار گليب
دئيرسن. ائله بيل قولاق لار آجاليپ.»

بئى يى گتيرينجن من اجازه آلدیم بيرين ده اوخويام.
آخى ايرانا مجلسى منيم اول مجلسيم اولدوغونا گورا
چوخ خوشوما گلدى. آق ساققال لارين سؤزه، صؤخته
قولاق آسماسى، جاوان لارين، بالاجا اوشاق لارين
سس سيز اوتوروب صنعته قيمت وئرمىنى منى چوخ
هوسه گتيرميشدى. اونا گورادا دئيرديم كى، باشا را
باشارمايا ايرانايا بير تعريف اوخوياجام. بئله باشلاديم:
زامانلارى يادا سالان
ايرانادى، ايرانادى.
كنچميش لردن الهام آلان
ايرانادى، ايرانادى.

حۇرمت گۇردوم قوجاسيندا
جاوانيندا، شجاعسيندا
سۇزاولانى بوخچاسيندا
ايرانادى، ايرانادى.

كيشيليكده آدى اولان
داستانلاردا يادى اولان
چۆره يينده دادى اولان
ايرانادى، ايرانادى.

عاشيق لارا قيمت وئرن
صنعتكارا حۇرمت وئرن
من «حسن» ه اورك وئرن
ايرانادى، ايرانادى.

من ايرانا تعريفين قورتارماق، جماعت دولدو چپيه. ائله
بو واخت بئى يى گتيرديلر. بئى يى تعريفله ييب، هامى
بير آغيزدا دئديلر الله مبارك ائله سين! بئله ليك له توى
باشا يئندى.

▲ عاشیق حسین ناموری بیر توی دا / عکس: «رضا همراه» بین شخصی آرشیویندن

عاشیق «سولدوز مهدی پور» لا دانشیق

عاشیق موسیقیسی و بوگونکو توی لاریمیز

| دانشیقی آپاران: میلاد مهدی پور |

■ گؤرکملی «مهدی پور» لار عائله سینده دونیایا گؤز آچان «سولدوز مهدی پور» ۱۳۵۰ نجی اییل «قاراداغ» ماحالی نین «شیخ حسینلو» کندینده دوغولور. کیچیک یاش لارینی آذربایجانین بو گؤزل بؤلگه سینده کنچیریر، ۱۲ یاشیندان عیمسی اوستاد «عاشیق عین الله» دان ساز صنعتی نین ابتدایی شیوه لرینی اؤیرنمگه باشلاییر؛ آنجاق جدی بیر فعالیت اولراق ۱۶ یاشیندان قارداشی گؤرکملی آذربایجان صنعتکاری اوستاد «عاشیق چنگیز مهدی پور» دان درس آلماق اوچون تهران شهرینه کؤچور و اوستادین نزدینده ساز صنعتی ایفاچیلیغی نین تکنیک لرینی اؤیره نیر. چوخ تنزبیر زاماندا گنج بیر عاشیق و ساز ایفاچیسسی کیمی قاراداغ ماحالیندا تانینیر، شنلیک تدبیرلرینه و توی مراسم لرینه دعوت آلیر.

«عاشیق سولدوز» ون شؤهرتی بوگون قاراداغ و آذربایجان حدود لارینی آشمیش و ملی مقیاسدا عاشیق صنعتی هوسکارلاری طرفیندن منیمسه نیر. اونون ایفا طرزی و خصوصیه ده شنلیک مراسم لرینده و تدبیرلرده گؤستردیگی صحنه مدنیتی گنج لرین بؤیوک رغبتینی قازانمیش و اونلار طرفیندن سئویلن بیر صنعتکار دیر. عاشیق «سولدوز مهدی پور» بوگونکو توی لاریمیزدا کی تجربه لریندن، منیمسه دیگی داوانیشلاردان و گوردوگو ایش لردن بیزیم اوچون دانشیب.

■ سیز بیر عاشیق اولراق توی لاریمیزدا گنج لر طرفیندن سئویله - سئویله قارشیلانان صنعتکار سینیز. حال بو کی بوگون داها آرتیق ارکسترلی توی لارار غبت گؤستریرلیر. سیزجه عاشیق لی توی لارلا ارکسترلی توی لارین فرقی نده دیر؟
■ دوغورودور. بوگون اکثر توی لاردا ارکسترلی موسیقی گروه لارینی ایسته بیرلر، آنجاق بو او دئمک دئییل عاشیق موسیقیسنه ده رغبت یوخدور؛ وار دیر، آنجاق اؤز شرایطینده. سیزین سوالینیزین جوابینی آیدین دئمک اوچون بیر آز کئچمیشه قاییتمالی یام. عاشیق گروهلو توی لاردا ساز، بالابان و قوال اولور؛ قدیم دؤهل و قره زورنا دا اولارمیش، ایندی ده ایشلنیر، اما کئچمیش زاماندا اولدوغو کیمی یوخ. کئچمیشده عاشیق توی لاریندا بیر هفته قاباقدان بئی ائوینده قره زورناچی، دؤهلچو، توی قاپیسیندا چالاردیلار. سونرا یواش - یواش قوناق لار گلدیکجه عاشیق دا داستان دئمگه باشلاردی. مجلس یین ذوقونا او یغون مثلاً «قنداب - نوروز» یا «اصلی - کرم» یا دا آیری داستان لاردان دئمگه باشلاردی. قوناقلاری هوس ده ساخلماق اوچون داستانین بیر آزینی بیر گنج ده دئیردی و قالانی دا باشقا گنج لردام وئرردی. او زامان نه میکروفون، نه ده باند واریدی. عاشیق مجلس ده دولاناراق، قوناقلاردان ایستک لرینی ائشیدردی و اونلاری ایفا ائدردی. البته رقص و اویون هاوالاری دا چالیناردی. بو شیوه نی جماعاتا سؤدیرن اونلارین یاشاییش شرایطی ایدی. جماعتین بئکار و اختی چوخ اولوردو و توی لاری دا ائله بیر وختا سالیردیلار کی هامی نین وختی آزاد اولسون. ایندی نه کئچمیش زامان کیمی وقت وار و نه ده قوناق لاردا داستان ائشیتیمگه ایستک. بوگون هم شهرلرده و هم کندلرده جماعات داها آرتیق آز بیر زاماندا خوش لحظه لر کنچیرمک و شاد اولماق ایسته بیر. بونا گؤره ده توی لاردا ارکستر موسیقیسی چوخالیب. ایندی یاشلی لار داها آرتیق عاشیق موسیقیسنه رغبت گؤستریرلر و عاشیق موسیقی گروه لارینی توی لار دعوت ائدرلر، جاوان لار دا داها آرتیق ریتمیک و شاد هاوالارا.

باشقا بیر مسئله ده وار، اودا بودور کی قدیم چوخ دا پول اوچون اولمزدی، اما ایندی ارکستر بیر آز چالیر کی پول یا دوران بیغیشسین و ایشی قورتارسین. بوگون توی لاردا پول بؤیوک رول اویناییر و باعث اولور هر یئریندن قالخان ابتدایی بیر شئی لر اؤیرنیر، بیر گروه دوزلدیب و توی لارا گئتسین. بو جماعتین موسیقی ذوقونون سوبه سینی ده اشاعی سالیر،

▲ عکس: اتاپک سپهری

اصیل موسیقیمیزده تخریب اولور. اول لر الکترونیک سازلارین تک باشینا ایشلنمسی بو تخریباتی شدتلندیریردی؛ اما ایندی بیر نئچه ایلدیر مثلاً من اؤزوم ساز آلتینی بو تیپ موسیقی آلت لرینه آرتیریب و عاشیق موسیقیمیزه یئر آچمیشام. مثل اوچون عاشیق هاوالاریندان «باش ساری تئل»، «دوبیتی»، «نخجوانی»، «اورتا ساری تئل»، «جنگی کوراوغلو»، «قاراجی» و بو کیمی ساز هاوالاری توی لاریمیزدا ارکسترله بیرلیکده ایشلنیر و چوخ دا یاخشی قارشیلانیر. بوگون هم بوتای و هم او تای آذربایجانین توی لاریندا، ارکسترلردن سوروشولور کی «سازین وارسا توپا گل، یوخسا اؤزونله بیر ساز چالان گنیر.» بو اونو گؤستیریر کی بوگون عاشیق موسیقیسی ارکسترلی اولماق باخیمیندان یاخشی اولوب، عاشیق موسیقیسی هم ارکسترله برابر ایشلنیر، هم تلفیقی ایشلر گؤرونور. هله ده بیر چوخ کندلریمیزده، خصوصیه ده داغ کندلریمیزده عاشیق موسیقیسی قدیم سایاگی کئچیریلیر.

■ سیز بیر چوخ توی لاردا اولورسوز. بو توی لارین عمومی حال - هواسی نئجه دیر؟

■ توی لاردا ایندی بیر فرق وار. قدیم عاشیق مجلس ده دولاناردی. تقریباً مجلس ده اولانلارین هامیسی عاشیقا و اونون ایفاسینا جدی ماراقلاناردیلار. ایندی ارکستر معمولاً بیر نقطه ده اوتورور و سس سیستمینی قورور و مجلسین چکیمینه گؤره ماهنی لاریفا ائدیر. بعضا ده موغام، تصنیف و باشقا خلق ماهنی لارینا دا مراجعت ائدیرلر. گؤرورسن آرا بیر درخواست اولور مثل اوچون «زابل سه گاهی»، «چه ارگاه» یا «سه گاه» موغام لاری و یا کلاسیک عاشیق هاوالاری ایفا اولسون. آزدا اولسا ایفا اولونور. ائله مجلس لرده اولور کی هنج موغام موسیقیسینه و بو تیپ هاوالارا فرصت وئرلیمیر و کتجه رقص و شاد موسیقی لرایسته نیلیر. حتی استانبولی و فارسی موسیقیسی نین ریتمیک و شاد ماهنی لاری دا درخواست اولونور. سببی ده بودور کی چوخلو اویناماق و رقص ایسته ییرلر. بیرده بو توی لاردا هدف اودور کی توی صاحبینه پول و دوران بیغیشسین؛ ارکسترده بو ایفالارلا بو هدفی جبران ائله ییر.

■ عاشیق‌لی توی لاردا مجلس نئجه دولانیر؟

■ عاشیق‌لی توی لاردا عمومیتله قدیم سایاغی نصیحت‌آمیز قوشمالارلا مجلسی باشلارلا. مثلاً «تجنیس» هاواسی ایفا اولونار. تجنیسین شعرلری چوخلو امام، پیغمبر، الله و دینی موضوعلاردان سؤز آچیر. یادا عاشیق داستان دئینده باشلانغینجدا «اوستادنامه» ایله داستانی باشلار. اوستادنامه‌لرده حکمتلی سؤزلردن عبارت شعرلر اولار. مثلاً:

غافیل کؤنول، بیر مجلسه واراند،
وئر قاداغا آجی دیله، دانیشما.
هرجایی سؤیله‌مه، هرجایی دئمه،
لاف ائیله ییب گوله-گوله دانیشما.

عاشیق گرک هر مجلس ده ساییلین،
سؤزونو ائشیدن قانسین، آییلسین.
کلمه چیخار، شیرین جانا یاییلسین،
آشیریب سؤزونو زیله دانیشما.

یاییق «حسین»، عهدین بیتر یئرینه،
کؤنول باغلا عاشیق لارین پیرینه.
چک سؤزونو حقیقته، درینه،
هر قدیر بیلیمزه بئله دانیشما.

الته عاشیق اؤز ایفالارین مجلسین چکیمینه گؤره تنظیم ائدر. بیرسی دئیر منه «روحانی» اوخو، باشقاسی دئیر «جیلی» اوخو، بیرسی ده «قره‌چی» ایسته‌یر. قالب کی قوناقلار نه زاکاس وئرهلر. عاشیق دا بیلدیک‌لرینی اوخویار و گرک هر بیریندن آزا اولسا بیر اثر بیله. شاید مجلس ده دئییله فلان شعر اوخو و عاشیق شعر اوخویار، اما هاوالاری گرک بیله. مثل اوچون «قره‌چی» هاواسین چالار و بو هاوا دا بیلدیگی شعر اوخویار. ائله بوگون ده بعضا مجلس‌لرده داستانلار دا ایفا اولونور. اگر مجلس ده وقت چوخ اولسا عاشیق بیرآز «اصلی-کرم» دن ده اوخویار، اما آز بؤلوموندن. قدیم سایاغی اوچ گئجه یا دؤرد گئجه اوخونماز، بیرآز شیرین یئرلریندن دئییلر. بعضا مجلسه لاییق اولان و عاشیق مجلسی نین هاواسینی دییشمک اوچون و قوناق‌لاری شنلندیرمک اوچون یاخشی طنزلردن دئییلر. قدیم رقص بیلن عاشیق لاریمیز ساز چالا-چالا مخصوص آذربایجان رقص‌لری ده ائلمیشلر. مجلسین آخیرلاریندا دا معمولاً «مخمس» هاواسی ایفا اولونار.

■ ایندیکی توی لاردا سیزین کیمی اورتا یاشلی و یا گنج عاشیق لار نئجه توی آپاریرلار؟

■ بوگون چوخلو عاشیق لاریمیزین ارکسترلی وار و یا بیر خواننده و ارگ ایفاچیسی یانلاریندا اولور. بوندان علاوه قره زورنا و بالابان دا اولور. اوردایکی عاشیق موسیقیسی ایسته‌ییرلر عاشیق، ساز و بالابان لا اوخویور؛ اوردایکی رقص و یا موغام موسیقیسی ایسته‌ییلر خواننده ارگ لا مشایعت اولونور. کئچمیشده عاشیق لار اؤز گئییم‌لری له ده سئچیلردیلر و تک اولادیلار، اما بوگونکو عاشیق لارین گئییم‌لری ده باشقالاری کیمی دیر و چوخ زامان لاردا کت شلوار و کراوات اولور. تاسفله ایندی توی آپاران عاشیق لاریمیز یاخشی ساز ایفاچیسی دئییلر. چوخلاری تکجه بیر ساز گؤتوروب و عاشیق صنعتینی یاخشی بیلمه‌دن و مجلس دولاندرما قایدالارینی بیلمه‌دن توپا گندیلر. بو تیپ عاشیق‌لارین بیرری بیرگون توپا گندیر و او قدر پیس ساز چالیب اوخویور کی، بئیین آتاسی گلیب پولو وئرند دئییر: «گل بو پولون، دای خوش گل‌دین.» عاشیق دئییر: «انشالله او بیرری بالالارون توپونا گلیم.» بئی آتاسی دا دؤنوب دئییر: «انشالله منیم او بیرری بالالاریم قیریلار، دای سن توپا گلمزسن.» دئییرم کاش هر انسان اوز استعدادی اولان ایش‌لرده مشغول اولسون. بو تیپ عاشیق لار ائله بیلیرلر کی بیر ساز چالماق لا، یا بیرایکی اوخوماق لا توی آپارماق اولار.

توی آپارماق اؤزو چوخ چتین بیر ایشدیر. گرک توپون هر قانونون بیلیم و مجلسی شن آپارماغی باجارسا. اول بیلر توپا دعوا و باشقا مسئله‌لرده اولسون. عاشیق گرک توپو کنترل ائله‌ییب و مجلسی ائله آپاراک، مجلسین شنلیگی نین پوزولماسینا گلیب چیخمایا. ائشیدیریک دئییلر: «فلان عاشیق گلدی بیزیم توپا، بیز ائله بیلیردیک چالاندی، صنعتکاردی، اما دئییلیمیش.» ائله‌لری ده وارکی آدلارینی عاشیق قویوبلار، اما نه صنعت‌لری وار نه سس‌لری. بیلینمیر بو موسیقینی تخریب ائتمکده نه هدف‌لر داشییرلار. بلکه ده احتیاجدان بو صنعت اوز گئیریلر. بعضا ده گؤروروک سازی گؤتوروب گندیلر قه‌لرده بئش تومن اوچون سازین و عاشیق صنعتی نین باشینا ایویون آپیرلار و بو صنعتین سویه‌سین آشاغی گتیریلر. سازا، سؤزه حؤرمات اولمالی دیر؛ اونو هر باهاسینا آلچالتماق اولماز.

■ توی مراسم لرینده عاشیقین دستمزدی نئجه و کیمین طرفیندن حساب اولونور؟

■ توی مراسم لرینده عاشیقین دستمزدی نئجه قسمت اولور. اصلی دستمزد بئی آتاسی طرفیندن وئرلییر. چونکی بئی طرفی عاشیقی گتیریر؛ هر عاشیق دا بیر قیمته توپا گندير. نئجه کی یاخشی و تانینمیش عاشیقین دستمزدی معمولی عاشیقین دستمزدوندان فرقلی اولور. بو ایکی طرفین راضیچیلیغی ایله اله گیر. بئی طرفی عاشیق لا دانیشیر و بیر مبلغین اوستونده راضیلاشیرلار. توپا گلن عاشیقین دا سوپه سی بیر طرفدن بئی ائوی نین مالی وضعیتینه باغلی دیر، بیر طرفدن ده ایشین راست کلمه سینه. مثلا بیر روایت وار دئیرلر، بیر گون بیر عاشیق دئیرمن «جهنم» عاشیقی یام. دئیرلر نییه جهنم عاشیقی؟ دئیر: «توی یئیه سی دئینده گندين فلان یاخشی عاشیقی گتیرین دئیرلر؛ وقتی یوخدو؛ گندين بهمان عاشیقین یانینا، دئیرلر؛ وقتی یوخدو؛ گندين او بیرسی عاشیقین گتیرین، دئیرلر؛ وقتی یوخدو... اودا دئیر: دای جهنم، گندين فلانکسی گتیرین، توپوموز قالدی.» اونا گوره من جهنم عاشیقی یام.

عاشیقین توپداکی گلیری او اصلی دستمزدوندان سونرا بودا اولور کی، اول بئی یین آتاسینی چاغیرارلار گلین موسیقیچی لرین یانینا. کئچمیشدن بیر دب وار: بئی یین آتاسینا دئیرلر: ساز کؤپنکدن چیخیمیر. بئی آتاسی دا موسیقیچی لره انعام وئرو و عاشیق دا سازی کؤینگیندن چیخارار و چالماغا باشلایار. بوندان علاوه معمولاً هر توپدا بیر «توی بئی» اولار. بو توی بئی مجلس یین یاخین تانیش لاری نین بیری اولار. قوناق لار طرفیندن ایسته نیلن ماهنی لاری و ایفالاری لیستده یازار. مثل اوچون یازار: فلان کس بو مبلغی وئریب و بیر «باش ساری تئل» ایسته ییدی. او مبلغ لر عاشیق و موسیقیچی لره وئرلیر. مجلس بئله قاباغا گئدر و وقت یئتیشر بئی کیشی مجلسینه گلین. بئی هامیدان گؤروش و سونرا گلر عاشیق لارین یانیندا دورار. عاشیق بئی تعریفینه باشلایار. بئی تعریفی ده بئله اولور کی، بئی و گلین یین آتاسی، عمی و دایی لاری و ساقدوش - سولدوش لاری بئی یین یانینا چاغیریلار، عاشیق باشلایار بیر-بیر بونلاردان تعریفلمگه. مثل اوچون آتادان تعریفلینده آتادان انعام ایستر، او بیری لردن ده ائله بیر-بیر انعام آلا. آخیرده بئی تعریفله یرو و اوندان دا انعامین آلا. سونرا بئی دن، ساقدوش - سولدوش دان رقص ائتمک اوچون دعوت اولونار. بوندان باشقا قوناقلاردان دا اولاییلر کی عاشیق «شاهش» وئرسینلر.

■ عاشیق لی توی لاردا کئچمیشدن بو گونه قدر نه دییشیک لیک لر اولوب؟

■ دییشیک لیک لر کی چوخ اولوب. مثل اوچون بوگونکو توی لاردا داستان دئمک یا آزالیب، یا دا کلا گؤتورولوبدور. ارکسترین ترکیبی دییشیلیب. کئچمیشده ارکستر بوگونکو معنادا اولمازدی. بوتون آذربایجان توی لاریندا ایستر او تایی اولسون ایستر بو تایی، موسیقی گروهو داها آرتیق عاشیق، ساز و بالاباندان عبارت اولاردی، اما بوگون یئنی موسیقی سیستم لری سببی له، یا زامانین طلباتی لا، «ارگ» بونلارین یئزین توتوبدور و بو سبب اولوب عاشیق موسیقیمیز مجلس لریمیزده داها قاباقکی سوپه ده اولماسین. بیرده دییشیک لیکلردن او اولوبدور کی هامی خصوصیه ده جاوان لار حوصله سیزدیرلر. آغیر هاوالارا و ایفالارا او قدر ده رغبت گؤسترملر. فقط شاد و ریتیمیک هاوالار ایسته ییرلر. بیزیم عاشیق موسیقیمیزده ده اویناق و شاد هاوالاریمیز چوخدور؛ آنجاق چوخ گؤزل ماهنی لاریمیز، رقص لریمیز اولسادا، جاوان لار عاشیقاً فرصت وئرمه ییب و «بندری» یا «فارسی» درخواست ائیلر و بو رفتارلار عاشیقی دا حسیاتدان سالیر. البته بیز توپون گنڈیشاتینی نظره آلاق مخالف اولموروق و او موسیقینی ده چالیریک، اما ایستگیمیز بودور کی اول اؤز موسیقیمیز چالینسین، سونرا باشقا موسیقی لری ائشیدک. من اؤزوم چالیشمیشام اؤز ایفا طرزیم له جاوان لاریمیزین رغبتینی اؤز عاشیق موسیقیمیزه، عاشیق موسیقیمیزده اولان اویناق، ریتیمیک و شاد هاوالارا جلب ائدم. من بئله دوشونورم کی بیز سازیمیزی و عاشیق صنعتیمیزی قوروماق شرطیله جاوان لاریمیزی باشقا یونگول موسیقی لردن اوزاقلاتماق اوچون ساز و سؤز صنعتیمیزین ظرفیت لریندن استفاده ائتملی بییک کی اؤزوموزده اولانلاری جاوان لاریمیز اؤزگه لردن طلب ائتمه سینلر.

توی عادت‌لری اورتا عصر شاعرلریمیزین یارادیجیلیغیندا

توی و ادبیات

حاضرلایان: حیدر آرازلی | شاعر

■ آذربایجان خلقی نین عائله معیشتینده ان زنگین عادت و عنعنه‌لری توی مراسمینده اجرا ائدیلمیشدی. بوتون دونیا خلق لرینده اولدوغو کیمی، آذربایجاندا دا اوزون عصرلر بویو اؤزونه مخصوص شکیلده توی مراسمی کئچیریلیمیشدیر. بیلدیگیمیز کیمی، تویا قدرکی عادت‌لر اساسن «قیز بینمه»، «اثلچی لیک» و «نشان لانما» دیر. یالنیز بو مرحله‌لر آردیجیل اولاراق اجرا ائدیلمیشدن سونرا «توی» گونو دئیقلشدیریلیر و هرایکی طرفده (قیز و اوغلان ائوی) توی مراسمینده حاضرلیق ایش‌لری باشلانیر. توی آرتیق تام راضی لیک لا دولو مناسبتی تصدیقله‌ین سونونجو مرحله‌دیر و «نکاح»-ین قطعی اولاراق رسمیلشدیریلیمسینی گؤستریر.

اورتا عصرلرده توی مراسمی نین نئجه کئچیریلیمه‌سی باره‌ده هر طرفلی معلومات آماق اوچون مختلف منبع‌لرده اونون نئجه تصویر اولونماسینا دقت یئتیرمک لازیم گلیر. خصوصاً همین دؤرلرده یاشاییب یارادان شاعرلریمیزین و عالیم‌لریمیزین یارادیجیلیغیندا بو مساله ایله باغلی یئر آلان معلومات‌لاری بیر یئره توپلاییب دقته چاتدیرماق ضروری دیر. چونکی بو معلومات‌لار سپلنمیش شکیلده‌دیر، بعضاً ایسه بیر مؤلفین یارادیجیلیغیندا اولان معلومات دیگرنده یوخدور. نظره آلمالی ییق کی، عائله مساله‌لریله علاقه‌دار اولاراق اورتا عصرلرین دیگر منبع مؤلف‌لری نین وئردیک‌لری معلومات‌لارا مقایسه‌ده متفکرلریمیزین و شاعرلریمیزین اثرلرینده کی تصویرلر داها دولغون عکس اولونموش و رئال گنرچک‌لیگی اولدوغو کیمی عکس ائتدیریر. اونلارین اثرلرینده تصویر اولونان عائله مساله‌لری ایله باغلی جانلی لوحه‌لر داها دولغون و دقیق دیر.

عصرلر بویو یاشاییب، معاصر دؤروموده ده اجرا اولونان توی، خلقین مین ایل لیک‌لردن گلن آرزو و ایستک‌لرینی اؤزونده عکس ائتدیرن، زنگین عادت و عنعنه‌لری قورو یوب ساخلایان ائل شنلیگی دیر. هر بیر خلقین تاریخی انکشافیندان آسیلی اولاراق مختلف توی عادت‌لری موجوددور کی، اونلار دا زنگین و رنگارنگ دیر. مختلف خلق‌لر آراسیندا موجود اولان توی عادت‌لری نین اؤزونده بیر سیرا اوخشار و فرق‌لی جهت‌لر واردیر.

▲ عكس: ساسان مويدي

■ قىز بېنمە

گلەجك عائله حياتى نىن قورولماسىندا اساس مسالەلەردىن بىرى «قىز بېنمە» دىر. بو واجب مسالە كىمى عائلە نىن ئاتولى لىك پلان لارنىدا ھەر بىر دۇر اوچون اهمىتلى بىر توتىموشدور. بئەكى، ھەر بىر عائله اۆز داخلى قايدالارنى اويغونلاشا بىلەجك، ئتوين طلب لىرىنە اويغون شكىلدە داوارانا جاق واصلى، نسللى اۆز سويەلرىنە موافق اولان بىر قىزى اۆزلىرىنە گلەن سىچمكى اساس شرط حساب ائتمىشىدور. عىنى زاماندا گلەن سىچىلن قىزىن ساغلاملىغى، تصرفاتدا ياخشى ايشلە يە بىلمسى، زىرك اولماسى، امك سئورلىگى دە اكثر عائللەلر اوچون واجب شرط سايىلمىشىدور. بوتون بو دئىيلنلر اورتا عصرلر دۇرۇندە دە اهمىتلى مسالەلەردن ايدى.

قىز بېنمە عادتى اورتا عصرلەردە مختلف شكىلدە اجرا اولونوردو. بىرىنچىسى اودوركى، آنالار اۆز ئاتولى لىك چاغىنا چاتمىش اوغول لارنى ئولندىرمك اوچون خىر مەراسم لىرىندە و خصوصا دە حمامدا قىزلار گۆز قويوردولار. بو ايشدە اساس رول آنایا و باجى يا (بعضى حال لاردا ايسە ياخىن قوھوم لارا) مخصوص ايدى. ايكىنچىسى ايسە، اوغلان لار اۆزلىرى گۆروب بىندىكلىرى قىزلار ئالچى گۆندىلمىسىنى آرزو ائىدىرديلر.

اورتا عصرلەردە ئاتولى لىك مسالەلەرىندە قىزلار اۆزلىرى نىن بلاواسطە گلەجك حيات يولداشىنى سىچمە حقوقو يوخ ايدى. بو مسالە بۆيوك لىرىن مصلحتى و ياخىن آدم لار اۆزلىرى تەوصىھلىرى ايله حل ائىلىردى. قىزا سۆز حقى دوشموردو. بو ايسە بىر اورك ياغيىسىنا چئوريلەرك آشاغىداكى باياتى لار اۆزلىرى بارانماسىنا دا سبب اولموشدور.

«كىسە تىك دىم اولمادى / سوياسال دىم، سولمادى / ئالچى، دىلىن قوروسون / اۆزوم سئون اولمادى»

عائللە دە آتائىن سۆز اساس اولسا دا، لاکن بو بوتونلوكلە اورتا عصرلەردە قادین لار اۆزلىرى اجتماعى حقوقونون يوخلوغو دىمك دىيىلدىر. سادەجە قىزلار ئركن ياش لار اۆزلىرىنە ارە وئىرلىردى و بورادا اساس قاينى آنایا مخصوص اولوردو. قىزى راضىلىغا گتيرمك، تەبلىغات آپارماق و مصلحت وئرمك آنانىن عەھدەسىنە دوشوردو.

▲ واری لارین تویو / عظیم عظیم زاده / ۱۹۳۵

■ ائلچى ليک

«ائىلچى ليک» عائله قورولماسيندا اهميتلى مرحله دير و بير عادت كيمى بوتون تورک ديل لى خلق لرده اجرا اولونور. ائىلچى ليک عائله نين قورولماسيندا ايلک آديمدير؛ لکن هر بير عائله ده ائىلچىليگه گئتمزدن اول اوغلان ائوينده آغ ساققال لار مصلحتلشیر و راضيليق الده اولونور. کيشى لر ائىلچى ليگه گئتمزدن اول قيز عائله سى نين مناسبتىنى اؤيرنمک مقصدى ايله ايلک نؤبه ده اونون ائوينه اوغلان ائوى طرفيندن يالنيز قادين لار گئدير. بو خصوصيت هم اورتا عصرلرده، هم ده معاصر دؤروموزده اجرا اولونان دييشمز عادت اولاراق قالير. معاصر دؤرده ده محض ياشلى قادين لار ائىلچى گئديرلر. «کتاب دده قورقود» دا ائىلچى گئدن لرین قيز يئيه سینه اساسا هانسی سؤزلرله مراجعت ائله دىک لرى شرح اولونموشدور:

قارشى باتان اوجا داغىنى آشماغا گلmişم.
جوشوب داشان تمیز سويونو کئچميه گلmişم.
گئن اتگينه، دار قولتوغونا قيسيلماغا گلmişم.
تانرى نين امرى ايله، پيغمبرين رايى ايله
آيدان آرى، گوندن دورو باجين بانى چيچگى
بامسى بئيره گه ديله ميه گلmişم!

ائىل عادتینه گؤره ائىلچى ده بير قوناق حساب اولوندوغوندان اونو تحقير ائتمک، قووماق هله قديم دؤرلردن باشلا ياراق ايندييه دک دوام ائدن «ادبىسزليک» ساييلير. چونكى قوناق سئورليک عادتى نين، خصوصيله ده «ائىلچى ليک»، «نشان» و «توى» مراسملرى زامانى اجراسى داها دفته لايىق دير. بئله كى، بورادا قوناق سئورليک اؤزونه مخصوص طرزده اجرا اولونور. قيز ائوينه اوغلان ائوى هديه لر تقدیم ائدير. ائو صاحبی ده گلن قوناق لاری لازمی قايدادا قارشىلاييب يولا سالماغا چاليشير. «محمد فضولى» نين «ليلی و مجنون» اثرينده مجنونون آتاسى نين اؤز ياخين آدم لاريني جمع ائديپ لیلی نى آتاسيندان ايسته مگه گئتديگيني بئله تصوير اولونور:

بیر لعلین ائشیتیمیشم سنین وار
 لطف ائيله، عنایت و کرم قیل!
 قیلسین گولو سرو سایه پرور
 فهم ائت سؤزمو، تغافل ائتمه
 کیم، لؤلؤمه اودور سزاوار
 اول لعل ایله دری محترم قیل!
 اولسون گوله سرو سایه گستر
 بیر خیرایشی دیر، تعلل ائتمه!
 هر نه کی، دیلرسن، ایسته مندن!
 ائلچیلیگی، قورولاجاق عائله حیاتی نین آچاری حساب ائتمک اولار. او، توی مراسمین گئدن یولون مژده چیسى و عائله خوشبخت لیگینه گئدن یولون ضروری اولان باشلانغیج مرحله سی دیر.

■ نشانلانا

توی لا باغلی مراسم لردن بیرى ده «نشانلانا» دیر. ایندییه دک دوام ائدن نشان مراسمی نین کاراکتریک خصوصیت لری اساسا اوندان عبارت دیر کی، او هر ایکی طرفین یاخین قوهوم لاری نین اشتراکی ایله کئچیریلیر. ائلچیلیک دن سونرا باشلانان بو مراسمه بلگه گتیریلر و شادیانالیق اولاردی. نشان دا قیز اوچون گتیریلن ان واجب اشیا اوزوک، باش اورتوگو و شیرنیات شئی لری اولاردی. اوزوگون رمزی معناسی ابدیلیک دیر؛ باش اورتوگو ایسه قیزین باشی نین محض نشانلانیدیگی آداما باغلانیدیغی اشاره دیر. شیرنیات دا مناسبت لرین شیرین اولماسی دیلگی دیر. بوندان علاوه، اوغلان اتوی طرفیندن هر کس اؤز امکانشینا گؤره قیزا و اونون یاخین قوهوم لاری اوچون خونچادا مختلف گئییم اشیا لاری تقدیم ائدیلمیوردی. بئله لیک له، بوندان سونرا قیز نشانلی حساب ائدیلمیور و باشقا بیر عائله نین اونون آدینی توتماغا اختیاری اولموردو. نه قدر کی، نشان مراسمی اولموردو، قیزا باشقالاری طرفیندن ائلچی گلک ممکن ساییلیردی. لکن بلگه قویولدو قدان سونرا قیز آرتیق باشقاسینا عاید اولدوغو اوچون اونون آدینی چکمک عاده گؤره دوزگون ساییلمیردی. نشانلانمیش قیزین عائله و جمعیت ده کی رفتاری دییشیلردی. بئله کی، او اؤلچولو-بیچیلی داورانش نمایش ائتدیرردی. قیز اوغلان طرفین آداما لاریندن گیزلنر، اوتانیب چکینردی. نشاندان سونرا دا اوغلان لا قیزین گؤروشمه سی قاداغان ایدی. قیز نشانلی قالدیغی مدته اونا بایرام لاردا پای آپاریلیردی. یئری گلیمشکن قید ائدک کی، نشانلی قیزا قوربان بایرامی زامانی قویون آلاق و قیزا ائینه گؤندرمک عصرلردن بری اجرا اولونان بیر عادت دیر کی، ایندی ده دوام ائدیر. «یوسف وزیر چمن زمینلی» آرواد لارین حسرت له قیزلیق زامان لارینی آرزو ائتدیگی و قیزلیغی سلطانلیغا اوخشاتدیق لارینی بئله یازیر:

قیز ایدیم، سلطان ایدیم
 گلین اولدوم قول اولدوم
 نشانلانیم خان اولدوم
 آياقلارا چول اولدوم

بورادان دا آیدین اولدوغو کیمی قیزین نشانلی قالدیغی مدت اونون اؤزونو «خان» کیمی حس ائتمه سینه سبب اولور. بو مدته قیزا وئریلن دیرلر گئتدیکدن سونرا بیر او قدر ده تامین اولونموردو. بو دا محض بئله بایاتی لارین مئیدانا گلمه سینه سبب اولوبدور.

■ توی

توی لا باغلی قدیم عادت لردن بیرى تورک دیل لی خلق لرین مؤحتشم آبیده سی اولان «کتاب دده قورقود» داستانیندا یئر آلماقدادیر. بئله کی، «اوغوز زامانیندا ائولنن هر ایگید اوخ آتاردی. اوخ دوشن یئرده ده گلین اوتاغی قوراردی. بئیرک خان دا اوخونو اتدی، اوخو سانجیلان یئرده اوتاغینی قوردوردو. آدخالیسیندان بیر بی لیک قافتان گلدی.» گؤرونديو کیمی، بی گئییمینی ده قیزین اؤزونون حاضر لاییب اوغلانا گؤندرمسی بیر عادت ایمیش. آذربایجان خلقی بوتون دؤلرده «توی» واسطه سیله «نکاح» اگیرمگه یوکسک قیمت وئرمیشدیر و بو عادت بوگون ده یاشاماقدادیر. اورتا عصر مؤلف لری نین ده اثرلرینده نکاحین اهمیت کسب ائتمسی مساله سی اؤز عکسینی تاپمیشدیر.

نکاح باره ده معلومات وئرکن «خاقانی» آناسی ایله آناسی نین ائولنمسی حقینده کی خاطر لاتما ایله کفایتلنمیشدیر:

«عشق ایله یاشاییب ابدیتین ازل مؤهرو ایله کسمیشدی کبین»

شاعر عائله حیاتی نین قورولماسیندا نکاحین رولونو یوکسک قیمتلندیریر و اونو ابدی حساب ائدیر. بوندان علاوه، آناسی خریستیان قیزی اولان خاقانی اونون ائولندیکدن سونرا اسلام دینی قبول ائتدیگینی ده یازمیشدیر. یئری گلیمشکن قید ائدک کی، «عارف اردبیلی» نین ده اثرینده اوخشار مساله تصویر ائدییر، لکن بورادا عکسینه کیشی قادین یین دینی قبول ائدیر. کبین حقینده معلوماتا «مہستی گنجوی» نین ده یارادیجیلیغیندا راست گلیمک مومکوندور. او، یازیر:

آرودا لا کیشینی باغلایار کبین بو ایشه یول وئریر شریعت، آیین

۱۴نجی عصر آذربایجان ادبیاتی نین بؤیوک شاعری «شمس الدین محمد عصار تبریزی» ده باشقا اورتا عصر مؤلف لری کیمی عائله معیشتینده مہم مساله اولان توی و نکاح دان سؤز آچاراق یازیر:

شعربتین گلینینه دئییلیمک چون آفرین اول اونون جمالینا یاراشیق دیر توی، کبین بوتون اورتا عصر مؤلف لری کیمی، نظامی ده توی واسطه سیله کبین باغلانماسینی مثبت حال کیمی تبلیغ ائدیر. حتی بو خصوصدا بئله سؤیله ییر:

«چوخلو آند ایچدی، عهد-پیمان باغلادی کی کبینسیر اونا طرف ال اوزاتماسین

دونیانین بؤیوک لرینی توپلا سین کبین ائتمک له باشینی اوجالتسین»

اورتا عصرلرده مونوگام (تک کبینلی لیک) نکاح فورماسی اوستون ایدی. ۱۳نجی عصرین گؤرکملی شخصیتی، متفکری «نصیرالدین طوسی» نین «اخلاق ناصری» اثریندن آذربایجاندا اورتا عصرلرده کی نکاح فورمالاری حقینده دا معین قدر معلومات آلماق مومکوندور. اثردن معینلشدیردیگیمیزه گؤره نکاحین اساس فورماسی تک کبینلی لیک، یعنی مونوگام عائله فورماسی موجود اولموشدور.

آذربایجان خلقی نین عادتینه گؤره توی عرفه سینده اوغلان ائوی نین آغ ساققال لاری ییغیشیب قیز ائوینه گندیرو بو گؤروش زامانی «باشلیق» پولونون مبلغی دقیقلشدیریلیر. بو عادتین تکجه آذربایجان اوچون دئییل، عینی زاماندا دیگر تورک دیل لی خلق لرده ده کاراکتریک اولماسی، حتی بیرسیرا قفقاز خلق لرینده و عرب دونیاسیندا موجودلوغو معلوم فاکتدیر. اورتا عصر مؤلفی «ابن فضلان» «غز» آدلانان تورک طایفالاری نین دا ائولنمک اوچون باشلیق اؤده دیک لرینی قید ائدیر.

عادتیه هر طرفلی یاناشساق، اونون ماهیتینده نه ییین دوردوغونو معینلشدیرمک اولار. بئله کی، باشلیق قیز ائویندن ایشلک قوه نین اوغلان ائوینه گئتدیگینه گؤره وئریلیردی. وئرین باشلیق پولونون معین مبلغینه ایسه قیز اوچون بعضی تدارک لر گؤرولوردو؛ اونون جهیزی حاضرلانیردی. بو دا گؤرونودیو کیمی، یئنین اوغلان ائوینه قاییدیردی.

«نظامی گنجوی» نین اثرلریندن توی مراسمی حقینده داها گئنیش و هر طرفلی معلومات الیه ائتمک مومکوندور. شاعر توی عادت لریندن بیرری اولان «باشلیق» حقینده ده بحث ائتمیشدیر. «خاقانی» نین ده اثرلرینده اوغلان ائویندن قیز ائوینه وئرین باشلیق حقینده سؤز آچیلیر. بو عادتین اورتا عصرلرده خزرلرده ده اولماسی منبع لرین معلومات لاری ایله تصدیقلنیر.

▲ یوخسول لارین تویو / عظیم عظیم زاده / ۱۹۳۱

عنعنه وی آذربایجان توی لاری نین اورتا عصرلرده موسیقی نین مشایعتی ایله کئچدیگی منبع لرین وئردیگی معلومات لازلا تصدیقلنیر. مثلا، «یوسف مداح» ین تویدا طویل، ناغارا، نفیر کیمی موسیقی آلت لری نین چالیندیغینی، شهر اهل ی نین شادبانا لیکلا بساط قوردوغونو قید ائتمسی مارق دوغورور. بو دا خلقیمیزین توی مراسمینده نئجه اهمیتی حادته کیمی یاناشدیغینی بیر دها تصدیقلیر. «کتاب دده قورقود» داستانیندا دا توی مراسمینده قوپوز چالیندیگی قید ائدیله. دئملی، توی لاردا اساسن زورنا، ساز، ناغارا و بو کیمی موسیقی آلت لری اوستونلوک تشکیل ائتمیشدیر. مارق دوغوران مساله بو دور کی، اورتا عصرلرده توی مجلسی هم قیز، هم ده اوغلان ائوینده اولورموش. نظامی گنجوی «لیلی و مجنون» پوئماسیندا تویون ایلك نؤیه ده قیز ائوینده کئچیریلدیگیندن، عادت اوزره گلین ی ن آتاسی نین اؤز کورکنینی مجلسین یوخاری باشیندا، تویا دعوت اولونان جماعت له بیرلیکده اوتورتماسیندان بحث ائدیر. او گؤستریر کی، توی مراسمی چالغی ایله کئچیریلیردی.

«توی مراسمی» ساده بیر عادت کیمی، یعنی نتیجه اعتباریله گلین ی ن بئی ائوینه کؤچمسی کیمی سجیلندیریه بیلر. بونا باخمایاراق، توی بیر سیرا اجراسی ضروری اولان عادت لری اؤز برابرینه گتیریر. بو عادت لرین اجراسیندا هر بیر خلقین یاشام طرز ی نین، دونیا یا باخیش ی نین و دینی تصور لری نین ده معین رولو واردیر. بوتون بو دئییل لردن بیله نتیجه یه گلمک اولار کی، آذربایجان خلق ی نین عائله مناسبت لرینده ان مهم یئری توی واسطه سیله حیاتا کئچیریلن نکاح توتور. بللی دیر کی مهم حادته اولان توی یئنی عائله حیاتی نین باشلانغیجینی قویور. آیری - آیری عائله لرین عضولری بیر عائله ده بیرلشک یئنی حیات قورورلار.

بو یازی «اورتا عصر آذربایجان عائله سی»، شیرین بنیاد او، ۲۸۵ صفحه، علم نشریاتی، باکی، ۲۰۱۲، کتابیندان خلاصه اولونوبدور. بو کتابین الکترون نسخه سینی www.kitabyurdu.org سایتیندان اندیرمک مومکوندور.

اوچ نسل دن، اوچ توى

| گولناز | ترجمه چى |

توى دئدىكده، عۆمورلوك بوياسى سولمايان و هر زامان اؤز تراوتىنى بئيين لردە ياشادان انسان عۆمرونون اونودولماز آن لارى خياليندا جانلانير. او بوتون خيرداليق لارى ايله ياشاماقدادير؛ سن اونا مراجعتينده او سنى عۆمروندن دوشن حيات يارپاق لارنى بىر داها توپلاماغا و بىر داها اونا جانلانديرماغا يۇنلدير. سن اونا جانلانديرىپ، كئچمىش ايل لرىنى بىر داها ياشايرسان بوتون آجى لارى و شيرينلىك لرى ايله. بعضا ائله اولور كى سن هله اونونلا ياخيندان تانيش دئيىلسن؛ نه اولدوغونو، هانسى آنلام لى آن لار داشىماسىنى بيلمىرسن، آنجاق اونا قارشىلايىپ، اونونلا ياشاماق ايستەديگىندن لذت دوويرسان؛ عۆمرونون ان كۆيرك، اينجه و ارگۇيون كئچمىسى نين نئجه اولدوغونو بىر داها جانلانديرماق ايستەيىرسن. منسوب اولدوغون نسلين ديرلرىنى و اينانچ لارنى بىر داها ادا بئيينده جانلانديرديغىن احوالاتدا عكس ائتديرىرسن...

۱

شهرين مركز ناحيه سينده كى قديمى بىر محله يه چاتيرام. آختاردىغيم عنوان، گۆركمىنده اوزون ايل لرين ايستىسى و سويوغونو عكس ائتديرن دارىسقال بىر كوچه نين اورتالاريندا يئرلشن قديمى بىر ائودير. زنگى باسرام. ۷۲ ياشلى «اٲليمناز» ننه نين گلىنى قاپىنى اوزومه آچير. حيطده اٲليمناز ننه نين ايستى تبسمى ايله قارشىلايرام. اومنى گۆردوكده، «گل گۆروم آى قىز! سن نه آختاريرسان؟» دئيير. اؤنجه دن اونا سفارش گۆندردىگيم ايستەيىمى بىر داها تكرار ائديرم. گولور و شيرين گولوش لريله «گور منى بو قوجا واختيمدا بى آبير اٲلييه بيلرسن!» دئيير. آنجاق بو سۆزون چوخدا جدى اولمايدىغىنى اٲليمناز ننه نين تبسم لى گۆزلىرىدن اوخويورام. سۆزه باشلايرام: «اٲليمناز ننه! توى گونون يادينداير؟» ننه مساله نين نه قدر جدى و ظارافات اولدوغونا دوشونن كيمى دانىشماغا باشلاير:

«۷۲ ياشيم وار. ائوين بۇيوك اوشاغى يام. ۱۲ ياشيمدا توويم اولوب. ياشيمين آزا اولدوغونا گۆره اوچ ايل صيغه قالدیم. ۱۵ ياشيندا كىينيم كسىلدى. كىينيم ۴۰۰ تومن ايدى. ائوين ايلك اوشاغى اولدوغوندا چوخ شرايديم. گونلرين بىر گونو ددم دئدى كى، سنى قارداشيم اوغلو ايستەيير، نه دئييرسن؟ من ده قاش قاباغىمى تۆكدوم. اونا گۇيلوم يوخ ايدى. ددم چوخ زهيملى ايدى؛ اؤز سۆزونون اوستونده دوران ايدى. حيرصلندى؛ دئدى آرتيق اسكيگ دانىشما. اۆلدوررم سنى. آخ راضى اولدوم.»

– ائلچى ليگين نئجه كئچدى اٲليمناز ننه؟

اٲليمناز ننه هيچانلانمىش كيمى گۆرونور. سۆزونو داواملاير:

«عميم طرفيندن بئش آلتى نفر گئجه گلدیلر ييزه. اۆز لريله يايلىق، كۆينك، تومان، صابون، گوزگو، داراق، چادرا و بئله شئيلر گتيرمىشدیلر. نشانلادیلار منى. وئردیلر عميم اوغلونا. قوهوم اولدوغوموزا گۆره اوغلانى گۆرمىشديم. هله بو ياخشى ايدى. آيرى قىزلار هئچ بيلمزدیلر كيمه گئدیلر. ائله دده – ننه تصميم توتاردى، وئردیلر.»

– توى نئجه گون اولدو اٲليمناز ننه؟

«اوغلان ائوينده بير هفته توى توتدولار. تار – قوال لى توى. چاليب اوينايردیلار.»

اٲليمناز ننه بىر آن دايايىب گولومسه يير. يادينا گولملى بىر شئى دوشموش كيمى دئيير: «توى گون لرى، من اؤزوم ده توى ائوى نين پنجره سيندن گيزلينجه تويا باخيرديم. چوخ واختدا عميم اوغلونان بىر – بيريميزى گۆروب دانىشيرديق.»

– خينا ياخدى گنجەسى نئجه كئچدى؟

«آلتى گنجە توى دان سورا، خينا ياخدى ائله ديلر. گتيرديك لرى پالتارلارى گئيينديريب، اوز- گوزومو بزه ديلر؛ ال اياغىما خينانى ياخدیلار و صاباحیسی گون ات آراباسینی بزه ییب، دۆرد بئش نفر گلیب منی آپاردیلار اوغلان ائوینه. اوزامان گلین چیخان گونو اوغلان گلمیردی و اؤز حیطلرینده گؤزله ییردی. اوغلان ائوینه چاتدیق. رسم ایدی کی گلینه آما اتاردیلار؛ آما آما اولمادیغینا گؤره حیطده کی آغاجدان خرمالو کیمی بیر شئی دریب، اوچ دنه سینی باشیما آتدی عمیم اوغلو. آخشاما جان چالیب اوینادیلار. بئله لیک له منیم توپوم اولدو و ایندی دوز ۶ ایلدیر.»

ائلیمناز ننه اؤز سؤزونو معنالی بیر آه چکمهک له قورتاریر. سونرا تئز یئنه ده اؤزونو اله آلیب، «هه، دای بیر شئی قویدون قالا. هامیسین دئدیم دا.» ائلیمناز ننه یه اوز توتوب دئییرم: «آغزین آغریماسین ائلیمناز ننه! سنین بو دانیشیق لارینی ضبط ائله دیم؛ بیر تورکی مجله ده چاپ ائده جم.» جواب وئیریر: «اوندا قوی سنه بیر عکس ده وئیریم. بو عکس توپومدان بیر اییل سورا دیر.»

۲

ایکینجی مصاحبیم له دانیشماق اوچون، قرار قویدوغوموز ساعاتدا شهرین گیره جگینده یئرلش ایکى مرتبه لی بیر بینایا داخل اولورام. مصاحبیم ۵۳ یاشینی آرخادا قویموش «سنم خالا» دیر. گؤروشوب اؤپوشندن سونرا نه اوچون اونونلا دانیشدیغیمی بیر داها دا ایضاح ائدیرم. سنم خالا گولورو دئییر: «بویورا! من حاضرم.» سنم خالادان اؤز توپوندان، آداخلی اولماسیندان و ائلچیلیگیندن دانیشماغینی خواهش ائدیرم. یواش- یواش سؤزه باشلایر:

«۱۴ یاشیمدا توپوم اولدو. ایلک دفعه خالام طرفیندن بیلدیم کی منی ایسته یین وار. او مندن نظیریمی سوروشدو؛ من ده خالامین جاوابیندا دئدیم کی آتامین سؤزو منیم سؤزومدی. حال بو کی اوغلانی هئچ گؤرمه میشدیم. سورالار بیلدیم کی، اوغلان بیر ایکی دفعه یوک ماشیننی یلا بیزیم حیطیمیزه تورپاق گتیرنده منی گؤروب بینمیشدی. اوزامان لار والدین لره بؤیوک حؤرمه وار ایدی و بؤیوک لر اؤزلری خئیر ایش لری یئر به یئر ائله ییردیلر؛ اما ایندی قیز، اوغلان دانیشیب، هر شئی قورتاراندا سورا عائله لر بیلیر.»

– ائلچی لیگین نئجه اولدو سنم خالا؟

▲ عكس: ساسان مويدي

«اول سرى آروادلار گلدیلر بیزه و آنام لا بو باره ده دانیشدیلار و اجازه آلدیلار کی گنجه ده کیشی لرله برابر گله لر. ایکینجی سرى ده کیشی لرله برابر گلدیلر و ائله او گنجه آنام آنام هه جوابی وئردیلر. ائلچی لرده شیرینی آچیب الله مبارک ائله سین دئدیلر.»

– نه زامان آداخلاندین؟

«بیر هفته ائلچیلیکدن سورا اوزوک تاخدی اولدو و نشان گتیردیلر. اوچ تومان، اوچ کۆینک، یایلیق، اوچ بیلرزیق، سیرغا، اوچ اوزوک و بیر آغ چادرا گتیرمیشدیلر. ۴۰ مین کبین و ۸ مین ده باشلیق نظرده آلدیلار.»

– توی نئجه کئچدی صنم خالا؟

«اوغلان تویو بئش گون اولدو. بو بئش گون ده زورنا- بالابان لی توی اولدو. اوغلان ائوی نین تویو آلاچیق دا کئچیردی. بیر گون ده بیزده خینا یاخدی ائله دیلر و همان چالقیچی لار بیزه ده گلدیلر. من اوغلان ائوی نین گتیردیک لری پال – پالتاری گئیینیب، قیزیل لاریمی سالمیشدیم. خینا یاخدی نین سحری اوغلان آدم لاری و بئی گول الینده بیزه گلیب و منی ماشیندا کۆچورتدولر. اوغلان ائوینده عادت عنعنیه گوره بئی اوچ آلما آتدی من طرفه و بئله لیک له توی ائله دیک. ایندی ۴۰ ایل دیر تویو موزدان کئچیر.»

– صنم خالا، توی ائندن سونرا مستقل یاشاییردین؟

«یوخ. ائوین ایلک گلینی اولدوغوم اوچون قاینا تامین ائوینه گلین کۆچدوم. چوخ ایل لردن سورا ائویمیز اولدو و سیز دئمیشکن مستقل یاشادیق.»

صنم خالادان اؤز تویوندان بیر عکس و یا بیر خاطره لی شئی اولدوغونو سوروشورام. او دئییر: «توی دا اوخونان ماهنی لاری او زامان نوارا ضبط ائله ییلر. ایندی ده او نوارا لار بیزده قالیر. بو ایل لرده دفعه لرله اونا قولاق آسمیشام و توی گون لرینی خاطرلامیشام.»

یئنی نسلین نماینده‌سی کیمی ائولنمیش بیر خانیم آختاردیقدا، یادیمایا اینترنت واسطه‌سیله دوست اولدوغوم «سحرخانیم» دوشدو. اونونلا علاقه ساخلادیم و نه آختاردیغیمی و جواب‌لاری نین تورکو بیر مجله‌ده چاپ اولدوغونو وورغولادیم. قبول ائتدیگینی بیلدیردی و همین آخسام تلفن واسطه‌سیله سوال لاریمی سوروشدوم.

«۲۶ یاشیم وار، ایکی ایله یاشیندی کی توپوم اولوب.»

– حیات یولداشینلا نئجه تانیس اولدون سحر!

«حیات یولداشیملایا تانیس اولدوغوم دؤرد ایل بوندان اوله قاییدیر. بیر شهرده اولوردوق، اما بیر بیریمیزی یاشیندان تانیمیردیق. اینترنتده تانیس اولدوق. بیر مدت فقط دانیشیردیق؛ سونرا اوز به اوز ده گؤروشدوک. البته آناما دئیمیشدیم. گؤروش لریمیزین بیرینده اوغلان منه ائولی لیک تکلیف ائتدی. من آنام لا آریا قویدوم، آنجاق تئز جواب وئرمه‌دیم. خاصیت لرینه بلد اولدوم؛ اؤز معیارلاریم لا اویغون گؤردوم و تکلیفینی قبول ائله‌دیم.»

– سونرا نه اولدو؟

«مندن جاواب آلاندا سورا اؤز عائله‌سینه دئدی و عائله‌سی ده بیزیم باره‌ده سوراقلایب و نئجه عائله اولدوغوموزو تحقیق ائله‌دیلر. سورا اوغلانین آتاسی منیم آتام لا دانیشمیشدی. آتام دا بیر مدت سورغو سوال ائله‌دیکدن سورا آنام لا برابر منیم نظریمی سوروشدو و اوغلان ائوینه راضیلیغینی وئردی. ائلچی گل‌دیلر. ائلچی لیک گئجه‌سی هم اوغلان طرفیندن، هم بیزیم طرفدن یاخین قوهوم‌لار دا اولدولار. بیر دسته گول و شیرینی، بیرده اوزوک گئیرمیشدیلر. «هه» جاوابینی آلاندا سورا نشان اوزوگونو سالدیلار. کیشی مجلسینده ده کبین و عقد و توی گونو باره‌ده دانیشیق اولدو. کبینیم ۳۰۰ سکه اولدو و قرار اولدو کی جهیزین اوچ بؤیوک وسایلین ده اوغلان ائوی آلسین. ائله او نشان گئجه‌سی صیغه‌میز ده اوخوندو.»

– نه قدر نشانلی قالدین؟

«هئج بیر آی اولمامیش عقدیمیز اولدو. بیر ایل ده نشانلی قالدیم.»

– عقدین، توپون نئجه کئچدی؟

«هیجاندا ایدیم کی عقدیم نئجه اولاجاق. یاخشی اولماسینی ایستیردیم. بیرده ایستیردیم کی حتما تالاردا اولسون. اودا شهرین لاپ یاخشی تالاریندا. مراسم ده رقصیمیز یاخشی اولماق اوچون بیر رقص اوستادی دا تاپدیم. آد یازدیردیم؛ عقده و توپا مخصوص رقص لری اؤیرندیم. عقد گونو ایسته‌دیگیم کیمی اولدو. بیر ایل نامزد قالدقدان سورا توپوم اولدو. توپومدا دا عقده کئچیرتدیگیم هیجان لار منی بوراخمیردی. بیر گون تالاردا توپوم اولدو. خینا یاخدی مراسمی ده قیزلارین رقصی له اولدو. من یولداشیمین ایینه و یولداشیم دا منیم ایینه خینا یاخدیق و قیرمیزی پارچایلا باغلادیق. اؤیرتدیگیمیز رقص لری حیات یولداشیم لا برابر اوینادیق. گلین چیخما، آتام خیر- دعا وئردی. آتام لا برابر دوز، چؤرک، آینا، قرآن قویولموش بیر مجمعی نین دؤره‌سینه دولاندیق. قوناق لار و قوهوم- تانیس لار دا دوواغیما پول باغلادیلار. بئله‌لیک له کؤچدوم.»

– کؤچندن سونرا هاردا یاشادین؟

«اول قاینا تامین ائوینه گلین گئتدیم؛ اوچ گون اولار قوناق اولدوق؛ سورا بؤیوک لردن اجازه آلیب، اؤز ائویمیزه گلدیک و مستقل حیاتیمیزا باشلادیق.»

شفاهی روایت تبریزین قدیم توی دبلی

| زهرا یاسمن | فولکلور تدقیقچیسى |

قدیم توی دبلی نین اؤزونه مخصوص حال-هاواسی اولاردی. تبریزده ده بئله ایدی. بو دبلین بعضی لرینی سیزه سؤیله بیرم:

۱. قیز بینمه

یخدانی نارینجی دی

قیفیلاری بیر دامجی دی

دوشمین قارنی سانجیدی

تویلار مبارک، مبارک باده!

بازاردان گلیب آیناسی

اوستونده وار نشانه سی

آنا آنا بیر دانه سی

تویلار، نه تویلار

تویلاردا عروس اوینار

بونلا بئله، قیز نه قدر نشانی قالسئیدی اوغلان هفته ده

بیر دفعه نچه ساعات یا هفته ده بیر دفعه شام یا ناهار

قوناق گلردی.

۲. سؤز دانیشما

اوغلان قیزی بینیب مثبت نظری اولاندان سورا سؤز

دانیشما اولاردی. بئله کی صاباحدان بویوک لرین

اجازه سی ایله ساعات خوشالاییب سؤز دانیشما و کبین

کسمه قراری قویاردیلار. سوز دانیشما دا ایندیکی کیمی

تشریفات اولمازدی؛ هر کس اؤزونه گوره بیر بولوت

شیرینی-نات، بیر بالاجا بخت آیناسی، بخت چرقتی،

نشان اوزوگو آپاراردی. صاباحدان محله ده سئوینج

یارانیب هامی کئف ائلردی کی محله ده توی اولاجاق.

۳. پالتار کسمه

بیر گون خرید قراری قویاردیلار؛ بیرگون پالتار کسمه؛ بیر

گون ده یخدان (صانديق) گۆرمه. گلینه هر نه آلسئیدیلر

بیر جوت یخدان ایچینه قویوب، آتین ساغ- سولونا

قویوب، وسطینده ده بیر اوغلان اوشاغی اوتوراردی.

اوشاق خلعت آلامیش آندان یئتمزدی. یخدانین

ایچینده هر نه اولسئیدی دؤشردیلر بئره. قوهوم- قونشو

خرید گۆرمیه گلردی؛ قالوالی چالیب بئله اوخویاردیلار:

۴. حنا یاخدی

حنا یاخدی مراسمی ده اولاردی. بیر گون اوغلان

اؤینده، بیر گون ده قیز اؤینده. حنا یاخدی دا

ساقدوش- سولدوش ایلنده لامپا یا شمعدان اولوب، بئی

یا گلین یین ساغ- سولوندا دوراردیلار. بیرری حمام پولون

قبول ائلردی، بیرری ده صبحانه سین. کیمده شاباش

وئرملیب، مجلسی ترک ائتسئیدی چالقیچی لار ناراحت

اولوب، اونا سؤز قوشاردیلار.

حنا یاخدی یا گلن لر سحره قدر یاتمازدیلار. خانیم لار

کیشی پالتاری گئییب اویون وئریدیلر. یانلاری دؤشگه

سناقلاردیلار. خرچسیز دلخوشلوق چوخ اولاردی.

۵. توی حمامی

سحر ساقدوش- سولدوش، آیری قوناقلار کورکنی

دؤره لئییب حماما طرف یولا دوشردیلر. گلین حمامی دا

ها بئله. گلینی ده جوان قیز- گلین و دوستلاری حماما

▲ عکس: «محمد علی جدید الاسلام» بین آرشیویندن

آپاراردیلار. حمامدا قوال چالان کیم، حمام جامین چالان کیم! چوخ چالیب اوخویاردیلار و دلخوشلوق ائلردیلر. سورا حمامین ایشچی لرینه انعام وئرردیلر. انعامدا معمولا شیرینی، میوه اولاردی.

۶. گلین کۆچمه

تبریزین قدیم ائولری معمولا ایکی اتاق بیر دهلیز اولاردی. بعضا قونشولارین تنبسی یا بویوک حیطی اولسایدی مضایقه ائتمزدیلر؛ محله اهلی نین خئیری- شری اوردا انجام تاپاردی. تویلاردا ایندیکی کیمی چوخ خرچلی، تجملات و تشریفاتلی اولمازدی؛ آز هزینه ایله یئددی گون، یئددی گنجه توی اولاردی. هر محله نین اؤزونون مشاطا آدیندا خانیمی اولاردی کی خلقین خئیری- شیرینه ایشلردی؛ قونقلاری او گئدیپ دعوت ائلردی. بیر گون ده بیغیشیب قاش آما اولاردی. مشاطا خانیم گلیب ائوده قیزین قاشلارین تمیزلردی. آجی بادامی ساخسی سین ده ازیب، قیزین اوزونه چکردی. او زامان لار قیزلار بزه-دوزه ائله مزدیلر؛ حتی حمامدا اوزونه صابون دیمزدی کی اوزون شفی گندر. اونا گۆره هامی بیر بیریندن سوروشاردی: - «قیز پیچاقدان نجور چیخیب؟» بئله ده اوخویاردیلار:

گتیرمیشوق قند باشینی

آلمیشوق قلم قاشینی

بئی اوغلانین یولداشین

بیر دسته ریحان

گلین اولوبدو جئیران

معمولا قوناق لاری بۇلردیلر. یاشلی لاری کیین کسمیه، اورتا یاشلاری شیرینی ایچمگه، جاوانلاردا گلین دالیجا. گلین یین ده بزه-دوزه یینه مشاطا خانیم یئتیشردی. گون او گون اولاردی قیزین بخت ائوینه گئتمسی یئتیشردی. جاهازلاری دۇشردیلر یئر. قوهوم-قونشو جاهاز تماشاسینا گلنده، هره الینده بیر دست استکان نعلبکی دن، آفتاوادان، اوتودن، ها بئله هدیه گتیردیلر. جاهازلاری مشاطا خانیم بیر-بیر گۆروشه گلن لره گۆرسدیب، اونو گتیرن آدین سسلردی. مثلا دئردی: بو میسی دایبسی آلیب؛ بو اوتونو عمه سی آلیب؛ لامپالاری خالاسی گتیریب.

قدیم زامان قیزلارین آغیر جاهازی اولمازدی. ائله میس قاب قاشیق، یورقان دۇشک اولاردی، عوضینده محبت، عاطفه و دؤزوم لری چوخ اولاردی؛ برکده-بوشدا مؤحکم اراده لری اولاردی.

آخشام گلین یولا سالما و گلین دالیسیجا گئتمه باشلاناردی. گلین دالیسیجا گئدن قوناقلار عبارت اولاردی جاوانلاردان و اوغلان آداملاریندان. خانیم لار تئل لرینه بیر دسته نقده باغلاردیلار. سونرالار چیچک مد اولموشدی. بزه لی ماشین قیز ائوی نین قاپیسینا دایانان کیمی «مبارک باد!» هاواسی چالیناردی.

او بادامی، بو بادامی

بازاردان آلدوق بادامی

ساغ اوسون اوغلان آدمی

تویلار مبارک، مبارک باده!

ائوه کئچنده مشاطا خانیم بیر الینده آینا بیر الینده بیر بشقاب نوغول ساخلاردی. قوناقلار آینا یا باخیب نوغولدان دا آغیزلارینا قویوب ایچری کئچردیلر. مشاطا خانیم اوخویاردی:

اوغلان آدمی

سیندیر بادامی

آلیم قاداوی

بویورون یوخاری باشا

گلین کۆچندن سورا چالقیچی لار مجلسی باشلاردی و توی هاوالاریندان چالیب اوخویاردیلار:

تویو باشلاروخ سازینا

شیرین-شیرین آوازینا

گلین گلیر نازینا

ای گولی ریحان

عروس تویوندا

ایمده ناریش قاشلارام

عطری نن یاشلارام

تویوزی اوزوم باشلارام

بیر دسته ریحان

توی دیوسون آریتمیشوق

دامان داما داغیتیشوق

قیز ننه سین آغلاتمیشوق

تویوز مبارک، مبارک باده!

خانیم آفتافا - لگن ده محبت سویو تۆکردی و دئیردی:
«اولدوزی باریشدیرسین».

یئنگه لر و مشاطا خانیم مرتب قیزین قولاغینا اول
گنجه نین درسینی اؤرگدردیله و بی ن گلینی اؤز اوتاقلارینا
یولا سالاردیلار.

تویون سحری گلین صبحانه ده قئین - قودایا چای توتار،
اوزو آغ اولدوغونا گۆره اونا قیزیل هدیه وئردیلر. مشاطا
خانیم دا باکره لیک نشانی اولان دستمالی گۆتوروب
قیزین آناسینا آپاریپ گۆز آیدینلیغی خلعت آلاردی.
تبریزده دب دیر قیزین آناسی قویماق پیشیریپ، شیرینی،
میوه، خلعت خندان؟ و آیری هدیه لر قیزینا گوندرردی.
آخشاما قدر شنلیگین دوامی اولاردی.

۱۰. توی ماهنی لاری

گلینی قویدوق ماشینا / عطیری سپدوق باشینا
باجی قوربان قارداشینا / تویلار مبارک!

اوغلان سنی بی بزم / اوتاقیوا گول دوزرم
گلین ن اتاقیوا گیرنده / باشیوا لئره دوزرم
تویلار مبارک!

گلین چیخارت جوراب لارین / خوش گلییدی قوناق لارین
گوله بنزیر دوداق لارین / تویلار نه تویلار
تویلاردا عروس اوینار!

بازاردان آلدوق قارپیزی / او قارپیزی بو قارپیزی
یاشاسین خانیم بالدیزی / تویوز مبارک!
بازاردان آلدوق سینینی / او سینینی بو سینینی
ساغ اولسون قیز آناسینی / تویلار مبارک!

بازاردان آلدوق جاملاری / او جاملاری بو جاملاری
یاشاسین عمه جانلاری / اؤلمه سین خالاجانلاری
بیر دسته ریحان / عروس اولوبدو جئیران!

عروس دئمه نارداناسی / آتا- آنا بیر داناسی
اثل طایفانین ارکینازی / تویلار نه تویلار
تویلاردا عروس اوینار!

چالیب اوینویاندان سورا اوغلان طرفیندن بیر اوغلان
اوشاغی الینده قیرمیزی روبان ایله بئله دئیردی:

آل آلمانا گلیمیشوق
شال آلمانا گلیمیشوق
یار آلمانا گلیمیشوق

آنام باجیم قیز گلین
الی آیاغی دوز گلین
یئددی اوغلان ایسترم
سون بئشیکگی قیز گلین

۷. خئیر- دعا

سورا گلین یین آناسی یا بؤیوک لری خئیر- دعا وئردی:
خئیر دعا بئله سؤزلرن باشلاناردی:

- قیزیم، سنی آغ پالتارینان یولا سالیریق، آغ پالتارینان دا
اوانودن چیخاجاقسان
- قیزیم، قیرمیزی بؤرک دئیلسن باشدان باشا قویولاسان

۸. واغزالی هاواسی

واغزالی هاواسی قدیم توی لارین یاراشیغی ایدی. واغزالی
چالینان کیمی گلین یین گۆز یاشلاری اینجی تک اوزونه
تۆکولوردو. بو آندا دامدا، کوچه ده، محله ده جماعات
یغیشیب گلینین تماشاسینا دوراردیلار. اگر محله ده
قیزلارین ار وقتی یوبانسیدی گلین یین الینه بیر اوج
دویو وئردیلر؛ محله یه سپه - سپه گئردی بلکه ائوده
قالان قیزلارین دا بختی آچیلسین و اونون دالیسیجا
اره گئتسین لر. تمام بو ایش لر قونشونون تنبیسنده یادا
کی یای فصلینده حیطی بؤیوک اولان لارین حیطینده
اولاردی.

۹. یئنگه

گلین یین یانیندا یاخین قوهوملاریندان ایکی خانیم «یئنگه»
گئردی. بیر نفر مشاطا خانیم دا گلین یین دالیسیجا، اوانو
اوغلان ائوینه جک آپاردیلار. گلین یین الینه داش وئردیلر
آتسین یئره. دئیردی: «داش دوشدو، من دوشدوم» ساخسی
سبین ده آیاغی نین آلتینا سو سپردیلر آیدینلیق اولسون.
شام مراسمیندن سورا گلین نین کوره کن نشان لی وقتی
بیر بیرلرین آز گۆردوک لرینه گۆره، ال - ال وئردیلر. مشاطا

مرندین قدیم توی دب لری

| زکیه ذوالفقاری | ترجمه چی

۱ سۆز دانیشما

اوغلان عائله سی نین ائلچیلیگیندن و قیز ائوی نین اولوملو جوابیندان سونرا، ایکی طرفین رضایتی له بیر گون کبین قراری قویماغا و لازمی سۆز لری دانیشماغا وقت تعیین اولونوردو. بونا «سۆز دانیشما» و یا «هه بلی» دئییردیلر. بو گنجه ده ایکی عائله نین آغ ساققال لاری ییغیشیب و کبین قراری قویاردیلار. سۆز دانیشما گنجه سی، همشه ده شادلیق لا باشا چاتمازدی؛ بعضا کبین قراری اوسته آنلاشما و راضیلاشما اولماییب و دلخورلوق لا هر شئی بیتردی، اما آنلاشیلدیغیندا هامی تبریک دئییب، اوغلان ائوی گتیردیگی کله قندی خاص مراسم له سیندیریپ و قندین باش طرفین، ال-آیاق لی زرنګ لرین بیرى گۆتوروب، سونرا قیزین آناسینا وئریپ و اوندان انعام آلاردی. قیزین آناسی او قند باشین دوواق قاپا گونو خونچایا قویوب قیز ائوینه گۆندرردی و اونو شیرین چای ائدیپ گلینه ایچیردردیلر. (قند باشی نین دب لرده خاص یئری وار. بیرینی رسمی دعوت ائندنه دعوت کارتی لا برابر قند باشی دا یوللاردیلار) بیرى دعوتسیز گلیب و ادعالی اولاندا دئیردیلر: «قند باشی یوللامیشدیم میه؟ گلمیردی دا.»

۲ کبین کسمه

«هه بلی» دن سورا کبین کسمه دی. کبین کسمه ده ایکی طرفین دانیشیغی اساسیندا عائله لرین بؤیوک لری قیز ائوینه ییغیشاردیلار. باشقا اوتاقدا گلین باشینا نئچه سوبای قیز قند اوغاردیلار و بیر ایکی قیز دا ایینه ساپ الینده گلین یین باشینا توتان آغ پارچانی، تیکه-تیکه بو سۆز لری دئیردیلر:

بخت تیکیرم، تخت تیکیرم

«قیز» لا «اوغلان» ی بیر بیرینه برک تیکیرم

قیز و اوغلان یئرینه، اولارین آدلارین دئیردیلر. قند اوغان قیزلاردان بیرى سوراردی: «نه دارتيسان؟» او بیرى دئیردی:

«شیرینلیق. شیرین اولار انشالاه.»

ماللا دفتردار لا بیرگه خانیم لار اولان اوتاغا گئدیپ و گلین خانیمدان «بلی» جوابینی آلاردی. بئله دئیردی: «گلین خانم، من بو مقدار کبینله سنی فلانکسه عقد ائلیرم؛ آیا وکیلیم؟» قیزین سسی چیخمامالیدی، تا اوچ کره سوراندان سونرا قیز یاواش سسله: بؤیوک لرین اذنی له «بلی» نى دئیردی و دفتری امضالاردی. بیر آزدییشیک فورمادا ایندی ده بورسم لر اجرا اولونور.

۳ پالتار کسمه

پالتار کسمه و یا پالتار بیچمه ده کبین کسمه دن سونرا اولوردو. بئله کی درزی لیک بیلن بیر خانیم، بئی یین آدمالاریندان نئچه نفرله قیز ائوینه گنڊیب و آیینان پارچالاردان اونا چادرا، دون، شالوار و باشقا لازیم اولان گئییم لری بیچیب تیکردیلر. بو رسم لر شن ماهنی اوخوماق لا و دلخوشلوق لا اجرا اولوناردی. درزی قئیچینی پارچانین اوستونه قویوب دایاناردی، دئیردی: «کسمیر»، او زامان اوغلانین و قیزین یاخین لاری درزی یه انعام وئرردی.

۴ قاش آلما

اوغلان آئوی قاش آلان خانیملا (مشاطا) بیرگه قیز ائوینه گئردی. آناسی نین ایزنيله قیزین قاش لارین آلدردیلار (تمیزلردیلر) اوزونه، ساچینا باخیب قیزلیق شکیلیندن چیخاردردیلار. یئییب ایچیب، شنله نیب دؤنردیلر.

۵ حنا مراسمی

بیر ایکی گون سونرا حنا مراسمی اولاردی. اوغلان حناسی لا قیز حناسی فرق لندردی. اوغلان حناسی چوخ طنطنه لی و گؤزل اولوردو. اوغلانین قوهوم لاری جاوان، قوجا، گنجه اوغلان ائوینه ییغیشیب شام یئییب، سونرا قیز ائویندن بركلی خونچانی کی شیرنی، بركلی آملار، حنا و بئی كت- شالواری و سایره اولاردی، ائوین اورتاسینا قویاردیلار. بئی یین كت- شالوارین سازی ایلا ننه باجیسی گئیندیریپ، لینه بیر چیراغ وئریپ چالا- چالا ائوه گتیردیلر. بو حین ده، سازاندالاردان بیرری قوناق لارا اوز توتوب «ساغدوش سولدوش ایستیریک» دئیردی. ساغدوش سولدوش اولماق ایسته یین لردن هانکیسی چوخ پول تکلیف اتتسه یدی او ساغدوش سولدوش اولوب، دوروب چیراغ آلیب، بئی یین ساغ- سولوندا دوراردی لار. سونرا یئنه دوستلاردان و یا قوهوم لاردان باشقا بیر شئی و یا پول بویون آلیب، چیراغی ایلک ساغدوش سولدوشدان آلیب اونلارین یئرینه کئچردیلر. بو حینده اورداکي لار آلقیش لا، اوجا سس له بئله دئیردیلر: «یئری ها- یئری بینمدی پولو یوخدو داینامادی.» و بو ایش نئچه دفعه تکرار اولاندان سونرا ایکی نفر بئی یین دوستلاری و یا قوهوم لاریندان ثابت ساغدوش سولدوش اولوب، چیراغ ال لرینده بئی یین یانیندا دوراردیلار.

۶ بئی یین تعریفی

ساقدوش- سولدوش تعیین اولاندان سونرا چالقیچی لار بئی یی تعریفله مگه باشلاردی: «ساغدوش بنؤشه، سولدوش ریحان، آرادا یانیر گولو بئی لری. لطف ایله وئرسینلر دونی بئی لری؛» و هامی چالقیچی لارا انعام وئرردیلر. انعام وئرن لری عاشیق ساز لا آواز لا تعریفلردی. مثلا: «انعام وئردی بئی یین آتاسی. انعام وئرن آتا ساغ اولسون. ساغدوشون سولدوشون گؤیلو خوش اولسون. گؤروم آی بئی تویون مبارک اولسون.» انعام ییغیلاندان سونرا عاشیق اؤز سبکی له بئی یین شانینده شعرلری آواز لا اوخویاردی.

۷ «تولا دؤیدو» نمایشی

هامی دئییب گولوب، یئییب ایچیندن سونرا اویون لار و گولملی نمایش لر باشلاردی. چوخ دبدده اولان اویون لاردان بیرری ده «تولا دؤیدو» ایدی. تولا دؤیدو اویونوندا بیرری آیاغا دوروب، بیر دستمالی و یا بؤیوک بوچچانی شالاق کیمی بوروب، آلینده ساخلاردی. قابی (قویونون دیز سومویونو=آشیق) دؤره اوتوران لارین بیرینه وئرردی. او قابی یئره آتاردی. قابین هر بیر طرفی نین مخصوص آدی واریدی. دالیزی اوسته دوشسه یدی اوغرو، اوزو اوسته دوشنده توپچی، صاف قیراغی اوسته اولاندا وزیر و دنده لی قیراغی اوسته اولاندا بئی آدلانیردی. قابی اوتاغین اورتاسینا آتیپ و بئی له وزیری تعیین ائندن سونرا قاب آتماق تکرار اولوردو و اوغرو و یا توپچی اولان شخص لره بئی جزا قراری وئریردی. بعضا بئی قدر تیندن استفاده ائدیپ، عجیب و گولملی امرلر ائدردی. مثلا بیرری رقص اتتسین و یا ماهنی اوخوسون، حیوان سسی

چىخارسىن و سايره. امرى اطاعت ائتمهين لر ده جزالانيرديلار و شاللاق يئىيرديلر. بو اويون صبحه كىمى اويناناردى.

۸ بئى حامامى

صبح اولاندا هامى بئى حامامينا گئتمگه حاضرلانيردى. بئى بى ساغدوش سولدوش چالقيچى لار چالا- چالا حاماما آپارارديلار. حامامين ايچينده ايشله ينلر بئى بى خاص تشريفات لا يويوندورب و يئنه شادلىق ائدرديلر. او گونون حامام پول لارين سولدوش حساب ائدردى و صبحانه خرجى ده ساغدوشون بوينونا اولاردى. حامامدا انعام، خلعت پايلانندان سونرا هامى يئنه زورنا قوال ايله ساغدوشون ائوينه گلرديلر. اوردا بال- قايماق، تازا چؤرك يئيب، ايچيندن سونرا هامى ائوينه دؤنردى.

۹ گلين حامامى

گلين حامامى ايکينتى واختى اولاردى. گلينين ياخين آدام لارى يئنگه ايله بيرليکده گليني حاماما آپارارديلار. قديم حامام لار تولنباردا كى ياناجاق لارين ايستيسى ايله قىزاردى. بير نفر تولنبارچى آدى لا بو ايشى گؤرردى. تولنبارچى بئى و گلين حاماما گيرمه دن بئل و يا دمير كورگى تولنباردا قىزدىريب اونون ياغي نين آلتينا اتاردى. بو گؤزل رسمده بئى و گلين آناسى اونا خلعت وئرملى ديلر. گلين حاماميندا سازاندا قوال چاليب خانيم لار حامامين ايچينده يوونوب، اويناييب، شادلىق ائديب، شربت و شيرنى يئيب ائولرينه دؤنرديلر.

۱۰ گلين آپارما

گليني مشاطا بزه ييب دوزويوب، گلين دونو گئيدىريب، بئى ائوينه آپارماغا حاضرلاياردى. بئى ين آدام لارى گلين آپارماغا گلرديلر. قىزىن قاينى بير قيرمىزى شال ايل گلينين بئلين باغلاردى و بو سؤزلى دئيردى:

گلين گلين قىز گلين

ال ياغي دوز گلين

يئددى اوغول ايستهرم

سون بئشىگى قىز گلين.

سونرا قىزىن آناسى اونون قولوندان توتوب، ائوى دولاندىريب خئير- دعا وئردى. بو ايش لر چوخ معنوى و دويغوسال اولوردو و گلين و اونون ياخين لارى آغلارديلار. سونرا گليني بئى يه و يا اونون ياخينلارينا تحويل وئريب ائوه قايدارديلار. گلينين يانيجا يئنگه و ايکى ياشلى خانم گئدردى. اوغلان ائوى نين اؤننده بئى داما چيخيب، گلينه ألما اتاردى. سونرا ائوه كئچنده بئى ين آناسى آستانايا بير چينى قاب قوياردى. گلين ياغي لا وروب، اونو سيندىريب ائوه كئچردى. بئى ين ائوينده، چال- چاغير اولاردى و شام دان سونرا گليني بئى يه تاپشىريب و ائولرينه دؤنرديلر. يئنگه خانيم گئجه نى اوردا قالاردى و سحر تئزدن گلين ين آناسينا خوش خبرلر آپاريب و انعام آلاردى.

۱۱ دوواق قاپيا

گلين ين آناسى خوش خبرى آلدىقدان سونرا قويماق و قيقناق پيشريب ناهاردان سونرا بير نئچه قوهوم لارلا ميوه، شيرنى و خلعت له بئى ائوينه گئرديلر. اوردا گلين ين اوزون بير قيرمىزى شال ايل اؤرتوب اوتوردارديلار. قىزىن بالاجا قئينى بير قيسا آغاچ لا او دوواغى گلين ين باشيندان گؤتوروب قاچاردى. گلين ين آناسى اونا هديه وئريب و سونرا چال اويناسين اولاردى. دوواق قاپيا گونو قىزائوى چوخ اويناردى، چون داها آغير مسئوليت لرينى گؤزلجه يئرينه يئتميش اولموشدولار. بئله ليکله مراسم خوشلوق لا بيتردى.

گلين باياتى لارى

| توپلايان: تارلا سلطانوند |

■
هاراى، سئوملى گلين،
تمام يئملى گلين.
خلوتده بير سۆزوم وار،
سنه دئملى، گلين!

■
عزىزى ييم، تك گليب،
بازار اؤتوب تك گليب.
گلين اؤز اوجاغينا،
آلاه، قوناق تك گليب.

■
گلين، گلين، قىز گلين،
اينجى لرین دوز، گلين.
يئددى اوغول ايسته رم،
سون بئشىگين قىز، گلين.

■
گمى ده وار تلاش،
آستا سور، دير داشا.
قوهوم- قارداش ييغىلسين،
گلين گلير قارداشا.

■
بولاغين باشى ايله،
ديبى نين داشى ايله.
گلين سئيره چيخيدير،
قوهوم- قارداشى ايله.

■
كمر باغلا بئلينه،
شرېت وئريم اليه.
سن گليويم اولاندا،
خينا قويوم تئلينه.

■
گلين بير آش بيشيردى.
گۆزونده ياش بيشيردى.
بوتون گونو ايشله دى،
ائله بيل داش بيشيردى.

■
قىزىلدير ديشين سنين،
موشكولدور ايشين سنين.
نييه سن تك گۆزلى،
سئومه بير كيشين، گلين؟

■
اوغولم، الده ساز گتير،
عشوه آپار، ناز گتير.
قىشدا آداخلانميسان،
گلينىمى ياز گتير.

■
دور آياغا قىز، گلين،
تئل لرینی دوز، گلين.
تويچولار گل ياخين،
دوش اورتايا سوز، گلين.

■
الينده بايدا گلين،
دورويدو چايدا گلين.
آلاه مطلبين وئرسين،
آچيلان آيدا گلين.

■
ائليمدن گلين گنديب،
قىز گنديب، گلين گنديب.
بو ائودن اوغول، اوشاق،
اوجاقدان گلين گنديب.

■
گلين وار نس دئيندى،
گلين وار پيس دئيندى.
گلينيمه قوربان اولوم،
اوغولموايسته يندى.

■
يار، گول تاخيم تئلينه،
الين ووروب بئلينه.
قوى ساغ اولسون قايناتا،
حؤرم تئلر گلينه.

■
آى گلين، سنه قوربان،
دولان گل دره، قوربان.
قارداش ائوى ياخشى دير،
يئنه ده اره قوربان.

■
گلين، ديلك لى گلين.
جئيران اورك لى گلين.
خمير ائله، چؤرك ياپ،
آى شير بيلك لى گلين.

■
آى گلين، گۆزوم گلين.
ايشلرم اۆزوم گلين.
ئئيله سين قايناناسى،
تئبل دير بيزيم گلين.

■
آى گلين، چيچك گلين،
گۆزلرى گۆيچك گلين.
سن منه باخ، من سن،
بو يولدان كئچك گلين.

ساقدوش، سولدوش

از مجموعه شخصی محمدعلی جدیدالاسلام

به ۱۵۰۰ پرتره از هنرمندان ثبت کرده است. علاوه بر همه اینها، او با دارا بودن نزدیک به هزار نوع دوربین عکاسی مختلف، بزرگترین کلکسیونر دوربین‌های عکاسی در ایران است. در این مجموعه انواع مختلف دوربین، از دوربین‌ها قطع بزرگ فانوسی گرفته تا دوربین‌های کوچک جاسوسی به چشم می‌خورد. علاوه بر همه این‌ها، جدیدالاسلام با همتی ستودنی در طول ۴ دهه گذشته به گردآوری اسناد تصویری آذربایجان و عکس‌های بی‌نظیر از زندگی مستند مردم آذربایجان پرداخته است.

آنچه در ادامه می‌بینید بخشی از مجموعه شخصی محمدعلی جدیدالاسلام است که عروسی‌های تبریز در دهه‌های ۴۰ و ۵۰ شمسی را نشان می‌دهد.

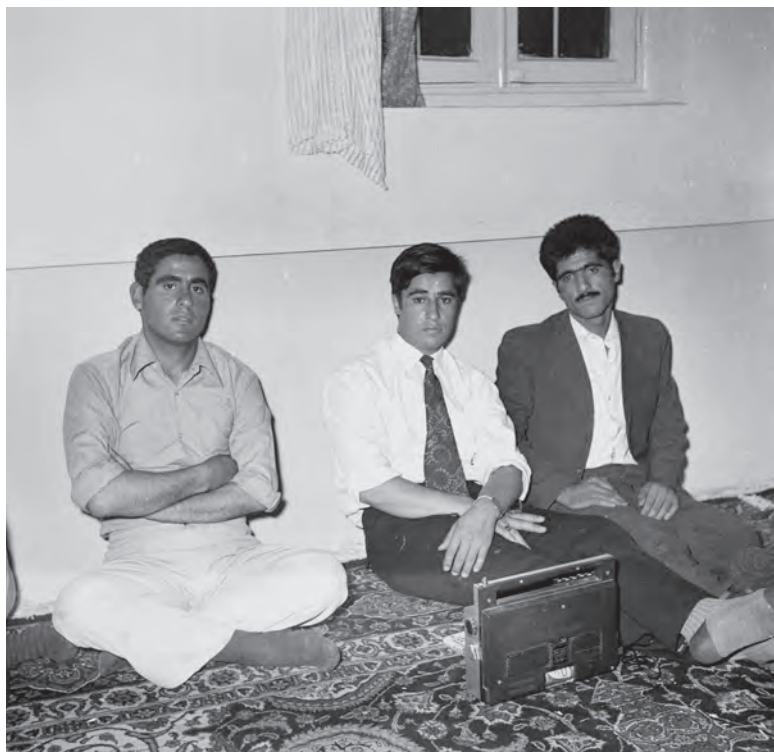
محمدعلی جدیدالاسلام که در سال ۱۳۳۱ در تبریز به دنیا آمده است، نه تنها در آذربایجان بلکه در ایران به عنوان یک عکاس سرشناس شناخته می‌شود. او در سال ۱۳۶۲ برای اولین بار آتلیه عکاسی‌اش را دایر کرد و چندی نگذشت که رسام نخجوانی برای تصویربرداری از شهریار، جدیدالاسلام را انتخاب کرد. عکاسی از برخی از مشاهیر آذربایجان باعث شد تا به توصیه برادرش عکاسی از پرتره هنرمندان را آغاز کند. جدیدالاسلام تاکنون نزدیک

اورمولو فولکلورچو «محمد رضا اسماعیل زاده» ایله دانیشیق

«یاللی» سیز توی، توی اولماز

| دانیشیغی آپاران: حسین واحدی |

■ اورمیه شهرینده توی دان صۇحبّت گئندنه توی لاریمیزدا «شامی چوخ گنج وئرمکدن» و یا «شاباش لا تویو هنج ائله مکدن» سؤز گئتسه ده، او قدر خوش دب لری میزوار کی اونلارا داها چوخ دیروئریسه و یئرسیز دب لری میزآرادان گؤتورولسه، اورمیه توی لارینا تای توی اولماز.

«بؤیوک توی» (طبل) ایله «زورنا» سسی هر بیر محله دن گلن زامان هله ده بیر چوخ آرواد-اوشاق و یاللی یا (اورمیه ده خلق رقص لرینه یاللی دئییرلر) علاقه سی اولان محله کیشی لری او تویو تاپار، باخار و یا یاللی یا قوشولارلار. گونشین کؤچمه سینه آزالدیقجا توی اولان کوچه داها دا باساراق اولور. آروادلار، اوشاق لار، قوجالار، جوان لار یاللی گئندن لری و زورناچی ایله «بؤیوک توی» چالانی دؤره له ییرلر. هامی نین اوزو گولور و آزا اولسا بوتون غملی - غصه لی آن لارینی اونودورلار. تویون سسی اونلارین غم - غصه سیننی اؤزویله لاپ او اوزاقلارا آپاریب آزدیریر. کوره کنین آتا-آناسی نین دوداقلاریندان گولوش غنچه سی بیر آن دا اولموش اولسا آیریلماق ایسته میر. سوبای لارین آتا-آنالاری نین اوزبی قیدی-ویدی ائدیور و ورک لرینده بخت لری نین آچیلما سینا دعا ائدییرلر. اوشاق لار، اوشاق لار مگر اوینا مقدان دویا بیلیرلر! یاللی لاریمیز کندلریمیزده داها چوخ مارق لا قارشیلانیر و توی لاریمیز داها چوخ صمیمیت له قورولور. سؤزون قیاسی؛ اورمیه توی لارینی یاللی سیز تصور ائتمک اولماز.

۱۵-۲۰ ایلین ایچینده آرگ لارین توی لارا یول تاپماسی و بعضی گنج خواننده لرین عرصه یه چیخماسی توی لاریمیزدا چالینان «بؤیوک توی» و «زورنا» کیمی موسیقی آلت لری نین اییتیبت باتماسینا سبب اولوبدور. بو دا یاللی هاوالاریمیزین دوز چالینما سنینا و بیر چوخ اؤزگه هاوالارلا قاریشما سینا سبب اولوبدور. حال بو کی، هر بیر خلقین اؤزونه مخصوص یاللی لاری و خلق رقص لری اولدوغو کیمی، بیزلرین ده اون لارچا یاللی (جلمان) هاوامیز واردیر. اورمیه یاللی لارینی یاخشی تانیماق اوچون اورمولو فولکلورچو جناب «محمد رضا اسماعیل زاده» ایله آپاردیغیم دانیشیغی تقدیم ائدیرم:

■ «یاللی» نه دئمکدیر؟

■ اورمیه نین موسیقی فولکلورو گئنیش ژانر ترکیبینه، زنگین عنعنه لره، ایفاده واسطه لرینه و ایفاچیلیق خصوصیت لرینه مالک دیر. بو ژانرلاردان بیرى بو گون ده اؤز ریتمینی، آهنگینی و تراوتینی ساخلایان اورمیه ده «یاللی» آدلانان خلق رقص لری دیر. یاللی هم ده بو شهرین موسیقی رمزینه چئوریلیدیر.

■ یاللی نی نه جور اجرا ائدییرلر؟

■ یاللی دا آل-آله توتوب جوشقونلوق لا انسیت ده اولان انسانلار اؤز ریتمیک حرکت لری ایله اطرافداکی لارا دا اولدوقجا خوش تأثیر باغیشلا ییرلار. اسکی چاغلاردان، اساساً توی لاردا و ائل شنلیک لرینده یاشلی انسان لاردان باشلا یاراق اوشاقلارا کیمی هر کس دسته قوروب یاللی گئدیبلر. یاللی بؤیوک بیر دسته نین بیرگه اشتراکی ایله ایفا اولونور. دسته نین باشیندا آیینده کی یاییغی (دسمالی) یئلله یرک قاباق دا گئدن «یاللی باشی» دورور. باشقا اشتراکچی لار ایسه قول لارینی آچاراق

▲ عكس: جلال شمس آذران

بیر-بیری نین چیلتیک بارماغیندان توتور، یا دا ال لرینی بیر-بیری نین چیینینه قویورلار. یاللی نین سونوندا دوران شخصه ده «آیاقچی» دئییرلر کی عموماً توی صاحبی و یا اونون اوشاق لاریندان بیر ی اولار. یاللی گئدرکن چوخ واخت یاللی باشی دسمالی بیر آیینده توتوب سیلکه لیرک هم سسلندیریر، هم ده رقصین اؤلچوسونو اوینایا-اوینایا قید ائدیر. بوندان قدیم اورمیه ده یاللی باشی نین آیینده قیرمیزی و آیاقچی نین آیینده آغ دسمال اولاردی. «یاللی» دسته سینه دوزولن اشتراکچی لارین سایى دقیق معین اولونمور، عادتاً یاللی دسته سینه ۱۰-۱۵ نفر دوزولور. لاکین بعضاً ده، توی شنلیک لرینده بو اشتراکچی لارین سایى ۳۰-۴۰، حتی ۷۰-۸۰ نفره چاتیر. یاللی رقصی هم کیشی لردن، هم ده قادین لاردان عبارت اولاییلر. چوخ زامان بو رقص قاریشیق ایفا اولونور. هر بیر اشتراکچی، «یاللی باشی» نین ائتدیگی بوتون حرکت لری اولدوغو کیمی، اونولا برابر عینی واختدا تکرار ائتملی دیرلر. هر هانسی بیر حرکتی دوزگون اوینامایان اشتراکچی دسته دن آیریلار. یاللی دسته سینه کئچمک ایسته یین یئنی رقص آیاقچی نین ساغیندان یاللی یا داخل اولار.

■ یاللی لاریمیز نئچه یئرہ بؤلونور؟

■ یاللی موسیقی مشایعتینه گؤره دئسک ایک یئرہ بؤلونور. بیرینجیسی ماهنی مشایعتی ایله ایفا اولونان یاللی لاز؛ ایکینجیسی ده موسیقی مشایعتی ایله ایفا اولونان یاللی لاز.

■ آجیقلا یین لطفاً!

■ ماهنی ایله ایفا اولونان یاللی لاز بئله دیر کی، رقصی اوینایان دسته نین بوتون اشتراکچی لاری هانسی بیر شعر ی، متن ی، ماهنی کیمی ایفا ائتمک له یاللی گئدیرلر. بو زامان اوینایان لاز اوخودوق لاری ماهنی نین ریتمینی آیاق حرکت لرینہ اساساً تعیین ائدیرلر. چوخ ماراقلی دیر کی، هر بیر یاللی اؤز آیاق حرکت لرینہ او یغون ریتمه و ریتمیک قورولوشلار مالک دیر. بو سببدن دیرکی، بیر چوخ یاللی لاز «ایکی آیاق»، «اوچ آیاق» و «دؤرد آیاق» آدانیرلار. بو یاللی لاردکی ماهنی لارین متن ی،

▲ عکس: حسین واحدی

اساسا کندلی لرین فعالیتینی اونلارین گونده لیک حیات طرزینی، جسارتینی، قهرمانلیغینی، سئوگیسینی ترنم اندیر. بئله ماهنی لارین سؤزلری خلق طرفیندن یارانمیش و بوگون ده اؤزونون خصوصی بدیعی- پوئتیک مزیت لری ایله سچیلرک، قوشما و بایاتی لاردان عبارت اولموشدور.

یاللی نین دیگر نوعو موسیقی ایفاسی ایله مشایعت اولونان رقص- یاللی لادیر. بو نوع یاللی طبل و زورنا ایله مشایعت اولونور. طبل و زورنا یا اورمیه ده، «بؤیوک توی» و «دودوک» دئییلیر. اونو قئید ائتمه لی بییک کی، کوتله وی خلق رقصی اولان «یاللی» لاری آجیق هاوادا اویناییرلار. بو زامان اونلاری گوجلو موسیقی آلت لری مشایعت ائتمه لی دیر کی، یاللی گندن لر حرکت زامانی و ماهنی اوخویارکن، رقصین موسیقیسینی و ریتمینی آیدین ائشیده بیلسین لر. بو سببدن ریتم لری ایفا ائتمک اوچون بؤیوک توی آلتینه «دودک» ده علاوه اولونموشدور.

یاللی لارا اؤزونون موسیقی مضمونونا گؤره، ایکی حصه دن عبارت اولور. بیرینجی حصه ده موسیقی مضمونو دئیشمه دن اولجه آغیر، بیر آز چالاندان سونرا سرعت لئرک تئز- تئز ایفا اولونور کی، اورمیه ده اونا «دولدورما» دئییلر. رقصی مشایعت ائدن موسیقیچی لرین، خصوصیه ده ضرب آلتی ایفاچی لاری نین نظرلری هر زامان یاللی گئندلرده اولمالی دیر. تویچو ایستر رقصی باشلایارکن، ایسترسه ده اونون دیگر حصه لرینه کئچرکن ائله هاوالار سئچملی دیر کی، یاللی نی اوینایانلار حرکت لری تلمسه دن، دوزگون قایدادا، نظام لایئرینه یئتیره بیلسین لر. کند محیطینده، توی کنده یئتیشنده اول «مهرخانا» و «کوراوغلو هاوالاری» چالینار و نه زمان جماعات و قوهوم لار یئتیشنده تویون قاباغیندا اوینویان لارا اوچون اویناماق هاواسی چالینار، ائله کی قاپی قاباغینا یئتشدی، قاپی قاباغیندا یاللی باشلار. بیر قدر چالیناندان سونرا توی ساخلانیب و هامی بیر چای ایچرلر و توی چالیناندا اگر تازا بیر قوناق گلسه، تویچو بؤیوک تویو چالا. چالا گئدر اونون (قوناغین) قاباغینا و گلن قوناقدا تویچویا بیر مقدار پول انعام وئر. بو انعام توی صاحبنه و قوناق لارین جانینا ساغلیق دئییلیب وئرلیر. بونو دا دئتمک لازیمدی کی تویچو قوناغین قاباغینا گئتمک ایله توی صاحبنه بیلیندیریر کی تویا تزه قوناق گلن وار، تا اینکی توی صاحبی گلیب و قوناغا خوش گلدین دئسین. توی دا یاللی چیراق لار یانینجا داوام آندر.

▲ عکس: جلال شمس آذران

■ اورمیه ده یاللی هاوالاریمیز نئچه نوعدور؟

■ اورمیه ده رایج اولان یاللی لار، ۲۸ هاوادان عبارت اولونور و هر توی دا بو بیرمی سکگیز هاوا چالینار؛ البته ایندی جاوان لارین چوخو بو هاوالارین هامیسنی باشامیرلارو فقط بیر نئچه هاواسینی اوینایا بیلیرلر. «مهرخانا»، «اویناماق»، «تک آیاق»، «جوت آیاق»، «اوج آیاق»، «سویوق بولاق»، «آشیرما»، «بندی»، «شیرخانی»، «دؤرد آیاق»، «دودی»، «رستم بازی»، «مامیر»، «توپ چینار»، «کور اوغلو»، «قمبر یامانی»، «شاپ-شاپا»، «زینگیرته»، «رزی زیبا»، «قوچری»، «چاقیلماز»، «آلنمز»، «بشیرخان»، «حکیم الی»، «یارگؤزل»، «هریللو»، «پئتآوا»، «یان باسدی» و ... بئله یاللی نمونه لریندن دیر.

■ اورمیه یاللی لاری نین کؤکو هارادان گلیر؟

■ اورمیه یاللی لاری بو دیارین تاریخی مراسملری، میفولوژی اینانج لاری، عادت-عنعنه لری، ایفاچیلیق مدنیتی ایله سیخ باغلی شکیل ده تشکیل تاپمیش و تاریخی تکامل یولو کئچمیشدیر. یاللی رقص لری نین اورمیه نین معاصر موسیقی حیاتیندا دا یاشاماسی و ایفا اولونماسی بیرداها تصدیق ائدیر کی، بو ژانر موسیقی تاریخینده اساس یئر توتور. اورمیه ده بیر قدیم تویچولاردان بیرری بئله روایت ائدیر کی یاللی هاوالاری قدیم چالدیران ساواشیندا بیر رمز سمبولو سایلیردی کی تویچو بیر اوجا یئر چرخیب و تویو چالماغا باشلاردی. بئله بیر رمز لره واریدی کی مثال اوچون «تک آیاق» یعنی دشمن بیر طرفدن یاخیلاشیر و «جوت آیاق» و «اوج آیاق» و «دؤرد آیاق» یعنی دشمن ترتیب ایله ایکی و اوچ و دؤرد طرفدن یاخیلاشیر کی بو دا یاللی نین آذربایجان یوردونداکی تاریخینه اشاره ائدیر.

* غربی آذربایجاندا «یاللی» یا «جلمان» دا دئییلیر.

بو عنعنەنی گۆرن قیزلار لذتیندن کئچمزلر خئیر- دعا مجمئیسی

نیگار نوروزی | موسیقیچی

■ رساملیق صنعتی نین نه زامان یارانماسی معلوم دئییل. اسپانیاداکى «آلتامیرا» و فرانساین جنوبونداكى «لاسکو» ماغارالاریندا اولان رسملردن گۆرونور کى، ایلك انسانلار حیاتداكى ایستکلرینی ماغارالارین داشلاری نین اوزه رینده رسم ائدیپ و اونلارین حیاتا کئچمسینى ظن ائدیردیلر. مثلا، داشلار اوزه رینده حیوانلاری اوولاماق فیگورلاری لا رسم اثرلری یارادیپ و اینانیردیلار کى بو ایش لرله حیاتدا دا اوو اوولاییپ و یئمک احتیاجلارینی تامین ائده بیلرلر. یا دا کى، اؤز دوشمانلاری نین هیكل لرینی چۆر- چۆپ ایله ماکت شکلینده دوزلیدیپ و اونون اوره یینه اوخ و داشلار آتیردیلار. بو ایش له اونو اۆلدوروب، غلبه چالیدی لاری ایستکلرینی طبیعته چاتدیریردیلار. بو دوشونجه بو گونه قدر ده انسانلارین حیاتینا داشینیبدیر. بو زامان دا انسانلار بونا بنزر عمل لرله ایسته ییرلر کى، حیاتدا ال چاتماز گۆرون آرزولارینی خیال قورماق لا و یاخود آرزو ائتمک له رنالا شیر سینلار.

صنعت اویرنجیسی اولدوغوم زامان صینیف دوستوم تئز بیر زاماندا باشقا اۆلکه ده یاشایان سئوگیلیسی ایله ائولنمک خیالی قوروردو؛ اونو چوخ گۆزل تانییدیغینی دئییردی. دوستومون سۆزلریندن سئوگیلیسی نین خاصیتلرینی بیرآز دوز، بیرآز ایری باشا دوشوردوم. او سئوگیلیسی نین گلیشینی گۆزله ییب و اونون لا ائولنمگه حاضر لائیردی. بیرلیکده گیلنلیک ماغازالارینا باخیردیق کى بیرآز توی ایش لرینی قاباغا آپارمیش اولاق.

نه دن عقلمه گلدیغینی بیلیمیرم؛ اما نئچه دفعه گۆروش دؤک لرینی سوروشدوم. اونون جاوابی منی تعجب لندیردی؛ «هئج گۆرمه میشم، یالنیز اینترنت واسطه سیله دانیشیب، گۆروشوروک» - دئدی. یولداشیمین خیال شیرینلیگینه آجی قاتما ییم دئییه، دئدیم: «اگر ائولسنه نيز خئیر- دعا مجمئیسی نیز مندن هدیه اولسون!» تعجب له اوزومه باخیب دئدی: «او نه دی؟». دوستومون خئیر- دعا مجمئیسی سیندن خبر سیز اولدوغونا تعجب لندیم. ائله بیلیردیم کى، هر عائله ده بیر قیز آنا ائویندن کۆچن زامان، گرک خئیر- دعا مجمئیسی اولسون. خئیر- دعا مجمئیسی نین نه اولدوغونو اونا ناغیل ائله دیم:

▲ عكس: روشن نوروژی

قىز ئۆيى بىر بۆيۈك مەجمئىيىنىڭ ئاستونە قىرمىزى يايلىق آتار؛ سونرا آتا ئۆيىدە اولان شىئى لردن اونون اوستونو بزرلر، اما هر شىئى دە قويماق اولماز. مەجمئىيى بە مطلق بىر كاسا سو قويلارلار كى، قىزلارنىڭ ئۆيىدە ئۆيلىك اولسون. گۆزلىك اوچون دە كاسانىڭ ئۆيىدە قىزىل گول آتارلار. سونرا ئانىنىڭ ئۆيىدە ئۆيلىك اوچون زامانلا دا مەناسى ئۆيلىرىنىڭ ئۆيلىك اوچون دىيە، قويلارلار مەجمئىيى بە. بو عادت كۆچمىشەن قالدۇقى اوچون زامانلا دا مەناسى دىيىشەن بىلەن بىر نەلىكى دە بىر چىمدىك دوز، بىر تىكە دە آتا سەفەرىدە كى چۆرەك قويلارلار كى ئۆيلىرى ھىمىشە دوز- چۆرەكلى اولسون. بونلاردان علاوه، آرالار شىرىن اولسون دىيە، نەچە قند دە قويلارلار. ايندىلىك دە او قندلر بىر ئۆيلىرىنىڭ شەكلىدە، مەناسى بىنە دە جوتلوگون آرالارنىڭ شىرىن اولماسى دىر. سونرا دا سو باي لار بىنە بىر شەكلىدە ھار ھاوايا ئۆيلىرى. ھەر كىس توتا بىلەن، نۆبىتى توى اونون قىسمى اولمايغا اينانلار.

مەجمئىيى اورتاي قويلور؛ گلەن لە آتاسى ال- الە توتوشوب، مەجمئىيىنىڭ اطرافىدا دولانلار. آتا ايسە قىزى اوچون خىر- دعالار وئىر: «قوشا قاراياسىز!»، «اوغوللو- قىزلى اولاسىز!»، «جىبى پوللو اولاسىز!»، «سوفراسى دوز- چۆرەكلى اولاسىز!»، «بىر ياستىقىدا قوجالاسىز!»، «بىر- بىرىزە اعتبارلى اولاسىز!»، «غۇمور بويو مەبەتلى اولاسىز!»، «قايىنانا، قايىنانا يارىياسان!» و ...

دوستوم تەجەبلە سۆزلىمىن دوغرو اولدوغونو سوروشور و اونو بىر تەن ئۆيلىكىمى گۆرۈردو. مەن دە ئالە بىلەن بىر بىر بىلەن كى، بىر قىزىن خىر- دعالار مەجمئىيىسى اولماسا ھىمىشە اونون ئۆيلىكى يارى قالاچاق دىر؛ دوز- چۆرەكلى، پولونون بىر كى، ئۆيلىكىنىڭ بىرلىكى، بىرلىكلىرى مەبەتلىرى تەماملانمايچاق و تەماملانماق سىررىنى تەجە خىر- دعالار مەجمئىيىسىنىڭ اطرافىدا دولانماقدا بىلەن.

اىلىك ئانىنىڭ ماغارالاردا چەكلىگى حيوانلار بىر رەسمىدىن اومدوغو اىستەل كىمى، دوستومون دا خوشبەختلىگىنى بىر نەچە سىمبوللاردان دوزولن مەجمئىيى دە تەماملانماق اىستەن بىلەن. تەماملانماق اوچون بىر تەدقىق بۇخودور، ئىچاق بو نەنەنى گۆر قىزلار لىتىدىن كۆچمىز.

قاراداغين كوهنه قهرى پارتلادى قارا قوماش لى چاديرلار

| نرگس هريسي نژاد |

(ت) «قارا زيرنا» نين سسى «چاي كندى» نين بوتون كوچه لر ين بوروموشدو. «واغزالى» هاواسى بير تزه گل ين بخت ائوينه يوللانما سىندان خبر وئيردى. كند اهاليسينه تانيش اولان بو سس، «عاشيق بهرام» ين زيرناسى نين سسى ايدى؛ امما تام فرقىلى. بو دونه قوجامان عاشيق گنجليك زامانى كىمى وار گوجو ايله جييرينده كى هاوانى قارا زيرنا يا اوفوروردو. بو بختور گل ين كىم ايدى كى، عاشيغى بئله شور گوتورموشدو؟

بىز كىمى گل ين ماشينى اوستاد بهرام ين قاپى سىندا دا يانمىشدى؛ ائله بيل بهرام ين گوزونون آغى - قاراسى، تىكجه قىزى «نرگىز» ين توپو ايدى. ماحال ين بوتون عاشيق لارى بهرام ين حورمى تىنه توپا گلمىشديلر. كىمسە بئله بير نوراق لى توى ايندى يىه دك گورمه مىشدى. سئوينچ كندىن دام دووارىندان دىرماشىردى؛ خصوصيله ده اوشاقلار شنىلىك دن باشقا هئىچ نه يى دويموردولار.

«نرگىز» آتاسى نين «خىر - دعا» سى له گل ين ماشينىندا اوتوردو. ماشين لار كروانى سىقنال وىرراق گل ين ماشينى نين آردىنا دوزولدولر. ايكى ندى باشى ساعات دورد يارىمى گوستىردى. «باجاباج» كندى نده تازا بئى ائوينه قدر يىرمى دقيقه لىك يول اولاردى. كند اوشاق لارى سئوينچك، آياق يال ين ماشين كروانى نين آردىنجا قاچاراق، كروان چاي كندى ندىن آرا آچىردى. «هريس» ماحالى نين دىبى اولراق، «فرهاد» خينالى ال لر ينده بير قىزىل آلما ايله گل ين يولون گوزله يىردى. گل ين ماشيندان ائتن كىمى آلمانى اونا آتاجاغىدى. فرهاد آلما اولان اينى قالدىرىب - قالدىرمامىش، سانكى «قاراداغ» ين كوهنه قهرى پارتلادى؛ تورباغىن ايچ قاتلار يندان بير گورولتو اوزه چىخدى. نرگىز ين وار گوجو ايله فرهاد! قىشقىرتىسى، فرهاد ين نرگىز! باغىرتىسى يئرين قورخونچ نعره سىنه قاتىلىب، گوز قىرپىمىندا خرور - خرور تورباغىن آلتىندا قويلاندى.

«چاي كندى» ده بو حادثه اولومسوز اولسايدى دا، بوتون اهالى «نرگىز» له «فرهاد ين» عزا سىندا آغ چادىرلار ين اوستونه قارا قوماش باغلامىشديلر. قوجا عاشيق بير به بير چادىرلار باش وورراق اهالى يه توختاقلىق وئىردى.

۱۳۹۱، قاراداغ

▲ عکس: جلال شمس آذران

نشان مراسمی

سوبايديم سلطانيديم، نشانلاندیم خان اولدوم

| فریبا مرتضایی | شاعر

■ آذربایجان توی لاری نین هر بیر مرحله سی اؤزونه مخصوص آنلام داشییر. باخمایاراق کی زامان کنچدی کجه دییشیلیب و اؤز زامانی نین خصوصیت لرینی آلیبدیر، آنجاق بوتون آذربایجانلی لارین ذهنینده یاشایان و گونده لیک حیاتیندا داواملانان گؤزل عادت و عنعنه لر دیر.

کنچمیش لرده بیر اوغلان اؤز شکلینی رمکه یه سالیب ائوه گتیردیگینده، عائله سینه ائولنمک ایسته دیگینی چاتدیریردی. نییه کی اؤز قصدینی آنا آناسینا دئمگه اوتاناردی. آخی او زامان لار بئلنجی سؤزلر بؤیوک لرین حضوروندا دانیشیلمازدی. قدیم ائل عادت لرینه گؤره قیزی ایلک دفعه گورن و ائولنمک یاشیندا اولان اوغلان، قیزی یئنیرسه، یاخین آداملارینا بونو خبر وئردی. قیزین یئرینی-یوردونو اؤیره نیب خبر توتاردیلار. عائله سی نین، آتاسی نین، آناسی نین، باجی و قارداشلاری نین کیملیگینی اؤیره نردیلر. عائله سی نین وضعیت یی اوغلان طرفی راضی سالاردیسا اوغلان قیزلا دانیشماغا و اؤزو حاقیندا اوندان مثبت حس لر یاراتماغا چالیشاردی. سونرا قیزین والدین لر ی نین فکری اؤیره نیلردی. بونون اوچون قیزین یاخین آداملارینا - خالاسینا، بیبی سینه، آناسینا خبر گؤندریلردی و اونلارین فکری اؤیره نیلردی. عمومیتله «آرا دوزلتمه» ایشینده واسطه چی لرین بؤیوک رولو اولاردی. بو شخص لر اوغلان و قیز طرفه گئنیش معلومات لار وئرر، راضیلیغا گلمه پروسسینده مهم رول اوینایاردیلار.

قدیم دؤرلردن کند یئرلرینده قیزلار بولاق باشیندا گؤرولر، بینیلیردی. شهرلرده ایسه، اوغلان آناسی گله جک گلینینی هفته حامامیندا سئچر، اوغلونا مصلحت گؤرردی. اوغلان دا مثلا تویدا مصلحت بیلینن قیزی گورر، اؤز فکری نی بیلدیرردی. اکثر حاللاردا اونون فکری ایله آنانین فکری اوست-اوسته دوشردی. سونرا خبر گؤندرمه مرحله سی باشلایاردی.

ائلچیلیکدن بیر مدت سونرا هر ایکی طرفین تعیین ائتدیگی واختدا قیز ائوینه نشان گلردی. بونا اوغلان طرف چوخدان حاضرلاشمیش اولاردی. نشاندا قیز اوچون لازم اولان پالتارلار، بر-بزک واسطه لری، زینت اشیالاری، شیرینیات و میوه خونچالاری گتیردیلر. نشان نوروز بایرامی عرفه سینده اولاندا، قیز ائوینه خصوصی بزه دیلمیش سمنی ده آپاراردیلار. نشاندا تکجه آیق قابی گتیریلمزدی؛ حساب ائدیلمدی کی، آیق قابی دارلیقدیر. اونو دا آرا گونلرده قاپین آنا گلین یین یانینا گلنده گتیرردی. قیزا نشاندا آلینان پالتارلار عادتت قیرمیزی رنگده اولاردی. قارا رنگده هئچ نه آلینمازدی. نشاندا قیز اوچون ظریف ناخیشلی قیرمیزی بابلیق گتیریلردی. بوتون خرجی چوخ واخت اوغلان ائوی چکردی. سوفره اوچون سوغاندان باشقا بوتون ارزاق گؤندریلردی. سوغان آجیلیق حساب ائدیلمر، اونا گؤره ده قیز ائوینه سوغان گؤندریلمزدی.

نشاندا یتمک سوفره سینه دوزولموش یتمک لردن یئدی کدن سونرا سوفره ییغیلار و قیزی یوخاری باشدا اوتورداردیلار. قباغینا گوزگو قویار و شام یاندیراردیلار. خونچالاری دا دؤره سینه دوزردیلر. بوندان سونرا اوغلانین قارداشی آروادی خونچانین

▲ عكس: روشن نوروزی

اوستونه شكلات و نوغول آتاردی. قیزین قارداشی آراددی دا شیرینلیک آتار، داها سونرا اوغلانین باجیسی (باجیسی اولمازسا یاخین قیز قوهومو) گتیریلن خونچالاردکی اشیالاری نمایش ائتدیرمگه باشلایاردی. اوتورانلار دا بیر آغیزدان «موبارکدیر» سؤیله یردیلر. سونرا نشان اوزوگو سالیناردی و نشانا گتیریلیمیش عطیرلردن بییرینی گۆتوروب اوتورانلار اوتردیلر و هامی اونونلا عطیرلنر. بئله لیک له قیز سئودگی اوغلانار سما نشانلارادی.

یئری گلمیشکن نشان اوزوگو حاقیندا مختصر معلومات وئرمگیمیز فایدالی اولار:

نشان اوزوگو عنعنه سی بعضی منبع لره گۆره مصرده، دیگر منبع لره گۆره ایسه قدیم یوناندا یارانیب. هرایکی منبعده نشان اوزوگونون سول الدهکی دۆردونجو بارماغا تاخیلدیغی گۆستریلیر. بو دا اوره یه آپاران دامارین محض بو بارماقدان کئچمسی ایله علاقه لندیریلیر.

قدیم یونانستاندا سول الین دۆردونجو بارماغیندا اولان اوزوک اونون صاحبی نین آرتیق سئوگیلیسی اولدوغونا، کیچیک بارماقد (جوجلو بارماقد) اولان اوزوک صاحبی نین هله مناسبت قورماغا حاضر اولمادیغینا، شهادت بارماقد اولان اوزوک صاحبی نین اؤزونه یار گزدیگینی، اورتا بارماقدکی اوزوک ایسه صاحبی نین سئوگی مساله لرینده تام تجربه سیز و تزه اولدوغونو گۆستیریردی.

قدیم مصرده نشان اوزوگونو سول الده گزدیریدیلر. شرق اۆلکه لرینده بو عادت ایندی ده موجوددور. آوروپانین اکثر اۆلکه لرینده ایسه نشان اوزوگو اولجه سول ال، تویدا و تویدان سونرا ایسه ساغ اله تاخیلیر. هندوستاندا نشان علامتی اولراق بؤیوک بارماق دا داخل اولماق لا، بوتون بارماق لارا بورجه اوغون سیمبولیک داشلارلا بزه دیلمیش قیزیل اوزوک لر تاخیلیر. نشان اوزوگونون نجه اولماسی، باهالیغی و یا اوجوزلوغو، واجب دئییل. سئوگی نین قیمتی باهالی اوزوک لرله اۆلچولمور. اساس اودور کی، بو، سئوگیلی لرین دؤقونا اوغون اولسون. دئملی یم کی ایندی بو گونوموزده رسم بودور کی، اوغلان قیزی بینسه اوزوگو بیندیگی قیزین ائوینده بوراخیلر؛ قیز دا اوغلانی بینمه میشل اولسا، «یوخ» جاوابینی اوزوگو قایتارماق لا اوغلانین ائوینه چاتدیریر.

قایناق لاز: «یئنی قادین» و «ویکی پدیا» اینترنت صحیفه لری

چیچکه بورونموش طبیعت تويا حاضرلانمیشدی

گۆی آتلی بالاخان

| حبیب فرشباغ |

■ «ترکمه» هاواسی بوتون یایلاغی بوروموشدو. کپنک لر گول اوسته اوینایان تک، بالابانچی نین بارماق لاری بالابانین اوستونه قونوب قالخیردی. تکجه «شاه یوردو» نون چمنینه توپلاشان آل-الوان گئییم لی قیز-گلین یوخ، بلکه یام-یاشیل یاماجلاردا قویون-قوزو اوتاران چوبان لاردا اؤز لرینی «ترکمه» نین دالغارینا تاپشیریب اویناییردی لار. اوبانین بوتون اوشاق لاری خالی دؤشنمیش بؤیوک چمنین دؤره سینه دوزولوب، سئوینجک ال چالیردی لار. شهردن گلن قوناق لار یایلاق هاواسیندان سرمست اولوب، «ترکمه» هاواسیندان ذوق آلیردی لار. بو آرا تکجه «مؤحتشم خالا» نین حالی اؤز ونده دئییلدی. او هرالی نین جوت بارماغینا بیر یوزلوك آلیب سوزه-سوزه بالابانچی «عباس» ایاخیلاشسادا، یئنه گؤز لرینی تپه نین اوستوندن «ختم خان» ین اوباسینا اوزانیب گئدن جیغیردان آبیرو بیلیمیردی. او، نهایت الینده کی پول لاری بالابانچی یا وئریب، یئنه اوبانیا-اوبانیا قاییدیب، قوناق لارین آراسیندان باییرا چیخدی. خالا ایچری گیره رک بیر اوشاق گؤندریب «شمیل خان» ی آلاچینا چاغیردی.

- آشی، سنه دئیم کی، اوشاغی قویما گنده، ایندی من باشیما نه داش سالیم. «بالاخان» گلیب چیخمادی آخی! - دئینده شمل خان گوله-گوله: «یاخشی-یاخشی، سن شامین فیکرینده اول، قوناقلار یولدان گلیب، آج اولارلار. ایکی پیادا گؤندرمیشم دالینجا. نیاران اولما، ایندیجه گلیب چیخارلار،» - دئدی. دوغرودان دا مؤحتشم خالا بئی ین آتلانیب گلین قاباغینا گئتمه یینه اول دن راضیلاشما ییب: «آیه، بئش اوغول ائولندیرمیشم، هانسی دوروب گلین ین قاباغینا گئدیپ؟» - دئمیشدی.

خالانین بو ایش له راضیلاشماغی نین بیرینجی سببی ختم خانین ایسته یینه بویون آیمه مک نیتی اولسادا، ایکینجی علتی ناطراز ایش لردن قاباغی گلن نگرانلیق اولموشدو. گۆی آت دجل بیر آت اولسادا، اصیل آتین بالاسی دی. او هئچ کسه مینیک وئرمه سه ده، بالاخانا حمیل لیک ائدردی. آنجاق ندنسه بو دؤنه بالاخان بئی پالتارینی گئیینیب، آیاغینی اوزنگی یه قویاندا، گۆی آت کیشنه یه - کیشنه یه ال لرینی گۆیه قالخیزیب، بالاخانین یَهر اوستونه قالخماغینا مانع اولموشدو. گۆی آتین اوچ دفعه بو عملینه شاهد اولان مؤحتشم خالانین اوره یینه آجی بیر فکر دامسادا، او توخداق - توخداق دایانیب، هئچ نه دئمه میشدی؛ تکجه بالاخان بیردن سیچراییب، یَهر اوستونه یولا دوشرکن، بیر تک صیبر سسی ائشیتدیکده داها دؤنمه ییب، یویوروب شمل خان: «آیه، یئری اوشاغی قویما گنده، صیبر گلدی،» - دئمیشدی. شمل خان اونون جوابیندا: «آرواد، ایگیدی لنگیتمه! قوی گئدیپ نیگارینی گتیرسین! قوچاق اوغلودور، قوچاق،» - دئییه، آلینی آغ آپاق توپا بیغینا چکمیشدی. هله شمل خانین سؤزلری قورتارینجا گۆی آت یایدان چیخمیش بیر اوخ کیمی هاوالانیب، بیر گؤز قیریمیندا تپه نین دالیندا گؤزدن ایتمیشدی...

اوجسوز - بوجاقسیز چمن لر سانکی قول لارینی آچیب، بالاخانا گل - گل دئییردی. گوله - چیچکه بورونموش طبیعت بالاخانین توپونا حاضرلانمیش کیمی دی. بالاخانین اوره یینده سئوگی دالغالانیردی. اؤزونو دونیانین آن خوشبختی سانیردی. بیر آن توپا - توپا پامبیق بولودلارین آراسیندا گؤزلری آدالخیسی نرگیزه ساتاشدی. او گلین پالتاریندا داها گؤزل، داها یاراشیقلی گؤرونوردو.

بالاخان گۆی آتی قامچیلاییر. گۆی آت دره لردن سئل کیمی، تپه لردن یئل کیمی آخیب گئیدیردی. بالاخان سانکی چمن لرین اوستوندن اوچا - اوچا کئچیردی. هر شئی اؤز قاپاداسیندایدی؛ تکجه نه زامان یولدان چیخدیقلارینی نه بالاخان، نه ده گۆی آت هئچ بیرری بیلمه میشدی.

بیردن گۆی آتین آیاغی بیر چالایا ایلیشیب بوردیه نده بالاخان اوزو اوسته آتین بویونا بیخیلیدی. او، آتین یالیندان

توتماق ایسته‌ینده آلی سوروشوب، بیر یئرده بند آلمادی. گۆی آت قدینی دوزلیدی سیچرایاندا، بالاخان آتین آرخاسینا توللاندی و آباق لارینی اوزنگی دن چیخارتماق ایسته‌ینده آرتیق گئج اولموشدو. اونون سول آياغی اوزنگیه ایلیشیپ، آرخاسی اوسته یئره گلدی. دوداغینداکی سئوگی ماهنیسی قیریلیپ یاریمچیق قالدی...

مؤحتشم خالا الینی سینه‌ینه چاتدیرینجا، ایلدیریم تک بیر سانجی اوره‌یی نین باشیندان چاخیب کئچدی. گۆی آت آرخاسینجا نسه سوروندویونو گۆزنده اورکوب، ایلان وورموش کیمی داغا-داشا توللاندی. بیر یایلاغین بیر بیریندن آزالی دوشموش ایکى بۇيوک چمنینده، آلاچیق لاری سیرم-سیرمه دوزولموش ایکى اوبا یئرلشیردی. بو ایکى اوبانی دالغانان چمن لرین آراسیندان بورول-بورول آغاران بیر ائل یولو بیر-بیرینه قوشدوروردو. بو ائل یولونون ایکى باشیندا هر اوبادا بوتون باخیش لار انتظارا گۆی آتین یولونا دیکیلسه ده، آنجاق گۆی آت اؤز فاجعه‌لی یولونا داوام اندیردی. ایکى ائل، ایکى اوبا بوتونلوك له بالاخان دؤزومسوز گۆزلسه‌لرده، کیمسه‌نین مؤحتشم خالا تک صبری-قراری کسيلمه‌میشدی. ساعاتلار سورن انتظاردان قوناقلار اوزولوب، مجلس یواش-یواش داغیلدی. اوبالی لار آخشام ایش لری له مشغول اولدولار. اوچ گونون یورغونو اولان عاشیق لار دسته‌سی آلاچیغا گیرجک هر ه‌سی بیر طرفده اوزانیپ، درین یوخویا گئتدیلر.

ایکینجی دؤنه «یا حسین» سسی چاتاندا، عباس یوخودان دیک داشلانیپ آلاچیق‌دان باییرا چیخدی. آياغینی چمنین اوستونه قویاراق مؤحتشم خالانین ایکى آلی ایله اؤز باشینا چالیب یئره سریلدیگینی گۆردو. عباسین یئرینده قورویوب قالدیغی حالدا، بیردن گۆز گۆی آتین اوستونده بیر آياغی اوزنگی دن آسیلی، آرخاسی اوسته تورپاغا سريلمیش بئی یه ساتاشدی. او، باشینا دؤیه-دؤیه آلاچیغا قاییداندا بوتون قوناق لار شاشقین حالدا آلاچیق‌دان باییرا آتیلدی لار. بیر آتین ایچینده شیون سسی بوتون یایلاغا بوروندو. هۆنکورتولر داغین - داشین باغیرینی دلیردی. بالاخانین باشسیر بدنینی، قانلی تورپاغا بولاشمیش آغ آپاق کۆینه‌یینی گۆزنده، قادین لار اؤزوندن گئدیپ یئره سریلدیلر. پیغیرتی سسیندن قولاق توتولوردو. گۆی آت جیم-جیلاق تر ایچینده مظلوم-مظلوم باشی آشاغی چمنین اورتاسیندا بیر گوناهاکار کیمی ساکت دایانمیشدی. کیمسه جنازه‌یه یاخینلاشماغا جرات تاپا بیللمیردی. بیردن شمیل خان جماعاتی یارا-یارا آتا یاخینلاشدی. او، اوغلو بالاخانین آياغینی اوزنگیدن چیخاریپ، باشسیر بدنینی یئره اوزاتدی. بو آن نئچه نفر ده ایره‌لی یئریپ جنازه‌نی بولاق باشینا آپاردیلار. بیر نئچه اوجاق قوروب سو حاضرلاماغا مشغول اولدولار. قوناق لار اؤز آلاچیق‌لارینا قاییتدیلار.

شمیل خان قوناق لارین آلاچیغینا گیرنده کیمیمی دیزلرینی قوجاقلاییب اوتورموش، کیمیمی ده دیرناغی لا خالی نین گول لرینی ائشیردی. آنجاق کیمسه‌دن بیر جینقیرتی دا چیخامیردی. بیردن شمیل خان اوزونو قول لارینی قوجاقلامیش عباسا توتوب: «آیه، نییه دورویسان؟ من قوناق لاریمی تویا چاغیرمیشام، یاسا یوخ. گۆتور چال بالابانی! گلینی خیردا اوغلوما گتیریم،» - دئینده، کیمسه قولاق لارینا اینانمادی.

عباس شاشغین حالدا قوناق لارین اوزونه باخیردی. شمیل خانین ایکینجی دؤنه غضب‌لی حؤکومدن عباس اختیارسیر الینی قولتوق جیبینه اوزادیپ، بالابانی چیخارتدی. شمیل خانین اودلو باخیش لاری نین آلتیندا تیتراک ال لری ایله بالابانی دوداقلارینا دایادی...

گون باتان داغلاری نین زیروه‌سینده سیرالانمیش بولدولار قپ-قیرمیزی قان لکه‌لرینه بویانمیشدی. قادین لارین یاناق لاری قان لاختالارینا بورونموشدو. سانکی بوتون وارلیق، بوتون باخیشلار دا قانا بلمیشدی.

بیردن ماتم سکوتونون دنیزی بالابانین ناله‌سی ایله چالخالاندی. بو حزین سس لای بالای داغ لارا یاییلاندا داغ لارین کۆلگه‌سی دره‌لرده تیتردی. بو آن قوزوسو چۆلده قالان بیر قویون مله‌میه باشلادی. بالابانین سیزیتلیسی بیر کمان ناله‌سی تک «بالا وای!» چاغیران آنا سسینه چئوریلدی...

توی لاردا اوخونان خئیر - دعا شعرینین یارانماسی

خئیر - دعا

| حاجی هرزلی |

خئیر - دعا

سوقات آپارماغا اؤز بخت ائوینه
محبت بزک لی اوره یین اولسون!
آنالیق یولونا قدم قویان قیز
بو یولدا محبت کؤمه یین اولسون!
یادیندان چیخارما بیر آن عصمتی،
عصمت دیر قیزلارین عؤمور زینتی؛
وطن سعادت، ائل سعادت -
هر زامان مقدس دیله یین اولسون.

گئیینیب بزمنه! سؤیله میرم من،
باجارسان هم گئیین، هم ده کی بزن!
آما ایسته سن کی گؤزلشه سن
وفا، عصمت، وقار بزه یین اولسون!
حیاتدا باش ایمه درده، موشگوله!
کدرلی سؤزلری گتیرمه دیله!
باغلا طالعینی وطنه، ائله!
خلقین خوشبختلیگی ایسته یین اولسون!

انسانلیق عشقی له باشا هوس له!
قارانلیق گئجه ده گونشی سسله!
زامانا سس وئرن اوغول، قیز بسله!
قوی بارلی - بهرلی آمه یین اولسون!
گؤزلری یولدادیر گلن نسلین؛
بو آنا تورپاغین، بو دوغما ائیلین -
گؤزل عنعنه سین و گؤزل دیلین -
قورویوب، ساхлаماق گره یین اولسون!

■ آلتیمیشینجی ایل لرین اول لری، انقلابدان چیخمیش، محاربه ایله راستلاشمیش اؤلکه ده، هله بیر چوخ شئی اؤز یئرینده دئییلدی و قایدا - قانون اولدوغو کیمی یئرینه دوشمه میشدی. موسیقی و موسیقی آلت لری یاساق، توی لار ایسه موسیقی سیز کئچیردی. او گرگین وضعیتده، بیر چوخ شخص لرو عائله لر مدنی اریتمیزی وار قوه لری ایله قورویوب، اونو مختلف تضییق لردن ساغلام ساхлаماغا چالیشیردی لار. بئله عائله لردن بیر موسیقیمیزه و مدنیتیمیزین چیچکلنمه سیننه تمناسیز خدمت ائدن و اونو انکشافا دوغرو یؤنلدن جناب «صدیق» عائله سی دیر؛ خصوصیه ده عائله نین قادینی و بیر آنا کیمی آذربایجان ادبی گنجلیگی نین معنوی ائولادلیق حؤرمتمینی قازانان «زهر خانیم» ایدی. زهر خانیمین امگی سایه سینده مدنیت ائوینه چئوریلیمیش بو ائوده موسیقی کلاس لاری، ادبی گؤروش لر، شعر گئجه لری و ادبی - مدنی تدبیرلر تشکیل ائیلیردی. چوخ کئچمه دن دوست - تانیش لارین موسیقی لی توی مراسملری ده بو ائوه سالیئیردی. بیر چوخ حاللاردا گلینه خئیر - دعا وئرن ده ائله زهر خانیم اؤزو اولوردو.

گونلرین بیر گونو زهر خانیم توی خئیر - دعاسینی شعر دیلی ایله دئمهی گنج شاعرلره تکلیف ائتدی. من ده او گنج شاعرلر سیراسیندا دیدیم. بیر گوندن سونرا «خئیر - دعا» عنوانلی شعریمی زهر خانیم ائتدیم. شعر اؤخودوقدا زهر خانیمین گؤزلرینده دوغان سئوینج قیغیلجیم لاری هله ده خاطریمده دیر. او گوندن او شرایطده کئچیریلن توی تدبیرلری نین خئیر - دعاسینی زهر خانیم بو شعرله وئیردی؛ آنجاق شاعری نین کیم اولدوغو اوزون ایل لر دئییلمه دی. سونرالار «خئیر - دعا» شعرینی تانیئمیش صنعتکار اوستاد «علی فرشباغ» ایلک اولراق موغام شکلینده توپلاردا سسلندیردی. اوستاد فرشباغ دان سونرا رحمتلیک حسن آقا دمیرچی (حسن آذربایجان) اونا ماهنی بسته له ییب توی ماهنیسی کیمی توپلاریمیزین چوخوندا شاعری ییلنمه دن اوخوندو. بو شعر ایران آذربایجانیندان علاوه بیر توی ماهنیسی کیمی تورکیه و آذربایجان جمهوریسسی تلویزیونلاریندا دا دفعه لرله آپاریجی لار و خواننده لر طرفیندن سسلندی.

شعرین دوغوموندان اوتوز بئش ایل کئچسه ده، هله ده توی خئیر - دعاسی کیمی آنالاریمیز طرفیندن بیر چوخ توپلاردا اوخونور. اوندان علاوه، شعرین گؤزل خطله یازیلیب، رمکه یه توتولموشو، بیر هدییه اولراق توپلاریمیزدا گلینه تقدیم ائدی لیر. بودا حؤرمتملی زهر خانیمین زؤقوندان دوغان تقدیره لاییق بیر ایش دیر. بوتون بونلاری نظره آلاق بو شعرین حقیقی مولفی ائله «زهر خانیم» دیر. عشق اولسون بو آذربایجان ادبیات و مدنیت خادمینه!

جشن عروسی در قله

| مهران فانی خیای | عکاس

آن دو نفر را به دوستانم نشان دادم و آنها هم تعجب کردند. کنجکاوی باعث شد تا سرعتمان را افزایش بدهیم. به قله که رسیدیم جمعی از کوهنوردان در حال چیدن سفره عقد بودند.

فهمیدم آن سفید و سیاه پوش که در مسیر صعود دیده بودیم، عروس و دامادی بودند که تصمیم گرفته بودند مراسم عروسی شان را با دیگر کوهنوردان در قله سبلان برگزار کنند.

در سفره عقد عکسی از بانوی فراموش نشدنی کوهستان مرحوم لیلی اسفندیاری* هم قرار داشت. دور سفره انسان هایی از جنس کوه با دل هایی پاک و ساده، آذین بخش محفل بودند.

* لیلی اسفندیاری کجوری راد کوهنورد ایرانی بود که در کوه گاشربروم ۲ سقوط کرد و جان خود را از دست داد.

شهریور ۱۳۹۰ به اتفاق دوستان از پناهگاه شمال شرقی ساوالان به قصد قله شروع به حرکت کردیم. علیرغم نزدیک شدن پاییز، هوا خیلی خوب بود. در ابتدای صعود وقتی به بالا نگاه کردم متوجه شدم که یک نفر با لباسی کاملاً سفید با کمک یک فرد سیاه پوش در حال صعود بودند. خیلی عجیب بود. اولین چیزی که به ذهنم رسید این بود که شاید چیزی که می بینم توهم حاصل از بی خوابی دیشب باشد! فاصله هم انقدر زیاد که نمی شد به درستی تشخیص داد.

او اولماسین، بو اولسون مشدی عباد ائولنیر

| رامیز تاینور | شاعر |

■ «او اولماسین، بو اولسون» (مشدی عباد) آدی ایله مشهور اولان دؤرد حصه دن عبارت اوپئرا ١٩١٠ نجی ایله یازیلیمیشدیر. آذربایجانین او ایل لری نین اجتماعی - معیشت مناسبت لرینی عکس ائتدیرن بو کومئدیا دا اوزئیر حاجی بئیلی نین دیگر اثرلری کیمی، ملی کلاسیکامیزین اینجی لری سیراسیندادیر. بو اوپئرا ایلك دفعه ١٩١٩ نجی ایله انکرانلاشدیریلیمیشدیر. ایکینجی دفعه ١٩٥٦ نجی ایله باکی کینو استودیاسیندا لئنته آلینمیشدیر. «ثابت رحمان» بین سناریسی اساسیندا چکیلیمیش بو فیلمین رئژیورو «حسین سیدزاده» اولموشدور. حادثه لر بیرمینجی عصرین اول لرینده باکیدا جریان ائدیر. مفلس «رستم بئی» یین قیزی ٥٠ یاشلی تاجر «مشدی عباد» آلاق ایسته ییر. رستم بئی یین قیزی «گولناز» ایسه گنج یوخسول بیر طلبه یه عاشق دیر. او دؤرون قانونلارینا گؤره قیز آتاسی نین سؤزوندن چیخا بیللمزدی. مساله نی طلبه اؤز دوستلاری ایله بیرلیکده حل ائدیر. نتیجه ده مشدی عباد قوللوقچو «صنم» له ائولنیر.

یوز ایله یاخیندیر کی، مشدی عبادین آدی، سؤزو-صؤحبتی، عبرتلی ضرب المثل لری، جانلی بنزومه لری، هئچ واخت یئرسیز و کؤهنلیمیش گورونمه یین کلام لاری دیلیمیزین ازبری دیر. اوزئیر بئی مشدی عبادی اویدورماییب، قوراشدیرماییب، دوها سی نین نادر فیرچاسی، موسیقیسی نین نادر اعجازی ایله حیاتدان آدیغی مشدی عبادی بیر شکیلده، ائله بیر نفسده، ائله بیر الوانلیقدا حیاتین اؤزونه قایتاریب، قووشدوروب کی، بیلیم رسن مشدی عباد حیاتدان اثره گلیب، یوخسا اثر دن حیاتا؟ اثرین باشقا قهرمانلاری نین او برازلاری دا او ایل لرده آذربایجانین اجتماعی حیاتیندا حؤکم سورن حادثه لری آینا کیمی عکس ائتدیریر.

اثرین بوتون روحوندا خلقه، اونون عادت و عنعنه لرینه، ذوق - صفاسینا هم بؤیوک و هم ده اینجه بیر احترام وار. اوخوجولارا تقدیم انده جه ییم نمونه ائپیزودلاردان، ایکی کادری وورغولاییرام:

■ بیرینجی کادر: مشدی عباد گولناز خانیمی ایلك دفعه گورمه یه گلیب، گولناز اونو گورن کیمی یانینداکی صنمه دئیر: - «من بو کیشی دن قورخورام». صنم آغزینی بوزمک له، قاش - گوزونو اویناتماق لا، ایکی ال لی «کول باشینا» دئمک له مشدی عبادی اله سالیرو هر ایکسی اوخویور:

«قوجا کافتار سنه اون بئش یاشی اولان قیز نه گرک،

قورخماییرسان، آخیردا گله باشا کلک؟!»

و بو زامان کی، بیردن مشهور حنا صؤحبتی باشلاییر و مشدی عباد دئیر: «ائله کی، حنائین وختی کئچردی، منیم رحمتلیک آنامین باشی آغریاردی». «رحمتلیک آنام» سؤزونو ائشیدن کیمی مشدی عبادا گولن خانیم لار عادی، احترام علامتی اولراق آیاغا قالخیب، «آلاه رحمت ائله سین» دئییرلر. بو چوخ کؤورک بیر صحنه دیر.

■ ایکینجی کادر: رستم بئی یین ائوینده، مشدی عبادین شرفینه ضیافت تشکیل ائدیلب. دئملی، مجلسین شیرین یئری دیر؛ هامی یئیپ - ایچیر، کئف اوستونده دیر. مشدی عباد دا کناردا آلیشیب چای ایچیر. بیردن موسیقی دیلنیر، خواننده اوخوماغا باشلاییر. هامی الینی سوفره دن چکیب موسیقی یه قولاق آسیر، خیالا دالیر. تکجه «قوچو عسگر» یین نوچه سی «بال اوغلان» اؤز ایشینده دیر، یعنی قارنی نین هاییندادیر. ایری بیر تویوق بودونو قاپیب دیشینه چکن

یئردە قوچو عسگر دۆزمور، نصیحت آمیز بیر سرتلیک له بودو بال اوغلانین الیندن دارتیب آتیر و اونو دومسوکله ییب موسیقیچی لری گۆستریو سۆزسوز دئییر کی، موسیقی چالیناندا تیخمازلار. موسیقی نین احترامین ساхлаمالیسان. نمونه گتیردیگیمیز بو ایکی کادردا آذربایجان مدنیتینده «آنا» یا مقدس بیر وارلیق کیمی باخیش و «صنعتکار»ا، «موسیقی» یه حۆرمّت آچیق- آیدین اؤزونو گۆستریر. گۆرونور کی، آذربایجان خلّی نین معنوی دونیاسیندا بؤیوک حۆرمّت له دیرلندیریلن «آنا» و «صنعتکار» وارلیق لاری گونده لیک داورانیشلاریندان داها یوکسک مقامدا یئرلشیر؛ و ائله بو دیرلردیر کی، آذربایجان معنویاتینی زنگینلشدیریر و اونو اوزون عۆمورلو ائدیر.

بونون لا یاناشی، هله مشدی عباد دۇرونون گئریچیلیک علامتی اولان بعضی دیرلری ده یاشاماقدادیر. بو اونندان ایره لی گلیر کی، مشدی عباد و رستم بئی لرین دنیا گۆروشو و حیات فلسفه سی هله ده یاشاماقدادیر؛ او دۇرون تیپیک نمونه لرینه بو گون ده شاهدیک و بو گون ده او دۆره مخصوص بیر چوخ مساله لرله قارشى قارشىا دورموشوق. هله ده بیر چوخ لاری یالنیز اؤز پول لاری و مال لاری اعتباری ایله ایستک لرینی حیاتا کئچیرمگه جان آتیرلار؛ هله ده پول و اونون اؤز صاحبینه بخش ائندیدگی قدرت بیر دیر ساییلیر؛ هله ده گنج قیزلارین ائولنمک و اونلارین اؤز اراده لری ایله سئوگیلی سئچیب حیات قورما حاق لاری سۆز قونوسودور؛ هله ده بیر چوخ حال لاردا اوشاقلیق ایل لرینی نورمال باشا وورمایان قیزلار و اخیندان تئزو اوشاق ایکن ائولنمک مجبوریتینده قالیرلار؛ هله ده فاناتیزمه دایاناراق رستم بئی یین «قیز منیمدیر اؤزوم بیلرم قوجایا وئرم یا جاوانا» سۆزو بیر چوخلاری نین دوشونجه سینه حاکم کسلیدیدر.

دوشونورم، گۆره سن نه وخت «سرور» و «گولناز» حیاتی بوتون گنج لرین سئوگی دونیاسینی تام معنادا بزه یه جکدیر!

قایناقلار:

Məşədi İbad mənfı surətdirmi!?

Məşədi İbadın dilimizə düşən məsəlləri

<http://modern.az>

راز به جا آوردن فرهنگ و آداب و رسوم کهن

ماقشقایها

| فاطمه ذوالفقاری | فیلمساز

■ برای ماقشقایها که محدوده کوچ خیلی وسیعی داشته‌ایم و داریم و هر خانواده‌ای در شهری یکجانشین شده و روی آداب و رسوم منطقه تاثیر گذاشته و تاثیر هم گرفته، شاید مهمترین نمود فرهنگ قشقای که هنوز همه جا مانده، عروسی قشقای باشد.

اولین سوالی که وقتی دعوت به عروسی می‌شوی این است: «عروسی محلی است یا نه؟» اگر عروسی محلی نباشد که تکلیف معلوم است؛ قرار است چند ساعتی توی یک تالار که زن و مرد هم جداست بنشینیم، لباس محلی معمولا پوشیده نمی‌شود، آدم‌ها سرگردان هستند بین اینکه محلی باشند یا نه، عده‌ای لباس شب می‌پوشند، معمولا مسن‌ترها یا سنتی‌ترها لباس محلی، آهنگ بندری و کردی و فارسی عده‌ای را پای رقص می‌کشاند، اما باز وقتی ساز و نقاره می‌گذارند همه به صحنه می‌آیند؛ اگر پارچه و تور مخصوص و معمول رقص محلی قشقای نباشد هر کسی دستمال کاغذی سفیدی برمی‌دارد و می‌پیوندد به دایره؛ گاهی دایره بارها شکسته می‌شود، نظم سالن بهم می‌ریزد چون قرار صاحبین تالار این نبوده که اینجا یک دایره درست شود و یک رقص محلی اجرا بشود. تازه ملت سرکیف آمده‌اند و مردها هم یکی یکی وارد می‌شوند که وقت تالار تمام است و باید بروی.

یک چیزی هست توی هویت ایلیاتی بودن که حتی نسل‌های جدید هم نمی‌توانند کاملاً رهایش کنند؛ این می‌شود که عروسی‌ها آمیخته می‌شود به سنت‌های قدیمی و مدل‌های جدیدتر زندگی شهرنشینی، اما در همین شهر اگر قرار باشد عروسی را کاملاً قشقای بگیري مناسبات عوض می‌شود. می‌دانی که چند روز درگیر عروسی هستی، از انتخاب پارچه در بازار وکیل شیراز و دوختن لباس و انتخاب تور و دستمال همه مراحل دارند که از قبل قابل پیش‌بینی‌اند و برنامه‌ریزی می‌شود برایش. حنا‌بندان و عروسی خیلی ویژه‌تر است و آمیخته به رسم و رسوم‌ها. معمولا تالار و باغی انتخاب می‌شود که فضای مناسب رقص محلی را داشته باشد. صاحب مجلس از قبل تورهای مخصوص رقص را خریده و سه گوش کرده و آماده است. جای اوستا (نوازنده ساز و نقاره و دستیارهایش) از قبل مشخص است. مادر داماد دستمال زیبایی را به گردن ساز می‌بندد و عروسی شروع می‌شود. اوستا از ریتم‌های کند که ریشه‌های خیلی کهن دارد شروع می‌کند و کم‌کم مدعوین را دعوت به پیوستن به دایره رقص می‌کند. همیشه وقتی به این منظره نگاه می‌کنم حس عجیب دارم، انگار که شاهد یک مراسم آیینی هستی. دایره زن‌ها و مردها گاهی جدا و گاهی با هم و آن وسط یک آتش بزرگ که هم نور می‌پاشد به صورت رقصندگان و هم گرما. ریتم رقص اصلا تند نیست، اسلوب خودش را

▲ عکس: سجاد آورند

دارد ذره ذره ریتم تند می‌شود، ولی تو کماکان زنان و مردان را می‌بینی که با جدیت می‌رقصند. رقص محلی قشقایی باید نرم و در عین حال محکم و جدی برگزار شود.

همیشه برایم سوال است که برای نسل‌های جدیدتر شاید مثل خودم که هفت سال پیش عروسی کرده‌ام، چه چیزی در برپایی عروسی محلی است که با وجود هجوم همه‌ی خرده فرهنگ‌ها باز تمایل داریم که انجامش بدهیم؟ هرچقدر به این سوال فکر می‌کنم به یک جواب اصلی می‌رسم: طراوت! اما ریشه این طراوت کجاست؟ بازگشت به سنت‌های کهن به روح و جسم غنایی می‌دهد که قابل توصیف نیست؛ رهایی خاص خودش را دارد؛ مفهوم گروه و همبستگی را به همراه می‌آورد و تو می‌توانی خودت را که محصور شده‌ای در فرهنگ‌های مختلف، بازنمایی کنی و به جا بیاوری.

با وجود تصرف ایل راه‌ها و مشقت‌های فراوان کوچ‌نشینی که به مردم کوچنده تحمیل شده، زندگی کوچ نشینی هنوز رواج دارد. حالا تصور کنید همه این‌ها که برایتان گفتم را در بیلاق ببینید؛ عروسی در دامان طبیعت در کنار مردمی که طبیعی‌ترین و همسازترین زندگی را با طبیعت دارند. چادرها حول یک دایره بزرگ افراشته می‌شود؛ آتش بزرگی آن وسط و دایره بزرگی که همه فرزندان ایل از هر نسلی را در آغوش می‌گیرد و در خود جای می‌دهد. فرقی نمی‌کند کارمند شرکت مخابرات باشی و یا از کشوری اروپایی فقط به قصد عروسی به ایران آمده باشی؛ فرقی نمی‌کند از نسل دهه سی باشی یا دهه هفتاد؛ این دایره برای همه جا دارد و اینها همان حس طراوت است که شور زندگی را به جریان می‌اندازد و به زندگی رنگی عمیق و پایدار می‌دهد.

اگر برگردم به گذشته و بخواهم دوباره عروسی بگیرم، می‌دانم که باز کمترین خرج‌ها را خواهم کرد که بتوانیم در کنار عروسی شهری یک عروسی محلی هم داشته باشیم. هنوز که هنوز است تمام دوستان غیر قشقایی‌ام از عروسی من به عنوان یکی از شیرین‌ترین خاطراتشان یاد می‌کنند. در به جا آوردن فرهنگ و آداب و رسوم کهن چه چیزی است که آدم‌های دیگر را نیز اینچنین به خود جذب می‌کند؟ جواب این سوال با شما!

اورمو شهرینده اولان توی دبلری «اورمو» نون توی سسی

حسین واحدی | یازیچی و ژورنالیست

■ دبلر، عادت-عننه لر اؤلکه لر، شهرلر ایله کندلر آراسیندا فرقلی و چئشیدلی دیر. آذربایجان دیاری نین گؤزل شهرلریندن بیرى اولان «اورمو» ایسه اؤزونه گؤره مخصوص دبلری واردیر. مختلف شهرلر ایله کندلرده توی آدیندا بیر شنلیک تۇرنی قورولور. آنجاق بو توی لارین گؤزلیگی اونلارین مختلف قایدالار ایله دبلرده توتولماسی دیر. بو یازیدا چالیشمیشام سیز عزیزلری اورمو شهرینده اولان توی دبلری نین بعضیسینى تانیئدیرام. اولایلر بو دبلر آذربایجان بؤلگه سی نین باشقا شهرلرینده اولان توی دبلرینه ده اوخشاسین.

تانیشلیق

اؤلکه میزین باشقا شهرلرینه تایی اورمودادا قیز ایله اوغلان اسلامی قایدالاری قورویاراق بیر-بیرینی سئویب، موضوعنو آتا-آنالاری ایله آرایا قویوب، ائلچی گئتمک قرارینا گلیرلر. بو آرادا کولتور ایله دوشونجه یاخینلیغی چوخ اولورسا، بو ایقارین باغلانماسی داها باشاریلی اولاجاقدیر.

ئلچی لیک

قیز عائله سی طرفیندن ائلچی گئتمک اجازه سی، اوغلان عائله سیینه وئریلندن سونرا، اوغلان آدمی (اوغلان قوهوملارینا دئییلیر) ائل-طایفاسی نین آغ ساققال لاری نین بیر نچه سی ایله بیرلیکده، قیز ائوینه گئدیرلر. اوغلان عائله سی یانلاریجا شیرینلیق ایله گول ده آپارارلار. بو مراسمه ایکی عائله آنلاشانان سونرا، قیز ایله اوغلان بیر آرز صؤحب ائدیپ، یاشام بویو بیرلیکده یاشایاجقلاری اوچون دانیشیرلار.

ئلچی لیک باشاریلی اولاندان سونرا، صاباحیسی یوخسا بیرگون سونرا قان آزمایشی وئرمک اوچون، بهداشت اداره سی نین شعبه لری نین بیرینه گئدیرلر. قیز ایله اوغلانین یانجیا ایکی-اوچ نفر یاخین قوهوملاردان اورادا حضور تاپیر. قان آزمایشی نین نتیجه سی مساعد اولاندان سونرا، اورا گئدنلر، شیرینلیک یئمه یی اوچون بئی اوغلانا قوناق اولورلار.

کیین کسمه

قیز ایله اوغلان آدمی طرفیندن بللی اولونان بیر گونده، کیین کسمه مراسمی قورولار. بو مراسم یا کیین کسه نین دفتрінده و یا قیز ائوینده چاغیریلیمیش قوناق لارین یانیندا کسدیریلیر. بو مراسمدن سونرا شام اوچون، بئی اوغلان عائله سی، قیز عائله سیینه قوناق اولار.

قند سیندیرما

کبین کسمه مراسمی نین یانیندا و یا نئچه گوندن سونرا قیز ائوینده قند سیندیرما مراسمی کئچیریلیر. چاغیریلیمیش قوناقلار، قیز ائوینه گئدیپ، بئی اوغلان عائله سی طرفیندن گتیریلیمیش بزکلی کله قندى سیندیریب، قندین باشینی تئزیردن گۆتورنه پای وئریلیر. بو مراسمه عاشیق لارین دا حضورو اولار. مجلسین گنج لری قند سیندیرانی دۆرهله ییب، قند سیندیران قندى سیندیران چاغدا قندین باشین گۆتورن مجلسین ان غرورلو انسانى اولوب، قیز عائله سی طرفیندن ایسه انعامین آلا.

آداخلی لیق (نشانلی لیق)

نشانلی قالماق، ایکی سئوگیلی نین ان خاطره لی دۆره لریندن ساییلیر. بو گۆزل گون لر آلتی آیدان بیر ایله قدر زامانی واردیر. بعضی عائله لر ایسه نشانلی قالماغی هئچ سئومه ییب، کبین کسدریلندن بیر-ایکی هفته سونرا توی مراسمین توتارلار. بو دۆره اوچون قیز عائله سی بئی اوغلانا و اوغلان عائله سی گلین خانیم نشان اوزوگو آلازلار. نشانلی لیق دۆره سینده اۆزل گونلرده، بئی اوغلان عائله سی طرفیندن قیز ائوینه پای گوندیریلیر. بو اۆزل گون لردن؛ قوربان بایرامینی، اورجولوق بایرامینی، چیلله گنجه سینى، آخیر چرشنه نی، ایل بایرامینی و... آد چکمک اولار. بو عزیز گون لرین ایچینده آخیر چرشنه پایى، چوخ مهم ساییلیر. ایلین آخیر چرشنه سینده، دب اولاراق آخشاما یاخین، اوغلان عائله سی مختلف پایلار حاضر لاییب، قیز ائوینه آپارارلار. پای: قیزیل، گلین خانیمادون، اتکلیک، لئچک، گلین خانیمین عائله سینده هئچ اولماسا بیر جوت جوراب یادا کۆینک، شیرینلیق و... اولور. قیز عائله سی ایسه پای گتیرن لره انعام وئیر.

بازارلیق

توی گونونه تقریباً بیر هفته، اون گون قالان، قیز ایله اوغلان عائله سی توی بازارلیق لاری ایله مشغول اولارلار. بللی اولونان بیر گونده، بئی اوغلان، گلین خانیمی بازارا آپاریب، گلین لیک احتیاج لارینی او جمله دن؛ گلین دونو (یا آلینار یادا اجاره توتولار)، قیزیل، ساعات، چانتا، باشماق و... آلا. بیر گون سونرا دا گلین عائله سی کوره کنی بازارلیغا آپارارلار. بو گون بئی اوغلانا، کت-شالوار، باشماق، چانتا، کۆینک و... آلینار. بازارلیقدا، ایکی عائله نین یانینجا بعضا ایکی-اوچ نفر یاخین قوهوملاردان دا گئدرلر.

تویا قوناق چاغیرماق

توی گونو بللی اولوب، قوناق لارین سایى لیسته اولاندان سونرا، قیز ایله اوغلان توی کارتی تاپشیریغی اوچون بازارا گئدیپ، توی کارتینی بئنیب، تاپشیریق وئریلر. گئتدیکجه کارت لارین چوخو تورکجه یازیلیر. کارتلار حاضر اولاندان سونرا، هر ایکی عائله اۆز قوناقلاری نین کارتینی بایار.

پارچا بیچمه

تویا بیر-ایکی گون قالان، اوغلان عائله سی قیز عائله سینده پالتار تیکدیرمک اوچون پارچا آلیب آپارار. بو گون یاخین قوهوملار دا دعوت اولارلار. مراسم بیر بالاجا شنلیک ایله سونا چاتار.

حنا گنجه سی

توی مراسمی نین ایلیک گونو «حنا گنجه» آدی ایله دئییلیر. حنا گنجه نین زامانی، قوناقلار وئریلن توی کارت لاریندا بللی اولونار. گون اورتادان سونرا حنا گنجه باشلانمیشدان ۲-۳ ساعات قاباق، اوغلان ائوی نین قاباغیندا «بۆیوک

توی» چالینیب، اورمو یاللی لاری گندیلر. «بؤیوک توی»، اورمو توی لاریندا مخصوص بیر یئرہ صاحب دیر. ایندی ده چوخلاری بؤیوک توی گتیریپ، «یاللی» گئدرلر. حنا گنجه نین چاغی، توی کارت لاریندا ۱۹ دان ۲۴ قدر یازیلسا دا، اورمو توی لارینا چاغیریلانلار او گنجه نین یوخوسونو گؤزلریندن آتمالی دیرلار. حنا گنجه معمولا ساعات ۱۰ دان باشلانیب، گنجه یاریسینا قدر واخت آپارار. بو مراسمی بیر نفر حنا گنجه آغاسی (توی دا بئی دئییلر) ایله بیر نفر ائل آغاسی اداره ائدر. بو مراسم چوخ واخت لار تالارلاردا قورولار. بوتون قوناق لار بو گنجه شنلیک ائدیپ، بئی اوغلانا اونودولماز بیر گنجه یارادیرلار. بو مراسمین ان دوغوسال چاغی، بئی اوغلانین آتا-آناسیندان تشکر ائتمگی دیر. مراسمین یاریلاریندا، قیز ائویندن خونچا گتیریلر. بو خونچالاردا (تقریباً ۴-۵ خونچا اولار) بئی اوغلانا آیینان حنا، پالتار، باشماق، چانتا، آینا-شمعدان و... قویولار. سونرا خونچا گتیرنلردن تشکر ائدیپ اونلارین پای لارین وئرلر. حنا گنجه نین سونلاریندا بئی آتا-آناسینی مجلسه گتیریپ، اونلاردان حلال لیق آلیپ، یاشام بویو اونا چکن امک لردن تشکر ائدر. بو آرادا، خونچادا گتیریلن حنادان کوره کنه وئریپ، اوو جونا یاخار. مجلس ده اولان سوبای لار دا بو حنادان آووجلارینا، یوخسا چیلتیک بارماقلارینا یاخارلار. البته بودا بختلری نین آچیلما لارینا سیمگه دیر.

بو مراسمه بئی اوغلان اوچون بیر نفر ساغدوش بیر نفر ایسه سولدوش سئچیلر. ساغدوش-سولدوش خونچالار گلندن سونرا سئچیلر. بئی اوغلانین گنج ایله اورتا یاش یاخین دوستلاری و قوهوم لاری ال-قولوندا یاپیشیب، توی بئی دئینده سئچیلیمک اوچون گتیریلرلر. شیرینلیق وئرملک له سئچیلیمه یین لری یولا سالیپ، ساغدوش-سولدوش بللی اولار. حنا گنجه ده بئی اوغلانا پای گتیرنلر ده اونو بللی اولان سوروملویا وئرلر. مراسمین سونوندا ایسه شام وئرلیپ قوناق لار ایله ساغوللاشارلار. صاباحیسی گون سحر تئزدن (ساعات ۶ دان) کؤنوللو اولان لار، بئی اوغلان ایله ساغدوش-سولدوش لا بیرگه حماما (سنتی حماما) گئدیپ، سونرا بیرلیکده کله-پاچا یئمہ یی یئرلر. یئمکدن سونرا بئی اوغلانی ائوینه قايتارارلار. ائوین قاباغیندا عائله ایله اورادا اولان قوهوم لار بؤیوک توی ایله گؤروش ائدرلر.

گلین چیخما گونو

تویون اکینجی گونو گلین چیخان گونو ایله دئییلر. ایکی عائله نین قوناق لاری گون اورتادان سونرا ساعات ۱۵ دن ۱۹-۱ قدر تالاردا حاضر اولوب، شنلیک ائدیپ، گلینی بخت ائوینه گؤندرلر. بو مراسمه ده، گلین خانیم آیینان قیزیل لار، اونا وئرلر. اوغلانین قارداشی ایسه گلین خانیمین بئلینه قیرمیزی بئل باغی باغلایار. مراسم قورتاراندا سونرا گلین خانیمی قرآن آلتیندان کئچیردیپ، بئی اوغلان ایله بیرگه یئنی بیر یاشاییشین باشلانیشینا گؤندرلر.

آیاق آچما

توی دان اوچ گون گئدن، گلین ایله بئی، قیزین عائله سی ائوینه قوناق گئدرلر. بو ایلیک قوناق گئتمه نین آدی، «آیاق آچما» دیر. بو قوناقلیقدا گلین عائله سی طرفیندن اونلار پای وئرلر. او گوندن سونرا ایکی سئوگیلی، یاخین قوهوم لارین ائوینه ده آیاق آچماغا گئدرلر.

دب لری سؤیله یین لر:

۳- یوسف واحدی ۷۵ یاشیندا- اورمی هلی

۲- حمیدهمیری ۵۱ یاشیندا- اورمی هلی

۱- اسماعیل واحدی ۵۵ یاشیندا- اورمی هلی

در نمایشگاه شیر و خورشید

روز جمعه ۲۲ اردیبهشت

آکتورال ایران و
آکتورال تبریز

بناسبت اتحاد دو آکتورال
بزرگ شهر تبریز

باشتر اک هنر پیشه گان در جه اول تحت سر رژیسوری آقای صمد صباحی

نمایش اوپرت و عشق و اخلاق و جنائی صراصر خنده و رقص و آواز

عروس مغان

در چهار پرده منصل

بضاهه یکپرده کمدی مشهور و اخلاقی (حاجی اوغلی یاغ بستلی) اثر رژیسور محترم تبریز آقای خات نخجوانی

بافتخار هنر پیشه محبوب آقای مزدوری

ما لازم نمیدانیم که پیش از این نمایش فوقاً تعریف نمایم همشدر متذکر می شویم که این نمایش حتی چند سال پیش در مغان
توقع یوسته و یوسته داستان مزبور را بصورت نمایشنامه درآورده است

شروع نمایش ساعت ۴ بعد از ظهر

محل فروش بلیط
هر روز کیشه باغ ملی

نمایشات آینده

الماس

قاتل گمنام

سهویل

اود گلینی

گاوه آهنگر

قیمت بلیط:

از ۶۰ ریال تا ۱۰ ریال

سر رژیسور

صمد صباحی

رژیسور رشدی

رژیسور سن آراء

احمد زاده

معاون رژیسور

مزدوری

مدیر مسئول: نسقی

شماره ۳۳۳ شهر تهران ۱۳۰۰

اٹل گوجو، سئل گوجو

عکس: ابو الفضل نسائی

یٹنی ایلین باشلانیشیندا اۆلکەنین بیر چوخ استان لاری گئیش ساحەدە داشقین و تورپاق سوروشمە فلاکتی تاثیریندە قالدی. بیر چوخ شەرلر، کندلر، فلاکتە اوغرادى و اون لارجا وطنداشلاریمیز جانلارینی الدن وئردیلر. مین لرانسانین مسکونلاشدیغی بۆلگەلر گئیش مقیاسدا تخریبە و تضییقە اوغرادى. بو شکیلدە تورکمن صحرا بۆلگە سیندە کی «گوموش تپە» شهریندە ضرر گۆرموش و یاردیما گلن انسان لار، داشقینین ایرەلمەسى نین قارشیسینی آماغا جەد ائدیرلر.

آبیده لریمیز «باغچه جوق» سارایی

| مسعود داوران | مرمت متخصصی

■ غربی آذربایجانین «ماکو» (ماکی) شهریندن ۶ کیلومتر «بازرگان» شهرینه گندن یولون غرب طرفیندن ایکی کیلومتر آرالی، «باغچه جوق» (باخچاجیق) کندی یئرلشیر. همن کندی گونئی دوغوسوندا داغلارین اتگینده کی یاشیل باغلارین قوجاغیندا «باخچاجیق سارایی» یئرلشیبدیر. گۆزل و گۆز اوخشایان بو سارای کئچمیش ماکی سرداری نین حؤکومت ائوی و مظفردالین شاه حاکمیتیندن مشروطه دؤرونه قدر بو بؤلگه نین باشیندان کئچن تاریخی حادثه لرین شاهده ی اولموشدور.

بنانین تیکینتی ایش لری ۱۳۰۰ ایل بوندان اول ماکی حاکیمی «پاشا خان» ین امری ایله باشلانیب، داوامی ایسه اونون اوغلو «مرتضی قلی خان اقبال السلطنه» نین تشبثی ایله تکمیلشدیریلیبدیر. بنا ۱۱ هکتارلیق بیر باغ- باغاتلی ساحه ده ۲۵۰۰ مترمربع مقیاسیندا تیکیلیب، اونون یالنیز یئددی سالونوندا ایشله نیلن بزک لره ۳۰۰ ایل زامان صرف ائدلمیشدیر. ماکی سرداری نین یاشاییش و حؤکومت یئر ی اولان بو سارای معمارلیق گؤزللیگی و اینجه صنعت اؤزلیک لری نه گؤره آذربایجانین ان جاذبه لی توریزسم مکانلاریندان ساییلیر و بیر تاریخی موزئی کیمی هر ایل مین لر داخل ی و خارجی توریزست لری قبول ائدیر.

باخچاجیق ساراییندا ۱۳۵۳نجی ایله دک ماکی سرداری نین عائله سی یاشاییرمیش، سونرا بو عمارت دولت طرفیندن آیینیب و اوند ا تعمیرات و برپاچیلیق ایش لری آپاریلیب، ۱۳۵۸نجی ایلدن سارایین قاپی لاری توریزست لر و یئرلی گؤروشچولر اوزونه آچیلیمیشدیر. ۱۳۶۶نجی ایلدن «میراث فرهنگی و گردشگری» تشکیلاتی واسطه سیله اداره ائدیلیر و ۱۳۷۵نجی ایل ۱۷۳۹نومره ایله «ایرانین ملی اثرلری» سیاهه سینه داخل ائدیلبدیر.

باخچاجیق سارای- موزه یی، قاجار دؤرونون معمارلیق نمونه لری آراسیندا بیر شاه اثر کیمی دیر و کئچمیش یوز ایل لیکده عرصه یه گلن معمارلیق نمونه لری ایچینده حقیقی معنادا تائیسیز بیر اثر دیر. «سردار سارایی» دا دئییلن بو عمارت پالچیق کرپیچ له تیکیلیمیش، آغاچ تاغ بندلی، گۆزل شکل لر و تراشلانمیش گچ لره بزیمیش دووارلاری و نفت و شمع یانا جاقلی اویزه لر ی ایله انسان ی واله ائدیر.

سارایین پلانی عینی شکله سالدیلمیش، یاریسی ایران ی و یاریسی دا فرنگ معمارلیغی اوسلوبوندا برپا ائدلمیشدیر. ایران ی حصه سی قاجار معمارلیغی اوسلوبو ایله ایرانلی بیر معمار الی له دوزلمیش و بیر چوخ گول بوتاسی، حیوان لار، میوه لر و طبیعت گؤرون تولری ایله بزیمیشدیر. فرنگی حصه سی ایسه بیر روس معماری نین تشبثی ایله، روس و قاجار معمارلیغی نین بیرلشمه سی اساسیندا پلانلاشمیشدیر. بنانین دیوارلاری روس ائولرینده ایشلنیلن ۱۹نجی عصره عاید

▲ عكس: احسان باقرزاده

أوروپاين بر-بزكلى ديوار كاغاذلارى لا بزنىمىش، اؤز جاذبه ليگى ايله گؤزو قاماشديرير. خارجى نىماسيندا ايسه، قاپى باشلارنى گچدن دوزلىمىش هيكل لر بزه ييبدير. بنانىن باشقا معمارلىق اينجه ليك لريندن، اونون ايكي قاتلى و رنگلى پنجره شوشه لرينى، قيراغى گول بوتالى گؤزل شومينه لرينى و توى - ديوون مراسم لرينه مخصوص اينابند تالارنى آد آپارماق اولار. ايکينجى قاتين ديوارلارى اوستونده شوشه قابلاردا ساخلانيلان قورودولموش طبيعى گول لرين چوخ گؤزل گؤرونوشو واردير. بو گول لرين عؤمرو سارايين عؤمرو ايله برابردير. بنانىن هر اوتاغى او اوتاغين رنگى له آدلانيبدير. مثال اوچون: «آغ اوتاق» عمومى تالار ايميش و «ياشيل اوتاق» يئمک اوتاغى.

بنانى احاطه ائدن باغين بير حصه سى منظم طرحده حاصارلانميش، چدن ماتريالى بارماقلىقلارلا باغين ساير حصه لريندن آيريليبدير. غرب طرفينده بير حوض و بعضى يئرلرينده ايسه داشدان دؤشمه لر گؤزه چارپير. باغدا بؤيوك بير گؤلده وار كى، اوندان بير آرخ آيريليب، باغين باشقا يئرلرينه آخير و سئحيرلى منظره لر يارادير.

عمارتي چوخلى اشيالارنى روسيا، عثمانلى، اتريش، لهستان و فرانسىز پادشاهلارى نين ماكى سردارينا هديه ائتديكلى اشيالار تشكىل ائدير. أوروپاين مختلف اولكه لرينده دوزلىمىش مختلف مبل لار، لوكس صندل لر، منبت اولموش قارا استيل و قيزيل سويو ايله سوواريلمىش داش قابلى اينالار، مختلف رنگ لرده ساتن، يون و زرلى پرده لر، قيزيل بويالى گوللو استيل اشيالا، گيردكان آغاجيندان دوزلىمىش منبت اولموش ساتن اؤرتوكلى پالتار كمدى، بورونچ آييزه لر و بير چوخ ديگر آنتيك اشيالار بنانىن گؤرونوش گؤزلىك لريندن دير.

«باغچه جوق» ساراينى اؤزونده يئرلشديرن آذربايجانين بو جنت گوشه سى، يوزلرجه ديگر گؤرملى تاريخى آييده لر، اكوپوريسم و طبيعت گؤزلىك لرينه مال ك دير. ماكى بؤلگه سىنى ايستر يئرلى و ايسترسه خارجى تورپستلر سؤديرن و ماراقلانديران جاذبه لى اثرلردن: داش ماكى شهرينى، كلاه فرنگى عمارتينى، قديمى ائولرى، فرهاد داش دخمه سىنى، كليسه لرى، باغ - باغاتلى كندلرى، باغ دره سىنى، قلعه جوق شلاله سىنى، تاريخى كۆرپولرى، گؤل لرى، آغ گؤل قوروق آلانينى، بورالان گؤلمچه لرى و ماكى شهرينده كى «آزاد تجارت منطقه سىنى» خصوصى آد آپارماق اولار.

زبان ابزاری برای ایجاد ارتباط و تحقق اندیشه‌ی بشری

زبان رسمی و معضل زبان‌های غیررسمی در ایران

رقیه کبیری | نویسنده

■ زبان، نظامی انتزاعی، ذهنی و جمعی است. نظامی از نشانه‌ها که به واسطه‌ی گفتار و نوشتار تحقق مادی می‌یابد. هر جمعیت زبانی، قواعدی برای این نشانه‌ها دارد. از هم‌نشینی و جانشینی واج‌ها و واژه‌ها زنجیره‌ی گفتار پدید می‌آید و زبان، دست‌کم یکی از کاربردهایش را که ابزاری برای ایجاد ارتباط و تحقق اندیشه‌ی بشری است از قوه به فعل درمی‌آورد.

بر اساس زبان‌شناسی نوین، بویژه دیدگاه ساختارگرایی آن، نمی‌توان بین زبان‌ها قائل به برتری شد. تمامی زبان‌های دنیا، فارغ از این‌که صاحب رسم‌الخط شناخته شده و ادبیات غنی و فرهنگ والا باشند، یا زبانی قبیله‌ای، که صرفاً از عهده‌ی رفع نیازهای روزمره برآیند، در یک نگاه کلی کارکردی برابر دارند. این کارکرد بر اساس محور جانشینی و هم‌نشینی شکل می‌گیرد. مکتب پاریس آن را در قالب تجزیه‌ی دوگانه مطرح می‌کند که توضیح مفصل آن طبعاً در این مجمل نمی‌گنجد. آنچه تفاوت میان زبان‌ها را سبب می‌شود کاربرد هر زبان از سوی کسانی است که به آن زبان سخن می‌گویند. زبانی که رو به انکشاف و پویایی نداشته و تغییر و تحولات را به خود نپذیرد، اندیشه و ادبیات نیافریند و فاقد ارتباط کلامی بین گویشگرانش باشد، آن را بواقع زبانی مرده باید شمرد. شاید نیاز به تأکید نداشته باشد که امروزه زبان وسیله‌ی ارتباطی بی‌طرفی نیست و زبان‌هایی که از قدرت کاربردی بالایی برخوردارند، به نوعی با مراکز قدرت در رابطه‌ای تنگاتنگ‌اند.

با آغاز حکومت پهلوی اول، ایده‌ی «یک کشور، یک زبان» در سرزمین کثیرالاقوام و موزائیک‌واری چون ایران مطرح و به ضرب قانون بر تمام جمعیت‌های زبانی ساکن در ایران جاری و ساری شد. این ایده به طور مستقیم و صرفاً از ذهن تمامیت‌اندیش بنیانگذار دودمان پهلوی نترانیده بود. بلکه او توانسته بود با استمداد از روشنفکران وقت، از جمله محمدعلی فروغی (ذکاءالملک) نخستین بنیانگذار فرهنگستان زبان فارسی، به این ایده جامه‌ی قانونی و فرهنگی بپوشاند. آبشخور فکری فروغی و روشنفکرانی نظیر او بواقع تغییر و تحولاتی بود که در این زمینه به تازه‌گی در اروپا شکل گرفته بود.

با آغاز عصر روشنگری ایده‌ی «یک زبان، یک ملت» به دغدغه‌های فرهنگی - سیاسی بسیاری از کشورهای اروپایی تبدیل شده بود. برای مثال، پس از انقلاب فرانسه با اتکا بر این اصل که حاکمیت مردم را می‌توان صرفاً در آئینه‌ی دولت - ملت دید و از این‌رو یکسان‌سازی زبان مردم و حاکمیت، امری ضروری است بی‌آنکه حقوق زبانی همه‌ی گویشگران ساکن سرزمین گل در نظر گرفته شود، صرفاً یک گویش خاص، به زبان رسمی تمام ملیت‌های ساکن در جغرافیای فرانسه تبدیل شد. آن زمان پروژه‌ی «یک زبان، یک ملت» موجب تنش‌های زیاد در برخی از کشورهای اروپایی گردید که پاکسازی نژادی در لهستان را می‌توان یکی از پیامدهای آن دانست. علاوه بر این نمونه‌ی برجسته، زبان‌های فرانسه و انگلیسی در مستملکات این دو کشور به ابزاری فراتر از ارتباط بین‌الذنه‌ی، یعنی به ابزار استعمار و استثمار بدل گشت. بدین گونه بود که در قرن نوزدهم میلادی پدیده‌ی «یک زبان، یک ملت» در اروپا، به ابزاری برای ستم ملی تبدیل شد.

نزدیک به یک قرن پیش، در کشور ما نیز بی‌آنکه به تنوع زبانی و آمار قابل توجه ملیت‌های متعدد ساکن در آن توجهی شود، زبان فارسی به عنوان زبان واحد و رسمی در بندهای قانون گنجانده شد. این سیاست فرهنگی - زبانی در پی آن بود که تمام جمعیت‌های زبانی به اصطلاح غیررسمی را در دایره‌ی محدود تک زبانی و تک فرهنگی گرد آورد و

مع‌الاسف هنوز هم به حیات خود ادامه می‌دهد.

زبان، قطره‌ی تقطیر شده‌ای نیست که واج‌گونه و واژه‌گونه از آسمان بچکد. نشانه‌هایی است که از ذهن خلاق انسان می‌تراود. زبان به قدرت مانده نیست که واژه‌ها و واج‌هایش همدیگر را برنتابند. آن‌ها به نرمی کنار هم می‌نشینند، جان‌شین همدیگر می‌شوند و زنجیره‌ی گفتار را پدید می‌آورند. زبان‌ها برخلاف گویش‌گرانش رفاقتی دیرینه با یکدیگر دارند، همیشه در حال داد و ستد بوده و هستند.

زبان علاوه بر تحقق اندیشه‌ی بشری یک واقعیت اجتماعی و زنده است. تمام مناسبات اجتماعی موجود، از جمله مناسبات قدرت نیز به واسطه‌ی زبان بیان می‌شود. وقتی در یک جغرافیای کثیرالملل، زبانی واحد به طور قانونی رسمیت می‌یابد، به این زبان از طرف قانون قدرت ارزشی سمبولیک داده می‌شود که آن را در رأس تمام زبان‌ها و فرهنگ‌های دیگر می‌نشانند. زبان و فرهنگ سایر ملت‌ها بدون در نظر گرفتن آمار جمعیتی‌شان به مقام و درجه‌ی پایین‌تر رانده می‌شود و دیگر مناسبات سیاسی، فرهنگی و اجتماعی نیز از همین ارزش‌گذاری پیروی می‌کنند. این ارزش‌گذاری اساس فلسفه و کارکرد زبان را زیر سوال می‌برد. و بدین‌گونه، آگاهانه یا ناآگاهانه برتری نژادی یک جمعیت زبانی در جامعه نهادینه می‌شود. رده‌بندی‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی با اولویت دادن به زبان صورت می‌گیرد. در کشوری مانند ایران با این همه تنوع زبانی و گویشی تنها یک فرهنگستان، فرهنگستان زبان حاکم اجازه‌ی فعالیت می‌یابد. هیچ‌انگاری و به رسمیت نشناختن زبان‌های به اصطلاح غیررسمی، جایگاه نابرابر آن‌ها را در تمام عرصه‌ها به وضوح آشکار می‌سازد.

این ارزش‌گذاری تا بدانجا پیش می‌راند که علاوه بر زبان‌های غیررسمی حتی لهجه‌های متفاوت همان زبان واحد و رسمی شده را هم به درجات پایین‌تر تنزل می‌دهد. برای نمونه می‌توان به ارزش‌گذاری در عرصه‌ی ادبیات اشاره کرد که نمونه‌ای است خُرد از یک سیاست کلان. نگاهی گذرا تفاوت جایگاه ادیبان و نویسندگان و ناشران زبان‌های غیررسمی را با زبان رسمی آشکارا نمایان می‌کند.

مساله‌ی مهمی که نمی‌توان نادیده گرفت این است که قانون قدرت برای ارزش‌گذاری سایر زبان‌ها از نخبگان و فرهیختگان جمعیت‌های زبانی غیررسمی بهره می‌برد. بدین‌گونه که فرهیختگان این جمعیت زبانی ارزش والاتری به زبان رسمی و مسلط می‌دهند و تلاش دارند خیل عظیم سایر جمعیت‌های زبانی را وادار کنند تا پرپها بودن زبان رسمی و کم‌پها بودن زبان‌های غیررسمی را بپذیرند. با پیش‌برد چنین سیاستی تولیدات فرهنگی به انحصار زبان رسمی درمی‌آید. در نتیجه، فرهنگ و ادبیات زبان‌های غیررسمی سیر قهقرایی می‌پیمایند و فرصت رشد برابر با زبان و فرهنگ رسمی را از دست می‌دهند و بستر مناسبی فراهم می‌آید برای ظهور تفکرات نژادپرستانه از سوی جمعیت‌های زبانی رسمی و غیررسمی. انحصار یک زبان و رسمیت بخشیدن به آن سبب می‌شود که ادبیات سیاسی یک کشور چند زبانه از زبان به عنوان عنصری ایدئولوژیک بهره‌جسته و مساله‌ی زبان را به مساله‌ی سیاست گره بزنند. استفاده‌ی ایدئولوژیک از زبان فرصت مناسبی فراهم می‌آورد تا جناح‌های سیاسی حاکم و غیرحاکم زبان را دست‌مایه‌ی تفکرات جناحی قرار داده و سیاست‌های خود را جدای از منافع ملی در عرصه‌های اجتماعی، سیاسی و فرهنگی پیش ببرند. حوادث سال‌های اخیر به روشنی گواه ظهور و رشد انواع تفکرات انحصارطلبانه از نوع پان‌فارسیسم، پان‌ایرانیسم، پان‌ترکیسم، پان‌عربیسم و... است. بهره‌برداری ایدئولوژیک و سیاسی شدن زبان نه تنها در ادبیات سیاسی کشور و فرهیختگان جامعه شکاف ایجاد می‌کند و انرژی موجود را به جای تولیدات فرهنگی والا هز می‌برد، بلکه در میان اقشار عادی جامعه نیز زبان از کارکرد مثبت خود به کُزراه افتاده و منش سیاسی و ایدئولوژیک به خود می‌گیرد. دم دست‌ترین نمونه، هواداری بخش قابل ملاحظه‌ای از مردم آذربایجان از تیم تراکتورسازی است. هم‌اینک مع‌الاسف در ایران هواداری از «تراختور» به امری نمادین در حوزه‌ی ورزش تبدیل شده است. طوری که سال گذشته چنانکه در آخرین بازی لیگ برتر شاهد بودیم، این امر نمادین دست‌مایه‌ی مناسبی برای جناح‌های سیاسی کشور فراهم آورد تا در مقابل چشم هزاران تماشاگر به آن تقلب بزرگ دست بزنند.

می‌توان از نگاهی دیگر با ارجاع به واژه‌های کاربردی چند دهه‌ی اخیر، زبان را بیت‌المال معنوی تمام احاد جامعه دانست. در جغرافیایی به نام ایران تمام جمعیت‌های زبانی باید سهم برابری از این بیت‌المال معنوی داشته باشند. در کشور موزائیک‌واری چون ایران همزیستی زبان‌ها و فرهنگ‌های متعدد و متنوع با سابقه‌ی طولانی‌ای به‌درازای تاریخ در جوار یکدیگر، ایده‌ی جامعه‌ی زبانی یکدست و یک‌شکل به خیال می‌ماند. نمی‌توان به چنین جامعه‌ای در عالم واقع جامه‌ی عمل پوشاند.

ادبیات، هنری است که به واسطه‌ی زبان تولید می‌شود. این فرآورده‌ی هنری به هر زبان که بیان شود، ظرفیت و استعداد هنری آن زبان را از قوه به فعل درمی‌آورد. ادبیاتی که به زبان غیررسمی تولید می‌شود مشخصه‌های نحوی، کاربرد واژه‌گانی، هم‌نشینی و جانشینی واحدهای زبانی، و در یک کلام کل نظام نشانه‌شناختی آن زبان را در قالب یک متن نوشتاری به نمایش می‌گذارد. چنانچه امکان آموزش زبان‌های ملیت‌های ایرانی در مدارس فراهم نشود، و فرهنگستان زبان‌های سایر ملیت‌ها امکان فعالیت نیابند، با توجه به انتشار پایین کتاب و نشریه در این عرصه، این گنجینه‌های زبانی بالقوه، به استخوان‌های شکسته‌ای می‌مانند که در قالب‌های گچی عضله‌هاشان روز به روز به تحلیل می‌رود.

در راستای آنچه در بالا گفته شد زبان ترکی علاوه بر اینکه گویش بسیاری از مردم اروپا و آسیا با لهجه‌های مختلف را تشکیل می‌دهد، شاخه‌ای از آن، گویش بخش عظیمی از مردم ایران با لهجه‌های مختلف است. دریا که در حال حاضر یک زبان غیررسمی و مهجور در کشور به شمار می‌رود که در تاریخ معاصر ایران نزدیک به یک صده است که هر گونه امکان رشد و بالندگی از آن دریغ شده است. کدگذاری‌های زبان و فرهنگ رسمی سبب شده که زبان‌های غیررسمی در زمره‌ی زبان‌های فروتر قلمداد شوند. این شیوه‌ی فرهنگی غیردموکراتیک به سیاست روزمره تبدیل شده است. لطیفه‌ها و جوک‌هایی که آگاهانه یا ناآگاهانه در جامعه منتشر می‌شوند سبب می‌شود که ملیت‌ها و زبان‌های گوناگون توسط این هنجارهای کلامی مذموم و تفرقه‌ساز، شرطی شوند. رد پای این تمامیت‌خواهی را می‌توان به‌روشنی در عرصه‌ی هنر دید. سالیان مدیدی است که شاهد تقسیم کار اجتماعی در عرصه‌ی سینما و سریال‌های تلویزیونی هستیم. تمام نقش‌هایی که به‌لحاظ ارزش‌گذاری‌های ایفایی هنجارین، فرودست شمرده می‌شوند به شخصیت‌هایی از جمعیت‌های زبانی غیررسمی محول می‌شود. برنامه‌ی تلویزیونی «فتیله» را می‌توان تا اینجا آخرین نمونه دانست. این برنامه برای کودکانی به اجرا درآمد که معادلات فرهنگی-زبانی و معضلات سیاست‌های تک‌زبانی برای آنان طبعاً امری غیرقابل درک و فهم است.

تمایزگذاری میان زبان و فرهنگ‌های غیررسمی الگوهای هویتی تمام جمعیت‌های زبانی را زیر سؤال می‌برد و به تبع آن به مناسبات نابرابر اجتماعی در تمام عرصه‌ها دامن می‌زند.

امروز جهان بر پاشنه‌ی دیگری می‌چرخد. با وجود پیشرفت‌های برق‌آسای تکنولوژیک و دسترسی آسان به تمام نقاط جهان، به رسمیت شناختن تنها یک زبان در کشوری با تنوع زبانی-فرهنگی، راهکار مناسبی برای وحدت و یگانگی نیست. تنها قانونمند کردن حقوق شهروندی برابر است که می‌تواند مانع بروز تفکرات نژادپرستانه‌ی زبانی-فرهنگی شود.

برای ترمیم هویت آسیب دیده‌ی جمعیت‌های زبانی غیررسمی مناسب‌ترین راه حل، آموزش این زبان‌ها به‌طور رسمی و قانونی در مدارس از سطوح ابتدایی تا سطح دانشگاه، ایجاد فرهنگستان زبان‌های ملیت‌های ساکن در ایران و داشتن حقوق شهروندی برابر فارغ از ملیت و زبان و جنسیت، راهکاری است که می‌تواند ارزش‌های انسانی را به یک جامعه‌ی کثیرالملل برگرداند. به‌باور صاحب این قلم تنها در این صورت است که نقش اجتماعی رسانه‌ها تغییر کرده و فرهنگ و زبان سایر ملیت‌ها فرصت رشد و بالندگی خواهد یافت. زیرا که رشد و بالندگی تمام فرهنگ‌ها و زبان‌ها یگانه راهکار دموکراتیک است.

تجربه‌ی نشست‌های فرهنگی زنان خانه‌دار

| حرمت رضوی | کارشناس ارشد مطالعات زنان |

■ بیش از صد سال است که زنان جامعه‌ی ما به انحای گوناگون در پی بدست آوردن حقوق خود راه‌های مختلفی را طی کرده‌اند و لزوم حضور اجتماعی خود را برای کسب هویت انسانی - اجتماعی خود درک کرده‌اند، اما در این مسیر که گاه دچار نشیب و فرازهایی نیز بوده، به موفقیت چندان موثری دست نیافته‌اند. زندگی پر تلاطم و گرفتاری‌های بی‌شمار، ترکیب تقسیم کار و معیشت، [برخی، بیشتر] - زنان را با خانه‌داری و کدبانوگری تعریف می‌کنند و زنان، در هر مقام و جایگاهی که باشند بر زمینه‌ی ارزش‌های فرهنگ سنتی، با مسئولیت خانه‌داری و وفاداری به چهارچوب‌های خانواده، از سوی جامعه سنجیده می‌شوند. این نگاه، آنان را در اکثر مواقع غافل از همه‌ی علائق و توانایی‌های خود، غرق در خانه‌داری و فرزندپروری می‌کند و زمانی که به‌طور طبیعی با میانسالی و بازنشستگی شغلی روبرو می‌شوند، تازه احساس می‌کنند که فرصت‌های گرانبهایی را برای تامین دیگر علائق معنوی و توانمندسازی اجتماعی خود از دست داده‌اند. در جامعه‌ای که علیرغم روزافزونی تعداد زنان تحصیلکرده، بیش از دوازده میلیون زن خانه‌دار دارد، آسیب‌هایی همچون افسردگی مزمن بر زمینه‌های عدم امنیت مالی، احساس تنهایی از رفتن فرزندان، عدم تفاهم و نقطه نظرات مشترک با همسر و فرزندان، بیشتر زنان خانه‌دار را در موقعیت احساسی «باختن سال‌های جوانی» و «آرزوها و آمال بر باد رفته» قرار داده و اعضای خانواده را در چرخه‌ی افسردگی - ناتوانی و پریشانی آسیب‌پذیر کرده است.

اما در این وانفسای پر بلا و گستردگی مدیا و صنعت تبلیغات و مد که همواره زنان را مورد هدف قرار داده و مدام آدرس‌های غلط برای رهایی آنان از روزمرگی زندگی داده است، عده‌ای با شناخت و آگاهی، راه حلی برای مشکلات اندیشه می‌کنند و از فرصت‌ها برای پیشرفت و اعتلای روحی و سلامت روان استفاده می‌کنند؛ ازجمله‌ی این راه‌ها که از قدیم‌الایام نیز مرسوم بوده مهمانی‌های خانوادگی یا گروه همکار به شکل ادواری و یا جمع شدن‌های دوستان همسال برای کوهنوردی یا بازدید از نمایشگاه‌ها و موزه‌ها یا رفتن به سفر با هدف معلومی مانند بازدید مکان‌های تاریخی یا رفتن به تئاتر و سینما به منظور تحول و تغییر در روزمرگی انجام می‌شده است.

با چنین پیشینه‌ای اخیراً نیز نشست‌های کتابخوانی در مجتمعات مسکونی بین زنان تحصیلکرده‌ی خانه‌دار و با بازنشستگی که عمدتاً فرهنگی هستند رایج شده است. این جلسات بطور منظم در وقت و زمان معینی برگزار می‌شود

که البته افراد غیر آکادمیک هم در این جمع‌ها حضور می‌یابند و مثلاً "در خواندن و بررسی کتاب مشارکت می‌کنند. معرفی کتاب گاهی از سوی فردی که قبلاً آن را خوانده و احیاناً آنرا مفید می‌داند صورت می‌گیرد. اما اغلب، کارشناسانی نیز در زمینه‌ی ادبیات، هنر، روانشناسی، رمان‌های مطرح در این نشست‌ها حضور می‌یابند که مطالعه و محتوای نشست‌ها را جهت‌دار و هدفمند می‌کنند. در این جلسات گاهی خود نویسندگان نیز دعوت می‌شوند و آثار آنها در حضورشان مورد گفتگو و بحث قرار می‌گیرد. بحث‌ها عمدتاً به انگیزه‌ی مولف و نیت او از نوشتن اثر می‌پردازد و این که مطالعه‌کنندگان دریافت‌های شخصی خود را از اثر بازگو می‌کنند. بعنوان مثال، یک مجموعه داستانی در حضور نویسنده‌ی آن مورد بررسی قرار می‌گیرد. اعضا اگر سوالی دارند و یا قسمت‌هایی از کتاب برایشان نامفهوم است مطرح می‌کنند و نویسنده هم پاسخ می‌دهد. همچنین سبک نوشتاریش را بیان می‌کند و در خصوص آن توضیحات دقیق و مجمل می‌دهد که البته، همه این توضیحات درک عمیق‌تر اثر را برای اعضای نشست میسر می‌کند.

یک بخش دیگر این نشست‌ها اختصاص به دیدن فیلم‌های مطرح روز و جهانی دارد که توسط بانویی که علاقه‌مند به این نوع از فیلم‌هاست و به شکل تخصصی آنرا پیگیری می‌کند بطور ماهیانه یکبار صورت می‌گیرد. ایشان در ابتدا توضیحات لازم مانند این که این اثر از کیست و ژانر و سال تولید آن و همینطور کمیت و کیفیت استقبال عمومی و یا خاص از آن را بیان می‌کند و سپس اعضای نشست، پس از دیدن فیلم - با توجه به رشته‌ی تحصیلی و از منظر علاقه‌مندی‌هایشان از دیدگاه‌های متفاوت، فیلم را بررسی می‌کنند و نکته‌نظرات خود را بیان می‌دارند. بعنوان نمونه و بقول یکی از دوستان بازنشسته، در یکی از جلسات و نشست‌های همکاران بازنشسته‌ی معلم، بعد از تماشای فیلم «سرخوشی» به کارگردانی لیسا لانگست، فیلم به لحاظ استفاده از نماد، مفاهیم روانشناختی و جامعه‌شناختی مورد بررسی قرار گرفته است. زیبایی این کار در این بوده که نظرات گوناگون مطرح در آن جمع، به ارزیابی اثر وسعت می‌داده و به درک بهتر و دقت نظر بیشتر نسبت به حتی جزئی‌ترین مسائل فیلم کمک می‌کرده است. یعنی هر کس می‌توانسته به فراخور مهمترین دریافت‌های خود از آن اثر، به تشریح و بازگویی ظریف‌ترین لحظات ادراک خویش از آن بپردازد.

به این ترتیب، زنان با در میان گذاشتن تجربه‌های زیستی خود و مطالعه‌ی گروهی، تعامل و سهیم شدن در دانش و آگاهی، همدلی و راهنمایی از طریق جمع کتابخوان، کمی از فشارهای ناخواسته را کاهش می‌دهند و مامنی می‌یابند تا ساعاتی به دور از تمام نقش‌ها و تکالیف زندگی، برای خود دلمشغولی‌های سالمی ایجاد کنند که کمترین دستاورد آن حال خوبی است که پس از این جلسات به خانه می‌برند و آن را به اهالی خانه تسری می‌بخشند؛ کاری بدون ضرر و با فایده‌ی بسیار و احساس خوبی که در پرتو خواندن کتاب و مفید واقع شدن به دست می‌آورند و ناخودآگاه و خیلی بطئی دانشی را کسب می‌کنند که مقابله با غیرمنتظره‌های زندگی و بحران‌های آن را برایشان آسان می‌کند و آرام - آرام سلايق گفتاری و کرداری و در نهایت ذائقه‌ی آنان را نسبت به زندگی تحت تاثیر قرار می‌دهد.

در این نشست‌های فرهنگی، گاهی "زنانی که هنرمند هستند و یا صاحب ذوق و ابتکار نیز - هنرهای دستی خود را معرفی می‌کنند و با ارائه‌ی محصول دستی‌شان، محلی برای معرفی، عرضه و فروش می‌یابند که بسیار هم مورد استقبال واقع می‌شود.

از منظری هم، می‌توان گفت که در جمع این نوع از نشست‌های فرهنگی، فرصت‌های خوبی برای انجام کارهای عام‌المنفعه پیش می‌آید که گرچه اندک و در حد توان مالی اعضای آن جمع‌ها می‌باشد، ولی در کل گره‌گشاست و زنان به این طریق و با همدلی آگاهانه، پیوند خود را با اجتماع و جامعه محکم کرده و زنده و پویا نگه می‌دارند.

این گونه اجتماعات ساده و به دور از هرگونه ادعائی، فرصت‌های مناسبی را برای زنان خانه‌دار در غلبه بر آسیب‌های روحی و رهایی از افسردگی‌های مزمن و ورود با اعتماد به نفس به مناسبات اجتماعی، فراهم می‌سازد و می‌تواند آغازگر راهی باشد برای نسل جدید که از این طریق با آگاهی و دانش، زندگی بهتر و پربارتی را برای خود رقم بزند.

بین الخالق صنعتکار

رئسام؛ عظیم عظیم زاده (۱۸۸۰-۱۹۴۳)

عظیم اصلان اوغلو عظیم زاده ۱۸۸۰ نجی ایلین مای آییندا آذربایجان جمهوریسى نین نووخانی کندینده آنادان اولموش؛ ابتدایی تحصیلی روس-تاتار مکتبینه کئچیرمیشدیر. یارادیجیلیغی بویو عصرلردن بری فورمالاشان تبریز آذربایجان مینیاتور مکتبی نین و روس رسام لیق مکتبی نین عنعنه لریندن بهرلنمیشدیر. رساملیغا، مشهور «ملانصرالدین» ژورنالیندا اؤز اثرلرینی درج ائتدیرمک له باشلامیشدیر. ۱۹۰۶ نجی ایلدن «ملانصرالدین»، «زنبور»، «طوطی» و سایر ژورنال لارین صحیفه لرینده ساتیریک گرافیک کاریکاتورالارینی نشر ائتدیرمک له آذربایجان ساتیریک گرافیکاسی نین اساسینی قویموشدور.

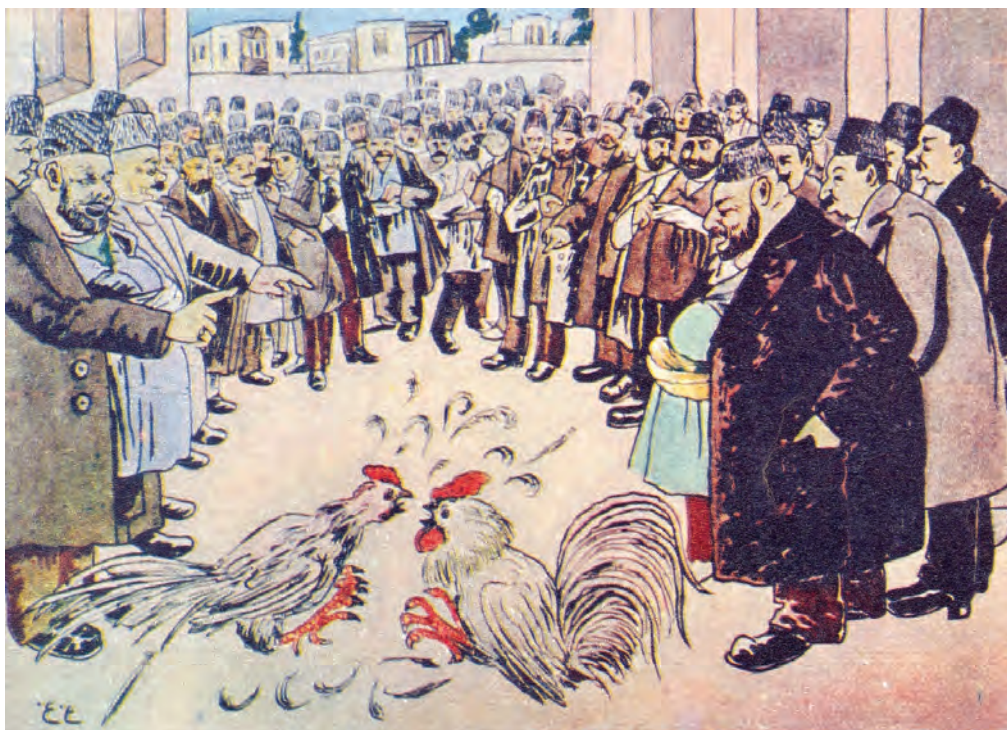
عظیم زاده نین اثرلری نین اساس موضوعونو اجتماعی تضادلار، عادت لرو خلقلین معیشتی تشکیل ائدیردی. جمعیتین مختلف طبقه لری نین منفی عنصرلری - خسیس تاجرلر، فیریلداقچی لار، شارلاتان لار اونون ساتیریک قلمی نین هدفینده اولوردولار. او، اؤز اثرلرینده منفی صورت لری گاه کسرلی یومور، گاه یومشاق کنایه ایله کسکین ساتیرا آتشیینه توتوردو.

عظیم عظیم زاده ساتیریک شاعر میرزه علی اکبر صابرین «هوپ- هوپ نامه» سینه چکدیگی رسم لر اوچون (۱۹۱۴) آذربایجان کتاب گرافیکاسی صنعتی نین ده اساسینی قویموشدور. ایلیک فردی سرگیسی باکی دا ۱۹۴۰ نجی ایله تشکیل اولونموش و ۱۲۰۰ دن چوخ اثرلری تماشا یا قویولموشدور.

عظیم عظیم زاده ۱۹۴۳ نجی ایلین مای آیی نین ۱۵ ده باکی دا وفات ائتمیشدیر.

▲ ايتلرين دۇيوشو - ۱۹۳۸

▲ خوروز دۇيوشلورمه - ۱۹۱۵

▲ ملانصرالدين ژورناليندان كاريكاتور - ۱۹۰۶

▲ چرشنه آلودندان آتیلما - ۱۹۳۷

▲ قوربانلیق - ۱۹۳۶

▲ کوسا-کوسا مراسمی - ۱۹۳۰

▲ قدیم آروادلا تزه آرواد- ۱۹۳۵

▲ یوخسول انوینده اروجلوق - ۱۹۳۸

تئاتر رئیسیورو و اویونچوسو «نازیلا ایرانزاد بنام» لانیشیق

تئاترین اؤز دیلی وار

نیگار نوروزی | موسیقیچی

ت «نازیلا ایرانزاد بنام» ۱۳۵۶نجی گونش ایلینده تبریز شهرینده آنادان اولوب. اوشاقلیق چاغلاریندان عنعنوی نمایش لر، خصوصیه ده تئاترلا ماراقلانیب و اونا علاقه گؤسترییدیر. نازیلانین ذهنینده و روحوندا مثبت تاثیرلر بوراخان بو عنعنوی نمایش لر یاشا دولوقجا اونو بو صنعتده داها علاقه لندیریر. مکتب ایل لرینده صنیف یولداش لاری ایله تئاتر و گر گروپو یاراداراق، ایلك تئاتر مشق لرینه باشلاییر و مکتبین آمفی تئاتر سالونوندا مکتب اوشاق لاری اوچون نمایش لر اجرا ائدیر. اورتا صنیفده «الزهر» مدرسه سینده اولارکن، دوست لاری ایله برابر کیچیک بیر تئاتر گروپو چرچیوه سینده نمایش حاضرلاییر و «تئاتر اؤیرنجی لری فستیوالی» ندا اشتراک ائدیر و بیرینجی یئری قازانیر.

۱۳۷۱نجی ایلدن تبریز شهرینده اویونچولوق صنعتی له تئاتر عرصه سینده داخل اولور و ۱۳۷۳نجی ایلدن «کانون دانش آموزی فجر» آدلی درنک ده، سونرالار آذربایجانین آدلیم و دیرلی تئاتر اوستالاریندان ساییلان صنعتکارلارین نظری آلتیندا تئاتر صنعتینی رسماً اؤیرنمه یه و ایلك تجربه لرینی الده ائتمه یه باشلاییر. ۱۳۷۴نجی ایل اورتا مکتبی باشا ووروب و «فارس دیلی و ادبیاتی» رشته سینده دانشگاه داخل اولور؛ بورشته نی باشا ووردوقدان سونرا، داها آرتیق ماراقلاندیغی تئاتر اویونچولوغو و رئیسورلوغو صنعتینی مکمل اؤیرنمه یه باشلاییر. ایلك تئاتر رئیسورلوق فعالیتینی ۱۳۷۹نجی ایل «محمد رضانی» نین «مترسک و کلاغ» نمایشنامه سی ایله کرج شهرینده باشلاییر. سونرالار تهراندا یاشادیغی ایل لرده اوزیر حاجی بیلی دن ایکی اپرات و اؤزونون یازدیغی «سوته دلان» و «بیشه» آدلی ایکی نمایشنامه سینین رئیسورلوق ائدیر و بیر نئچه نمایشده ده اویونجو اولور. ۱۳۸۵نجی ایل تئاتر دانشکده سینده داخل اولور و ایکی ایل تحصیل آلدیقدان سونرا ۱۳۸۷نجی ایل اؤز آنا یوردونا دؤنوب و تبریز شهرینده تئاتر فعالیتینه داوام ائدیر.

بو گون آذربایجانین تئاتر صنعتی محیطینده حؤرمته آدی چکیلن تانینمیش صنعتکار نازیلا خانیم، رئیسورلوق ائتدیگی «پاشا» نمایشی ایله داها دا شوهرت قازانمیشدیر. «اکبر شریعت» نین آذربایجان دیلینده یازدیغی پاشا سناریاسی معاصر آذربایجان تاریخینده شجاعت و قهرمانلیق تمثالی اولان «زینب پاشا» و اونون یاشادیغی دؤرون حادثه لرینی اؤزونده عکس ائتدیرن بیر اثر کیمی گئنیش تماشاچی رغبتینی قازانیر.

«نازیلا ایرانزاد بنام» نین تئاتر صنعتی ساحه سینده مختلف یارادیجیلیق نمونه لری اولوبدور. او جمله دن:

■ یازدیغی سناریولار: «سوته دل (۷۹)»، «بیشه (۸۱)»، «آیین اویون (۸۸)»، «اپرای شهر من (۹۲)» و ...

■ رئیسورلوق ائتدیگی نمایش لر: «خواب رویا (۷۴)»، «مترسک و کلاغ (۷۹)»، «او اولماسین، بو اولسون (۷۹)»، «سوته دل (۷۹)»، «بیشه (۸۳)»، «آرشین مال آلان (۸۳)»، «شیطان در تابستان (۸۹)»، «سرنخ (۹۰)»، «شب سیزدهم (۹۱)»، «اپرای شهر من (۹۲)»، «خانوم (۹۲)»، «زیرزمین (۹۳)»، «درمه بخوان (۹۴)»، «خروس (۹۴)»، «پنچری (۹۵)»، «پاشا (۹۶)»، «آجی و کول (۷۹)»، و ...

■ اوینادیغی نمایش لر: «طوقی (۷۳ و ۷۴)»، «خواب رویا (۷۴)»، «او اولماسین، بو اولسون (۷۹)»، «سوته دل (۷۹)»، «مترسک و کلاغ (۷۹)»، «آرشین مال آلان (۸۳)»، «بیشه (۸۴)»، «پوف (۸۵)»، «همه پسران من (۸۷)»، «حسن کچل (۸۹)»، «بیداری خانه نسوان (۸۹)»، «مردان بیوه (۸۹)»، «توقف در ایستگاه چهار (۹۰)»، «آوا (۹۰)»، «شب سیزدهم (۹۰)»، «مارش پیروزی (۹۱)»، «ملاقات بانوی سالخورده (۹۶)»، «پاشا (۹۶)»، «آمیز قلمدان (۹۷)»، و ...

حؤرمته لی صنعتکار «نازیلا ایرانزاد بنام» لا یارادیغیمیز دانشیغی ایشیق اوخوجولارینا تقدیم ائدیریک.

▲ عکس: مهسا جمالی

■ بیلدیگیمه گۆره سیز فارس دیلی و ادبیاتی رشته سینده تحصیل آلیب، سونرا تئاتر دانشکده سینده داخل اولوبسونوز. اول لر نمایشنامه یازیب، سونرا رئیسیورلوق عالمینه گلیب و اونونلا برابر تئاتر اویونجوسو اولوبسونوز. بو آختاریشلارین سببی نه اولوبدور؟

■ بلی، من ایلک اۇنجه فارس ادبیاتی اوخودوم. بیر نچه ایل بو رشته نی قورتاراندا سونرا اۆز تحصیلیمی تئاتر رشته سینده لیسانس سویه سینده قدر ادامه وئردیم. بوندان سونرا بیر نچه نمایشنامه یازماغی تجربه ائتدیم. من تئاتری اویونجولوقلا باشلادیم و اوندان سونرا رئیسیورلوق ائتدیم و بونلاردان سونرا دا رسما تئاتر سناریستی کیمی ده فعالیتیمه دوام وئردیم.

■ سیز بیر نچه نمایشی آذربایجان دیلینده صحنه لشدیریسیز؛ او جمله دن: «آرشین مال آلان»، «او اولماسین بو اولسون»، «پاشا»، «کول و آجی». بو نمایش لره مراجعت ائتمه گینیزین سبب لری نه اولموش؟

■ «او اولماسین بو اولسون» و «آرشین مال آلان» نمایشی تهران شهرینده صحنه لشدی. بو اثرلرین صحنه لشدیریلمه سینده نمایشین دیلیندن باشقا، اۆز زامانی نین ایجاب ائتدیگی عاملین ده تاثیر چیوخ اولدو. اوندان قاباقکی بیر نمایش ایشینده خانیم همکاریمین بیرینه بو موضوعیا اوخشار بیر اتفاق دوشدو. بئله کی، عائله نین تکلیفی ایله تانیمادیغی و یاش فاصله سی ده چوخ اولان ثروتلی بیر نفرله ائولنمک مجبوریتینده قالمیشدی. عائله نین نطرینجه حلال ثروت هر بیر موشگولون حلی ساییلیردی. باخمایاراق کی بو موضوعنون گۆرونن اوزو منی بو نمایش لری صحنه لشدیریمیه سوق وئرن ماراقلار ایدی، آنجاق سئچیمیمین اساس سببی ال-ایاغا دولاشان و بعضا ده اۆزونه ضد اولان عنعنه لرین علییه نه عصیان حسی ایدی. بونلارلا یاناشی یازیچی نین اثرین یارانماسیندا آنا دیلیندن و منیم روحومو اوخشیان آذربایجان موسیقیسیندن فایداالانماسی بو ایکی اثرین صحنه لشدیریلمه سینده چوخ مهم رول اوپانیان عامل لردن ایدی. آنجاق «پاشا» و «آجی و کول» نمایشلری نین فکری تبریزده دوغولدو. من «در مه بخوان» نمایشینده جناب

▲ عکس: مهسا جمالی

«اکبر شریعت» له امکداشلیغیمدا اونون فرقلی باخیش و دوشونجه‌لری ایله تانیس اولموشدوم. من فخرله اونون صحنه اثرینده باشقا باجاریقلی و گؤزل اخلاقلی او یونجولارلا برابر چیخیش ائتمیشدیم. بو اجرادان چوخ کئچمه‌دن جناب «شریعت» له بئله قرارا گلدیک کی اؤز دیلیمیزده ده بیر نمایش صحنه لشدیرک. «زینب پاشا» تاریخیمیزده اولان کاراکترلردن ایدی کی، هله اونا مراجعت ائدن اولمامیشدی. جسارته بونو دئییه بیلرم کی تماشاچیلار آراسیندا دا بئله بیر تاریخی شخصیتی تانیمایان لارا راست گلک اولوردو. بئله لیکله «زینب پاشا» نین نمایشنامه‌سی «پاشا» آدی ایله «شریعت» جنابلاری نین قلمیندن یارانندی. بو اثر متن فورمو اعتباریله داها آرتیق اوپئرایا و اونون سجه‌لرینه یاخیندیر. «پاشا» نی متن اعتباریله ساغلام و هر حاشیه‌دن اوزاق بیر اوپئرا اثری کیمی دیرلندیرمک اولار.

منیم اوچون بو یازیچی ایله امکداشلیق ائتمک چوخ جاذبه‌لی ایدی و یئنی تجربه‌لر الده ائدیردیم. او اؤز فکرلرینی منیمله تمناسیز پایلاشیردی و چوخ تواضعکارلیقلا اثر حاقیندا سؤیله‌دیگیم فکرلریمی دیرلندیریردی. بو امکداشلیق ایکینجی اثرین یارانماسینا سبب اولدو. «آجی و کول» ون متنی بشریتین معاصر فلسفه‌سینه یئنی تراژیک بیر باخیش ایدی. باخمایاراق کی بو ایکی نمایشنامه نین هر ایکیسینده معاصر دونیامیزین چرچیه‌سینه او یغون تراژدی و کمدی بیر بیرینی تاماملاییردی، آنجاق «آجی و کول» نمایشینده تراژدی او قدر درین ایدی کی موضوعنو کمیک ائتمیشدی. بئله بیر موضوعلارلا مراجعت ائتمکدن ده اساس هدف او ایدی کی بو موضوع هم مضمون، هم ده فورم اعتباریله گونوموزه اوز وئرن حادثه‌لردن ایدی. ارزاق مال لارینی انبارلارلا ییغیب، اونلاری یوخاری قیمت‌لره ساتماق و بو ایشین علیهمینه اولان هر بیر اعتراض و عصیان سرکوب ائتمک، هئچ بیر حرکت ائتمه‌دن معاصر قهرمانلارین (معاصر

یازیچی نین و
رژیسورون دئک
ایسته‌دیگی سؤزو
ان یاخشی شکیلده
تماشاچی یا جاتدیران
ژانرمنیم سئودیکیم و
ماراقلاندیغیم ژانردیر

دونیادا هر بیر انسان قهرماندیرسا) بوش-بوشونا انتظار چکمه سی و هر بیر ترپیش لرینده یئنی دن سرکوب اولمالاری، «پاشا» دا اؤزونو گؤستریدی.

■ سیز تئاتر اثرلرینیزده هم کمدی موزیکال، هم ده تاریخی ژانرلارا مراجعت ائدیسیز؟ هانسی ژانردا رژیسورلوق ائتمک داها آرتیق سیزی ماراقلاندیریر؟

■ یازچی نین و رژیسورون دئمک ایسته دیگی سؤزون یاخشی شکیلده تماشچی یا چاتدیران ژانر منیم سئو دیگیم و ماراقلاندیغیم ژانردیر. دوزدو، کمدی ژانری همیشه منی ماراقلاندیریب، آنجاق تماشچی یا نئجه چاتدیریلان کمدی البتده کی منیم اوچون داها ماراقلی دیر. چاتیشما مازلیغی کیچیک بیر اعتراض لا دا تنقید ائتمک منیم اوچون اؤنملی دیر؛ بو او دئمک دئییل کی بیزیم سئو دیگیمیز ژانردا هدفیمیز تکجه موجود وضعیتیه گولمک دیر. باخمایاراق کی، بشرین بوگونکو وضعیتی نین کمیک پایی اونون تراژیک پایینا اوستونلوک ائدیر، آنجاق بونو نئجه و هانکی شیوه ایله تماشچی یا چاتدیرماق موضوعو حاقیندا ساعاتلارچا دانیشماق اولار.

نمایشنامه نین دیلی

نه قدر مخاطبه و

تماشچی یا یاخین

و تانیس دیرسا، بیر

او قدر ده اونلارین

تقدیم ائدیلمیش

اثرله علاقه سی

آسانلاشیر. آنا

دیل لی نمایش لر

ایستراوخونوش

پروسیسینده، ایستر

متنن تحلیلی و درک

ائدیلمه سینده،

ایسترسه اویونچونو

یؤنلدرمکده اؤز

مثبت تاثیرینی

گؤستریدیر

■ آذربایجان دیلینده تئاتر اثرلرینی صحنه لشدیرمکده، رژیسور هانسی چتینلیک لرله راستلاشیر؟ اویونچولوقدا نئجه؟

■ من هر بیر ملت و نژاددان کنار، تئاترین اؤز دیلی اولدوغونا اینانیرام. آنجاق دیالوگا گلدیکده مخاطب لر اؤزللشیر و بیر آزا محدودلاشیر و بئله لیک له اثرین بیر قیسم معنا یوکو بو دیل واسطه سی ایله مخاطبه چاتدیریلیر. نمایشنامه نین دیلی نه قدر مخاطبه و تماشچی یا یاخین و تانیس دیرسا، بیر او قدر ده اونلارین تقدیم ائدیلمیش اثرله علاقه سی آسانلاشیر. آنا دیل لی نمایش لر ایستراوخونوش پروسیسینده، ایستر متنن تحلیلی و درک ائدیلمه سینده، ایستر سه اویونچونو یؤنلدرمکده اؤز مثبت تاثیرینی گؤستریدیر. ایشین چتین طرفی اوراسیندادیر کی، آذربایجان دیلینه دایر تعصب لی باخیشلار اورتایا چیخیر. بو کی، بیر سؤز اصیلنده نه ایدی و نه طرزده ایشه آلینمالی دیر، بیزیم ایشیمیزله علاقه سی یوخدور. سؤزون نئجه ایشلنیلیمسی او زامان بیزیم اوچون اهمیتلی دیر کی سؤز، تاریخ و کاراکتر بیر بیرلرینی تاماملایا بیلسین. تاسفله تئاتر صنعتی همیشه «فاخر آدری» و یا «فاخر تورک» کیمی باخیش لارین تورونا دوشموش و اؤز مخاطب لرینی چوخونو الدن وئرمیشدیر. تماشچی او زامان اثرله علاقه قورا بیلیر کی اثرین دیلی اؤز دیلی نین جنسیندن اولسون. منجه یازچی بو اثرلرین هر ایکسینده بو پرنسیپلره صادق قالمیشدیر و بونون اوچون ده مخاطب لر دیلچی اولمادان و دیلچی لیک علمینی بیلمهدن، اثرله چوخ یاخشی علاقه قورا بیلیمیشدیر. آنجاق، اویونچویا گلدیکده، رژیسورلوق حقیقینده دئدیک لریمی ائله اویونجو باره ده عمومیلشدیرمک اولار. مشکل بوراسیندادیر کی، اثرین دیلی اویونچونون اؤزونونکی و آنا دیلین سؤزلری اونون بئیینده حاضر اولدوغو اوچون، دیالوگ لاردا یوفیمیزم (سؤز دیشدیرمه) تهلهکسه سی احتمال ائدیله. البته آییق یازچی لار یوفیمیزمی همیشه اؤز یازیلاریندا رعایت ائدیپ و ائدیله. یوفیمیزم تورو ایستر مشق لرده، ایسترسه ده ایفادا اصلی سؤزو اوخشار سؤزله دیشدیرن اویونچولار قورولور. البته بئله حال لاردا یازچی و رژیسور طرفیندن بو موضوع اویونچولار خاطرلادیله.

■ آذربایجان دیلینده رئژیسورلوق ائتدیگینیز تئاتر اثرلرینی داها آرتیق آذربایجان مخاطب لری اوچون حاضرلاییرسیز؟ یوخسا ملی و یا اؤلکه دن کنار مخاطب لرده آختاریرسیز؟

■ بوتون رئژیسورلارین ایستگی، اثرلری نین دنیا سویه سینده گؤسترلمسی دیر، آنجاق ایلیک نؤبه ده اثرین دیلی ایله تانیش و اونونلا دیلدش اولانلار یاخشی مخاطب لردیلر. بیزیم تئاتر اثریمیزین دیلی بیر نچه قونشو اؤلکه لرده چوخ یاخشی آلینیر و اونلار طرفیندن باشا دوشولونور. منه بئله گلیر کی، سرحدلردن کنار اؤلکه لرین مخاطب لری ایله علاقه ساخلاماق، فکر مبادله سی آپارماق اوچون چوخ فایدالی دیر. عمومیتله، صنعتی سرحدلندیرمک اولماز. نئجه اولایلر کی مثلا شکسپیرین «Macbeth مکبث» اثرینی یالنیز انگلستان اؤلکه سی نین صنعت اثری کیمی دوشونه سن!

■ سیز رئژیسورلوق ائتدیگینیز تئاتر اثرلرینده عینی اوینوچولاردان فایدالانیرسیز. بو تکرار، مخاطب لر طرفیندن نئجه قارشیلانیر؟

■ بیر تئاتر گروپونون ثابت اوینوجولارلا چالیشماسی بوتون گروپون عضولرینه یاخشی اولور، اما اوینوجولارین تکرارلاشان کاراکترلره صحنه یه چیخماق شرطی ایله. شخصا چالیشیرام اوینوجولاریمی تکرار کاراکترلری ایفا ائتمکدن اوزاق ساخلام و کئچمیش کاراکترلردن فرقلی و یئنی بیر کاراکترده گؤرونسونلر. اوینوجولارین ثابت اولمالاری نین یاخشیلیگی اوندادیر کی، هامی بیریرلری نین گوجلو و ضعیف طرف لری ایله تانیش اولدوغو اوچون اونلاری آرادان قالدیرماغا چالیشیرلار. مخاطب ایسه بو فرقلی لیگی باشا دوشدوکه و یئنی کاراکترین اوینوجو طرفیندن یاخشی تقدیم ائدیلمه سینی گؤردوکه اثرین تماشا سیندان لذت آپاریر.

■ تئاتر سالونلارینا گلن لر داها آرتیق تئاتر اؤیرنجی لری یادا صنعتکارلار اولور. بو اثرلرین مخاطب لرینی عمومی لشدیرمک و اونلاری عادی جمعیته سئودیرمک نه یول لارلا مومکوندور؟

■ البته تئاتر صنعتینی آکادمیک شکیلده بیلمه یین لر و تئاتر اؤیرنجیسی اولمایانلاردا بیزیم اثرلرین مخاطب لری سیراسیندا دیرلار؛ بیز تئاتری ائله بو تیپ لر اوچون حاضرلاییریق. بیزیم ایستگیمیزدن آسیلی اولمایاراق تئاترین بیر قیسمی دوشونجه لرین اصلاحینی، اونلارین یومشالما سینی و یا گرگینلشمه سینی اؤز عهدده سینه گؤتوروبدور. آنجاق بو اؤدکم دئیل کی تئاتر مخاطب لری نین تربیه سی و بئجریلمسی یالنیز تئاتر گروه لاری نین بویونا دوشن وظیفه دیر. بو ایشین اؤز ایش بیلن لری و مسئول لاری واردیر. تاسفله بو مهم مساله بیزیم اؤلکه ده نظره آلینمیر. جماعات تئاتر اوچون خرج لمک دن چکینیر و خرج لیدی مختصر پولودا یالنیز اونلاری گولدورن نمایش لره خرج له ییر. نئجه اولایلر کی، اجراسی باشا چاتماق لا تماشاچی نین دا ذهنیده باشا چاتان نمایشه تئاتر آدی وئرمک؟! بو موضوع مباحثه لی دیر.

تئاتر ایفلا لاری پایتخته ده یاخشی قارشیلانمیر. منیم دوغما یوردومدا ایسه، مثلا رادیو تلویزیون صحنه ده اولان نمایش لرین خبرینی جماعاتا چاتدیرماقدا و یایماقدا نه ایش لر گؤروب دور؟ ایستر رادیویا، ایسترسه تلویزیونا حاکم اولان بو سیاست لرله تئاتر صنعتی اوچون هئچ بیر اتفاق دوشمه ییب و دوشمیه جک ده. بیر ایشیلتی وارایدی سا، اودا دوغولمادان بوغولوبدو. رادیو

▲ عکس: مهسا جمالی

تلویزیون‌دان باشقا بیر چوخ باشقا مدنی تشکیلات‌لار واردیر کی هئچ بیر ایش گۆرمورلر. بو ایش او زامان یئرین آلا بیلر کی، بیزیم مسئؤل لاریمیز قوناق کیمی یوخ، اؤزلری و عائله‌لری اوچون بلیط آلیب و بو نمایش‌لری تماشا ائتمگه فرصت یارادالار. تاسفله مسئؤل تانییرام کی هئچ تئاتر سالونلاری نین عنوانینی دا بیلیمیر. باخمایاراق کی بو مسئؤل لارین بیر نئچه نفری بعضا ایفا اولونان تئاترلارا باش وورور. تئاتر ایشچیلری نین بویونا دوشن وظیفه حرفه‌ای تماشاچی تربیه ائتمک یوخ، یاخشی و سامبال‌لی اثرلر حاضرلاماقدیر.

■ بیررئیسور کیمی ایران آذربایجانیندا تئاترین آنا دیلینده صحنه‌لشمسینی نئجه دیرلندیریرسینیز؟

■ آنا دیلینده ایشلمک منیم اوچون همیشه ذوق وئریجی اولوبدور؛ باخمایاراق کی اؤزومو یالنیز اونداه محدودلاشدیرمیرام. ایندیلیکده فارس دیلینده بیر تئاتر ایشینی باشلامیشام. اونولا بیر زاماندا جناب اکبر شریعت ده آنا دیلینده بیر نمایش حاضرلاماقدادیر. دئمک اولماز یالنیز و یالنیز بیر دیلده اثر یارانمالی دیر، آنجاق مخاطب‌لرین یاشادیغی جغرافیا مۇقعینی و اورادا دانیشیلان دیلی نظره آلاق، ان دوغرو سئچیم آنا دیلیندن فایدالنماقدیر. بو موضوع ایله هله ده بیزیم مخاطب‌لریمیز آلیشما ییب‌دیر، آنجاق بیر یئردن باشلامالی بیق. نتیجه آلماق اوچون هله زامانا احتیاجیمیز واردی. بو یالنیز آذربایجان اوچون یوخ، اؤلکه نین باشقا غیر فارس اتنیک دیل‌لری اوچون ده ضروری دیر.

■ سون سوال اولاراق، ایشیق اوخوجولارینا سؤزونوز؟

■ داها آرتیق اونلارلا یاخیندان دانیشماق و سؤزلرینه قولاق وئرمک ایستردیم. بوتون صنعت ژانرلاری، هئچ بیر استشنا قائل اولمادان اؤز مخاطب‌لری ایله یوکسلیر و انکشاف ائدیر. صنعتی دونیالیق ائدن اونون مخاطب‌لری دیر. اؤز اؤلکه میزین بوتون صنعت ژانرلاری نین یوکسلمسی و انکشاف ائتمسی اوغروندا چالیشمالی بیق. بو گونون آرزوسویلا، دیرلی «ایشیق» درگیسی نین امکداس لارینا و اوخوجولارینا ان یاخشی لاری آرزو ائدیرم. ساغ و سلامت اولسونلار.

از کرانه های ارس

عکس های حبیب فرشیداف

از روستاهای آذربایجان در دهه ۴۰

کی-وریت-ور: روشن-نوروزی

مشاور پروژ: پیمان هوشمندزاده

DENA
GALLERY

افتتاحیه: جمعه ۲۴ خرداد ساعت ۱۶ تا ۲۱ / بازدید: ۲۵ خرداد تا ۳ تیر ساعت ۱۶ تا ۲۰
خیابان سیهبد قرنی، بالاتر از چهارراه طالقانی، کوچه سوسن پلاک ۳ تلفن: ۸۸۹۳۱۷۳۴

■ پنجاه و چند سال قبل، وقتی برای اولین بار دوربینی را به دست گرفتم، هرگز چنین روز سعادت باری را تصور نمی‌کردم.

ژان ژاک روسو می‌نویسد: «انسان تنها موجودی است که تاریخ خود را می‌سازد.» من حالا بر این امر که دنیا دوربین مخفی دارد اعتقاد راسخی دارم و خود شاهد آنم که انسان هر قدمی را که در طول حیاتش آگاهانه و ناآگاهانه برمی‌دارد، در کارنامه‌اش ثبت خواهد شد.

هر انسانی حاصل شرایط اقتصادی و اجتماعی خودش است. من هم پرورش‌یافته‌ی خانواده‌ای زحمتکش و جامعه‌ای سنتی بودم که بار احساسات عاطفی‌اش بر تفکرش می‌چربید. در دهه ۳۰ وقتی در دبیرستان درس می‌خواندیم، تکیه کلام معلم‌هایمان این بود که هرچه می‌کشیم از بی‌سوادی می‌کشیم. از همان دوران بود که تصمیم گرفتم معلم بشوم و به روستاها بروم. برای همین با عشقی سرشار به انسان‌های زحمتکش در سال ۱۳۴۲ عازم روستاهای آذربایجان شدم و این عکس‌ها حاصل بهترین ایام زندگی‌ام و تبلور آمال و آرزوهایم هستند. دکتر عشایری می‌گوید: «زبان خانه‌ی هستی است؛ واژه، بذر تفکر و عمل، فرزند سخن است». یعنی در پروسه‌ی دانایی و شناخت، ابتدا انسان به رتبه‌ی داوری و سپس به مرحله‌ی تصمیم‌گیری و عمل می‌رسد. متأسفانه من بدون پشتوانه‌ی تئوریک به مرحله‌ی عمل گام نهادم و در این مسیر، تنها عشقی هستی‌مدار، راهنما و راهگشایم بود و عمده‌ترین هدفم از ثبت این عکس‌ها معرفی این منطقه از کشورمان و اهالی زحمتکش آن بود. ترس، محصول عدم شناخت است و من فکر می‌کردم که شناخت انسان‌ها از یکدیگر موجب صمیمیت و تعامل و نزدیکی آن‌ها خواهد بود. چون همه‌ی انسان‌ها با تمایزات و تفاوت‌هایشان دارای اهداف، آرزوها و مشکلات مشترکی هستند و شناخت این مشترکات می‌تواند گامی در راستای رفع اختلافات و برقراری صلح و دوستی بین آن‌ها باشد. هرچند عکس و نوشتار دو قلمرو جداگانه هستند، ولی من هم در نوشته‌ها و هم در عکس‌هایم هدفی جز از خدمت به انسان‌های زحمتکش نداشتم. ما به راحتی دل می‌بستیم، اما به راحتی دل نمی‌کنیدیم و همه این‌ها را مدیون همان عشق نخستین هستم.

خوشحال خواهم بود چنانچه عکس‌هایم تاثیری هرچند بسیار ناچیز در شناساندن وطنم آذربایجان و میهنم ایران به دیگر اقوام ایرانی و سایر مردم جهان داشته باشد.

از هنرمندان گرانقدر کشورم خانم پریسا هاجری و آقایان پیمان هوشمندزاده، چنگیز مهدی‌پور، کسری زاهدی، مسعود حاج‌جعفری‌زاده، مجید پرست‌تاش، کیارش اقبالی و روشن نوروزی که در برپایی این نمایشگاه یار و یاورم بودند سپاسگزارم. بدون همراهی و روشنائی این‌ها، شاید هرگز این عکس‌ها شاهد روزی به این روشنی نمی‌شدند.

حبیب فرش‌باف

خرداد ۱۳۹۸

آموزگار چشم‌های ما

تماشای صداقت در کرانه‌های ارس

| رضا معطریان | عکاس |

■ انسان در طول حیات خود از ابتدا با الهام از طبیعت اطراف، دست به آفرینش‌هایی زده که مرجع تحقیق و پژوهش‌های امروزی هستند. انسان‌های نخستین اصلاً نمی‌دانستند که با حکاکی بر دیوار غارها چه کار بزرگی را در تاریخ بشر انجام می‌دهند و چقدر گذشت زمان ارزش و اهمیت این نقش‌های ساده را صدچندان می‌کند. این نقش‌ها بخشی از هویت بشر را تشکیل می‌دهند؛ نقش‌هایی که ما را با گذشته پیوند می‌دهند. این نقش‌ها یادگاری هستند از گذشته که امروز ما بر روی آن ساخته شده است.

عکاسی، ارتباط ما با گذشته را آسان‌تر از قبل از پیدایش عکاسی کرده است و هر چقدر این زمان طولانی‌تر می‌شود، گذشته ما بیشتر به خاطر آورده می‌شود. در ایران، عکاسی سابقه‌ای کمتر از دو قرن دارد و با فاصله‌ای اندک نسبت به زادگاه خود غرب وارد ایران شد. این سابقه تاریخی باعث شده اطلاعات ما از دربار قاجار، پهلوی اول و پهلوی دوم بسیار دقیق‌تر از دوره‌های قبل از آن‌ها باشد. عکس‌های دوران قاجار ایران گنجینه‌ای کم‌نظیر هستند که در آرشیوهای ایران و جهان جا خوش کرده‌اند و هر چند وقت یک بار در قالب کتاب یا نمایشگاه، دریچه‌های تازه‌ای از گذشته ایران را روی علاقه‌مندان ایران و ایران‌زمین می‌گشایند. این عکس‌ها، علاقه‌مندان به تاریخ ایران و هنر عکاسی را شگفت‌زده می‌کنند. اکثر این عکس‌ها توسط مستشاران، بازرگانان و فرستادگان دولت‌های غربی به ایران گرفته شده‌اند و روایتی غربی-شرقی از ایران به دست می‌دهند؛ در حالی که برخی عکس‌ها که توسط اولین عکاسان ایرانی گرفته شده‌اند، مزه و بوی ایرانی به خود گرفته‌اند و کاملاً از نمونه‌های غربی قابل تشخیص هستند. عکاسی ایران، سرنوشت پرفراز و نشیبی را طی کرده است و با تغییر حکومت‌ها، دستخوش تغییر و تحولات فراوان شده است.

در دوره پهلوی اول، رضاشاه که تجردخواه بود، سعی بر آن داشت که چهره‌ای مدرن از ایران به جهانیان بشناساند؛ در همین راستا دستور داد شیشه‌های آنتوان خوان توقیف شود چرا که او معتقد بود عکس‌های آنتوان خوان چهره‌ای زشت از ایران را روایت می‌کنند. این رویکرد در پهلوی دوم هم تکرار شد و محمدرضاشاه هم همچون پدر در پی نشان دادن تصویر مترقی از ایران بود. در زمان پهلوی دوم اکثر جمعیت ایران روستایی بودند و جمعیت شهرنشین به مراتب کمتر از امروز بود. سپاه دانش در زمان محمدرضاشاه پهلوی و در دوره نخست‌وزیری اسدالله علم جهت آموزش روستاییان ایران تشکیل شد و عهده‌دار آموزش روستاییان ایران شد. این سپاه اوایل دهه چهل شمسی کار خود را آغاز کرد.

«حبیب فرش‌باف» در سال ۱۳۴۲ یکی از اعضای سپاه دانش بود که به عنوان آموزگار عازم روستاهای قره داغ آذربایجان شد. این معلم زحمتکش با سخت‌کوشی و کمک گرفتن از خود روستاییان با ابتدایی‌ترین امکانات در روستاهای تحت مسئولیتش مدرسه ساخت و با امکاناتی ابتدایی بدون داشتن حتی میز و نیمکت و تخته سیاه، درس دادن به کودکان روستایی را آغاز کرد. حضور مستمر او و عشقی که برای آموزش به هم‌زبانان خود داشت، او را به چهره‌ای فرهنگی در خطه آذربایجان تبدیل کرده است که مورد احترام بسیاری از آذربایجانی‌ها قرار دارد.

▲ عکس: سارا عبدالهی

حبیب فرشلاف
عکاس حرفه‌ای
نبود و تنها از روی
علاقه زندگی مردمان
روستا را عکاسی کرد؛
کاری که به مراتب
از ماموریت اصلی او
که آموزش بود جلوتر
ایستاده است. او
با عکس‌های خود
تنها آموزگار یک یا
چند روستا باقی نماند
و آموزگار چشم‌های
ما شد.

حبیب فرشلاف کنار کار معلمی که امر بسیار محترم و درستی بوده و هست، از روی ذوق و سرگرمی دست به کاری زده که امروز برای بسیاری از علاقه‌مندان هنر عکاسی بسیار عزیزتر و مهم‌تر از درس دادن است. او بی آنکه بداند یا بخواهد تاریخ ایران را در دوران پهلوی عکاسی کرده که از اهمیت بسزایی برخوردار است. او با دوربین قطع متوسط خود روایتی بکر از زندگی روستاییان ایران در اوایل دهه چهل را روایت کرده که کمتر عکسی از آن به جا مانده است. عکس‌های سیاه و سفید و با قابی مربع، چهره بسیار بی غل و غشی از مردمان و زندگی روستایی را روایت می‌کنند. وقتی به عکس‌ها نگاه می‌کنید، گویی به آلبوم خانوادگی یک روستا دست پیدا کرده‌اید. اهالی کنار هم جمع شده‌اند تا توسط آقا معلم عکاسی شوند، همه در عکس‌ها راحت هستند و انگار برای یک تفریح دسته‌جمعی گرد هم آمده‌اند تا عکاسی شوند. هیچ کس لباس نو و تازه بر تن ندارد؛ اکثر روستاییان با لباس‌های وصله‌زده جلوی دوربین ظاهر شده‌اند و آنقدر در قاب عکس راحت هستند که دست به شیرین‌کاری هم زده‌اند. انگار عکاس بخشی از خانواده روستا بوده و روستاییان کاملاً آقا معلم عکاس را بین خود پذیرفته‌اند و او را از خود دانسته‌اند؛ او توانسته از زنان روستا در محیط‌های عمومی و در حال کار هم عکاسی کند. این عکس‌های آقا معلم که شامل پرتله‌های زنان و کودکان روستا است، از شیرین‌ترین و جذاب‌ترین عکس‌های حبیب فرشلاف هستند که امروز به تماشای آن نشسته‌ایم. آقا معلم، عکاسی را به شکل آکادمیک فرانگرفته بود و هرگز تلاش نکرد با رعایت قواعد عکاسی، از زاویه‌ای بالاتر به مردم روستا نگاه کند. در تک‌تک عکس‌ها حضور عکاس حس می‌شود و این حضور، به جذابیت عکس‌ها افزوده است. آقا معلم سعی کرده با عکس‌های خود پیشه‌های روستایی از دام‌داری تا کشاورزی را برای ما به درستی روایت کند و چقدر هم در این کار به توفیق دست پیدا کرده است. عکس‌های بسیار زیبایی از زندگی مردم ایران در دهه چهل و پنجاه در دسترس است که بیشتر توسط عکاسان غربی گرفته

▲ عکس: حبیب فرشباف

شده است؛ این عکس‌ها یک تفاوت آشکار با عکس‌های آقا معلم دارد که این به مدت زمان حضور این عکاسان در منطقه و شناخت درست آنها از زندگی روستاییان ایران بازمی‌گردد. عکس‌های آقا معلم، شیرین و بالهجه‌ای کاملاً ایرانی گرفته شده‌اند؛ در حالی که عکس‌های سایر عکاسان بر جنبه‌هایی چون فقر و عقب‌ماندگی تمرکز دارد تا زندگی و جریان زندگی در روستا. عکس‌های آقای فرشباف در زمره عکس‌های مستند اجتماعی تقسیم‌بندی می‌شوند و با گذشت حدود نیم قرن از تاریخ تولد این عکس‌ها، می‌توانیم آنها را مستند اجتماعی تاریخی بدانیم. اما هستند عکس‌هایی بین کارهای آقا معلم که از مستند اجتماعی، فاصله گرفته‌اند و وجه آرت یا هنری بر آنها می‌چربد تا مستند و اجتماعی. برخی از این عکس‌ها حاصل اشتباه عکاس در رد کردن فیلم هستند که موجب شده عکس‌ها سوپراکسپز (روی هم) ثبت شوند که منحصر به فرد، تازه و امروزی هستند. اتفاق و اشتباهات در زمان و مکان درست، کنار هم جمع شده‌اند تا ما شاهد سبک منحصر به فرد آقا معلم باشیم که شیوه ارتباطی بسیاری از عکاسان هنری امروز است. این دسته از عکس‌های آقا معلم بسیار چشم‌نوازتر از عکاسان حرفه‌ای هم عصر خودش است. صمیمیت در عکس‌ها موج می‌زند و بیننده شیفته صمیمیت موجود در قاب‌ها می‌شود. او هنگامی که از دانش‌آموزان خود با لباس‌های مندرس عکاسی می‌کرده، از دیگر دانش‌آموزان

▲ عکس: حبیب فرششاف

برای نگه داشتن پس زمینه (بک‌گراند) استفاده کرده است و پرواضح است که پسر بچه‌های بازیگوش هرگز نتوانسته‌اند نقش سه پایه نگه دارنده بک‌گراند را بازی کنند و خود به بخشی از پس زمینه عکس تبدیل شده‌اند. این عکس‌ها آنقدر شیرین، صمیمی و دوست‌داشتنی هستند که می‌توانند در حافظه هر بیننده‌ای جا خوش کنند. دیدن این حجم از بازیگوشی در عکاس و موضوع، چیزی است که فقط در عکس‌های یک عکاس آماتور زبردست می‌توان پیدا کرد.

«حبیب فرششاف» عکاس حرفه‌ای نبود و تنها از روی علاقه زندگی مردمان روستا را عکاسی کرد؛ کاری که به مراتب از ماموریت اصلی او که آموزش بود جلوتر ایستاده است. او با عکس‌های خود تنها آموزگار یک یا چند روستا باقی نماند و آموزگار چشم‌های ما شد، چشم‌هایی که همچنان برای دیدن صمیمیت برق می‌زند آن هم در روزگاری که برای دیده شدن باید جاعل باشی. آقا معلم، صادقانه عکاسی کرد و مردم، صادقانه مقابل دوربینش قرار گرفتند. بسیار ممنون شما هستیم آقای معلم به خاطر صداقتی که در عکاسی داشتید و بسیار ممنون از شما آقای روشن نوری که امکان دیدن این عکس‌ها را برای ما فراهم کردید.

درباره سنت عکاسی راست‌نمای حبیب فرششاف

گوهری در عصر پرگویی‌های دیجیتال

| کیارنگ علایی | عکاسی |

■ عکس‌های حبیب فرششاف درست زمانی ارائه می‌شوند که سنت عکاسی یادگاری رو به تغییر است؛ مردم لحظه‌هایشان را جور دیگری حفظ می‌کنند و در تورم عکس‌های یادگاری و نفاست از دست رفته آن‌ها در عصر پرگویی‌های دیجیتال، دیدن عکس یادگاری اصیل، شبیه پیدا کردن لنگه کفشی در کویر است. عکس‌های حبیب فرششاف به همان اندازه اصیل‌اند که نخستین عکس‌های یادگاری راجر فنتون و اوژن اتزه از بومی‌های اروپا. آدم‌های حبیب فرششاف مثل همان عکس‌های یک و نیم قرن پیش، در فاصله‌ای کوتاه تا دوربین و از زاویه‌ای تخت، زل زده‌اند به دوربین، بدون هیچ فیگوری: نهایت خود بودن! گاهی ترسی در چهره دارند؛ ترسی از دوربین عکاسی شاید، که کماکان ضبط کننده تمام و کمال حال ماست برای تاریخ؛ راستگو است، راست نما است. ترس از حبس ماندن ما در یک قسمت مشخص از تاریخ که اسمش را «زمان» می‌گذاریم. ترس از ابدی شدن! ترس از لو رفتن عشق، از فاش شدن علقه‌ای پنهان و مزمن، که در دستی گره خورده، و یا در رابطه‌ای چهل ساله هنوز دوام دارد. بله! ما این‌ها را نداریم! کم داریم! یا در سایه این همه تظاهر دروغین و محبت‌های جعلی امروز، تشنه آن‌ها هستیم: حتی به اندازه دیدن عشقی پنهان روی یک صفحه عکس.

عکس‌های حبیب فرششاف فقط این‌ها نیست؛ نقش راستین معلمی است بی ادعا که نقش آرمانی یک معلم را دارد به ما گوشزد می‌کند: توجه عاشقانه به جزئیات، دوست داشتن آدم‌ها، فکر کردن به شاگردان و ورای این همه: جادو بخشی به لحظه‌های کلاس و آموزش. عکس‌هایی که عامدانه گاهی سردستی ثبت شده‌اند (تسلط و راحتی آقای فرششاف را با دوربین لوبیتل نشان می‌دهند)، گاهی هم مصرا نه خاطرات را بازسازی می‌کنند؛ یعنی دقیقاً و به درستی در معیارهای عکس یادگاری قرار می‌گیرند و یادمانی می‌سازند از عشق ناگفته و در سکوت یک معلم ساده به شاگردانش و البته به شغلش. این مجموعه ارزشمند توسط روشن نوری در آژانس ایران ایمیجز گردآوری شده، همچون عکس یادگاری که گره خورده است به «زمان»، معتقدم فقط زمان می‌تواند ارزش کار بزرگ روشن نوری را آشکار سازد. کار روشن نوری و پیمان هوشمندزاده یک فرهنگ سازی است؛ تشویق یک آیین انسانی و بدون نام است که از طریق هنر عکاسی تجلی یافته است.

▲ عکس: حبیب فرشاپاف

به بهانه برگزاری نمایشگاه عکس‌های حبیب فرشلاف

عکس‌هایی از دیروز و درس‌هایی برای امروز

| محمد حبوطن | پژوهشگر اجتماعی |

■ عکس‌هایش هم مثل خودش، صادق و صمیمی است؛ بی هیچ پیچیدگی. حبیب فرشلاف را می‌گوییم؛ معلمی که در جست‌وجوی آمال و اهداف اجتماعی-انسانی خود در سال‌هایی از دهه ۱۳۴۰ و ۵۰ راهی روستاهای دورافتاده آذربایجان در منطقه ارسباران و کرانه‌های رود ارس شد تا چراغی باشد برای دنیای تاریک و از دنیا بی‌خبر کودکان روستایی. خودش در این باره می‌گوید: «در دهه ۳۰ وقتی در دبیرستان درس می‌خواندیم، تکیه‌کلام معلم‌هایمان این بود که هرچه می‌کشیم از بی‌سوادی می‌کشیم. از همان دوران بود که تصمیم گرفتیم معلم بشوم و به روستاها بروم. برای همین با عشقی سرشار به انسان‌های زحمتکش در سال ۱۳۴۲ عازم روستاهای آذربایجان شدم و این عکس‌ها حاصل بهترین ایام زندگی‌ام و تبلور آمال و آرزوهایم هستند.» حبیب فرشلاف در طی سال‌هایی که در آن روستاها معلم بوده، لحظاتی از زمان را بر صفحه دوربین عکاسی‌اش متوقف کرده است تا دوباره در برابر دیدگان امروز به نمایش بگذارد و ما امروز در نمایشگاه عکس «از کرانه‌های ارس» در گالری دنا در تهران به تماشای آنها نشستیم.

شعر گفتن با چشم‌ها

نمی‌دانیم حبیب فرشلاف خودآگاه به ابزار عکاسی برای ثبت محیط اجتماعی-فرهنگی اطراف خود متوسل شده است یا ناخودآگاه؛ اما می‌توان حدس زد که عکاسی را به این دلیل انتخاب کرده که این بار با عکس‌هایش شعر بگوید آن هم به سبک رئال! آخر او شاعر هم است و شاید خواسته است این بار شعرهایش را با چشم‌هایش بسراید نه با زبان خیال و ذهن در قالب متن و نوشتار. شاید نخواسته قلمش را به دست قوه خیال و انتزاع بسپارد بلکه خواسته است محیط را از چشم دوربین به همان شکل که هست لخت و عریان و بی‌واسطه ثبت و توصیف نماید.

فرانسوا لیوتار-جامعه‌شناس پست‌مدرن فرانسوی همین اواخر- معتقد است «دوره‌ای که در آن زندگی می‌کنیم عصر اعاده حیثیت از چشم است»؛ زمانه‌ای که عقل کلام‌محور و شیوه‌های بیان زبانی و نوشتاری، رقیبی بسیار جدی و فراگیر در عرصه بیان دیداری پیدا کرده است. از بامداد تا شامگاه پیوسته در معرض رسانه‌های دیداری قرار داریم و تجربه زندگی معاصر مانند ورق‌زدن یک مجله تصویری بزرگ است و البته عکس به معنای خاص کلمه نقش بسیار مهمی در این دگرگونی بزرگ فرهنگی و شکل‌گیری این فرهنگ بزرگ دیداری بازی می‌کند. عکاسی هنر و پدیده‌ای است که می‌آموزد، اطلاع‌رسانی می‌کند و به مرور و ثبت خاطرات و واقعیت‌ها می‌پردازد و به عنوان بخشی جدایی‌ناپذیر از

▲ نمایشگاه عکس‌های حبیب فرشباف در گالری دنا / تهران، خرداد و تیر ۱۳۹۸ / عکس: محسن حسین خانی

زندگی انسان امروزی درآمده است. عکس‌ها نشانه‌هایی با خود دارند و زوایایی از محیط طبیعی، اجتماعی، اقتصادی و سیاسی مربوط به مقطع زمانی خود را روشن می‌سازند. هرچند بهترین تفسیر و برداشت را خود عکس‌ها ارائه می‌کنند و خود آنها بایستی سخن بگویند اما بررسی و تحلیل محتوا و مولفه‌های موجود در آن می‌تواند به درک و شناخت مخاطب کمک کند. پرداختن به فضای درون عکس‌ها از مواردی است که در تجزیه و تحلیل عکس‌ها مورد توجه و بررسی قرار می‌گیرد و هر کسی می‌تواند بنا به زمینه‌ها و علایق ذهنی خود با برجسته کردن بخشی یا محتوایی از درون عکس، توجه مخاطب را به پیام و واقعیتی تاریخی و اجتماعی که در آن است جلب نماید.

طبعاً اگر بخشی از وظیفه هر هنر را بازنمایی جهان و مشکلات آن بدانیم، هنر عکاسی نیز مستثنا از این امر نبوده و همه تلاش خود را می‌کند تا بتواند بخشی از واقعیت‌ها و مسائل و مشکلات بشری را به نمایش بگذارد. عکس‌های حبیب فرشباف در این نمایشگاه از این منظر حائز اهمیت بوده و ارزش تاریخی-اجتماعی خود را دارد. همان تعهد و دغدغه‌ای را که در لایه‌لای نوشتن‌ها و شعرهای حبیب فرشباف نسبت به مسائل و واقعیت‌های اجتماعی و انسانی می‌خوانیم، با کمی تأمل می‌توانیم در عکس‌هایش هم ببینیم. برخی از این عکس‌ها درونمایه‌هایی از این دغدغه‌ها و آمال و آرزوهای اجتماعی-انسانی عکاس را با خود به همراه دارند و به مخاطب منتقل می‌کنند.

عکس‌ها به ما درس می‌دهند

عکس‌ها ملاحظه خاصی دارند! مهربان، ساده و صمیمی‌اند، انسان‌ها و طبیعت روتوش نشده‌اند! موضوع غالب در عکس‌ها جمع آدم‌ها و مناظر طبیعت است. حضور خانواده و «جمع و اجتماع» و فعالیت‌های جمعی در عکس‌ها موج می‌زند و هیچ عکس فردی آن هم با فیگور غیرعادی مشاهده نمی‌شود. دغدغه و تمایلات ذهنی عکاس در موضوع و محتوای درونی عکس‌ها منعکس است؛ پاسداشت جمع و اجتماع، عشق به طبیعت، عشق به کودکان، این مردان و زنان آینده. حتی دوستی با حیوانات هم از دقت نظر عکاس دور نمانده است. به جرات می‌توان گفت فراوانی حضور

▲ نمایشگاه عکس‌های حبیب فرشایف در گالری دنا / تهران، خرداد و تیر ۱۳۹۸ / عکس: محسن حسین‌خانی

کودکان در عکس‌ها جنبه نمادین به خودش گرفته است تا امید به آینده و اهمیت انتقال فرهنگی و انتقال ارزش‌ها را به مخاطب یادآور شود.

تامل و تعمق بیشتر در این عکس‌ها ما را به مفاهیم و معانی قابل تاملی رهنمون می‌سازد که در نوع خود ارزشمند است زیرا نشان از آن دارد که گاهی برخی از اجتماعات محلی مان در طول تاریخ چنان ظرفیت‌های اجتماعی-فرهنگی را در خود پرورانده است که می‌توانست و می‌تواند نسخه‌ها و درس‌هایی برای برونرفت از برخی از مشکلات و آسیب‌های جامعه امروزمان باشد. سعی کرده‌ام برخی از این مفاهیم را از درون قاب عکس‌ها بیرون بکشم:

۱. همزیستی با طبیعت: حضور در دامن طبیعت و مهربان بودن با طبیعت جایگاه برتری در عکس‌های فرشایف دارد. اغلب عکس‌ها در دامن طبیعت است چه زمانی که یک عکس خانوادگی گرفته می‌شود چه زمانی که کودکان در حال تعلیم هستند. خودش می‌گوید: «از همان موقع به این باور داشتم که کتاب طبیعت مهمترین منبع آموزش است. به همین دلیل کودکان را در هر فرصتی به کوه و طبیعت می‌بردم کودکانی که در ارتباط مستقیم با طبیعت و به‌طور کلی در دامن طبیعت آموزش ببینند با طبیعت مهربانانه‌تر رفتار می‌کنند و آن را از بین نمی‌برند». رابطه نزدیک بین انسان و طبیعت در عکس‌ها موج می‌زند. آدم یاد مفهوم «شکاف متابولیک» مارکس و «بیگانگی از دنیا» ی هانا آرنهت می‌افتد. مفهوم شکاف متابولیک ۱۶ سال پیش برای تئوریزه کردن گسست بین انسان و طبیعت که تحت شرایط مخرب تولید سرمایه‌داری به وجود می‌آید، مطرح شد برای اینکه تبیین کند و هشدار دهد چگونه انسان با محور قرار دادن تولید و انباشت سرمایه و سودجویی حداکثری از منابع طبیعت، با آن بیگانه می‌شود و آن را بی‌رحمانه از بین می‌برد؛ پیش‌بینی داهیانیه از چیزی که امروز به شکل مخاطرات محیط زیستی شاهدش هستیم!

۲. شیوه آموزش به کودکان: عکس‌های حبیب فرشایف در مقام یک معلم روستایی، واقعیت‌هایی از شیوه آموزش و تدریس او به کودکان را به نمایش می‌گذارد. در یکی از عکس‌ها کودکان به صورت حلقه‌های چندنفره دور هم جمع شده‌اند و به نظر می‌رسد بین خودشان بحث و جدل می‌کنند و «با هم» و به صورت مشارکتی یاد می‌گیرند. اثری از

▲ نمایشگاه عکس‌های حبیب فرشباف در گالری دنا / تهران، خرداد و تیر ۱۳۹۸ / عکس: محسن حسین‌خانی

دوگانه «استاد و شاگرد» نیست و معلم بیشتر در مقام یک تسهیلگر عمل می‌کند. آموزش در یک فرآیند چندسویه بین تمامی دانش‌آموزان اتفاق می‌افتد و خبری از طبقه‌بندی مهلک دانش‌آموزان به تیزهوش و کم‌هوش نیست. و بالاخره اینکه در این عکس‌ها کودکان اغلب در دامن طبیعت درس می‌گیرند؛ همه این‌ها نشانه‌هایی از روشی دارند که امروزه به عنوان شیوه مدرن آموزش و توانمندسازی گروه‌های هدف در نظام‌های آموزشی پیشرفته دنیا معرفی می‌شود.

۳. عدم تفکیک جنسیتی: فضای عکس‌ها مردانه نیست. در دوره‌ای که هنوز دوربین عکاسی به خیلی از شهرها و روستاها راه باز نکرده و در حالی که بنا به شرایط و بافت اجتماعی مردسالاران دوره انتظار می‌رود هنوز حضور زنان را جلوی چشمان دوربین برنتابد، اما عکس‌ها واقعیت دیگری را به تصویر کشیده‌اند و آن حضور برابر زنان و مردان و دختران و پسران است؛ عجب آنکه حتی در چندین عکس، تعداد دختران تقریباً با تعداد پسران برابر است! زنان در پستوی خانه نهان نشده‌اند!

۴. رواداری اعتقادی: حضور اقلیت‌های دینی در کنار اکثریت مسلمان در روستاها، نشان از وجود سطحی از رواداری اعتقادی و تحمل عقاید دیگران در این روستاهاست. خود حبیب فرشباف در متنی که به مناسبت برپایی این نمایشگاه منتشر کرد، می‌نویسد: «... و من فکر می‌کردم که شناخت انسان‌ها از یکدیگر موجب صمیمیت و تعامل و نزدیکی آنها خواهد بود. چون همه انسان‌ها با تمایزات و تفاوت‌هایشان دارای اهداف، آرزوها و مشکلات مشترکی هستند و شناخت این مشترکات می‌تواند گامی در راستای رفع اختلافات و برقراری صلح و دوستی بین آنها باشد.»

پایان سخن اینکه حبیب فرشباف خواسته یا ناخواسته با عکس‌هایش درس‌ها و آموزه‌هایی از آن روزها برای امروز ما منتقل کرده است که بشر امروز در این عصر و انفسای مدرنیته و غیرعقلانی شدن عقلانیت، بیش از هر چیزی به آنها نیاز دارد؛ درس‌هایی چون: احترام به طبیعت و آشتی با محیط زیستی که امروز بشر بیگانه با طبیعت دیوانه‌وار آن را از بین می‌برد؛ رواداری عقیدتی و سیاسی و تحمل نسبت به آنهایی که باورهایشان با اعتقادات ما یکی نیست؛ آموزش کودکان به شیوه مشارکتی، و چیزهای دیگری که اگر در این عکس‌ها دقیق‌تر شویم باز هم پیدا خواهیم کرد.

ادبیات ایشیقیندا

شاعر؛ حبیب فرشاف

- دوغوم ۱۳۲۳ / تبریز / باغمیشه محله سی
- تحصیل ریاضیات علم لری اوزره یوکسک دیپلم
- یاییلان اثرلر «دان یئری» / آذربایجانجا شعرلر مجموعه سی / تبریز ۱۳۵۸
- «قاراداغ کندلرینده» / آذربایجانجا شعرلر مجموعه سی / تبریز ۱۳۵۹
- «اوشاقلار باغچاسی» / آذربایجانجا اوشاق شعرلری مجموعه سی / تهران ۱۳۶۶ (زیراکس فرمتینده)
- «اوشاق نغمه لری» / آذربایجانجا اوشاق ادبیاتی نمونه لریندن شعرلر و تمثیل لر / تهران ۱۳۹۱
- «بیر عؤمور، بیر سئوگی» / آذربایجانجا حئکایه لر مجموعه سی / باکی ۲۰۰۸ (لاتین الیفباسیندا)
- «بو یئرده بنی آدم» / آذربایجانجا حئکایه لر مجموعه سی / تبریز ۱۳۹۸
- ترجمه لری «سئل لرساراسی» / محمدرضایوسفی نین فارسجایازدیغی «سارای» ادلی رومانی نین ترجمه سی / تهران ۱۳۹۴
- چاپ آلیتنداکي اثرلری «آموزش بی ستاره ها» / تحصیل له علاقه دار فارسجا مقاله لر مجموعه سی
- «از کرانه های ارس» / قیرخینجی ایل لره مخصوص سندلی فوتوگرافلار آلبومو
- چاپا حاضرلاناتان اثرلری «بوز داغی» / آذربایجانجا شعرلر مجموعه سی

■ هله

گوۋيدن اوچ آلمانا دوشمه مېش هله
قىرىلدى صۇحبى قوش قانادى تىك:
- آتا! بىس سونرا نه اولدو؟
سىنەسى نېن توستوسونو
بىر نفسە بوشالتدى
- «هئىچ نه» دئدى؛ «بالا!»
آتامدا بو يئردە بىر كوكس اۋتورموش،
آتامين آتاسى دا.
دئمك،
بىر آه لا نقطه لنمىش
اوچ نسلين افسانەسى.

■ خيانت

نه ساغ گۆزونه تاخيلان اوخ،
نه آلنىنى شاققالايان قىلىنچ،
نه كوكسوندن -
فېشل - فېشل قان فېشقيردان
قورقوشوملار -
آياقدان سالمادى قهرمانىمى!
تكجه، كوره يىندىن
آخ... كوره يىندىن -
قفيلدن آچيلان خېردا بىر بارا
نئجه جان اوزوجو،
نئجه دۆزولمز اولدو...
دونن بئله ايمىش،
بوگون ده بئله،
هله، بلكه صاباحدا بئله!!

■ اعتماد

اعتماد اوزەرىندىن
باشىم بۇركسوز اولمادى،
ال چكەمدىم غنادىمدان؛
تكجه بونا اينانيرام:
اينانمازليغا
اينانماياجاغام هئىچ زامان.

■ سنسيز

اڭكيز دوغولموشدو ايشه، زحمتە
حياتين ياشىل ليغين
بوداق - بوداق ياشامىش.
ورىان اوستە بىر فانيس؛
يوخوسوز گۆزلىرى نئجه خومارلارنى
اوينادىقجا يونجالار سولارين آهنگينه.
دان يئرى سۆكولركن
شئە مينجىغينا دۇنوب
آلين ترين قوناردى
چىچىك لر ين رنكىنه...
قلمەلر بويلاناجاق يوللار ھر باھار گلركن،
تورپاق قولاق ياتىرداجاق آياق سس لرينه؛

■ آغاچلار موچور - موچور

اللىرى نېن قابارىندىن اوماجاق.
گۆى اوتلارين دوداق لارى
قىزدىرمادان جادار - جادار اولسادا،
كىمسە، يئىيە دورماياجاق سن گئەلى.

■ اوميد

دومان باسمىش،
گۆزدن ايتمىش آرزولار؛
اوميد گودك،
يوللار اوزون؛
انتظاردا -

آرخامداكى اوچولمامىش كۆرپولر
قايتماغا الدە مين بىر باھانا.

■ دومان

ھاۋادا دومان،
حالىم يامان؛
عقلين اوزو ائنىشە دىر،
آمان دلى كۆنولدن!
اورە يىمدە بىر چىرىپىنتى
بولاشما بىر گومان؛
يئنە اوميد منى چكىر
اوزو يوخوش دومان.

■ خستە خانادا

اۋلوم قوندو دووار اوستە،
اورە يىمدىن بىر داغ كئچدى
بىردە سن!
آنجاج سنى
ائله گىزلى
ائله گىزلى
خاطىرلادىم كى،
اورك اۋلچن دزگاھلاردا دويمادى؛
اونلار تكجه
كاغاز اوستە داغ عكسىنى چكدىلر

■ ھاچانسا

آناسى نېن يىندەكن ساغ الى،
سول الى له -
«آتام قوی گۆرسون!» - دئيه،
كارنامە سېن ياپىشىدىردى شوشە يە...
آتا گۆرچك ايمىمى لرى
درين خياله دالب،
ياشا دولدو گۆزلىرى:
- «گۆرن ھاچان،
گۆرن ھاردا
ملاقاتا گئە جكدىر بالامين بالاسى دا!»

■ معلم اورەيى

آددىملايىر كۈچە - كۈچە شەھرى
دۇنگەدن، دۇنگەيە آغىرلاشیر شەھەسى؛
باخیش لاردان ایرنج لىك تۇكولور-
اوز- گۇزونون قاراسينا؛
تكجە ياتیر اورەيینه
كۆپەيینی خايطرلادان چولاق ايتین باخیش لاری .
بیرگون كۆهنە پلاستیک دن دویور قارنى،
بیرگون خیردادر- دمیردن؛
بیر گنجە دە مداد گیریر یوخوسونا
خیردا، قاراال لری
آغ بیر کاغاذ تاپان زامان .
آنجا
هانسی بیر کلاسدا بوش بیر صندل
سانجیلیرى تیکان کیمی
بیر معلم اورەيینه .

■ نفرت

خیالسیز اولدوم سا
انتظاردا قالدییم سحرە کیمی؛
اضطرابسیز آنلاریمدا
یئدیگیم چۆرەيە حاییفیم گلدی .
ایستک سیز مومکونسە دە،
نیفرتسیز مومکون دئییل بییزیم یئردە یاشاماق!
الریمی دووالارا سورتە - سورتە
آختاریدیم اۆزومو،
سن منی منیم یادیم سالدین .
سنە بوتون نفرتیمی بورجلویام!
گاھدان - قورخودوم - دئیە
گۇزو باغلی بیر انساندان یئنە سن -
آد- سانیمی خبرآل،
قوی نفرتسیز اولمايیم!

■ قوجا

بوروموش چوبوغونون توستوسو
قارلی وقارلی باشین .
گۇن جیلیدلی بیرکیتابدان
آراماق اولار یاشین .
من سنی اوخوماغا آی عمی!
هانسی سودییرمانین
لغت - لغت اؤیرەنیم؟
ال لریم اسیر آغا
سنی واراqlاماغا!

■ سیناق

آچیلدی سوفرەسى
یوخوسوز گنجەلرلە،
اضطرابلی گوندوزلر آراسیندا؛
دۇشندى باشدان - باشا؛
«الوداع» - دئیە قووزانان آغی دان
اورەيە سانجیلان آغری یا قدر؛
دوزلدو قوناق لار،
سانجیلدی گۇزلرینه
ائیگین لیكدە «ساغلیق» اوچون
گلن لرین بوش یئرلری؛
آغی دولو پیالەلر
آیلشن لرساغلیغینا بوشالدى...

■ سورغو

هر بارماغین اوچوندا
مین لر سؤال یئرلشیر .
کلاس،
بارماق - بارماق اوجالیر،
بارماق - بارماق اؤیرەنیر .
هر بیر کلاسین نبضی
بارماقلاردا دۇیونور .
هر سورغونون
نئچە - نئچە جوابی وار؛
بوفکردهیم آنجا
منیم هانسی جوابیم
یئنە دە بارماقلاری هاوایا قالدیراجاق .

■ تېرىزىمە مەكتوب

مېنىم عزيزىم! عزيز تېرىزىم!
 سەنە سىڭگىلىم دىدىم؛
 خاتىرلەندى گۆزلىرىمدە گۆزلىك لىرىن.
 زىروەسى قارلى، قارتاللى «سەندە» يىن؛
 درەلرى يىوشانلى، يىمىشانلى «دند» يىن؛
 يارپاق لارى شىققى سىچان،
 اسن مەلە پىچىلدانسان اوجا-اوجا قىلمە لىرىن؛
 داھانە لىرىن، داھانە لىرىن...
 سەنە قەھرىمانىم دىندە
 «سردار» يىن، «بابىك» يىن،
 سايا گلەز اىگىدلىرىن جانلانير گۆز اۋۇنۇندە؛
 آنجاق، سەنە آنام دىندە
 شىرىن-شىرىن دىل لىرىن،
 قات باقات نىسگىل لىرىن-
 خاتىرلەنىپ، كۆۈرلدىر مەنى.
 دومانلى-چىسىگىنلى گون لىرىن يادىما دوشور؛
 آلنىم قىرىشىر؛
 اوزوم بوزوشور.
 سەن، حسرت لىر پايىتاختى سان!
 سەن، ھىجران لار شەھرى سەن!
 سەن، آنالار آناسى سان تېرىزىم!
 سەن، اودلار ياناسى سان عزيزىم!
 بىلكە ئالە، گۆز ياش لارىن شوراندىدىر «آجى» نى!
 بىلكە ئالە، بو اوجداندىر ائل لىرىن-
 «باياتى» دان ھۇروب سەنن تاجىنى:
 «باشىندا سارى سانجاق
 آغ سانجاق، سارى سانجاق
 نە قىز اولدون، نە گلەن
 اودلار ياندىن آنجاق...»
 كىمى سەنى «شەھرىار» لا، «بەھزاد» يىن لاتانى يىر؛
 كىمى سەنە،
 ساراي لارىن بەزى خالچالى شۆھرىتىنلە.
 باشقاسى دا،
 «مشروطە» بايراقلى،
 «فرقە» نىسگىللى،
 «بەھمن» نەرتلى قەدرتىنلە...

شاھلار سەنە تارىخ بويى خور باخدىلار؛
 گاهدان دابىر،
 اوگىلىكىدىن شر ياخدىلار.
 نە بىلىدىن ظالم لىرىن مەسكىندە
 صادق ائولاد بىلە مەيىن گوناھى وار.
 بىلكە ئالە بو گوناھىن اوجوندىر
 ياخىنلاردا دۇنوب، سەنە ياد اولدولار!...
 ايسىتىگى ايلە محبتى،
 اۋز عشقىنە صداقتى توكنمە يىن ائولادلارىن-
 نىسىل-نىسىل گاه او «بند» دە، گاه بو «بند» دە
 نەھىتدە جان قورتارسا
 ياخىن، اوزاق قوربتدە.
 كىمىسى نىن دوداقلاردا سۆزۈ قالدى؛
 كىمىسى نىن اورك لردە كۆزۈ قالدى؛
 كىمىسى نىن زىروەلردە ايزى قالدى؛
 آنجاق ئالە ھامىسى نىن
 وطينىدىن آيرىلاركن،
 بوينو بو كوك، آرخاسىندا گۆزۈ قالدى.
 لاكن بونا باخمىياراق سەن داياندىن؛
 بىز داياندىق؛
 سەن دە ياندىن؛
 بىز دە ياندىق...
 بو گون سەنن اوجا باشىن آغارسادا،
 يىرسىز دىيىل تېرىزىم!
 سەن ھىجران لار دوشگۈنۈسەن عزيزىم!
 توتوغون پايىز آخشام لارى
 سولغون گۈنش شىققى لىرىن «عینالى» ياسەندە،
 باشىنى قووزا سەن دە!
 سىرالاشىپ
 غەملى-غەملى اۋتوب كىچەن دورنالاردان-
 خىر آلسان غەرىب دوشموش بالالاردان،
 قاققىلداسىپ دىيە جىك لىر؛
 -اوزاق، ياخىن اۋلكەلردە
 بىرچە كەلمە «وطن» سۆزۈ چىكىلەندە،
 مەن لىر انسان قەھرىلەپ آدىندەن؛
 سەنى دويوب، سەنى گۆرۈر-
 دومان باسمىش گۆز ياش لارى آردىندەن.

بیر سوال، ایکی جواب

«ساتیرا» دئدیکده نهیی دوشونور سوز و بوگونکو ساتیریک ادبیاتیمیزین دورومونو نئجه دیرلندیریر سیز؟

بیرینچی جواب:
نریمان نازم
یازیچی

■ «ساتیرا» دئدیکده ایلیک نوبه ده «گولمک» و «گولگو» سؤزلری یادیمادوشور. اونا گؤره ده بو ایکی سؤزه دایر باخیشیمی اختصارلادا اولسا، دئمه ییم لازیمدیر. «گولمک» فعلی «دانیشماق» و «دوشونمک» له برابر، تکجه انسانا مخصوص بیر عمل دیر. «گولمک» ادراک نشانه سی دیر؛ نییه کی، بیر حادثه نی درک ائله مه میش اونا گولمه یین معناسی یوخدور. انسان اویغونسوزلوق، اویارسیزلیق و تناسب سیزلیک گوردوکده، ایستر- ایسته مز اونا گولمک ال وئره جک. مثال اوچون: بیر اوشاغین آتاسی نین پااغینی باشینا قویوب بابیرا چیخماسی، گولملی بیر صحنه یارادیر. البته هر گولملی صحنه ده «گولگو» موضوعسو دئییل و هر «گولگو» ایسه «ساتیرا» سانیمیر.

آذربایجان خلقی باشقا خلق لر کیمی یاشاییشین آچاق- اوجاسیندا، سئوینجلی- کدرلی دؤره لرینده اؤز روحی ساغلاملیغینی، حیات شادابلیغینی قورویوب ساخلاماق مقصدیله تاریخ آخاریندا «گولگو» نون الوان چئشیدلرینی یارادیب و یاشادییدیز؛ ائله بونا گؤره دیر کی، بوگون گولگو ساحه سینده الده ائتدیگی اوغورلار اساسیندا گئنیش و زنگین بیر مدنیت و عنعنه نی تمثیل ائده بیلیر. سببسیز دئییل کی، بیزیم دیلده گولوشون گئنیش ساحه سینده گزیشمه یه، اونون الوان چالارلارینی گؤسترمه یه نئچه- نئچه ساتیرا، یومور، فیئلیتون، لطیفه، لوغاز، لاغ، لاغلاغی، میرت و بونلر کیمی سؤزلر یارانیدیر. بو سؤزلرین هر بیر ی اؤز یئرینده، هره سی اؤزونه مخصوص معناسیندا ایشله نیر و ایفاده مقصدی داشییر. بونلاردان بعضی لری بوگون ده جماعات ایچینده، مجلس لرده، قفه خانالاردا و عمومی و خصوصی ییغیناچاق یئرلرینده ایشلنیر؛ نئجه کی دون لرده ده تلخ لر، کوسالار و کئچلر کیمی پشه کار ایلندیریجی لر واسطه سیله عنعنه وی مراسم لرده، دربارلاردا، خانلیق لاردا ایشله نیلیردی. ساتیرا، یومور، فیئلیتون و بو کیمی ژانرلار، ائله بو یوللارلا بدییی ادبیاتا، ژورنالیسمه، درام صحنه لرینه، کینو پرده لرینه یول آچیب و اؤز اجتماعی وظیفه سین یئرینه یئتیرمکده دیر.

سؤزومون باشلانیشیندا وورغولادیغیم (هر «گولگو» «ساتیرا» سانیمیر) جمله سینه قاییدیرام: ساتیرا توپلومدا، جماعات آراسیندا ظاهرده اویغون، تناسب لی و دوزگون گؤرون، آما اصلینده اویارسیز، یاراماز و چیرکین اولان مناسبت لری و یاناشمالاری ایتی گؤزله، ساییق لیلیق لا سزیب، سئچیب اوزه چیخاریب شیشگین صورتده، کسگین و کنایه لی دیلده ایفاده ائدن بدییی بیر اثره عاید دیر. ساتیرا ایستر- ایسته مز گولوش دوغورسا دا، اونون غایه سی گولوش دئییل، انتباه دیر. گولدورمه اونا هدف دئییل، وسیله دیر. ساتیرا درمان اوچون ایچیلن شربت نه ییر؛ اونون شیرینلیگی روحون پاسلانمیش قات لارین جیلان دیرار، آجیلیغی ایسه ذهنین قارانلیق حصه لرین ایشیق لاندیرار. ساتیرا ایلندیریجی یوخ، دوشوندورجودور. اونون گولر گؤرونوشونون آرخاسیندا قایغیجیل لیق، مدرک لیک، هر هانسی آخساقلیغا، چاتیشما مالزلیغا، رذالته، فیریلداغا،

ایکی اوزلولوگه قارشى ليق و باریشمازلیق دایانیدیر. ساتیرا بوتون یالانچی، قوندارما سینیرلاری پوزان؛ ماسکالاری بیرتان؛ اویدوروجو و گترجی دبلری، عنعنه لری، اینانج لاری قامچیلان، یئرسیز تاپینمانین، منطقسیز اطاعتی قینایان، اقتدارین و قوتساللیغین پئیننی ائشن بیر حربه دیر.

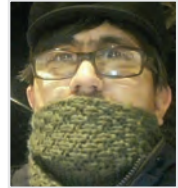
ساتیرانین اؤزو پارادوکسیکال اؤزلیگه مالک اولدوغونا گؤره ساتیریک یازیچی دا عینی بیر مۆقعده دایانیر. بیر یانندان او خلق ایچره، جماعتلار یانین مناسبتده، یاشاییشین ان قیزقینلیغیندا، گرگینلیگینده یاشامالی دیر، او بیر یانندان ایسه اونلاردان آرا آپیب اوزاقدان، داها دوغروسو یوخاریدان حیاتین چئشیدلی ساحه لرینه باخمالی دیر. چونکو بیر شئی ریشخند ائله ییب گولمگه، اوندان یوکسکده دایانماق لازمدیر. بو ساتیرا یازمانین بیرینجی شرطی دیر. آنجاق «بئله بیر ایکی لیگی نه ته هر چؤزمک اولار؟» سوالی اؤز یئرینده اؤنملی بیر سورغودور. کئچمیش تجربه لره دایاناراق اونون بیرجه یولو بودور کی، ساتیرا یازان روحی و معنوی جهتدن لازمدیر اؤزونو یوخاری چکسین. بئله بیر معنوی دیرچلیشه نایل اولماغا، گرکلی یوکسکلیگه قالخماغا اوچوش قانادی لازمدیر. قانادین بیرسی بیلکدن، دویرلیق دان سایقیلیق دان، اینجه گؤررلیکدن، بیر سؤزله بصیرتدن یوغرولور؛ او بیرسی ایسه ساتیریسیتین هر نوع باغلیلیق دان ایراق، دوزگون معنادا سربستلیگیندن یارانار. بئله بیر روحی یئتگین لیگه یئتیشمه یه او اقتداردان آرا اچمالی، تعصبدن، فاناتیسمدن اوزاق گزملی، مال بیغمادان، منصب قازانمادان ساقینمالی دیر. بو ایکی قاناد ایله دیر کی، ساتیرا یازاری یوکسک بیر معنوی مقاما چاتا بیلیر. بو ایده آل بیر مقام، هوندور بیر داغین ان یوکسک زیروهه سیننه بنزه یین مقام دیر. دوزگون بیر ساتیریسیت بیرجه آن گوزون زیرهه دن چکمه دن بو هوندور داغی چیخمالی، یئترینجه اونا یاخینلاشمالی دیر. بئله بیر آردیجیل چالیشما، یانیمیلیق دولایسی ایله جلیل ممد قولوزاده لر، صابرلر و بونلار کیمی نهنگ ساتیریسیتلر یاراندی، هله ده یارانیر.

ساتیرا یازارلاری تاریخ بویو حاکمیت و اقتدار دایره لرین، فاناتیک قوه لرین طرفیندن جور به جور تضیقاتنا معروض قالیبلار. آنجاق بو طبیعی بیر رئاکسیادیر؛ چونکو ساتیرا اؤز اجتماعی بورجون اؤده مک آخاریندا دؤنه - دؤنه اونلارلا توتوشمالی اولور.

سیزین سوالینیز ایکینجی قسمتینه - (بوگونکو ساتیریک ادبیاتیمیزین دورومو) - سوالینا گلدیکده، قیساسا دا اولسا بئله دئییه بیلریم کی، بوگون ایران آذربایجانینین چاغداش ادبیاتیندا گولگو قولونون چوخ اؤنملی یئری وار. گئچن اوتوز- قیرخ ایله ده بو ساحه ده الهه اندیلمیش نائلیت لر هم گئیش، هم ده زنگین دیر. بو گلیشمه نین نئجه لیگی و ندن لیگی نین آراشدیرما وظیفه سی ادبیاتچی لاریمیزین قارشیسیندا دایانیر. بونولا بئله بو گلیشمه کمیت جه اؤز اوخوجولارینی راضیلاشدیریرسا دا، کیفیت جه - اؤزلیک له اگر اونلار ساتیرا باخیمیندان باخیلسا - مخاطب لرینی قانیق سالا بیلیمیر. بونون بیرعلتی بودور کی اساسا دوزگون اؤلچولره دیرلندیریلسه یازیلان گولگولرین چوخو ساتیرا دایره سیندن ائشیکده قالار. اونلارین بیرازی ساتیرا، بیرتعدادی یومور، قالمیشی ایسه لطیفه دیر. ایکینجی علت، یازیلان گولگولرین دورغون بیر دورومدا دونوب قالماسی دیر. هله ده صابر مکتبینه عاید اولان پرنسیپلر و عنعنه لر یئرلی یئرینده دایانیلار. ائله بیل بو یوزاون ایلهده بیز اصحاب کفف یوخوسوندا ییمیشیق. همان فورما، همان قالیب؛ عینی نظیره لر، تلمیح لر، مستزادلار... آنجاق او شئی کی بو گولگولرین چوخوندا گؤزه گلمز و یاییقدیر صابرین، معجزین گولگوسونده اولان ساتیرا جوهره سی دیر. نوواتورلوغو اونودوب، عنعنه لره دیرنمه دردی تکجه بیزده دئییل، او تایدا دا داها گرگین وضعیتده گؤزه چارپیر. بوگون و بورادا گولگو یازیچیلارینا یئینچی لیک، گونون طلباتینا جاواب وئرمه و اوخوجونون ذائقه سینى گؤرلمک سئجیب - سئچمه مه بحثی دئییل، الزام مسئله سی دیر. بو وظیفه نی یئرینه یئرینه بیلیمه یین ساتیریسیتین اثری فارس دیلینده یازیلیمیش مدرن و اؤتکون ساتیرا اثرلرله یاناشی عینی ویترنده گؤستریشه قویولاندا هر ایکی دیلی بیلن اوخوجونون رغبتین قازانا بیلمه دن چیخارلاچاق. بو فاجعه نین واختیلا قاباغی آینمالی دیر. باشقا بیر چاتیشما مازلیق گولگو ادبیاتیمیزدا نثرین گئیش امکان لاریندان لازیمینجه بهره لئمه سی دیر. بو عارضه نین ندن لریندن دانیشماغا بورادا فرصت یوخدور. آنجاق اونلاردا قارشیشماق لازمدیر.

بیر سوال، ایکی جواب

«ساتیرا» دئدیکده نهیی دوشونور سوز و بوگونکو ساتیریک ادبیاتیمیزین دورومونو نئجه دیرلندیریرسیز؟

ایکینجی جواب:
رامین جهانگیرزاده
شاعر و یازیچی

■ ساتیرا دئینده بعضی لرینه ائله گلیرکی بیز گولونج و مضحکه لی یازیلارلا اوز به اوز اولوروق. ساتیرانین گولونج و مضحکه لی اولدوغو دوغرو اولایلر، آنجاق استاتیک باخیمیندان ساتیرا بیر توپلومون گیزلی و اوزه چارپمایان سینیق سالخاقلیغینی آیدینجاسینا گؤستریر؛ اونی اوزه چیخاردیر؛ اوخوجونو گولدوررکن دوشوندورمه یه مجبور ائدیر.

اوخوجونو دوشوندورمه یین گولونج و مضحکه لی یازیلار ساتیرانین سیلیدیریمی صحیفه سینده یئری اولایللمز. ساتیرا یازیچیسینی سطرلری ایتی بیر قیلینجا بنزه ییر. بو ایتی قیلینج واسطه سی ایله توپلومدا اولان چپانلارلا هجوم چکیر، اونلاری دئشیب ایچینده اولان چیرک لری ظرافتله اوزه چیخاردیر. تکی بو دئیل. قارشیسیندا اولان مانعهلر اونی اوز یولوندان قویمور؛ اونلارلا دؤیوشور؛ مانعهلری کئچیر؛ هئج نه دن چکینمیر؛ ایچینه چؤکن درد لرله دانیشیب، درد لرین دیلی ایله قلمینی دیللندیریر؛ درد لر گولونج حالیندا قلمیندن سوزولوب، سطرلره دولور؛ دولورسا بوشالماغا جهد ائدیب، جهالتله قارشى - قارشیا دایانیر. بو دونلده غالب یا مغلوب اولماغینا دوشونمور؛ بو دونلده جسارتلی دؤیوشرکن مغلوب اولسادا جهالتله باش امیر؛ جهالتین قارشیسیندا دایانیب، سون نفسینه دک دؤیوشور و بونو آنلایرکی حقیقی یاشاماق یالینیز دؤیوشمکدیر.

بیزی حقیقی یاشادان پاژئل لر حقیقتدیر. یالان و اوبدورمالارین اوخوسوندا خیالاریمیزی قاندالایانلار باش ایمه ییب، باش قالدیران ساتیرا یازیچیسى حقیقتین نه قدر اؤنملی اولدوغونو دوزگون باشا دوشور.

کئچمیش ساتیریک ادبیاتیمیزدا اولان میرزه علی اکبر صابر، معجز، جلیل ممد قولوزاده کیمی نهنگ یازیچی لارین یازیسینی و گؤردیو ایش لری آچیقلاسا ق بونو آنلا یاجاییق کی هله بو گونکو ساتیریک ادبیاتیمیز اؤزونه اولان اؤزل فیگورو و اونلارین داوامچیسى اولاراق اؤزونو هله تاپمایبیدیر. من بو ساحه ده آز- چوخ یازدیغیم اوچون بونو دئمک ایسته ییرم کی بو ادبیات اؤزونو اؤزگه حیس ائدیر؛ بونون اوچون بو ادبیاتا هله اینانماییب و اینانمیرلار. بعضی لرینه ائله گلیر کی بو ادبیات ساتیریک اولدوغو اوچون جدی بیر ادبیات سایلمیر. دئملی بونلار بو ادبیاتین قارشیسیندا دایانیب و اونا هجوم چکیرلر.

دو نیا ساتیریک ادبیاتینی گؤز اؤنوندن کئچیرتدیکده بونو دا آنلا یاجاییق کی بیزیم هله گنده سی یوللاریمیز وار؛ بو یولدا سارسیلما دان اؤز ایشیمیزه داوام ائتمه لی ییک و دو نیا ساتیریک ادبیاتی ایله تانیش اولاراق اؤز یئرلی ساتیریک ادبیاتیمیزین بویا- باشا چاتماغینا چالیشمالی ییق. برنارد شاو، شل سیل وئراستاین، بوکفسکی، وودی آلن و باشقا دو نیا ساتیریک ادبیاتی نین نماینده لرینی اوخیاندا بونو آیدینجاسینا بیلیمک اولور. بو یازیچی لار اؤز خریطه لریندن چیخارکن باشقا اؤلکه لرده اؤز لرینه اؤزل اوخوجولار قازانیب لار. بئله لیکله بیز ده اؤز ادبیاتیمیزدا بو قونودا اساسی ایشلر گؤرملی ییک. ایندی کی دو نیا ادبیاتیندا ساتیریک ادبیاتی ان اؤنملی یئر توتور، بونا گؤره یازیچی لارین چوخو بو ادبیاتدان فایدالانما غا چالیشیرلار و بوگونکو پست مدرن ادبیاتی نین اؤزل مؤلفه لریندن ساییلیر.

■ **فعله** «میرزه علی اکبر صابر»ه نظیره

سن ایشله قان-ترایچه ای بختی قاره فعله!
 مستضعفه تاپیلماز بو یئرده چاره فعله!
 شکر آلاها باخیردیم «قانون کار»ه گوردوم
 پولدارلارا اولوبسان رسماً آجاره فعله!
 قانون سؤزون دانیشما ارباب چیخاردار ایشدن
 پامال اولور حقوقون لاپ آشکاره فعله!
 دۆلتلی لریئیرسه یاغلی پیلوو، فسنجان
 سن قال همیشه مؤحتاج شام و ناهاره فعله!
 تعظیم و تکریم ائيله اربابلار ادب له
 گؤزله، سنی ساتارلار قول تک دوباره فعله!
 منعم لره دولاشما یوخسا بئکار قالارسان
 بیر گوشه ی گؤز ایله انتسه اشاره فعله!
 پولدار وئرنده فرمان سن تئز اطاعت ائيله
 سعی ائيله کی جیزیقدان چیخما کناره فعله!
 پوللو گرّهک ده یاپسین لذتلی زندگانلیق
 سن شاکر اول تاپیلماست تغاره فعله!
 اصلا سنه یاراشماز سیگارئت وینیستون
 بئش اوچ قیران تاپاندا آل چک جیگاره فعله!
 پولسوزلار اغنیایه قایناتسالار قاریشماز
 دۆلتلی لر قوشولماز سن تک بیعاره فعله!
 چیخماگینن زئینندن، هردن بئکه دانیشما!
 نانکور نه دن اولورسان بوروزگاره فعله!
 چوخ ادعالی اولما مرکب نه سؤیله مک دیر
 زحمتکشه نه لازیم اولسون سواره فعله!
 مرکب هله جهنم، اؤلسن ده لاپ آجیندان
 اویمایگینن بیر عدّه پیس-پیس شعاره فعله!
 لاپ دین دن چاشیبسان اربابه بوز باخیرسان
 حقّین نه دیر او قومه قیلدین نظاره فعله!
 ادبار اوزون گؤرنده حالیم اولور پریشان
 بیلمم سیزی گنیردی کیم بو دیاره فعله!
 نه آپیلیب دوشورسن بئش اوچ قیران تاپاندا
 یوز ائيله واری وررام بیر گون قوماره فعله!
 افسانه ی مساوات بیر عدّه یولسوزوندور
 سن قیل حذر، قوشولما هرگز اولاره فعله!
 شاعرلرین ایچینده بو حالی مطرح ائتدیم
 گوردوم غزل یازیلار بیر نازلی یاره فعله!

■ **خیرالله حق بیگی (سایلاق)**

(۱۳۲۲ - ۱۳۸۸)

■ **هر نه وار ارزان اولاجاق**

آند اولایندیه دک دوغرو چیخان وعده لره
 بو یورورلار کی بوتون هر نه وار ارزان اولاجاق .
 محتکرلر وئره جک اون تومنی بیر تومنه ،
 بیر بئله معجزه یه بلکه ده امکان اولاجاق .
 قاچاجاق جمله چتینلیک ، گله جک آسانلیق ،
 ائولره دورتوله جک پنجره دن ارزانلیق ،
 هله ایشسیزلریمیز ده تاپاجاق سامانلیق ،
 اده ، شکّ ائيله مه کی بؤیله ایش هاردان اولاجاق ؟!
 باهالیق ، سؤیله اندیب یوخسول و بیچاره کیمی ؟
 درد لینده دوشه جک چؤلره آواره ، کیمی ؟
 «دوگو» دن باشلادی «شگر» ، «قاب» ا ، «سیگار»ه کیمی
 یاشاییش ملته هر یئرده فراوان اولاجاق .
 بدگمان اولما گولوم ، هر نه دئییرلرسه اینان!
 هانسی بیر وعده اولوب ایندیه دک کذب و یالان ؟
 باهالیقدان بئله هئچ قالما یاجاق نام و نشان ،
 گله جک بوللوق ، اوجوزلوق ، یئنی دؤران اولاجاق .
 توتاجاق هر زاد آیق ، بوللاشاجاق نعمتیمیز ،
 غم و اندوه دان آزاد اولاجاق ملتیمیز ،
 دلّالی ، محتکری جیزّانده جک دؤلتیمیز ،
 باهالیق دردینه بوندان بئله درمان اولاجاق .
 سینهلر اولما یاجاق غم لره آماج ایداً ،
 محتکر ائتمه یه جک یوخسولو تاراج ایداً ،
 کیمسه دای اولما یاجاق هئچ نه یه مؤحتاج ایداً ،
 بیر نفر قالسا او دا ارمنی وارطان اولاجاق .

نثر دىن نثره

ارسطو مجردى

۱ ايشيق شپه لرى

او يوورالاق ايشيق بۇلوك لرى يئنه اوزون ساچ لارنى سره جك بو نجىب چۇل لره. توتاجاق شارايىمىز تولوق- تولوق يئرآلتى قازمالاريمىزدا. يئنه گۇي لريمىزه قوناق گله جك يوغون دولو قازلار و قىيىلتى لارى جىزگى چكه جك اوفوق لاريمىزا. سىرىن آخشام لار گرسى توتاجاق تاختا سارايىمىزى. نغمه كار بولودلار ياغىش دان بۇلوك- بۇلوك چلنگ هۇره جك انگين دره لريمىزه. ايشيق شپه لرينه سۇيكنمىش شهرىمىزىن هئچ گئجه سى سوسمايا جاق. رقص مئلودى يالارى بورويه جك كوچه، بايىرلاريمىزى. ده يىرمى ماسالاريمىزىن اوزه رينده اينجه بادهلره قىزىنا جاق دانىشقان دوداقلاريمىز. زيتون چىچكى اچا جاق هاوالار، سىغىنا جاق آزاد اوچارلار تراسلاريمىزا. فصل لرى سىغال چكه جك دووارسىز ائولر يىمىزىن گوزگولر يىنه. چىپه لك قوخوسو قىرمىزى دنيز هاوالار يىنى كوكله يه جك كردى لريمىزه. من نه دن قهقهه چكهم يىم كوكرييب دامار- دامار شاخان شىمشك لرى كىمى؛ من نه دن قاندا نلمايىم بىسته كار قاراقوش لار كىمى، مادام كى يالمانى داغىنىق آتلار اوز توتور منىم له اوزاقلار، مادام كى آزاد يول لار چاغىرىر منى؟!...

۲ بىرسى گلىدى

هارادان گلير بو يول لار. بونجا بوروق، بونجا اوزون- اوزون. من ائله بىلىردىم هميشه يول لار هاراسا گئدىرلر. دئمه يول لار قايىدىر مىشلار. منىم بو يول لارلا آرام يوخذور. يول لار سۇكوك، يول لار قىرىق، يول لار تۇكوك دورلر. يول لار نىيه گئدىر، يول لار نىيه دۇنور، يول لار نىيه قايىدىر. من بو يول لارى گئتمك ايسته دىم. گئتىم گئتىم گئتىم. دۇن يول لار منى دۇندردى. قايىدان يول لار منى قايتاردى. يول لار يىن سسى باشىما دوشدو. يول لار يىن ايشىغى گۇزومه دوشدو. من مات- مات دايانىب اوفوق لره باخدىم. قىرمىزى كولك لرىن بورولغانلارينا، سوسوز چۇل لرىن ايلغىم لارينا باخدىم. بىرسى گلىدى نم هارادان: بو يول لار آنا يول لار / باتىب آل قانا يول لار / هئچ بىرى نىن سونو يوخ / گليبدىر جانا يول لار...

۳ فىرچالار آچدى

قىوراق كولك لرىن قىورىق كئچىدىن ده تانىشدىق. عصب لرىن پوزولموش سرحدلرينده. منى دۇردنالا چاپىب يورموشدو زامان. نال تۇكن جىغىرلارى آدلايىب گلمىشدىم. پيانو سىغاللايان نازىك بارماقلاردان ايز قالمادىغى بىر چاغدا تانىشدىق. ال لر كوبود، ال لر باداقلى. سانكى روحلار شهرى ايدى ياتاقخانام؛ گولدان لارى چاتلاق- چاتلاق. دووارلارى پوزوق، پنجره لرى يايىق، تاوانى چۇكموش بىر شهر. بىز رنگ لرىن آتدىغى يىرده تانىشدىق، يعنى آغ- قارا بىر بومدا. فىرچالار دونموش، رسم لرى يارىم قالمىش بىر گالرى ده. او بىر قاندا تىزلىك كىنك ايدى اوچدو قوندو كوبودلوغوما، ديمه دىم! رومانىم اولدو، مئلودىم اولدو، عصبىم اولدو. سونرا زامان گئرى يه دۇندو. فىرچالار آچدى، رنگ لر آچدى. گولدان لار يىن توختادى چاتلاق، لىلى يوم لار شئح دوشدو. او قوناركن ال لرىمه رادىيوم بوتون استانسىالارى توتدو؛ ماھنى لازقىسا دالغالارلا يوكسلىب ياغدى ياتاغيما؛ پيانو نوو دوشوندو. او رنگ لى، او نوت لو، او والس لى كىنك اوچوب قوناركن بارماقلار يىما، داش اووچوم باداق لارى قىردى و من آزاد اولدوم...

هله ده آنام لا فرش توخوياريق

| وحيد بندايمير | يازيچى |

■ آنام ايله فرش توخويارديق، بيرالده ميلچى دن حيلمه ووروب، بيرالده ايسه دفة سالاردىق. آنامين ال لرى قابار باغلاميشدى. او قابارميش ال لرى من گورمه ييم دئيه، بويون باغى ائلردى بويونما. -«اوغول، سنه ننه قوربان!» سوزو سيرغا تك آسيلاردى قولايغىمدان. بويومو اوخشايدى شيرين باياتى ايله؛ اوغول دوغولاردى سسينده آنامين. گنجه مين گودوكجوسو ايدى آى كيمى؛ گوندوزومون گونش كيمين گولوشويدو؛ او منيم آنام ايدى. آنام ايله فرش توخويارديق.

يوخودان دوراردىق بانلاماق سسى ايله. بيزيم ساهات بئچه سسى چىخاردردى، يوخسا دا بئچه ساهات شكلينه گيرميشدى!

آنام؛ -«اوغولم، گنجه نين گوندوزو دوغدو، سحر اولدو. گون آيدىن بالام!» دئييب، بوللو سوفرا آچاردى. چورك يئديكدن سونرا آنام ايله فرش توخويارديق.

گون اورتا اولموشدو؛ اوخولا گنديرديم گرک. پيچين اوسته قوورولان قورراما يئرآلما ان دادلى گون اورتاليق ايدى. يئييب ايچديكدن سونرا، ميخى باشماغىمي گئييب يولا دوشدوم. «قاراچاي» آرخيندان كئچه جك يول دوغرو اوخولا گنديردى. «از جلو نظام» سسى اوخولا ياخينلاشديقجا قولايغىمدا جينگيلده ييب، اتيىمي توكوردو. قاپى نين آغزىندا ساخلاميشديلار يوبانان لارى هله. من ده يوبانميشام!

گوده چيبيق ال لريمىزى آلدى آغزينا، جيزيب داغيتدى. او باشدان باخيب گولن چوخ ايدى. اونلار يوبانمايان لار ايدى. سسيمىزى اوتغونا - اوتغونا گنديب گيرديك كلاسا. ائله بيل ال لريمىزىن ايچينده گنجه چكىلميشدى آى سيز - اولدوزسوز. قاپى نين تاق - تاق سسى ايله معلم كئچدى كلاسا؛ سلام وئريلدى. آياغا دوردوقدا كيمسه نين اولوب - اولماديغىنى بيلمك اوچون آدينى چاغيردى. كارلار سسىمي ائشيتمزدى، كورلار ال لريمى گورمزدى. -«وحيد كيمديرى؟» سسى اوچالير؛ سس - سسه ديدى - «منم!» سسينده. قورخونون باشىنى باستيرميشديم. گوزلرينى برلديب سوروشدو:

- نه دن ال لرينى قووزاميرسان؟

- ال لريم چيبيغين آغزىندا قاليب! -

سؤيله ديم. گولومسه ييب، گولومسه يه - گولومسه يه دئدى:

- نه دن چيبيغين آغزينا وئرديردين؟

- آنام ايله فرش توخوياريق.

قاپالى - قاپالى گولوشونده دئدى:

- چانتانى گوتور، گئت فرشىنى توخو!

اوخولدان ائويمىزه دوغرو. -«داها بو يول لار قريبه اولاجاق» دئييرم. چانتامى «قاراچاي» تاپشيرديم. هله ده آنام ايله فرش توخوياريق...

امانت

روح‌انگیز پورناصح

■ گونلردی خورا اولوب بئینینی یئیر. ایندیسە یئری نین ایچینده میرقوپماز اولوب ال چکیر. انسانین جسارتینه هویو خوب. اؤز آرامیزدی آمما داغلاردا بتر بیلیجی ایمیش لر! یوخسانه ایچون او هیبتلری له امانتی بویونلارینا آلمادیلار؟ بلکه ده قورخاق ایدی لار؟ یئر، گۆی، دنیز، گون، آی، اولدوزلاردا اونا باخدیلار؟ یوخسانه اونا تای چوخ بیلمیش ایدیلار یا قورخاق؟ یالنیز قالدی انسان، بیرده اؤزو. اونا یارادیلمیشلار اوستونو دئدیلا! بلکه ده ایناندی. بلکه ده جسارتلی ایدی، بلکه ده دلی ایدی حافظ دئدیگی کیمی: «آسمان بار امانت نتوانست کشید / قرعە ی کار به نام من دیوانه زدند.» هئچ بیلمیر، فکرلشدی یا یوخ! آمما شست له امانتی آلدی بویونو، او اینجه بویونو. نئچه گون، ساعات، ديقه، ثانیه امانت ساغلام قالدی، بیلمه دی. امانتین بیر یئری باشلادی زایلانماغا؛ اوردان جمکک اییی گلدیگینده آیری بؤلومه گئدیلدی، اورادا زایلاندی، بئنه ده کؤچولدو. آغاجلار، سولار، هر نه یوخا چیخیردی. ایندیسە امانتین هر یئری زایلانیب، جمکک اییی هر یئری گؤتوروب. دنیز اورمانین یاسین توتوب، اورمان گؤل لرین، گؤل لر چای لارین... هر یئر یاس تۆره نیدی. قولاقلار داها یاس اوخشامالارینا آلیشیب. هر گون بیر داها جمکک اییی. هرە بیر قیبر آختاریر. یاس توتان لار داها هئی دن دوشوبلر. کؤکس اؤتورمه لر داها آغیرلانیب. دؤنه-دؤنه بیر بیرلری نین جان وئرمه لرینی گؤروب قورخوبلار. آی... آی... آی... هئچ بیلمیر، امانت وئرن نه ایچون اونلار تاپیشیردی بئله بیر آغیر یوکو! بلکه ده زارا گلیب، ال لریندن قورتارماق ایسته بیردی.

جمکک اییی ائولردن ده کسلیمیر. کیشی خانیم، خانیم آقایا، آتا اوشاقلارا... یاس تۆره نی توتور. هر یئری ایی-قوخ، های-کوی گؤتوروب. دئییردیلا هر نه ییین اؤزو گئتسه ده یئری قالار. ایندی سسی ده قالیر. ایتلر هورورلر! ائله هورورلر آدم دئییر ایندیجه دونیا آلت-اوست اولاجاق. بیردن سس لری کسلیلر. اونلارین سس لری کسلیب-کسلیمه میش یئلین اولوتوسو اوتاقلاری دولدورور. یئری نین ایچینده اوین-بویانا چؤنمکدن بؤیورلری آغزیییر، یورولور، آرخاصی اوسته قالیر؛ نه دورا بیلیر، نه یاتا بیلیر. اذان سسی قولاغینا دییر. داها یاتماغا واختی قالمایب دئیه، اولوب قالان یوخوسو دا گؤزلریندن قاچیر.

هاوا قیپ-قیرمیزی اولوب، آستا. آستارنگی سولور. بویالار قاریشیر بیر بیرینه، چؤهرایی، فیروزه ای، ساری و... جمکک اییی بونوندان چیخمیر. ایتلر تزه دن باشلاییلر. دیل-بوغازی گۆینه ییر، آغزی نین سوبونودا اودا بیلمیر. سانکی

يارايا دوز سپيرلر. اولمايا قوروماقدا اولان گؤلون دوزو گليب ييتيشيب. يوخ داها اونو اودا بيلمز. مگر اودا بيلر بو يارا ديل - دوداغيله. نه تهر اودسون او بئله دوزو؟ آغزىنى قيوراق باغلايير. بلکه ايتلرين ده آغزى - بورنو يارادى، دوز يانديريير بئله هورورلر، بلکه ده سوسوزدولار؟ بلکه ده...

هن دا سوچلو سوچسوزون آغزى گؤينه يه جک؛ هئچ نه ايچمه ميش آغيزلارى ياناجاق. هامى بير بيرى نين جورون نييه چکير، بيلميرم. نييه اوزاغا گئدک. سکينه نين قيزى گوهر دئييردى، دده سى گنج اولان زامان، سسینی آتارميش باشينا، يوگوروب هر دن ده دؤيرميش آناسینی. هيرسینی کنترل ائيله نيمه ييب، دئديکله ده قولاق وئرمه ييب، داوا يئتمزميش، اونون يئرینه آناسى داوا يئتمزميش. ايندى ده آلايمر توتوب؛ اولوب - کئچنى، دانيشيق لارى ياديندان چيخاردير. سؤز سؤزه گلنده هامى نين يانيندا آناسينا دئيير يالاندان دئييرسن، نه دئسين اودا، دئيير من ائله چوخدانكى يالانچيلاردانام. ائله غليظ يامان دئيير کى الی ياپيشير اوزونه. آغزىنى آچير، گؤزلرين يومور. سونرا دا کوسور. پس اونا گؤره اوتانمير ها. هم گؤزلرين يومور، همى ده ياديندان چيخاردير. هر دن فکشلير، بلکه ائله دوز دئييرلر گونا اؤلنده اولار؛ آما گونا نه ايميش کى، هئچ کيم بوينونا آلمير!

اؤزونو سوچلو حيس ائيله يير؛ آخى امانت ساخلایانلارين بيرى ده اؤزودو! قونشولارى حليمه خانيمين قارغيشى ياديندا دوشور: «آله اؤزوز کيمى بالا قويسون قاباغيزا.» اوند بو سؤزلره گولردى، ايندى قورخوسوندان گؤوده سى جيمجىلاق اولور. صنعى هوش ياراديب. اولمايا اؤزوده قالا اؤز ياراتديغى نين اينده؟ اولمايا بوگون صاباح سؤزوندن چيخالار، اؤز باشينا اولوب هر نه يى وورالار بير بيرينه؟ اوند آشا تۆکوب، تۆکمه دیکلرى، بير بير چيخاجاق. آشى، پيشيرن، پيشيرمه ينه، آشا نسنه تۆکوب تۆکمه ينلره ده ايچديره جکلر. هامى نين آغزىنى يانديراجاق ايستى آش. بلکه ده... هاوا ايشيقلانيب. سحر آچيلما ميش ديريلتى سسى ده قاتيشير ايتلره، يئلين و... سسينه. توزلا دوز قاريشير. بير آز دوزون زهرى آلينسا دا يئنه توخوندوغو يئرلرى گؤينه دير.

ايلديريمى گؤروب سئوينير؛ ياغا قالخير. گورولتو ايله ياغيشين پئشوا زينا گئدير. بو اوى - قوخ لارين هاميسى نين يويولوب گئديلمه سيني گؤزله يير. پنجره نى آچير، تورپاق ايبينى آلسين. سئل هر نه يى گؤتوروب آپارير. انسانين جسارتينه هويوخموش حالدا پنجره نى باغلايير.

آنامین گۆزلی

| سودابه تقی‌زاده نوز |

■ «بو جله‌سەن موزوعسو گۆزدو» ائشیتدیگیمده بیر دژه ده ایچیم اوشومه‌دی. «دا من گۆزه گۆره ده یازا بیلیمه‌جاغام باشیمی قویوم اولوم دا!» دئدیم اۆزومه. «گۆزه گۆره یازماغا نه وار، چتینی کامپیوتری آچانا کیمی دی، سو کیمی آخیب گندجک» دئییب حنکایه فولدرینی آچیب شماره ووردوم.

«۱۸- جی حنکایه: گۆز...»

بسم‌الله الرحمن الرحیم دئمه‌میش چیرمالاندیم کی یازماغا باشلایم. اۆز یانیمدا دئدیم «قوی بونو بیر یازیم الدن چیخسین سونرا اوتوروم او بیرر ایش لیری گۆروم»، باشدان سووما ادبیاتیما گۆره اۆزومدن ده، حنکایه‌دن ده، حنکایه جله‌سەن سینه‌دن ده، موضوعدان دا اوتاندیم. «جماعات بئکار دئییل سنین باشدان سووما یازی لارینی اوخوسون، اوتان» دئدیم اۆزومه. اوتاندیغیمدان آرتیق گۆزون گۆزلینه بئله باخا بیلمه‌دیم. باشیمی آشاغی سالدم. «دوزدو گۆزه گۆره یازماق سوا ایچیم کیمی دی سنه، اما بو جور حاقسیزلیق ائتمک ده دوز ایش دئییل. سنه باخما قلمین گوجلودو، هله هله سنین کیمی یازار تاپیلماز، اما آدم گر بیر آرزو توضعکار اول، ائله اولمایا کی دووشان ایله توسباغا ماجراسی کیمی بیردن گۆزون آچاسان گۆره‌سن توسباغادان دا اودوزوبسان! ایندی کی گۆزه گۆره یازیرسان پس سن ده گۆزلینی قشه آچ، دقتله یازماغا باشلا» دئدیم.

ائله اوجور یاتدیق یئرده اییلیب یانیمدا کی لیوانی گۆتوروب دونن گنجە‌دن ایچینه‌ده قالمیش سویوق چایدان بیر قورتوم ایچیب، دریندن بیر نفس آلیب «هه، ایندی اولدو باا، ایندی یازارام دای» دئییب، صحیفه‌نین باشینا گئتدیم. صحیفه‌نین باشیندا یازدیغیم «گۆز» کلمه‌سینی بولد ائله ییب آشاغی سطریره گلدیم.

قالدیم بوش صحیفه‌یه باخا باخا: ال لیریم کیورد اوسته قیفلاندی. نه قدر چالیشدیم عاغیلما بیر زاد گلمه‌دی. گۆز لیریم قارالیدی. اتاق ائله بیل باشیما دولاندی. «آه، یئنه فشاریم دوشدو، آخی بیر یوخودان دور، بیر گۆزون آچ، بیر دور آل-آیاغین یو، باش-گۆزن بیر سرین سو دیسین، سونرا گل اوتور نه ائلیرسن ائله دا!» دئدیم. یازماقدان قاقماق اوچون یاخشی بیر باهانا تاپمیشام کیمی، کامپیوتری تنز یانیمدا کی صندلین اوستونه بوراخیب آیاغا دوردوم. چایدانین آلتین یاندیریپ توالته گئتدیم. آل-اوزومو یویا- یویا دئدیم «دوزدو دۆهدور دئییب سینوزیتیمه گۆره سرین سو ایله آل-اوزومو یومویوم، اما سویو لاب دابئله سرین ائلیجی‌جاغام، بلکه بئینیمین گۆزو آچیلسین». الیمی نئچه دفعه سرین سو ایله دولدوروب اوزومه چیرپدیم. یاش ال لیری ساچلاریمدا چکیب اوزومه تۆکولن تۆکلری دالیا وئردیم. سونرا گلیب کابینتدن بیر کیسه‌ای چای گۆتوروب لیوانین ایچینه آتدیم: «بونو ایچسم، جانیم قیزیشسا، دای یازارام باا» دئدیم. قیزیشما سۆزونو دلیمه گتیردیکده بیردن ائله بیر قیزیشما جانیمی آلدی کی دئدیم ائله ایندی دی کی حالدان گئتدیم. تنز اۆزومو پنجره‌یه چاتدیردیم. پنجره‌نی آچینجا سرین هاوا اوزومه، یاش ساچلاریمدا دیدی. خوش بیر حیس ال وئردی. «بئله‌هاا دئدیم، ایندی بیلیرم نییه یازماغیم گلیمردی، آدم گر اول نقشی نین حیسینه گئده با، گۆز لیرین آچیب-آچماز دا حنکایه یازماق اولار آخی؟!» پازلین ایتگین تیکه‌سین تاپمیش کیمی سرخوش-سرخوش باشیمی پنجره‌دن ائشییه چیخاردیب دریندن بیر نفس آلدیم. اکسیژن یئرینه دی اکسید کرین بوغازیمی یارا- یارا آشاغی گئتدی. رمانتیک حالیم درحال پوزولدو. «من ائله آره گئتماغیمینان، هم رمانتیزمین هم ده بازارین عینی زاماندا گۆزونو چیخارتیمشام داا، هله اوتانمیرام حیسسه‌ده گتدیم» دئدیم اۆزومه.

هرچند فمینیست لربو اتولی لیگه «آغ اتولیلیک» یا «ازدواج سفید» دئییرلر، اما هر دفعه صۇحتی اولندا انام شناسنامه‌مین ایکینجی صحیفه‌سین آزقالا گۆزومه سوخوب دئییر «هانی با؟ هاردا یازیب؟!» اوزونه جدی باخیب دئییرم: «دئییرسن بس

نييه آغ ائولى ليک دئييرلر؟! چونكى آغ خودكارينان يازارلار اوخونماز، اونا گوره! اونا اوخوماق اوچون انسانين گوزونده مخصوص اشعه لر اولمالى دير» اؤل اينانسادا سونا منيم شوخلوق ائله ديمى گوروب داها دا عصبلىير. «يوخ منيم مخصوص اشعه م يوخو، سن آيار دئ نيم كوردو، قارا خودكارينان دئ يازسينلار ائله» دئيير. اينده اولسا منيم ده، فمينيستلرين ده گوزونو چىخاردار. يولداشيمين و آغ ائوليليگين مزيتلريندن نه قدر تعريفلسم ده، نه منى نه ده يولداشيمى گوزجك گوزو اولماز. پنجره نى باغلاييب، اوتاغا گنديرم، صحيفه نى آچيرام،

«۱۸- جى حكايه: گوز...»

گوز دئيىنجه، قئين انامين دلمه گوزلى يادىما دوشور. دئيير الله ائله مه سين اوشاغىمىن گوزلى اونا چكسين. انامين گوزل رنگ لى گوزلى ايله توتوشدورورام اونون گوزلرينى. قديمدين دئييلر قيزدا اوز، اوزده گوز. يوخ سن الله، قيزىم اونا چكمه سين. اونون قيزىم- قيزىم دئمه يينه دئييل كى، اوزوم ائشيتيميشديم تلفوندا يولداشىما دئييردى «اوزگه قيزينا خاطر ييزى اتميسان». اونون بو سوزونو ائشيدىنجه، كندىمىزده كى دلى حسن يادىما دوشموشدو. حسنى دلى اولدوغو اوچون آپاريب اوزاق بير كنددن ائولنديرميشديلر. خانىمىندا دلى اولدوغونو دئمه ميشديلر. يازىق قيز گليب وضعيتى ائله گوزونجه اختياري اليندن چيخمىشدى. آرتيق آر، اوشاق، عائله نى بوراخمىشدى. هانسى كيشى اوزونه گولسىدى گنجه نى اونلاردا كئچيردى. ائام بير گون «حسن بس خانىمىندان گوز اول، جاماعات داليسيچا پيس سوزلر دئيير» دئمىشدى. «آى حاجى، نه ائلياق آخى، من اوزگه قيزينا خاطر اوزومو ناراحات ائله بيلمهرم!» دئمىشدى. ائام سويو سوزولموش ائوه دؤنموشدو. قئين ائام اوزگه قيزى دئيىنجه حسن يادىما دوشموشدو. لاپ زهلم گتمىشدى آرواددان. «ياخشى ائوليليگيمىزى قارا خودكارينان يازديريب سن له گوز- گوزه اولمورام» دئمىشديم اوز يانيمدا.

تلفونو گوتوروب يولداشىما يازيرام؛

«سلام، بو هفته گوزه گوزه يازاجايىق نه يازيم؟!»

«سئوگى حنكايه سى ياز، قارا گوزلره گوزه ياز، ياز: قارا قارا گوزلر اونا بونا باكيور، كيسكانيوروم...» آرديجا «اگر بيلدين بونو كيىم اوخويوب؟!» يازمىشدى. جواب وئرمه دن تلفونو قيرغا قويوموشدوم، اوز اوره ييمده «سين نهن اوخويوب» دئمىشديم. آرتيق عصبلىشمه يه باشليرام. بو قدر احاط سانديغيم بير موضوعون قاباغيندا عاجزلىمىشم. سانكى سوز بولاغىمىن گوزو توتولوب. باغداكى سو بولاغى نين گوزو توتولاندا بير آغاج گوتوروب، سو گلن يئرى دئشردىك. قاباغينداكى چؤپ لرى، اوت لارى قيرغا وئردىكده سو بيردن آخىب گلردى. كوزه نين باشينى بولاغىن گوزونه داياييب دولدورادىق. بلكه بو گون منه ده ائله بير چؤپ لايىمى! ديبه سن بئنيىمىن گوزونو ده بولاغىن گوزو كيىمى زير- زيبيل توتوب بو گون. اما هله كيىم دئيير گوزون بولاغى بئيندى؟! يانى هامى بئينى ايله دونيا يا باخير؟! هئچ اينانميرام.

بير چوخ آدم لار قارين لارى ايله دونيا يا باخارلار. اون لارين يئكه قارين لاريندا ايكي گوزوار، هر زادى اونلار يئمك گوزونده گوزلرلر. داشدان يوموشاق نه اولسا يئيرلر. دادين، مزنين اونلار هئچ فرقى يوخو. چوخ آدم لاردا وار گوزلرى نين بولاغى آغيز لاريدي. بيرىمى دورد ساعاتا گوزلرى انسان لارين گئيدىك لرينده، يئديك لرينده، ائو ائشيك لرينده دير. گوزدوك لرينى سوز ائله ييب آخشام قونشولار دئييرلر. بعضيلرى نين ده گوزلرى اورك لرينه باغلى دير. اونلار تئز عاشيق اولارلار، هارا باخسالار اوردا عشق دن بير نشانه گوزلرلر. بعضى انسانلاردا وار دونيا وئجلرينه دئييل. دونيا داغىلسا دا اونلار اوز ايشلرينده دير، ايسترتوى اولسون ايسترياس، ايسترتاب بئله اوچونجو دونيا ساواشى اولسون، بون لارين حاليندا هئچ فرق ائتمز، اون لارين داي گوزلرى هارا باغليديركى بو قدر بى خيالدى لار، بيلميرم!

ايندى منيم گوزلريم هانسى گوزلر دندير؟! نه يئيمىجىلم نه سوز باز، نه عاشقم نه ده بى خيال! اصلينده گوزلريم بدنيمين هاراسينا باغلى دير هئچ ده اؤنملى دئييل، هر هانسى گوزون يازيرام يازيم، آنجاق بو حكايه نى يازيب قورتارمالى يام بو گون. «۱۸- جى حكايه: گوز...»

تلفونوم زنگ چالير، انامين گوزل گوزلرى تلفونون صحيفه سيينه دوشوب... كامپيوترين گالريسينى آچيرام. انامين شكيلينى ووردون بوش قالمىش صحيفه سيينه سانجاقلايرام. بعضى زادلار يازماغيان اولماز، اونلار آتجاق گوزمك لايىمى!

چولاق اسماعیل

| مقصود تقی‌زاده هریس (نیسگیل) |

■ ساغ الینی تاختا قاپی نین کۆهنه چرچیوه‌سینه دایاق وئریب دورموشدو. یاش دامجی‌لاری قیریشیق یاناغیندان آشای سوزوردو. هردن ده دوداغینی دیشله‌یرک آغلاماسی نین قاباغینی آلماق ایسته‌ییردی، آنجاق ائله‌یه بیلیردی. پاییز گونشی نین سون شعالاری پالچیق داملارینا دۆشمیشدی. عۆمرونون میوه‌سی بیر تک ائولادی «ائلناز» ایندی ایسه بخت ائوینه یوللانیردی. چولاق اسماعیل نه قدر اؤزونو اودا-کۆزه وورانندان سونا دا ائله‌یه بیلمه‌میشدی قیزی اوچون- هئچ اولمازسا بیر آرز قیویر- زیویر جهیزلیک آلسین. بونا گۆره ایچریده اؤز- اؤزونو دانلا‌ییردی: «اؤله‌سن، اریبه‌سن بئله کیشی! عۆمرونده بیر ائولاد صاحبی اولدون، آنجاق اونو اوزو سولوار ائوینه یولا سالما‌دین!» بو فکرلرله اونو لاپ آغلاماق توتوردو. آنجاق دیلی نین آلتیندا- گلین یین دالیسینجا آغلاماق اوغورسوز اولار- دئیهرک، اؤزونو ساخلا‌ش‌دیر‌دی.

ائلناز ایری و قارا گۆزلرینی ماشینین شوشه‌سی نین آرخاسیندا قوجا آتاسینا تیکمیشدی. کیشی نین یالقیز قالماغینی دوشونرک، اونو دا آغلاماق توتوب، یاز بولودو کیمی دولموشدو. بو گون و ائله بو آنلار آناسی دا یادینا دوشوردو. اونون مهربان باخیشینی و دوداغینداکی تبسومونو خاطرلا‌ییردی. یازیق آرواد اونون اوچون نه آرزیلار ائله‌میشدی: «آی بالا، بیر بخت ائوینه گئدن گونونو گۆرسئیدیم اۆلمزدیم!». امما اجل اونا امان وئرمه‌ییب، آلتی ایل اؤنجه اورک خسته‌لیگی ایله دونیاسینی دییشمیشدی. آتاسی اسماعیل اونون داوا- درمانینا پول تاپمادی. او خسته قادین، ارینی و بیر تک قیزینی باش‌سیز قویوب گئتدی...

گونش داغلار دالیندا ایتیپ و قارانلیق یاواش- یاواش شهره قاناد گریردی. ماشین یوللانیپ و ائلنازی دا اؤزو ایله آپاردی. چولاق اسماعیل نملی باخیش لالا اونو بیر آرز ایله‌ییب، سونا گئری دؤنوب آخسایا- آخسایا ایچری گیردی. ائوه غریب بیر سکوت چۆکموشدو. اوتاغین قاپیسینی آچدی. قاپی جیریلدا‌ییب، چیریلدی. کیشی اؤزونو کۆهنه کیلیمین اوستونه سالیب، هۆنکور- هۆنکور آغلاماغا باشلادی. سووق و سس‌سیز- سمیرسیز بیر ائوده تک باشینا قالماغینا هله ده اینانا بیلیردی. آنجاق بیر او ایدی، بیر سکوتا دالمیش ائو، آروادی نین اۆلومونون آجی خاطره‌سی، قیزی نین جهیزسیز بخت ائوینه یوللانماسی نین درد و بیر ده یالقیز قالما‌ی نین آغیر غمی.

چولاق اسماعیل هله ده تاوانین هیس باسمیش دیرک‌لرینه گۆز تیکمیشدی. گۆزلری نین دۆره‌سی قیزاریب، گۆنه‌ییردی. نفسی تنگه دوشوب و اوره‌یی یارالی قوش کیمی چیرپینیردی. ائله کیپرک‌لری لاپ تزه‌جه بیر- بیرینه یوووشماق ایسته‌ینده، کوچه‌دن ائشیدیلن‌های- هارای سسلری اونو اؤزونه گتیردی. باشینی یئردن قالدیریب اوتوردو. سسلر لاپ یاخینلا‌شیردی. الینی دووارا سۆیکه‌ییب، آياغا قالخدی. اوتاقدان چیخیب، قیچینی چکه- چکه کوچه قاپیسینا ساری گئتدی. قاپینی یارییا قدر آچیپ، کوچه‌یه بویلان‌دی. بیر دسته آدم کوچه‌نین باشینا ساری یول باشلا‌میش‌دیلار. چولاق اسماعیل گیلدن اوچ قاپی آشای دا یاشایان «حاجی جواد» ایکینجی دفعه «مکه»‌یه مشرف اولدوغونا گۆره جماعات اونو یولا سالیردی...

سس دن آرينان شهر

| رحيم خياوى |

پاييزين سونونجو آيى ايدى. گنجه ياريدان كئچميشدى. نارين- نارين آرا بير قار ياغىردى. هاوا سازاقللى ايدى. گنجه نين سحره ياخين سكوتو اطرافى بوروموش، ائوه هوپوموشدو. ساعاتين عقربه سى نين سسى ائوين دامارلاريندا سوزولوردو. «نرمان» كيرلى- قوخولو تاختين اوستونده باشى كسيلن مال كيمى خورولدايىردى. قارائلىق پنجره آرخاسيندان ائوين اچيريسينه جوموردو. شهر سس دن آرينميش، داغلار آيين- شايين باشلاريني گنجه نين ديزلرى نين اوستونه قويوب، دالدا لانيشديلار.

شهر، غرورلو گۆرسه نيردى. بو غرورو اوشاقلقدان قالان قارا قورخولو بير حيس كيمى اورهييمى چولغالايىردى. سانكى هرياندان گۆزلردير كى منه زبله نيب. اؤزومو اله آلماغا چاليشيرديم. ال- آياغيم اسير، اورهييم چيرپينيردى. عؤمرومده بئله بير سيناغا گيرمه ميشديم.

ايم گلر- گلمز قايى نين زنگينه سارى اوزاندى. قاپيني آچان اولمادى. قايتماق ايسته ديم. اؤز- اؤزومه، «يوخ، دؤكتورو نرمانين باشى اوستونه آپارمالى يام» دئديم. ايمى قايى نين زنگينه سارى يئنى دن اوزالتماق ايسته ديم. بيردن قايى آچيلدى.

- سلام آقاي دؤكتور! نرمانين حالى ياخشى دئييل؛ ائشيكه چيخارتماق اولماز. امكان اولسا ائوه گلە سيز.

- نئجه ياخشى دئييل؟! دونن مهندس دن حاليين سوروشدوم، «ياخشى دى»، دئدى.

- نه بيليم؛ نئجه دئييم؛ آغيلا گلمز سؤزلر دانيشير. داورانيشى... زادى دا بير تهر اولوب، اؤزوم ده باشا دوشمورم؛ اوشه نيرم.

- سن گنت، من ايندى گلرم.

دؤكتور بيزيمله قونشو ايدى...

«نرمان» شهر متروسونون يئر آلتى تونلينده لودر سوروجوسو ايشله ييردى. كئچن هفته تونلين هاوا يولو قاپسانميش؛ نرمان ايسه اؤز كؤمكچيسى «عثمان» لا بيرگه اوچ گون مدتinde اورادا حبس اولونموشدو. اوتوز متر حدودوندا درينليگى اولان بو تونل ده هاوانين آزالدوغوندان اونلارى بايىلميش وضعيتده تاپيب قورتايرلار؛ آنجاق عثمان خسته خانان يا چاتاركن اؤلوم پرده سى اونون قوروموش گۆزلىنه چكىلميشدى.

عثمان اون ايله ياخين ايدى نرمان ين كؤمكچيسى كيمى ايشله ييردى. آرتيق ايگيرمى اوچ ياشا دولموشدو. آريق، بسته بوى، بوغدارنگلى، گوزلى باداما بنزر افغانلى بير گنج ايدى. آناسينا سؤز وئرميشدى بو ايل داها اؤز وطنينه قايتيسين. نرمان ين ايسه حالى خسته خانادا بير آزا ساغالميشدى، آما كئچن ايكي گونده داورانيشى، دانيشيغى قارما- قارشىق، هئچ عاغىلا گلمز و باشا دوشولمز اولموشدو. گوزلى قيزاريب، آياقلارى آلوو اچينده يانيردى.

قاپى نىن چالينماسى دۇكتورون گلمەسىندىن خبر وئردى. ھوولسك قاپى يا سارى قاچدىم. دۇكتور ائوين ايچىنە گيرر- گيرمز نرمان اوز توتوب دئدى:
- نرمان!... نرمان!... احمدم. قالخ اوتور گۇرۇم نەيىن دىر!
نرمان نگران و قورخونچ بىر وضعيتدە جواب وئردى:
- اماندى گۇزلەيىن! بو ائو اوچماقدا دىر. اونلار ھامىسى جانلار يىزى بوردا بورا خاچاقلار...!
دۇكتور الين نرمانين آلينا قويماق: «بو كى تب ايچىندە يانير!» دئير. نرمان دۇكتورون الين يانا چكىر. نفس لرى آغىرلاشيب؛ تۇوشەيە- تۇوشەيە سايلايىر:
- من ائويمە گئتمەلىيم، «اوربابا» آغىر خستە دىر. اونون بۇيرەگى نين بىرى ايشدن دوشوب؛ او منى گۇزلەيىر. اوندان ميغايات اولون! اونلار ائويمى اوچوردا جاقلا...
دۇكتورون تاپشيريغىنا گۇرە دستمالى ايسلا دىب نرمانين اياقلا رينا قويورام...

كۇھنە حيطيمىزدە يولداشلار يىلا «قاچان- قاچان» اوينا يىرىم. آلا اينە يىمىز نچە گون اولاردى كى نە يىزاد يئىيردى، نە دە ايچىردى. آتام- «آغ جىيەرى يارا اولوب»، دئىردى. قصاب محمد آتام لا بىرلىكدە، اليندە اوزون بىر بيچاق حيطە كئچدى. اينە يىن قىچلار يىن باغلايىب، ياتىرتدىلار يىرە. قصاب محمد جلد بىر حركت لە باشىنى كسدى؛ اينك بۇيوردو؛ قان سويىرىنە آخىب، تورپاغا ھوپىدو؛ ھىچ اونا سو دا وئرمە دىلر، قىبەيە دە اوزاتما دىلر. قورخودان ائو قايچىب، باشىما يورغانى چكىب گىزلىندىم. يوخو گۇزلىرىمى قاپادى. قارارلىق تونىلدە دستمالى قان لا ايسلا دىب، نرمانين اياقلا رىنى سىرىنلە دىردىم. دۇكتور اليندە اوزون بيچاق نرمانين باشى نين اوستونە اوتورموشدو. نرمان دۇكتورە يالوارىردى:
- منى قورتار، آما اوربا يانان ايشين اولماسين. عثمان منى گۇزلەيىر.
دۇكتور منى اۇز كئارينا گۇردوكە - «آمپولى گتير!»، دئير. آمپولى دۇكتورە وئىرىم. سورنگە چكىر، نرمانين يانينا ورور. نرمان نچە دىقەدن سونرا ساكىتلاشيب، درين يوخويا دالىر...

ھاوا آلا- توران ايشىقلانيردى؛ قار، يىرى خيال كىمى آغارتمىشدى؛ خوروز بانى نا آزاليردى؛ اوزاقلاردان زىنگىلىتى سسى گليردى؛ گئجە نين بوچاغيندا ھر بىر شئى دن آرتىق يوخلاماق ايستە يىردىم؛ آما يوخوم گۇيە دىرنمىشدى. نرمان ايله ياناشى اوتوردوم؛ الين اليمە آيب، - «قىزمان بىر آز سۇنوشوب!»، دئدىم. آزاجىق گولومسوندو. سارسىلمىش حالدا گوزلرىنى منە زىللە دى. سانكى گۇزلىرى نين درينليگىندە، آچىلمايان دومان چۇكموشدو:
- قاشقا اينك بىر ائوين چۇرك آغاچى ايدى؛ نەدن باشى كسىلدى؟
ال لرىمى اياقلا رينا چكىدىم. قىزما ايچىندە يانيردى. سايلاقلا يان كىمى دانىشىردى، آما چوخ سۇزلى آوارد اولموردو. قىزمانين شدىتىند گۇزلىرىنى بئلە آچا بىلمىردى.
درين بىر فكرە دالمىشدىم. نرمان ساغالماسا، نە تهر عائلە سىنە خبر وئرىپ، كندە پاراچاغام. البت دۇكتورون دئدىگىنە گورە نرمان بىر ھفتەيە قدر ساغالمالى ايدى. بو يىرسىز شوببە اوزون سورمە دى. ايكي گوندىن سونرا دۇكتور يىنە نرمانين باشى نين اوستونە گلدى. دريندىن معايە

ائله دى. من ايسه گۇزلىمى مارقلا اونون آغزينا زىلله ميشيديم. دۇكتور خستنه دقتله معاينه اندندن سونرا گولومسه يرك، اوزون منه توتوب دئدى:

- نرمان يىن حالى ياخشى دير. معلوم اولوركى تهليكه سوووشوب، ياخين زاماندا ساغالمالى دير. ايچيمه شادليق و سئوينج جومدو. دۇكتور منه خطاب - «هئچ زامان اومودونو ايتيرمه! اومودسوزلوق بۇيوك گوناھ دير»، دئدى. سئوينجدين ايسته ديم ال لرinden اۇپم. يولاسالاندا اوزون منه توتاراق - «ايكى گونهدك كامل ساغالماليدى. نگران اولما!»، دئدى. دۇكتورو يولا ساليب، ائوه قايتتديم. اوتوروب، ايلمى نرمانين آلينا قويدوم. كئچن گونلره نسبت قيزماسى چوخ ائتميشدى. دئمك نرمان ساغالميشدى، آما يادداشتى ضعيفله ييب، اۇزوه شاشقين- شاشقين بير نقطه يه دونوخوب، باخيردى. چوخ چاشميشدى؛ هئچ بير سۇز دانيشميردى. گاهدان اۇز- اۇزونه دوداق آلتى بير سۇزلر ميزيلداييردى؛ «عثمان» ين، «اوربابا» نين آدلاريني چوخ چكيردى. من بو احوالاتى گوردوكده چوخ اوشه نيرديم. دۇكتورلرين دئديگينه گوره تونئل ده هاوا يولونون كسيلمه سببيندن، نئچه آن نرمانين و اونون كۇمكچيسى نين بئنينه هاوا گئتمه ييب، بئين لرينده آغير پرابلم تۇرتميشدير. زاولالى نرمان يامانجا چاشميشدى....

گئجه اۇز چاديرين ييغيشديرماقدا ايدى. قارائله ياغيردى سانكى گۇيدن اون اله نيردى. هر يئر آغارميشدى. دوم آغ بيللور آسيليقلار آغاجلارين بوداقلاريني گۇزهل بزمه ميشدى. خسته خانانين سالونوندا بير نئچه كيشى يورغون حالدا باغداشين قوروب، مورگوله ييرديلر. گۇرونوردو چوخ يوخوسوزدولار. كئچن گئجه دن اوربابانين نفسين سانجى كسميشدى. دان يئرى سۇكولنده، سحرين سازاقلانان هاواسيندا خسته خانايا گتيريب يانيرتميشديلر. عقىلى، هوشى باشيندايدى، آما سانجيدان ايلان چالان كيمي قيوريليپ، آچيليردى. اوربابانين سيماسى ايل لر بويو يوخسوللوق اثرينده، شوخوم- شوخوم قيريشلارلا بزنميشدى. اونون حالى گئنديكجه پوزولماقدايدى. دۇكتور اورتا بويلو، اوتوز- اوتوز بئش ياشيندا شيرين و نزاكتلى بير قادين ايدى. اونون دئديگينه گوره خسته نين بۇيركلرى چوخ ضعيفله ميشدى و ايشدن دوشمگه طرف گئديردى. ال- آياقلارى شيشمكده ايدى. گاهدان گۇزلرينى آچيب نرمانى سسله ييردى. ائله گۇرونوردو سون وداع نين ياخينلاشماسيني سئزميشدى. اوربابانين بيرجه قارداشى «نوروز» ون باخيشلاريندان كدر ياغيردى. او ال لرى قوينوندا، شاشقينجاسينا اوربابادان گۇز گۇتورموردو. سانكى اوربابانى بوتون گۇزلرى نين درينليگينه چكمك ايسته ييردى. او باجيسى نين اولومونو گۇزلرى اۇنونده گۇروردو.

نوروز اورتا بوى، دولو بدن، ائىلى كورك قارا بنيز بير كيشى ايدى. بوتون ماحالداهامى اونو سئوردى. آغير، متانتلى و خئيرخواه ايدى. كندين چيخاغايندا قارا تورپاغدان تيكيلميش بير دامخاسى واريدي. بيرجه آروادى ايله اوردا ياشاييردى. سون سوز ايدى. ياس و ياتوى مجلس لرينه چاغريلاندا خوش سسى له اوخوياردى. عموميتله، كندين خئيرى- شرى نوروزون سسى ايله يولا ساليئاردى.

اوربابانى قبير ائوينه قوياندا، نوروزون حزين و جان يانديران سسى جماعاتى سويلا چئويردى. آخى، اوربابانين كۇچو تئز يولا دوشموشدو. اصلينده بو كۇچ چوخ واخستيزايدى. او، نوروز

اوچون هم آنا، هم ده باجى ايدى.

نوروز، قبرىستانلىغىن چئورەسىن آلان قورخونچ داغلارلا گۆز دولاندىردى. درىندن اطرافى سوزدو. طبعىتىن گوزللىگىنى بير آن ايچىنە چكىدى. ساغ الين آپاردى قولاغى نين آلتىنا. يوكسك سسلە: «بىزە بونلارلى چوخ مو گۆردون ائى يئرلىرى، گۆيلرى خلق ائىلەين تانرى.» سۆيلەدى. او، سانكى داغلارلى، مئشەلرى، درەلرى ھارايلا چاغىرىدى.

قبرىستانلىقدا ايىنە آتسايدىن يئرە دوشمزدى. ھامى گلمىشىدى. آغ ساققاللار، آغ بىرچكلر، قىز- گلنلر اوربابا ايلە سون وداغلاشماق اوچون توپلاشمىشىدىلار. نوروز قاراگون اوچون اۆزۈنە ساخلايدىغى كفنلىگى گتيردى. اوربابانى كفنلەيىپ، قبرىستانلىغىن يوخارى يۇنۈندە گۆيە اوجالان ايكي بۆيۈك چينار آغاجى نين آلتىنا قويوب، جماعات نامازىنا دوردولار. ائلە بىل بوتۇو كند يىرىندىن قوپموشدو.

مئە ووردوقچا چينار آغاجلارلى نين شاختا وورموش ائىلى يارپاقلارلى آستاجا خىشىلدايىرىدىلار. نوروزون سسى داھا كسىلمىشىدى. گۆزلرىندىن خىسىن- خىسىن سىزان مروارى تىك ياش، يانارلارنىدا ايز آچىردى. او ائولادسىزلىق دردىنى، اوربابانىن اۆلۈمۈنە قاتىپ، سىنە سىنە يوكلنمىش آغرىنى گۆز ياشى ايلە ھارايلايىردى.

نرمان، دلى خانايلا دوشن گۈندىن ايندىيە قدر ھىچ بير كىمدىن دانىشمىردى. داھا مئى دە تانىمىردى. تانىسايدى دا بير كلمە بئلە دانىشمايىردى.

جانلى بير سوپود آغاجى نين دىيىندە شۇنگوموشدو. مئى گۆردۈكدە، آجى بير تىسملە گۆزلرىنى چئورىيە دولاندىردى. ھويوخموشجاسىنا يان- يۈرەسىنى سوزدو. بير آي بوندىن قاباقكى نرمان دئىلىدى. تانىماق چتىن ايدى اونو. ساچلارلى پىرتلاشيق، ساققاللى چاللانمىشىدى. كۇتۈيۈنە بالتا دىمىش كىمى ايدى. شاشقىنجاسىنا اونا ياخىنلاشپ، -«نرمان...! نرمان...!»، چاغىرىدىم، آمما او دىسكىنەرك گىرى چكىلدى. چوخ سئىرلىمىشىدى؛ آھىلانمىشىدى؛ اۆز - اۆزۈنە دانىشىردى؛ سىماسىندا قوشقولو بير باخىش گۆرونوردو. الى ايلە اۆز قانشارىنى گۆستىرەك، -«باخ، اوربابا بوگون مئىم يانىما گلەجك! او داھا ساغاليپ!»، دئدى. سونرا اوزون بير قەھقەھە ايلە مىندىن اوزاقلاشدى.

قارا طالعىن آمانسىزلىغى سىرىغىن چكىمىشىدى. زواللى نرمان محض عقلين الدن وئرمىشىدى؛ گۆزلرى برلمىشىدى؛ اۆزۈندىن چىخمىشىدى. بو صحنەلرى گۆردۈكدە بوتون وارلىغىم سارسىلدى. بير آن باخىشلاريمىز بير- بيرىنە توققوشدو. گۆزلرى نين درىنلىگىندە تانىش بير ايتىك گۆرونوردو. بئىنى دن اونا سارى يۇنلدىم. اونو دايدىنرماغا چالىشدىم، آمما، نە زامان ايدى او مىندىن اوزاقلاشمىشىدى. ال- قولوم بوشالدى، باخىشلاريم اوزاقلارلا سانجىلدى. سانكى بير قورو ھىيكلە دۇنموشدوم...

قفسده دؤیونن گؤیرچین

تارلا سلطانوف

■ اردیبله تزه چاتمیشام؛ آتا-آنام ائوینده ییم. خوش- بئش دن سونرا، بیر آرز دینجه لیم دئییه، اوست قاتا چیخیرام. تزه هوشلانمیشام، قاپی نین مؤحکم چیرپینیش سسی ایله دیکسینیب، یوخودان آتیلیرام. قاپینی آچماق اوچون تله سیك آشاغی گلیرم. کیمسه یوخدو. هارداسا قونشو قاپیسی نین چالینماسینی آنلاییرام. کیمسه مؤحکم ضربه لر ویریر؛ قاپی سسی اینیلتی سسینه قاریشیدیر. تعجب له آناما باخیرام. - «بالا، گئتمه! بو نازی خالادی. گلینی قاپینی ائشیکدن باغلا ییب گئدیپ.» - دئییر. ندینی سوروشدوقدا جواب وئریر:

- بالا، نازی خالا هوشون ایتیریب، گئدیپ چۆلدله ایتیر، یا دا بیر به بیر قونشولارین قاپیسینی دؤیور؛ بیریندن چاینیک ایسته ییر، بیریندن قند، بیریندن چای؛ گویا کی بو گون روضه سی وار. یا دا دئییر: تئز وئرن گئدیم، تلسیرم. ایندی کیشی چۆلدن قاپیدار قاپی دا قالا؛ گئدیم چای چۆرک قویوم. بونا گۆره، تک قالاندا ائوین قاپیسینی کلیدله ییب گئدیرلر. بیلیرسن ده، نازی خالانین اری اوتوز ایل دی اۆلؤبدو!

بیر آن دونوب قالیرام. بو نئجه اولاییلر! نازی خالا ایله نئجه آی بوندان قاباقکی گۆروشموز گۆز اؤنومده جانلانیر. گلدیگیمی ائشیدیب، ائویمیزه گلمیشدی. همیشه کی کیمی باغرینا باسیب گۆز لریمدن اؤپموشدو. ظرافتلا - «دای تهران قیزی اولوبسان ها! بیزلری یاددان چیخاردیبسان» - دئمیشدی. سونرا ائو- ائشیکیمدن، دولانیشیغیمدن سوروشموشدو. من - «یاخشى دى خالا» - جواب وئردیکده، - «آلاها شوکور. ائله اولسون بالا. سن ده غریب یئرده سن. آلاها اوستونده پناه اولسون» - دئمیشدی. هر دؤنه ده تهرانا قاییتدیغیمدا مرجى دن، پئندیردن، نبات دان بیر پای کیمی یولوما قویاردی؛ - «منیم ده بونا گوجوم چاتیر بالا! آپار ائوینه!» - دئیردی. هئج بیلیرم منی ندن سئویردی! ائله اوشاقلیغیمدن سئویردی. کؤچه ده گۆزنده اؤز یانینا چاغیریب، گۆز لریمدن اؤپردی. من اونا هئج بیر ایش ده گۆرمه میشدیم، اما همیشه آنامدان احوالیمی و - «تهراندا کی قیز نه واخت گله جک؟» سوروشارمیش. ایندی بونلارین هامیسی نین اونودولماسی اوره ییمی سیخیردی.

نازی خالانین اوجا بویو، آغ بنیزی، یاراشیق لی ال لری و اوزون بارماق لاری ذهنیمده جانلانیر. دفعه لرله ال لرینى الیمه آلاندا سانکی بیر گۆیرچینی الیمه آلمیشام کیمی هیجان کئچیرمیشدیم. اونو گۆرمک ایسته ییرم. قاپینی آچیب کؤچه یه چیخیرام. آنام دئییر: «بالا، ایشین اولماسین! قاپینی آچمایاسان ها! چیخار، بیر شئی زاد اولار، ایشه قالاریق.» قولاق وئرمیرم؛ قاپیلارینا طرف قاجیرام. آنام دالدان چیغیریر: «بالا، کلیدله ییب قاپینی. آچسان دا، قاپیدان او اوزو آچا بیلیمیه جکسن.»

نازی خالانین قاپیسینا آز قالیرام. قاپینی ائله دؤیور آز قالا یئریندن چیخسین. هر دؤیولدویونده قاپی اؤز هاواسینا کۆکوندن تیره ییر. اوجا بیر قاپی دیر؛ جفته سینه الیم چاتمیر؛ یوخاری یادا چیخا بیلیمیر. نازی خالا کیمسه نین قاپی دالیندا اولدوغونو دویوبدور. آردیجیل مؤحکم ضربه لر ائندیرمگه دوام ائدیر. ایندی من بو تایدان قاپی یا سۆیکنمیشم، نازی خالا ایسه قاپی نین آرخاسیندا تالشدادیر. تیتیرک سسیمله - «نازی خالا! منم تارلا. ائشیدیرسن؟» دئییرم. نازی خالا آنلاشیلماز سۆزلره بیر شئی لردئییر، آنجاق امینم کی منی تانیماییب، هئج یادینا دا دوشمه میشم.

هیجان ایچینده نازی خالانین گۆیرچین ال لرینى، یاراشیق لی بارماق لارینی دوشونورم. اول لرنه ده گۆزل ایدی. ایندی، او گۆیرچین ال لرنازی خالانین دوننده دونموش حیاتینى قانادلانديرماغا چالیشیر. قاپی اؤز هاواسینا کۆکوندن تیره ییر؛ من قفسده چیرپینان هراسان بیر گۆیرچینی دوشونورم...

بیر عۆمورلوک خاطره...

مهسا عبدالعلی زاده (۱۳۶۹-۱۳۹۸ - خییوو)

■ گنج شاعر «مهسا عبدالعلی زاده» گازدان زهرلنمه سبببندن بیر نئچه آی کمایا گیردیکدن سونرا فروردین آبی نین آلتینجی گونو حیاتا گۆز یوموشدور. ۱۳۶۹نجی ایل دوغوملو مهسا خانیم ۱۳۹۰نجی ایلدن ادبیاتیمیزا اوز گتیرن آذربایجان گنج لریندن ایدی. استعدادلی شاعرین اساس ادبی فعالیتی خییوودا فعالیت گۆسترن «بولاق ادبی انجمنی» چرچیوه سینده اولموش، اثرلری داها آرتیق اینترنت صحیفه لرینده و الکترون درگی لرده یایلمیشدیر.

■ گل دین

(ایلغار مودن زاده یه تقدیم اولونور)

گل دین

بیتدی دنیا؛

یاخینلا شارق

تبریزین قوخوسونو سورویوردو باشماقلارین،

قاناییردی تبریز

و داملا- داملا سلول لاریمدا دوستاقلانیردی وارلیق!

گل دین

شهرین قاپسانمیش گۆزلری آیدینلا شیردی آرتیق

و تانری قوربان اولوردو قارشیندا

و سانکی آنانین یوخوسو چین...

گل دین

سوسمادان سؤیله دین داریخمالارینی

ایچی نین سوموک میله لرینی قیراراق؛

سؤیله دین دویغونون اعتصابیندان

و توتولدو دیلین یئنی دن

سس سیز، سمیرسیز

اؤزونه و گئدیشینه تای...

گل دین

قاناللانمیشدی آلتی نین قیریشیقلیغیندا سؤزجوک لر

و اولاییردی آغزی نین بوم- بوشلوغوندا بیر قورد.

■ سئوگی نین باش آغریسی توتاندا

سئوگی نین باش آغریسی توتاندا

اؤرتویومو آچاراق یومورام گۆزلرینی

و ساچلاریمین قاپ قارانیغیندا یاتیردیرام اونو

هئچ بیر کودتیین زهرلیگینی دادیزدیرمادان.

سئوگی نین باش آغریسی توتاندا

ایچیم «نظامی حؤکومت» گونلرینی آنیمسادی،

اوره بیم چیق- چیق چیققلیدایر،

سس سیزلیکدن سینیر

و اوشاقلیغیمین قالدالی سیزلیتسی

بئینجیکیمده باستیریلیر.

سئوگی نین باش آغریسی توتاندا

فاشیست امپراطورلوغونون ایزی اییله نیرمنده

و ترور اولونور دویغولاریم سیرایلا.

سئوگی نین باش آغریسی توتاندا

سینیرلاری پوزولور،

توتارکن سئوگیلی لرین بوغازبندان

روحونو سورور، قودورور.

قینامایین سئوگینی

باشی نین آغریسی توتاندا.

میگرن یامان درددر یامان

و سئوگی پارادوکسیکال یاشاییش،

سنسیرلیکدن دولو بیر دئوریم؛

آنجا

ونگیلتیسینده گرکدیر یاشاماق.

■ سئوگىمىز

درىسى سۇيولۇر آن لارېن
 و سۇز چوكلر دوزلاق دېر
 سېلىر آن لارېما
 دوداغىمدا دھشتلنېر پارتلايىش لار
 ايزلنېر نېم نئچە ايل ليك مومىلانمىش يالقيزليق،
 گنديشين هسته اي بومبالارېن سس سيزليگى
 ياتيرتدى ايچيمده ايفل بورجوندان او جاتيكديگين -
 سئوگى بنا لارېنى .
 مکتوب لارېمېن اون بيرينجى سلولوندا دوستاقلادىغيم آدين
 ساققالا نېب آرتيق
 سئوگىمىز آرتيق سوموكلنمىش سئوگىلېم!
 هيچقير يىغيمى قانا ييرام
 قان دامير اوره ييمه،
 بوراسى سئوگى خسته خاناسى
 سئوگىمىزېن دامارلارېنى كيمسه تاپما ياجاق گل...
 سئوگىمىزېن آغزېندان سيقارنت قوخوسو گليرمىش
 سئوگىمىز قفه لرده ياشامېنى توسوله ييرمىش
 سئوگىمىز سو كانال لارېن قيراغېندان تاپيلمىش
 آخ... بير بورا يا گلسن، گلستنه...
 گۇرسنه اوو جوندان تاپيلديغى
 اون بيرينجى كۇپوكلنمىش ترامادول لازى...
 بيز كنف لرىمىز سارايندا ياشا ييرديق،
 سئوگىمىز خياوان - خياوان اورك ايزلرمىش
 پليس لراونو ايزلرمىش
 اوره ييم توتوقلناردى
 باتوم - باتوم داريخما گۇيرتېسى گۇيرردى منده...
 آه... بير بورا يا گلسن، گلستنه...
 گۇرسنه سئوگىمىزېن بورنوندان اوره يينه دوگونلنمىش
 عصيان يول لارېنى
 گۇرن مى چۇزومليه بيله جكسن دوكتورلارېن
 پيچيلداشمالارېنى...
 اوف جانېم...
 من، هله ده آنلايا بيلميرم
 سئوگىمىزېن اوو جوندان ترامادول تاپيلمىش
 دامارلارېندا جيزيق ايزى واريتمىش...

■ سون سئودا...

آه آه آه آه آه چكېرم
 و آسيلي ر دوداقلارېمدا كورتاژ اولونموش سئوگى لر
 و سانجىر اوره ييمى آرزىلارېمېن باشسيزليغى .
 هاراللىلى...
 منى زامانېن ايللنمىش قوجاقلارېندا بوراخېن لوطفن!
 و سۇندورون ايچىمېن فانيسلارېنى!
 منى دوو ارسىز شېرلېن سونسوز بايقوش لازى دودغو .
 «ساراي» ليغيم گونش سىز گۇزلرېن «آراز» ليغېندا
 دار آغاclarدان آسلاندى...
 آه آه آه آه چكېرم
 زوغ آتير گۇبه ييمدن يالقيزليق
 و توتور بير يىسېنى .
 بو يازقېنى
 سئوگىسيزلر مکتوبلارېندا سيغېنديرېن لوطفن!
 داشلار قوجاغېندا بوى آتمىش جانېمى
 و قيسىرغان حياتېمى!!!
 اولسا رسم لر چيزېن
 سئوگىلى لرىن رئالسىز حياتېندان يازېن...
 ساچارېمدا آنلايان آيه لر
 كيفسىمىش شېرلېن
 پيغمبرلر آل لريله بارماقلاندى؛
 سويوندوم
 بوتون كدرلى ميندارلانديم
 سون سئودانېن آل قانېندا...
 آه آه آه آه چكېرم
 تانرى اوره يينه دك و ايتگين دوشورم
 قوندارما جنتلرېن قابارلى كوچه لرينده .
 من آيسىز گنجه لرين بايقوشوام!
 قاقچين سئوگىلېم
 چيگنېنده بووا سالمىش بير بايقوش!!!
 تاپسانىز بيرگون منى
 قامچىلايېن قادىنليغيم يالوارىشلارېنى!
 من بو گنجه
 دقتيرمېن قبرىستانليغى لا قوجاقلاشېب
 «اولمايان سئوگىلېمېن»
 اؤلمه يىنى مشق ائده جه ييم...

شعرلر

عبدالله يالچين

آتا اوجاغى

بو حيطه، بو اويلاغا ديمه يين،
بوردا باجى، بوردا قارداش عطرى وار!
بو تنديره، بو اوجاغا ديمه يين،
بوردا فطير، بوردا لاواش عطرى وار!
بوردا باجى، بوردا قارداش عطرى وار!

دنيز

گونش ائنيب دنيزه، سويا چكير اؤزونو
بوللور سولار ايچينده اكير- اكير اؤزونو
سويا چكير بلكه ده بو يانا نورا دنيز
اؤزون اكير بلكه ده اويانا، دورا دنيز
دؤنوب قارا- ياغيشا گؤيلره دؤندو بلكه
چيركاب بولودلاريندا اؤزونو يودو بلكه
گؤيلرين پاخيرى دا اليندى بيرم- بيرم
نه ياخشى كى دنيزه گونش ائنيپ دئييرم .

دونن- بو گون

دونن هاوا سويوق ايدي، تيتيره ييردين سن يامان؛
بوگون هاوا ايستى دى، تر باسيپ قيزيشيسان .
دونن پاييز گلمه ميش خزل ايدين بئر اوسته؛
بوگون باخ باهار گليب، قالخيرسان آستا- آستا .
هر گونون هاواسى لا ديشير حالين، دئمك-
هر آئين حؤكمو ايله وورور سيينه نده اورك .
آغلاييرسان، گولورسن حؤكمو ايله هر آئين؛
گؤرن نئجه ديشير وارليغي ندا وجدانين؟!

ايسته ميرم

كؤنلوم توخ، بو دونيادا دور- اينجى ايسته ميرم!
سئون بير اورك وارسا سئوينجى ايسته ميرم!
گؤى اوجا، يئر سه درين، داشى- تورپاغى زرين
بير قورتوم سئوگى وئرين تاخت- تاجى ايسته ميرم!
آيا تامارزى كؤنلوم، گونش سئوگيم، امه ليم
باخيشيندان تام ديليم؛ قيقاجى ايسته ميرم!
اورهك داينيب غمه، ال آچماز چوخا، كمه
آزادليغى هئچ كيমে ال بورجى ايسته ميرم!

آدديم- آدديم بو حيطده بوى آتديق،
هر بيريميز بيخيلديقدا اوجالتديق،
ائوجيك- ائوجيك بختيميزى اوياتديق
بوردا دويون، بوردا شاباش عطرى وار!
بوردا باجى، بوردا قارداش عطرى وار!
اوغلان نه دى يا قيز نه دى بيلمه ديك،
گلين نه دى، بالديز نه دى بيلمه ديك،
صؤحبت نه دى يا سؤز نه دى بيلمه ديك،
بوردا سئوگى، بوردا يولداش عطرى وار!
بوردا باجى، بوردا قارداش عطرى وار!
پالچيغيني درده درمان دئيرديم،
تور- توزونو جيسميمه جان دئيرديم،
بلكه بير وخت چيچك اولوب گؤيرديم،
بوردا زحمت، بوردا تلاش عطرى وار!
بوردا باجى، بوردا قارداش عطرى وار!

شعرلر

زمان پاشازاده

دوغوم

اؤكسوز شعرلريمين كفيل قاينى چكن لرى!
 سورارسانيزسا سؤزجوك لردن
 آراسانيزسا ديدرگين تينيمى آرالاريندان
 اونوتمايىن
 آغرى، آغرى، دئمكدير؛
 بارماق قويدوغونوز يئريمده
 يوخسا بارماغينيزين اؤزونده اولسادا
 هر بير اولايان يارانسادا
 اولاي ياراتسادا هر دن.

دوغوم گونوز قوتلو،

شعرلريمين يئننى دوغولان آتالارى!
 «اؤلوم له اولومون باش حرفينده» آغلان
 ياغيش لا ياغمورون -
 سون هتجه سينده ايسلانان وارسا

سيزسينيز

يوخسا، منم.

اؤكسوز شعرلريمين اؤكسوز سؤزجوك لرى!
 يوزولورسونوزسا سؤيلىدگينيز كيمى
 چؤزولورسونوزسه سؤيولدوغونوز كيمى
 پوزولورسونوزسا سؤيولدويونوز كيمى
 هله كفن چورتمة ميش بير اؤلو وار سيزى ياشايير
 يوزوم يئرینده باسدیريلمیش
 چؤزوم يئرینده دويونلنمیش.

بويلو آنلاريمين دوغوم سانجيسى!

بئيين ياريم كوره سى
 يوخسا كؤنول كوره سينده يوغوروب
 دوغوردونوز

ايچيمده كى «عصيانچى سؤزجوك لرى»

كؤلگه

سوسقون بير كؤپكدير كؤلگه م
 يالقيزليغيمين باجايندان ياپيشار
 گونشين دولانماسى يلا دولانار چئورمه
 ياتار ياتاغيما گؤزه گورونمز ياتاقداشيم
 اويانار يوخومدا

هورر قارنليغيمين قويوسونا
 قورخودار منده ياشايان اؤلولى.

آزمان بير شهرم

چيخيش ياساق،
 گيريش؛

اؤلوم پاسپورتو ايل...

گؤوده مين دؤرد دوواريندا بير-بيرينى ايتيلدر روح لار

آنيلار وار ايچيمده آنيلماز

اؤلولر وار ايچيمده اؤلمز

چيخيلماز بير دوستاغام من
 چيمخيريلماز بير كؤپكدير كؤلگم
 نفوس دولو يالقيزليغيمين گؤزتچيسى
 يالمانار انتحار اومودونو.

آه آيريلماز بير دوستدور

اوچ باشلى سئربئروسدور* كؤلگم.

۹۵/۶/۸

* يونان اسطوره لرینده، يئر آلتى و اؤلولر دونياسى نين گؤزتچيسى

هانسى غريبستانين غربتلىسى يىك بيز؟!

شعرلر

ع. ن. چاپار

■
 وارقا كيمي تۆكولور
 يارپاق - يارپاق آغاچلار!
 گۆي
 بولوتلاردان مركب ساغير.
 دردلى - دردلى
 انسانلارين مۇختىنى يازاقدى يئر.
 بوتون گۆزلر
 اوخويلاق انسانلار ددرلى له
 دينر - دينمز،
 ايستر - ايسته مز!

■
 آرخادان داشا باسيلا - باسيلا
 ديبلىر باغلى كوچهلردن قوولودوق.
 ديوارلار داشدان هورولموش ائولر،
 بينالارى قيسا،
 قاپىلارى رزه سيز،
 قاپالى كوچهلر! ...
 گۆلمه جهلرده
 قيجغيرميش سولارداكى بوغولان باليقلار تك
 نفسيميز تنگه دوشموش ...
 آرخادان آتيلان داشلار باسيلاق،
 دويولوروك يامان؛
 قيساليريق بينالار تك
 هورولوروك داش كيمي ديوارلاردا؛
 قاپيليريق رزه سيز،
 قاپالى قاپىلى كوچهلرده ...
 اؤلوروك اينله مدن؛
 آه ... بو كوچهلردن!
 بو كوچهلردن!

■
 گولوشلريندن گوزوم بويلانير!
 گوزومدن دوغولاقسان بير صاباح يقين.
 بو گونومدن صاباحا دك -
 چكه جه ييم بوتون آغرىلاريني
 آغير - آغير عذابلار قاتلانا - قاتلانا؛
 ديللنميه جه ييم بير آن دا آنجاق.
 گولوشلرين دوغولاق
 قاققيلتى لا گوزومده منيم ...

■
 اللرينى آلاجاغام اليمه،
 گۆزلرينه باخاچام دريندن؛
 دريندن سئزه جه ييم منه سارى دويغولاريني.
 گۆزلرينه جوماچاغام بئله جه
 اوزمك باچارمادان بير سوزمان كيمي.
 بوغولماق ايسته ييرم؛
 نئجه دئيم؟ ... بوغولماق!
 بودا تكي -
 منيم حقيم،
 منيم ساييم دير!
 دوشونسنه!
 دوشونسنه!
 دريندن سئزه جه ييم ...

ضمیمه فارسی

آداب و رسوم عروسی در «آذربایجان»

| آیدین ملک‌زاده | پژوهشگر |

■ مراسم ازدواج در آذربایجان علیرغم برخی تفاوت‌های جزئی منطقه‌ای که دارد در کلیت خود بعنوان یک سنت دیرین از ارزش و احترام والایی در بین مردم برخوردار است. علیرغم تغییر و تحولاتی که در مراحل و نحوه اجرای این مراسم در دهه‌های اخیر صورت گرفته است، هنوز هم می‌توان نشانه‌های پایدار فرهنگی و رفتاری مردم آذربایجان را در عروسی‌های امروزی مشاهده کرد. در این نوشته بطور مختصر به هر کدام از مراحل این مراسم اشاره می‌شود:

■ «تانیلیق» (آشنایی دختر و پسر)

امروزه آشنایی دختر و پسر در مکان‌ها و موقعیت‌های مختلف می‌تواند صورت گیرد. جشن‌ها و مراسم گوناگون و یا محل کار و یا تحصیل و در دید و بازدیدهای اعیاد و... غیره. اما در گذشته، جوانی که می‌خواست دختری را برای همسری انتخاب کند معمولی‌ترین جا، چشمه روستا بود. او اغلب به بهانه آب دادن اسب و چهارپایان در سرچشمه «بولاقباشی» حاضر می‌شد و از بین دختران روستا که برای آوردن آب به سرچشمه رفته بودند همسر آینده خود را انتخاب می‌کرد. به جوانی که در اطراف چشمه زیاد تردد می‌کرد می‌گفتند: «فلان کسین اوغلو دئییه سن آییلیب!» (مثل این که پسر فلانی هوای ازدواج دارد)

وقتی پسری دختر مورد علاقه‌اش را می‌یافت، با حیم. حیم علاقه‌اش را بر او بیان می‌کرد. اگر دختر «یاشماق» (روبندی که با آن نیمه صورت را می‌پوشانند) کنار می‌زد، به این معنی بود که او هم علاقه دارد و اگر «یاشماق» (سفت می‌کرد به معنی عدم علاقه و رضایت بود. در بعضی از روستاها دختری که کوزه آب در دست داشت، وقتی جلوی خانه پسر می‌رسید، کوزه را به زمین می‌گذاشت و به این ترتیب علاقه خود را ابراز می‌داشت. بعضاً پدر و مادر از بین دختران اقوام یکی را برای پسر خویش انتخاب می‌کردند.

■ سۆز بیلدیرمک (فهماندن موضوع)

آشنایی دختر و پسر شاید ماه‌ها طول می‌کشید. بعضاً حرف و حدیث این آشنایی به دهان‌ها می‌افتاد، مثلاً می‌گفتند: «فلان کسین اوغلونون باشماغی، فلان کسین قاپیسیندا ایتیپ!» (کفش پسر فلانی در جلوی خانه فلانی گمشده). به این معنی که این پسر زیاد به اطراف خانه پدر دختر رفت و آمد دارد. یا می‌گفتند «دستمال دختر از جیب پسر پیدا شده است.» به این معنی که دختر هم به این پسر تمایل دارد. به طریق دیگری هم پسر موضوع ازدواج خود را به پدر و مادرش می‌رساند. در شب عید طبق رسم، پسر شالی را از روزن خانه دختر می‌آویخت و دختر جوراب و یا بافتنی‌های نشاندار خود را به دستمال پسر می‌بست که به این رسم «شال سالاماق» (شال آویختن) می‌گویند. پسر هدایای دختر را که در شال گذاشته بود به گونه‌ای به مادر و یا خواهرش نشان می‌داد و با این بهانه موضوع تمایل خود را به ازدواج فاش می‌ساخت.

■ «ائیلچیلیک» (خواستگاری)

وقتی پدر و مادر دختر مورد علاقه پسرشان را شناختند و وصلت را صلاح خانواده یافتند، به نحوی والدین دختر به

▲ عکس: معصومه فریبرز / مهر

خصوص مادر او را در جریان می‌گذاشتند. اگر خانواده دختر رضایت می‌دادند، بزرگان و ریش سفیدان خانواده پسر به خواستگاری می‌رفتند. معمولاً پدر دختر به خاطر احترام میهمانان کنار در می‌نشست و ریش سفید سخن را آغاز می‌کرد: «اللهین بویوروشو ایله، پیغمبرین گتیریشی ایله، گلمیشیک فلان کسین اوغلونو نۆکرچیلیگه قبول ائده سن» (به دستور خدا و فرموده پیغمبر آمده ایم که پسر فلانی را به نوکری خود قبول کنید) آن گاه پدر و یا ریش سفیدی از طرف دختر با گفتن کلمات: «الله نۆکری، پیغمبر نۆکری، علی نۆکری» (نوکر خدا و پیغمبر و علی) رضایت خود را اعلام می‌کرد.

در بعضی از روستاها، مکان‌هایی با نام «اٹلچی داشی (سنگ خواستگار)»، «اٹلچی تپه‌سی (تپه خواستگار)»، «اٹلچی آغاجی (درخت خواستگار)»، «اٹلچی بولاغی (چشمه خواستگار)» وجود دارد. در قدیم وقتی کسی می‌خواست به خواستگاری دختر برود، مثلاً می‌رفت روی «اٹلچی داشی» می‌نشست. بزرگ ده و یا کدخدای ده او را می‌طلبید و موضوع را جویا می‌شد. اگر صلاح بود، به طور رسمی خواستگاری می‌کردند و در غیر این صورت باعث شکسته شدن غرور خود نمی‌شدند.

■ «سۆزکسدی» (قرار و مدار)

بعد از خواستگاری نوبت قرار و مدار می‌رسید. اولین قرار تعیین مهریه بود و بعد تعیین «دیش خرجی» (خورد و خوراک) و مدت نامزدی و «باشلیق» (مهریه) که امروزه شکلش عوض شده است.

▲ عکس: معصومه فریبرز / مهر

■ «قند سیندیرما» (شیرینی خوران)

بعد از گذاشته شدن قرار و مدار، نوبت به شب شیرینی خورانی «قند سیندیرما» می‌رسید. معمولاً نزدیکترین شب اعیاد دینی یا ملی انتخاب می‌شود. هر دو خانواده اطرافیان‌شان را به این مراسم دعوت می‌کنند. تمام خرج مراسم بر عهده پدر داماد است. خانواده داماد برای عروس و خانواده عروس برای داماد حلقه نامزدی می‌خرند و در چنین شبی عروس و داماد حلقه‌ها را به یکدیگر هدیه می‌دهند. البته بعد از جاری شدن صیغه عقد که در این مراسم خوانده می‌شود و با مراسم قندشکنی به اتمام می‌رسد. یک کله قند تزئین شده را در سینی گذاشته و اطراف آن را با گل و شیرینی می‌آرایند و رویش را با شالی پوشانده و به مجلس می‌آورند و جلوی محترم‌ترین فرد حاضر در مجلس می‌گذارند. او هم به آورنده سینی مبلغی پول به عنوان انعام می‌دهد. بعد روپوش را با ذکر نام خداوند بزرگ و پیغمبر و امامان برمی‌دارد و با ذکر اسامی به اهل مجلس اعلام می‌کند که امروز دختر فلانی نامزد پسر فلانی شد و با قندشکنی که در سینی گذاشته شده، بر کله قند می‌کوبد و آنرا می‌شکند. قسمت کله را خود برمی‌دارد و شیرینی‌های داخل سینی را به مجلس می‌پاشد. هر کس مقداری برمی‌دارد. امروز علاوه بر این در چنین مراسمی با میوه و شیرینی از میهمانان پذیرایی می‌شود.

■ «آداخلانماق» (نامزدی)

دوران نامزدی از روزهای به یاد ماندنی عمر هر جوان است. این دوران اصولاً یک سال می‌باشد. گاهی بیشتر و یا کمتر هم می‌شود. در این مدت هر دو خانواده خود را برای عروسی آماده می‌کنند. خصوصاً خانواده دختر، اسباب و اثاثیه جهیزیه عروس را مهیا می‌سازند. در

روستاهای جوان نامزد در بعضی از کارها به پدر زن خود کمک می‌کند و می‌کوشد توان کاری خود را به خانواده عروس نشان دهد. از سوی دیگر قصد این است که کار برداشت محصول زود تمام شود تا عروسی سر بگیرد. در قدیم داماد نامزد حق نداشت به خانه عروس رفت و آمد کند تا روزی که به طور رسمی مراسم «آیاق آجدی» (پاگشایی) انجام گیرد. بعد از پاگشایی هم نمی‌توانست همه روزه و هر وقت دلش خواست به خانه عروس برود.

■ «توی» (عروسی)

بعد از طی دوران نامزدی و اتمام کارها، خانواده داماد از خانواده عروس اجازه عروسی می‌خواهد و بعد از جلب رضایت آن‌ها، روز عروسی معین می‌گردد.

■ «بازارلیق» (خرید)

چند روز مانده به روز تعیین شده، خانواده داماد ابتدا عروس را به بازار می‌برند و برایش طلا و لباس و کفش و لوازم آرایش می‌خرند. تقریباً این خرید مطابق میل عروس باید باشد. عروس هم انتخابش را براساس توان خرید داماد و یا پدر داماد انجام می‌دهد. البته چنین خریدی را خانواده عروس هم برای داماد صورت می‌دهند. خانواده داماد اجناسی را که معمولاً پارچه (دونلوق) است، به عنوان «توی یانا» برای اطرافیان داماد و عروس (خواهر، برادران، عمه، خاله و...) می‌خرند. بعد مایحتاج آشپزی را خرید می‌کنند. خانواده داماد باید خرج میهمانان خود و خانواده عروس را تقبل کنند که به این «دیش خرجی» می‌گویند.

■ «جهیز باخدی» (دیدن جهیزیه)

خانواده عروس تمام اطرافیان خود را به این مراسم دعوت می‌کنند و آن‌ها چیزی را به عنوان جهیزیه خریده و به مادر عروس می‌دهند که امروزه اکثراً پول نقد می‌دهند و داماد هم باید چند قلم از اقلام پر قیمت جهیزیه را بخرد مانند فرش، یخچال، اجاق گاز، فرودار، ماشین لباسشویی و... این خرید را می‌توان همان «باشلیق» قدیم هم حساب کرد.

■ «پارچا باخدی» (دیدن پارچه)

این مراسم در خانه داماد با دعوت اطرافیان داماد (فقط خانم‌ها) انجام می‌یابد. در این مراسم هر چه برای عروس خریداری شده در یک سفره چیده شده و به میهمانان نشان داده می‌شود. بعد میهمانان هدایای خود را که پول، طلا و یا پارچه است، تقدیم می‌کنند. این هدایا در سینی‌هایی که به آن‌ها «خونچا» می‌گویند، به خانه عروس برده می‌شوند. کسانی که خونچا برده‌اند از مادر عروس انعام می‌گیرند.

■ «توی گنججه‌سی» (شب عروسی)

پدر داماد چند روز مانده به شب عروسی، تمام دوستان و آشنایان را که به اصطلاح با آن‌ها «خیر و شر» دارد به مراسم دعوت می‌کند. یک گروه موسیقی موسوم به «عاشیق» که شامل: «عاشیق، بالابانچی و قاولچی» می‌شود و یا گروه موسیقی موسوم به «ارکستر» محلی نیز برای اجرای برنامه دعوت می‌شود، فردی از سوی پدر داماد به عنوان «توی بیی» انتخاب و معرفی می‌شود و سینی مخصوص که گل و شیرینی در آن جمع‌آوری شده است، پیش او گذاشته می‌شود که رسماً برای حضار معرفی شود. او مسئول پول‌هایی است که در مراسم از سوی میهمانان داده می‌شود. اولین کار او باز کردن ساز عاشیق است.

عاشیق در شروع برنامه خود تعلل می‌کند و می‌گوید سازم قفل شده است. «توی بیی» مبلغی پول تقدیم ساز او می‌کند و می‌گوید این هم کلید ساز تو. این سنت، احترام ساز «قوپوز» را در بین مردم آذربایجان می‌رساند. قفل ساز که بدین

ترتیب باز شد، مراسم و برنامه‌های موسیقی آن رسمیت می‌یابد. همه مهمانان در سکوت کامل به عاشیق گوش می‌دهند. عاشیق اشعار و آهنگ‌هایی در قالب استادنامه، حکمت و شریعت و طریقت و حقیقت‌نامه می‌خواند. حضار نیز عاشیق را طلبیده و درخواست می‌دهند. خود او و یا یکی از همراهان او مراجعه می‌کنند و حضار به طور جداگانه مبلغی پول به عنوان «نَمَر» و یا «توی یانا» می‌دهد. مبلغ شمرده شده و اعلام می‌شود و بعد به «توی بیی» تحویل داده می‌شود.

این از رسوم جدید است؛ ۱۰، ۱۵ سال پیش همزمان برای مهمانان شیرینی می‌دادند و آن‌ها شیرینی را برداشته و پول به جای آن می‌گذاشتند. من در مجلسی شاهد بودم که یک شاخه بزرگ پراز خار «قارا تیکان» وسط اتاق مجلس گذاشته بودند و سر هر خاری یک عدد خرما زده بودند، هر کس وارد اتاق می‌شد، خرمایی برمی‌داشت و مبلغی پول می‌گذاشت. همزمان با این مراسم، برای داماد اتاق دیگری به نام «بی اوتاگی» (اتاق داماد) مهیا می‌کنند.

■ «آسدی-کسدی»

یک جور نمایش است؛ بدین صورت که داماد نقش حاکم را دارد و حکمرانی می‌کند. او برای خود یک وزیر و دو گیزیر (وکیل) و دو نفر جلاد انتخاب می‌کند. اگر کسی از کس دیگر شکایت پیش داماد برد، گیزیرها به فرمان او شکایت شونده را گرفته و به اتاق داماد می‌آورند و داماد که حالا حاکم شده و شاهی می‌کند، او را به پول و شلاق و یا دادن گوسفند و بز محکوم می‌کند. اگر به شلاق محکوم شد، جلادها به شدت هر چه تمامتر شلاقش می‌زنند و فرد محکوم بعضاً با دادن پول و یا گوسفند شلاق را می‌خرد. این رسم تا چند سال پیش در عروسی‌های برخی از مناطق آذربایجان مرسوم بود.

■ «ساقدوش - سولدوش»

به کسانی که در چپ و راست داماد می‌ایستند به ترتیب «سولدوش» و «ساقدوش» می‌گویند. در قدیم انتخاب این دو به صورت مزایده بود. یعنی هر کس پول بیشتر می‌داد، پسرش ساقدوش می‌شد. بعد از انتخاب ساقدوش، سولدوش هم به این روش انتخاب می‌شد. این رسم در خیلی از روستاهای آذربایجان هنوز هم مرسوم است. گفتنی است از طرف خانواده عروس هدایایی به این دو نفر تعلق می‌گیرد.

■ «تۆره»

به اجناسی که خانواده عروس برای داماد و ساقدوش و سولدوش می‌خرند، «تۆره» می‌گویند. برای آوردن تۆره از خانه عروس به خانه داماد «قوالچی (دایره زن)» و بالابانچی (نوازنده بالابان) با تعدادی از افراد به خانه عروس می‌روند و خانواده عروس با شنیدن آهنگ مخصوص متوجه می‌شوند که برای بردن تۆره آمده‌اند. تۆره را در طبق‌های مخصوص گذاشته و به کسانی از خویش می‌دهند تا پشت سر نوازندگان راه بیفتند و به خانه داماد بروند، آن‌ها که تۆره را آورده‌اند قبل از تحویل طبق‌ها از خانواده داماد انعام می‌گیرند. داماد با کمک ساقدوش و سولدوش لباس‌های دامادی خویش را می‌پوشد و برای «تعریف» آماده می‌شود.

■ «بی‌ین اوغورلانماگی» (دزدیدن داماد)

ساقدوش و سولدوش باید مواظب داماد باشند تا دزدیده نشود. داماد حق دفاع از خود را ندارد. اگر بچه‌ای هم دست او را گرفت و با خود کشید باید به دنبال او برود. اگر کسی داماد را دزدید، ساقدوش و سولدوش با دادن پول داماد را آزاد می‌کنند. لباس و کفش داماد هم نباید دزدیده شود که همین داستان را دارد.

▲ عکس: معصومه فریبرز / مهر

«قای کسدی»

وقتی داماد با ساقدوش و سولدوش وارد مجلس می‌شوند عاشیق جلوی آن‌ها را می‌گیرد و رو به مجلس می‌گوید: «آیا این‌ها جواز حضور در مجلس را دارند؟» اهل مجلس می‌گویند: خیر. «توی بی‌بی» مبلغی به عاشیق می‌دهد و می‌گوید: حالا دارند و داماد وارد مجلس می‌شود.

«بی تعریفی» (مدح داماد)

داماد و ساغدوش و سولدوش در طرفین او در حالی که شمع و یا دسته گل در دست دارند رو به سوی قبله می‌ایستند و عاشیق با همکاری قوالچی در تعریف او تصنیف‌های مخصوص می‌خواند. مهمانان در حالی که اسکناس روی سر دوش داماد و ساقدوش و سولدوش می‌گذارند - به این پول «بی‌باشی» می‌گویند - قوالچی نام آن‌ها را یکی - یکی می‌برد. مثلاً: انعام وئردی توی بی‌ده وار اولسون، قوهوم و اولادی بختیار اولسون.

«ساز سیندیردی» (ساز شکون)

وقتی عاشیق تعریف داماد را تمام کرد و همه مهمانان انعام داماد را به سرو دوش او گذاشتند، عاشیق با دست سازش را به هوا بلند کرده می‌گوید: «می‌خواهم سازم را بشکنم». یک طرف مجلس می‌گویند: «بشکن!» طرف دیگر می‌گویند: «نشکن! باز هم عروسی در پیش هست» و در نهایت بعضی از اطرافیان داماد مقدار پولی به عنوان انعام به عاشیق می‌دهند تا سازش را نشکند. در بعضی جاها این انعام را از پول سرو دوش داماد که به آن «بی‌باشی» گفته می‌شود، پرداخت می‌کنند.

«خینایاخدی» (حنابندان)

در این مراسم که یک شب پیش از عروسی انجام می‌گیرد، تمام مهمانانی که برای عروس جهیزیه خریده‌اند و تعدادی از اقوام نزدیک داماد دعوت می‌شوند. هزینه این مراسم بر عهده داماد است. این مراسم معمولاً بعد از رقص عروس و

▲ عکس: معصومه قریبرزی / مهر

داماد و حناگذاری آن‌ها به اتمام می‌رسد. در آخر مراسم یک کاسه حنای خیس شده را در سینی آذین شده گذاشته و پیش عروس و داماد می‌آورند و داماد به آورنده حنا انعام می‌دهد. سپس داماد بردست عروس حنا می‌گذارد (امروزه رسم شده داماد حرف اول نام عروس را با حنا می‌نویسد و عروس هم حرف اول نام داماد را). بعد حنا را عروس به مهمانان عرضه می‌کند و آن‌ها انگشتی در حنا کرده و به جای آن پول می‌دهند.

■ «گلین پیخدی» (عروس بران)

برای آوردن عروس همه به خانه پدر عروس می‌روند. در حالی که عروس در انتظار داماد است، داماد با دسته گلی وارد خانه می‌شود و زنان با «هورا» مبارک‌باد می‌گویند. مردان و جوانان هم در حیاط خانه جمع می‌شوند و نوازندگان قوال و زورنا آهنگ‌های مخصوص از قبیل «تَرکمه»، «هئوواگولو»، «یاللی»، «دستمالی» و غیره می‌نوازند و جوانان به صورت دسته جمعی می‌رقصند. بعد از رقص، آهنگ‌ها عوض می‌شوند. آهنگ‌های حماسی از قبیل «جنگی»، «مصری» و غیره نواخته می‌شود و مردان به کشتی‌گیری می‌پردازند. آیین کشتی کم و بیش در عروسی‌های برخی از مناطق اذربایجان همچنان وجود دارد.

وقتی عروس و داماد در کنار هم جای گرفتند، داماد شال قرمز و یا چادر سفید را به سر عروس می‌اندازد. البته این کار امروزه در آرایشگاه‌ها انجام می‌شود. برادر کوچک داماد و یا پدرش کمر عروس را می‌بندد که به این رسم «بئل باغلادی» می‌گویند. بدین شرح که کسی که کمر عروس را می‌بندد، او دو سربیک روسری را گرفته از سر عروس انداخته و از زیر پای او بیرون می‌آورد. دو بار این کار را تکرار کرده و بار سوم به کمر عروس می‌بندد و هر بار که شال را می‌اندازد این شعر را می‌خواند:

گلین، گلین، قیز گلین! (عروس، عروس، آی عروس!)
ال آیاغی دوز گلین! (عروس راستین و بی نقص)

یئددی اوغلان ایستیرم (از تو هفت پسر می خواهم)

سون بئشیگین قیز گلین! (فرزند آخرت دختر باشد)

بعد پدر عروس و داماد وارد می شوند. با ورود این ها خانم ها سکوت اختیار می کنند. بعد از سکوت خانم ها از پدر عروس می خواهند تا به دخترش «خیر دعا» بگویند. پدر هم شروع به دعا می کند:

«الله سیزی خوشبخت ائله سین (خداوند شما را خوشبخت کند) / قوشا قاریبسیز (به پای هم پیر شوید) / وارلی دولتلی اولاسیز (ثروتمند و دارا باشید) / اوغوللو- قیزلی اولاسیز (پسر دار و دختر دار باشید) / چؤرکلی- چیراقلی اولاسیز (معادل: خانه تان همیشه روشن و سفره تان پر نان باشد) و ...» و بعد به عروس می گویند: قایین آنا و قایین آنا سؤزونده اول (به حرف پدر شوهر و مادر شوهر گوش کن) / سنی اولارا، اولازی سنه تاپشیریرام (تو را به آنها و آنها را به تو می سپارم) / بو گوندن آتان، آنان اولاردی (از امروز پدر و مادرت آنها هستند) بعد دست عروس را می گیرد و به دور سینی که در آن نان، نمک، قرآن و آب قرار داده شده، می گرداند. سه بار این کار را می کند و هر بار می گوید «قرآن اوستونده یار اولسون» (قرآن پشت و پناهت باشد) / «تندیریندن چؤرک اسکیک اولماسین» (از تنورت نان کم نشود) / نامرده محتاج اولمایاسان (محتاج نامردان نشوی) و ... بعد دست عروس را در دست داماد می گذارد و اجازه خروج می دهد. و اما مادر عروس پیش می آید و می گوید «من سال ها به این عروس شیر داده ام.» پدر داماد مبلغی به عنوان «سوت پولو» (شیربها) و به پاسداشت زحماتش به او تقدیم می کند. باز موقع خروج عروس از در، کسانی از اطرافیان عروس مانع می شوند. (به این عمل قاپی کسدی می گویند). وقتی پول گرفتند، کنار می روند. عروس که به حیاط خانه آمد حاضران پول (به عنوان باش پولو/ باشلیق) به سر عروس می گذارند. امروزه سوار ماشین تزئین شده می شوند و در گذشته عروس سوار اسب می شد و افسار اسب را «جلودار» به دست می گرفت.

وقتی عروس سوار اسب می شد پسر بچه ای را سوار ترکش می کردند، به یمن این که اولین فرزند او پسر باشد و بدین ترتیب عروس به طرف خانه داماد (بخت ائوی) حرکت می کرد. نوازندگان آهنگ های مختلف می نواختند و هر وقت که خسته می شدند، جلودار با صدای بلند می گفت: «بر جمال محمد صلوات» و همه صلوات می فرستادند و باز با صدای بلند می گفت: «ائیلن ائل لیگینه / حقین بیرلیگینه / دوستون دوستلوغونا / دوشمین کورلوغونا صلوات» (به احترام ایل، به یگانگی حق، به دوستی دوست و به کوری دشمنان صلوات بفرستید) و باز همه صلوات می فرستادند. وقتی عروس به جلوی خانه داماد می رسید، داماد با ساقدوش و سولدوش به پشت بام می رفت و هر یک سیبی به طرف عروس می انداختند. سیب های انداخته شده توسط افراد چابک و زرنگ در هوا گرفته می شد. شاهد بودم که در روستای آغ بولاق دوستم آسلان سیب داماد را گرفت. و با پرداخت پول سیب را از او خریدند. گفتم: «برای چه می خرید؟» گفتند: «زن فلانی بچه دار نمی شود، برایش می بریم تا شاید بچه دار شود.» بعد گوسفندی را جلوی پای عروس قربانی می کنند و با رقص و پایکوبی عروس را به منزل می برند. موقع ورود، قوالچی قوال را بالای سر عروس نگه می دارد و بعد از گرفتن انعام قوال را برمی دارد. عروس بعد از ورود به منزل نمی نشیند و هر چه التماس بکنند، قبول نمی کند تا پدر داماد را می آورند. عروس چیزی از او به عنوان «دیز دایاگی» می گیرد و می نشیند.

■ دوواق قاپماسی

امروزه به این آیین «بندتخت» نیز می گویند. بر طبق این رسم یک و یا سه روز بعد از عروسی تعدادی از خانواده عروس به خانه داماد می روند و خورد و خوراک این مراسم با خانواده عروس است. تا این آیین انجام نشده عروس حق بیرون رفتن از اتاق خویش «گردک» را ندارد و با آیین «دوواق قاپماسی» عروسی به اتمام می رسد. به شالی که بر سر عروس می اندازند «دوواق» می گویند.

ضمیمه فارسی

آداب و رسوم عروسی در «ترک‌های خراسان»

اسماعیل سالاریان | پژوهشگر

■ ترکان در دوران باستان، مراسم و جشن‌هایی را که جنبه مذهبی نداشته و صرفاً با خوراک و نوشیدنی جشن می‌گرفتند، «توی» می‌نامیدند، اما جشن‌هایی را که جزو مراسم دینی به حساب می‌آمد «شولن» می‌گفتند. جشن عروسی در بین ترکان خراسان از قدیم رسم و آدابی خاص دارد و با تهیه مقدمات و تدارکات خیلی مفصل و با شکوه برگزار می‌شود.

قارداشلیق: در بین ترکان خراسان رسم است که پسران قبل از عروسی با یکی از دوستان صمیمی خود پیمان اخوت و برادر خواندگی می‌بندند و به اصطلاح با هم «قارداشلیق» یا «بیراکه» می‌شوند. در تمام مراحل عروسی، تدارکات و هدایت کاروان عروس به عهده قارداشلیق است. در عروسی‌های ترکان آذربایجان و آناطولی بجای رسم «قارداشلیق»، رسم «ساغدوشی» اجرا می‌گردد.

یئنگه: یئنگه از ریشه «یانگه» به معنی «همراه» و «نو» می‌باشد و یئنگه راهبر زن در عروسی و زنی است که عروس را آرایش کرده، به حجله برده و به داماد می‌سپارد که معمولاً زن عمو، زن دایی و یا زن برادر می‌باشد. **ائلچی لیق:** وقتی جوانی قصد ازدواج داشته باشد، به خاطر شرم و حیا و آداب خانوادگی ممکن است نتواند آن را با پدر و مادر خود در میان بگذارد و آن را به خواهر، خاله، عمه و یا اقوام نزدیک دیگر می‌گوید و آنان قضیه را به پدر و مادر می‌گویند. اگر پسر مشکلاتی از قبیل سربازی نداشته باشد، برایش آستین بالا می‌زنند. ترکان خراسان به فرد خواستگار «ائلچی» و به خواستگاری «ائلچی لیق» می‌گویند.

خواستگار با مخاطب قرار دادن مادر عروس و با بیان این مطلب، «بیزیم اوغلو میزی نوکرجیلیغه قبول ائدنگیز». یعنی پسر ما را به نوکری قبول می‌کنید، سر صحبت را باز می‌کند. اگر مادر عروس با این وصلت موافق بود، با بیان این مطلب «قیز و اوغلان اوژونوزکی دی» (در لهجه غربی ترکی خراسان از جمله در منطقه بجنورد: قئز و اوغلان ایزینیزیکی دی) یعنی دختر و پسر هر دو مال شماست، موافقت خود را اعلام می‌کند. در صورتی که خانواده عروس از بن و بیخ با این وصلت مخالف باشند، می‌گویند: «بیزده قیز یوخدی». یعنی ما دختر نداریم.

ترکان خراسان شب بله برون را شب «جواب ایستمک» یعنی جواب خواستن و مهریه و لوازم تعیین شده را «باشلیق» می‌گویند. حاصل گفتگو و توافق دو خانواده در مورد باشلیق بزرگ‌هایی با خط خوش نوشته می‌شود و عروس و

داماد زیر آن قباله را امضا می‌کنند و متعهد می‌شوند. سایرین نیز با امضای قباله آنرا گواهی می‌نمایند و در مورد مهریه، تعیین سکه طلا از چهارده عدد به بالا رایج است.

اوزوک تاخما: پس از آنکه بین طرفین موافقت حاصل شد، زنان شادی‌کنان و تبریک‌گویان در میان هلهله و شادی، انگشتر (پنج تن) نامزدی که اوزوک (ایزی) نام دارد به انگشت عروس می‌کنند که به این عمل «اوزوک تاخما» گویند. پس از مراسم «اوزوک تاخما» دختر را «نشانی» و «گلین» (عروس) و پسر را «کوره‌کن» (داماد)، دختر و پسر را «آدخال» (دارای نامزد) و دوران نامزدی را «آدخال لیق» و تشکیل زندگی مشترک را «اؤلنمک» گویند.

قند سیندیرماق: پس از قرار و مشخص شدن وضعیت این وصلت، خانواده داماد با دعوت از اقوام و دوستان در یک شب معین مقداری مواد غذایی مثل برنج، روغن را به همراه مقداری شیرینیجات و دو عدد کله قند و شاخه نبات به خانه عروس می‌برند. در این مراسم اگر عاقد حضور داشته باشد، پس از خواندن صیغه حریمت و پس از تعیین و بیان مهریه و جهاز در حضور مدعوین، دو نفر از بزرگان و ریش سفیدان طرف عروس و داماد در بالای مجلس می‌نشینند و پس از فرستادن صلوات بر محمد و آل اش، یکی از آنان که دارای کبر سن و صاحب تجربه بیشتر است، دو کله قند را در دست می‌گیرد و طوری دو کله قند را بر هم می‌زند که سر دو کله قند بشکند و از فاصله مناسب و یکسانی جدا شوند؛ طوری که دو سر کله قندها یکسان و یک اندازه از تنه کله قند جدا گردند. به این عمل «قند سیندیرماق» گویند و با شکستن کله قند حاضران با قُرس زدن (دست زدن) می‌گویند: «قوتلو و مبارک اولسون». «خوشبخت اولسونلار». «الله مبارک ائدسین». به معنی مبارک باد. خوشبخت شوند. الله مبارک کند. فرد «قارداشلیق» این دو تکه کله قندها را می‌گیرد و آنها را به عنوان سئوچی (مژدگانی) به داماد و عروس داده و از داماد مژدگانی درخوری دریافت می‌کند. ریش سفیدی که قندها را شکسته است به زبان ترکی می‌گوید: «الله تعالی بویوردوغو و حضرت پیغمبرین شریعتی اساسده بو جمیع شهادتی نن فلانکسین قیزی نی فلانکسین اوغلونه وئردیک»، یعنی مطابق فرموده الله تعالی و شریعت پیغمبر در حضور حاضرین دختر فلانی را به پسر فلانی دادیم. حاضرین نیز با فرستادن صلوات و گفتن مبارک باشد گفته‌های او را تصدیق می‌کنند. بعد از آن با شیرینی و میوه از حاضران پذیرایی می‌کنند. این پذیرایی را «شیرنی یئمک» گویند.

وسایل سفره عقد: سفره عقد یکی از سفره‌های سنتی است که در مراسم عقد و یا هنگام عروسی پهن می‌شود و داماد بر سر آن رو به قبله می‌نشینند و به خطبه عقد گوش فرا می‌دهند. لوازمی که از طرف داماد خریداری و قبل از تشکیل مجلس به خانه عروس فرستاده می‌شود عبارتند از: آینه، قرآن کریم، یک جفت شمعدان، یک انگشتر نامزدی، یک جفت کفش برای عروس، چند خوانچه شیرینی و دو کله قند. خانواده عروس هم متقابلاً یک قواره پارچه فاستونی برای داماد و انگشتر دامادی در خوانچه‌ها می‌گذارند و به خانه داماد می‌فرستند.

جشن عقدکنان: مراسم عقدکنان را معمولاً در خانه عروس یا تالار برپا می‌کنند و برای این امر اتاقی را در نظر می‌گیرند که مراسم عقد در آن اجرا شود. هنگام عقد، عروس را مقابل آینه و رو به قبله می‌نشانند و هنگامی که عاقد در حال خواندن خطبه عقد است، لازم می‌دانند که عروس حتماً در آینه نگاه کند تا بدین ترتیب بختش همچون آینه صاف و روشن باشد. آخوندی که باید صیغه عقد را بخواند به اتفاق محضر دار در اتاق مجاور پشت پرده‌ای که بین

او و عروس حایل است می‌نشینند. یکی از آن دو تن از طرف عروس و دیگری از طرف داماد وکیل می‌شود و سپس به وکالت از طرف زوجین صیغه عقد را جاری می‌سازند. عاقد از دختر با ذکر نام او با صدای بلند سوال می‌کند: «فلانی، وکیلیم تو را به فلان مبلغ مهریه به عقد دائم فلانی در آورم». دختر بنا به سفارش بزرگان جواب نمی‌دهد. عاقد دفعه دوم سوال را تکرار می‌کند و باز هم دختر سکوت می‌نماید. دفعه سوم جواب می‌دهد: «با اجازه پدرم یا بزرگانم بلی». پس از اتمام خطبه عقد و بله گفتن عروس همه حاضرین قُرس (کف دست) می‌زنند و شادی می‌کنند و برای میمنت مجلس و دفع شر اسپند دود می‌کنند و کندر می‌سوزانند. داماد از غسل روی سفره یک انگشت غسل برداشته به دهان عروس می‌گذارد و او هم متقابل همین کار را می‌کند. آن وقت مادر داماد می‌آید صورت و سر عروس و داماد را بوسیده و یک هدیه طلا به عروس می‌دهد.

گلین- کوره‌کن سلام: چند روز پس از جشن عقدکنان، خانواده‌های عروس و داماد فامیل نزدیک طرفین را به صرف شام دعوت می‌کنند و به عروس و داماد کادویی هدیه می‌دهند. به این مراسم اگر در منزل داماد صورت گیرد «گلینه سلام و ثرمک» و اگر در منزل عروس صورت گیرد «کوره‌کنه سلام و ثرمک» گویند.

عیدلیق: اگر دوران نامزدی با یکی از اعیاد غدیر خم، نوروز، قربان و آخر چرشنه و شب چله تلافی کند، خانواده داماد برای عروس عیدی فراهم می‌کنند که به آن «آیدیلیق» (عیدلیق) گویند. در این مراسم مقداری شیرینی، برنج، قند، روغن و میوه و هدایای مخصوص عروس مثل طلا، لباس و وسایل آرایشی در مجمعه‌های مسی می‌گذارند و پارچه قرمز رنگی به نام «کله‌یاغی» روی آن می‌کشند. مجمعه‌ها را دو سه نفر از تازه عروس‌ها و دختران دم بخت بر می‌دارند. معمولاً با دست زدن و شادی کنان به طرف خانه عروس می‌روند.

گلین تویی: در گذشته عروسی در خراسان چهار روز طول می‌کشید: ۱- «چاگیریش» (دعوت کردن) و «لباس آپارماق» (لباس بردن)، ۲- «حنا توتماق» (حنابندان)، ۳- «توی» (جشن عروسی)، ۴- «اوزو گورموش» (ایزی گیرمیش) (پاتختی).

تهیه جهاز عروس: چند ماه که از مجلس عقد گذشت خانواده عروس به فکر تهیه و تکمیل جهیزیه دختر خود می‌افتند و چنانکه در اکثر شهرهای خراسان و روستاها مرسوم است همه گونه لوازم و اسباب زندگی از قبیل قالی، یخچال، رختخواب، مبل، سرویس چینی غذا خوری و چای خوری، چرخ خیاطی، ظروف و هر آنچه از وسایل و اسباب خانه لازم است به اضافه چند دست لباس مختلف می‌خرند. پس از آن خانواده عروس منتظر می‌نشینند تا از طرف خانواده داماد به آنها خبر داده شود که ما می‌خواهیم عروس را به خانه داماد ببریم. آنگاه تاریخ عروسی را تعیین می‌کنند.

جهاز بران: روز قبل عروسی مراسم جهاز بران انجام می‌شود. هنگامی که جهیزیه در خانه داماد جای گرفت، فردی از طرف خانواده عروس صورت اسبابی را که آورده بودند در دو لیست تهیه و به داماد نشان می‌دهد و از وی بابت آنها رسید دریافت می‌کند؛ یکی را به خانواده داماد و یکی دیگر را هم به خانواده عروس می‌دهد. کسان داماد یک به یک اقلام را با لیست صورت تطبیق می‌کنند و سپس به خانه داماد می‌فرستند.

کارت دعوت به عروسی: در گذشته دعوت به عروسی بوسیله تکه قندی توسط قارداشلیق صورت می‌گرفت. امروزه برای دعوت مردم به عروسی کارت دعوت «چاگیریش» چاپ

▲ عکس: ایرنا

می‌کنند و آنرا توسط قارداشلیق به خانه‌های مدعوین می‌فرستند تا آنها را برای عروسی دعوت نمایند. متن ترکی یک نمونه از این کارت بصورت زیر است:

اولو تانری نین آدی ایله:

گلین قیز: بی اوغلان:

سئویملی و ساین جنابلاری: آنا آرزوسو، آنا ایسته‌یی چاغلاری نین سئوینجی دیر. ایندی ایسه ایکی گنج انسان عؤمورلری نین بو چاغیندا ال-اله وئریب و بیرگه یاشاماق اوچون بیر شادلیق تۆره‌نی قوروبلار. اونلارین آرزوسو سیزلرین اشتراکی دی. گلین اونلارین سئوینجلرینه قاتیلای!

گلین عاییله‌سی: بی عاییله‌سی:

چاغ: ساعت دان ساعات بیئر: نادرین باغلار باغی

لباس و تور عروسی: در فرهنگ ترک‌ها، تور و لباس عروسی قرمز رنگ است که از زمان‌های گذشته تا به امروز ادامه یافته است.

حنا توتماق تویی: جشن حنابندان (حنا توتماق تویی) و آداب و رسوم مربوط به آن در فرهنگ ترک‌ها از جایگاه ویژه‌ای برخوردار است. جشن حنابندان نوعروسان قبل از روز عروسی می‌باشد. ترکان باور دارند که حنا از بهشت است و اثری از بهشت دارد و آن را نشانه‌ای از مهر و نیک بختی می‌دانند.

مراسم حنابندان در خانه عروس «گلین حناسی» گفته می‌شود. نوعروس در مراسم حنابندی لباس‌های محلی مخصوص حنابندان پوشیده و تور قرمز بر سر می‌کند. خانواده پسر هم در برپایی امور حنابندان به خانواده عروس کمک می‌کنند. حنایی که قرار است بردستان عروس بسته شود، توسط خانمی متاهل، خوشبخت، بچه‌دار و دعاگو انجام می‌شود که اصطلاحاً به این خانم «باشی بوتون» گفته می‌شود. نوعروس بر صندلی موجود در وسط اتاق

نشانه شده و رویش با تور قرمز پوشیده می‌شود. حنا در داخل یک سینی تزیین شده گذاشته می‌شود. خانم «بوتون باشی» مقداری از حنا را در کف دست عروس خانوم و آقا داماد نهاده و هر دو دست راست‌شان را روی سرشان می‌گذارند و بقیه مدعوین به رسم تبرک مقداری حنا از دست عروس و داماد بر می‌دارند و این عمل ادامه می‌یابد تا حنا به همه برسد. پس از آن نیز کف دستان، سر انگشتان و نیز پاهای نو عروس حنابندی می‌شود.

گلین چیخارتماق: گلین چیخارتماق (جشن عروسی) پایان سلسله جشن‌های عروسی است و شروع زندگی مشترک. این جشن در ظهر و عصر در منزل داماد و در صورت زیاد بودن مدعوین در تالار برگزار می‌شود و هزینه‌های آن بر دوش خانواده داماد است.

حضور داماد: داماد پس از آراستگی سر و صورت با لباس دامادی بر تن همراه قارداشلیق و پدر و برادر خود وارد صحن عروسی می‌شود. بخشی‌ها و نوازندگان به پیشواز داماد می‌آیند. داماد با مهمانان سلام و احوال‌پرسی و روبوسی می‌کند. پس از آن داماد وارد معرکه رقص محلی سنتی می‌شود. دوستان و اطرافیان داماد هم او را همراهی می‌کنند. دادن شاباش‌ها و هدایای پیاپی

به داماد توسط اطرافیان در این شب به یاد ماندنی است. در مجلس زنان نیز شاباش‌ها به عروس داده می‌شود.

بستن کمر عروس: قبل از اینکه عروس از خانه پدری یا تالار خارج شود، پدر یا برادر و یا دایی عروس برای وی دعای خیر خوانده و شال کمربندی قرمزی حاوی نان را بر دور کمر وی می‌بندد و از خداوند می‌خواهد که پا قدم دخترش را خوش یمن کند و دخترش برای محلی که در آن قدم می‌گذارد به همراه خود برکت، امید، شانس و اقبال ببرد. این کمربند در شب عروسی توسط داماد باز می‌شود.

شام عروسی: در عروسی‌ها معمولاً غذا نیز پخته می‌شود. اغلب با چلو مرغ، چلو قورمه، چلوکباب و شربت میوه و سالاد فصل از میهمانان پذیرایی می‌گردد. در قدیم که عروسی در منازل برگزار می‌شد، قبل از سرو شام (یا نهار) عروسی، آشپز درب دیگ غذا را باز نمی‌کرد تا انعام که به آن «قازان آغزی اچما» می‌گفتند از توی باشی (صاحب عروسی) بگیرد. عروسی در ساعات شب با بدرقه عروس و داماد به خانه جدید پایان می‌یابد.

کاروان عروس آوران: امروزه کاروان عروس آوران با ماشین تزئین شده با گل انجام می‌شود. داماد به تنهایی در کنار عروس یا باتفاق مادر و خواهرانش در اتومبیل فوق قرار می‌گیرند و در پیشاپیش همه حرکت می‌کنند و اتومبیل‌های دیگری حامل سایر اقوام و دوستان به دنبال او روان می‌شوند.

یادی از عروسی‌های قدیم: در زمان‌های قدیم، نوعروس معمولاً از طرف خانواده داماد آرایش شده و سوار بر اسب به طرف خانه داماد آورده می‌شد. برای این کار «قارداشلیق» از قبل اسبی را تزئین می‌کرد تا عروس را روی آن بنشاند. بعد از ظهر روز عروسی، به همراه فامیل و مدعوین برای آوردن عروس به طرف خانه عروس راه می‌افتادند. به این نیت که اولین فرزندشان پسر باشد، پسر بچه‌ای آینه بدستی جلوی اسب عروس راه می‌افتاد.

آلما آتماق: در بین ترک‌های خراسان «نار و آلما آتماق» (سیب و انار انداختن) مرسوم است که در آن میوه فصل از جمله سیب، انار و چند تکه قند از روی سر عروس می‌اندازند. سیب در باور ترک‌های خراسان جایگاه اسطوره‌ای دارد. اصطلاحات «بی‌آلماسی»، «یار آلماسی»، «عاشیق آلماسی» اصطلاحاتی است که در میان ترک‌های خراسان رایج است.

وقتی که کاروان عروس آوران به نزدیکی‌های خانه داماد می‌رسند، داماد به همراه قارداشلیق به محل بالاتری نظیر راه پله یا پشت بام رفته و چند عدد سیب و انار و چند تکه قند از بالای سر عروس به سمت مدعوین و بین جمعیت پرتاب می‌کند. پرتاب سیب توسط داماد به سمت عروس نیز یکی از رسوم مربوط به عروسی است که علیرغم توسعه زندگی ماشینی هنوز هم در اکثر شهرها و روستاهای خراسان رایج است.

ورود عروس به خانه داماد: پس از مراسم آلما آتماق، پدر شوهر و مادر شوهر دم درب خانه از عروس استقبال می‌کنند. عروس ابتدا وارد خانه نمی‌شود، مگر اینکه پدر داماد سکه‌ای یا هدیه دیگری را به عنوان رونما به عروس هدیه دهد. وقتی عروس وارد حیاط خانه می‌شود، مادر و خواهران داماد اسپند دود می‌کنند. در این هنگام خانواده داماد بر سر عروس نقل، شکلات و سکه می‌پاشند.

بعد از رسیدن عروس به خانه داماد یکی از اقوام نزدیک داماد به او خوش‌آمد می‌گوید و با دادن هدیه در حضور دیگران وی را در جایی که قبلاً حاضر شده است می‌نشانند. اما عروس باز

▲ عکس: وحید خادمی / ایرنا

هم در جای خود می‌ایستد و قدم از قدم بر نمی‌دارد. این بار پدر شوهر قول باغ، مزرعه و یا زمین و یا هدیه‌ای نقدی را به وی می‌دهد. در این هنگام عروس، دست مادر شوهرش را می‌بوسد. مادر شوهر نیز در مقابل به وی می‌گوید: «گلین - گلین خوش گلدین، قدمیز قوتلو و مبارک اولسون و ...» (عروس خوش آمدی، قدمت خوش یمن و پر برکت و مبارک باشد و ...).

شب زفاف: در دوران قدیم پس از آنکه عروس وارد حجله می‌شد مادر یا خواهر داماد از عروس استقبال می‌کرد و سپس از اتاق عروس خارج می‌شدند. در این موقع داماد از شربتی که قبلاً از آب و نبات و گلاب و بیدمشک تهیه کرده بودند به لیوان ریخته و به همدیگر داده و کام خود را شیرین می‌کردند. عروس و داماد بعد از کامیابی، پارچه سفیدی را که نشانه دوشیزگی عروس روی آن افتاده بود، به زن یئنگه که در آن موقع پشت در اتاق حجله یا در اتاق مجاور به انتظار می‌نشست می‌دادند. یئنگه با ابراز خوشحالی و مبارک گویان اول دستمال را به مادر و خواهر داماد و سایر زنان خانواده داماد که در اتاق دیگری هنوز نشسته بودند نشان می‌داد. منظور از این عمل آن بود که خانواده داماد متوجه شوند عروس آنها دختر باکره و پاک بوده است. بعد از آن دستمال را که نشان افتخار و سربلندی خانواده عروس است، برای مادر عروس می‌برد و تحویل می‌داد و خلعت دریافت می‌کرد.

تویانه: در دوران گذشته، اگر عروسی «توی پایلی یا تویانه» بود، برای همه مدعوین خلعت می‌فرستادند. توی پایلی به عروسی گفته می‌شد که در آن و در شب عروسی پس از صرف شام افراد شرکت کننده مقداری پول به عنوان «تویانه» یا «قاتیم» به صاحب عروسی هدیه می‌دادند. این رسم هنوز هم در اغلب روستاها و شهرهای ترک نشین خراسان مرسوم است.

مادر زن سلام: در صبح بعد از عروسی، داماد موظف بود که با مادر زن خود ملاقات کند و از او به خاطر دختر پایی که به او داده تشکر کند.

اوزو گۆرموش: فردای شب عروسی، خانم‌های خانواده عروس به خانه عروس می‌رفتند و بعد از صرف شیرینی و ناهار جشن می‌گرفتند و در آخر مراسم مهمانان به عروس کادو می‌دادند. به این مراسم «اوزو گۆرموش» و ترکان منطقه بجنورد به آن «ایزی گیرمیش» و فارس‌ها به آن «پاتختی» می‌گویند. در این روز «دوواق» (روبنده) عروس را از بالای سرش جمع می‌کنند که به این عمل «دوواق قاپما» گویند.

آیاق آچما: آیاق آچما مراسمی است که اقوام عروس و داماد در منزل خودشان برگزار می‌کنند که پای زوج جدید به منزل آنها باز شود. بعد از این، مدتی پدر و مادر عروس آنها را به صرف شام یا نهار به خانه خود دعوت می‌کنند و آنها را «آیاق آچما» (پاگشایی) می‌کنند و هدایایی به عروس و داماد می‌دهند.

یاشماق توتماق: در گذشته تازه عروس‌ها به نشانه‌ی احترام به مردان فامیل داماد و زنان مسن خانواده آنها، بوسیله روسری بینی تا چانه خود را می‌پوشاندند. پوشاندن نیمه پایین صورت توسط زنان با استفاده از روسری و چادر را «یاشماق توتماق» گویند. اگر خانواده‌ها می‌خواستند که عروس با آنان هم سخن شود و از آنان روی نپوشاند باید هدیه‌ای به عروس می‌دادند. ظاهراً این رسم بخاطر زیبایی و تمرین سکوت در برابر بزرگترها بوده است و در برخی روستاهای ترک نشین معمول نبوده است و امروزه نیز رایج نیست.

حضور بخشی‌ها، نوازندگان و خوانندگان: در اکثر این عروسی‌ها در طول مدتی که محل جشن برپاست، نوازندگان و بخشی‌ها با ساز ارگ، دوتار، ال دفه و گاهی آکوردئون حضور دارند و اقدام به اجرای ساز و آواز در خانه عروس و داماد و یا در تالار می‌نمایند. نحوه اجرای آنها بسته به نظر صاحب عروسی و حاضران است.

در عصر حاضر مراسم قدیمی به تدریج از اهمیت می‌افتد، لیکن آموختن آنها برای شناخت فرهنگ، آداب و معنویات و جهان بینی و اعتقادات و طرز زندگی، همچنین طرز تلقی ترکان از طبیعت و زندگی و حوادث آن بسیار ضروری است. متن آهنگ بدرقه عروس یاریار: تاسی، چهل سال پیش ترکان خراسان، بخصوص ترکان منطقه درگز، در زمان بدرقه عروس به خانه داماد، این «یئرلمه» (ترانه ترکی) «یاریار» را با کمی تفاوت می‌خواندند.

▲ عکس: ایرنا

اؤل الله آدینه، یاد علی یاریار پیغمبرین قیزینه، شاد علی یاریار
 (اول بنام خداوند و به یاد علی (ع)، یاریار / علی به داشتن دختر پیغمبر شاد است. یاریار)
 پیغمبرین قیزینی علی آلدی یاریار قیز وئرمک و قیز آلماق شونن قالدی یاریار
 (دختر پیغمبر را علی به زنی گرفت یاریار / رسم دختر گرفتن و دختر دادن از آن زمان به یادگار مانده است. یاریار)
 اول قران باشی تبارکدی یاریار بیزه گلین گلماقی موبارکدی یاریار
 (ابتدای نام قرآن آیه تبارک است یاریار / قدم عروسی که به خانه ما می آید مبارک است. یاریار)
 آت گتیرین آتلانسیین، آتی آغدی یاریار شو گلینی پیلووی، ساری یاغدی یاریار
 (اسب سفید بیاورید تا عروس سوار شود. یاریار / عروسی که پلوی عروسی اش همراه روغن زرد است. یاریار)
 ایککی یورقان، بیر دؤشک تختی اولسون یاریار پیغمبرین قیزی چه بختی اولسون یاریار
 (جهازش دو لحاف و تشک باشد. یاریار / مانند دختر پیامبر خوشبخت باشد. یاریار)
 آت گتیرین آتلانسیین، آتی کهر یاریار گلین گلسیین تئز مینسیین، آدی گوهر یاریار
 (اسب کهر بیاورید تا عروس سوار شود. یاریار / عروس بیاید زود سوار شود، عروسی که نامش گوهر است. یاریار)
 یولا سالین تا گئندسین، بئردی خبر یاریار رخصت وئرن تا گئندسین، اولدو سحر یاریار
 (راهش بیاندازید تا برود که داماد خبر فرستاده. یاریار / اجازه بدهید تا عروس برود که سحر نزدیک است. یاریار)
 دؤرد طرفدن دوست گلر، تویدی بوگون یاریار آغ سوت وئرن ننه سی شاددی بوگون یاریار
 (از چهار طرف دوستان می آیند چون امروز عروسی است. یاریار / مادری که شیر پاک داده است امروز خوشحال است. یاریار)

ضمیمه فارسی

آداب و رسوم عروسی در «ایل قاراپاق»

عیسی یگانه | پژوهشگر

■ ایل محتشم قاراپاق یکی از قدیم‌ترین ایلات ترک محسوب می‌شود. این ایل تاریخ پرفراز و نشیبی دارد. در اصل ایل قاراپاق یا اتحادیه قاراپاق، در یک پروسه تاریخی با ترکیبی از طوایف و تیره‌های مختلف دو شاخه بزرگ و عمده ترکان «اوغوز» و «قبچاق» پا به عرصه تاریخ گذاشته است. ردپای ایل قاراپاق را به نام‌های «بورچالی» - «قزاق» از دوره اشکانی می‌توان در تاریخ پیدا کرد. همچنین توسط پژوهشگران، مناسبات و پیوستگی زبانی و لهجه‌ای زبان این ایل با زبان بکار برده شده در اثر ارزشمند «دده قورقود»، تأیید گشته است و از این نظر، زبان قاراپاقی یکی از شکل‌های قدیمی زبان ترکی محسوب می‌گردد.

وجود گنجینه غنی ادبیات شفاهی و آداب و رسوم سرزنده مردمی در میان قاراپاق‌ها - که عمدتاً در کشورهای ایران، ترکیه، جمهوری آذربایجان، قزاقستان، اوکراین، سوریه، افغانستان و ... زندگی می‌کنند و جمعیت آنان در حدود ۴۸۰ هزار نفر تخمین زده می‌شود. - فرصت‌های مناسبی جهت تحقیقات و پژوهش‌های علمی و مردمی را برای پژوهش‌گران، صاحب‌نظران و علاقمندان در کشورهای یاد شده فراهم ساخته است و تاکنون کتاب‌ها و مقالات ارزشمند زیادی در خصوص آنان چاپ و منتشر گشته است. در مقاله حاضر به بخشی از آداب و رسوم ازدواج در میان قاراپاق‌های ساکن ولایت تاریخی «سولدوز» (آذربایجان غربی - شهرستان نقده) پرداخته شده است.

■ آداب و رسوم ازدواج در میان ایل قاراپاق

آداب و رسوم اقوام و ایلات در ایران در گذر زمان سیر قهقراپی را می‌پیماید و در این مسیر بسیاری از زیبایی‌های عناصر زندگی جای خود را به زندگی ماشینی، خشک و بی‌روح آن می‌دهد. رسوم ایل قاراپاق هم از این تحول و دگرگونی مصون نمانده است و هر روزه ارزش‌ها، سنت‌ها و هنجارهای قومی و اجتماعی آن صورت دیگری به خود می‌گیرد. مراسم مختلف، سنت‌ها، بازی‌ها، آداب جشن‌ها، شادمانی‌ها و سوگواری‌ها، حتی زبان و لباس آنان و ... از تطاول روزگار و تهاجم فرهنگ دیگران در امان نمانده است.

باید اشاره نماییم که اصالت و روحیه‌ی ایلی در حال از بین رفتن است و تنها ثبت آنها به صورت مکتوب و استفاده البسه ایلات در موزه‌ها بیشتر مورد توجه محققین قرار می‌گیرد و این امر تا حدودی از زوال و فراموشی یکباره فرهنگ

ایلات جلوگیری می‌کند.

بسیاری از ارزش‌های گذشته در کشاورزی و اقتصاد روستایی مانند: روحیه تعاون و همکاری جمعی در حال از بین رفتن است. مثال جالب این ادعا، وجود رسم (هره‌واز) یا کار در مقابل کار، در سال‌های گذشته منطقه است که به تدریج از فرهنگ همکاری مردم منطقه رخت برمی‌بندد. مراسم ازدواج نیز از این تغییر و تحول و تهاجم فرهنگ تلویزیونی در امان نمانده است، اما برخی از سنت‌های ازدواج به صورت رنگ باخته تا حدودی در روستاهای سولدوز هنوز هم رعایت می‌شود.

بررسی مراسم ازدواج و سنت‌های رایج آن در گذشته از نظر شیوه‌های زندگی و زیبایی‌شناسی قومی و فرهنگ مردمی در خور توجه و بازنگری است. سطور زیر نگاهی گذرا به مونوگرافی ازدواج در سولدوز دارد و هدف از شرح آن، اشاره به تمامی سنت‌های ازدواج در میان این ایل نیست. با این حال درج گوشه‌هایی از آن می‌تواند در مطالعات مردم‌شناسی مفید واقع شود. قبل از پرداختن به موضوع و شرح چگونگی و ویژگی‌های مراسم ازدواج، ابتدا نقش نهاد خانواده و جایگاه آن در میان ایل قاراپایاق را بررسی می‌کنیم:

«نخستین نفری
که در خانواده ما
کارگری کرد من
بودم. بهار ۴۶
تصمیم گرفتم برای
کار به تهران بروم،
ولی خانواده‌ام
به شدت مخالف
بودند؛ می‌گفتند
در شأن ما نیست.
پدرم می‌گفت پسر
فلانی که برای ما
کار می‌کرد رفته
تهران برای کارگری،
نمی‌شود توهم که
پسر منی بروی.»

از آنجایی که این ایل تا ۸۰ سال قبل یک ایل کوچنده محسوب می‌شد، بنابر این نهاد خانواده و خانوار در میان آن، کمابیش شبیه سایر نهادهای خانواری ایلات کوچنده است. ریاست نهاد خانواده در درجه اول با جد و جد و آنگاه پدربزرگ و مادر بزرگ است. در حیات ایلی، خانواده از جایگاه و ارزش ویژه‌ای برخوردار است و نقش اجتماعی خاص خود را در جامعه ایفا می‌کند. پدرسالاری رایج‌ترین شکل اداره خانواده بوده و پدر به عنوان رئیس اصلی خانواده در تصمیم‌گیری‌ها مطرح است و افراد خانواده به میزان توانایی، سن، جنس و استعداد ذاتی خود، نقشی در اداره، تصمیم‌گیری‌ها و کمک به تأمین اقتصادی خانواده دارند. بعد از پدر بزرگ و مادر بزرگ‌ها، ریاست به پدر خانواده (یا مسن‌ترین فرد ذکور خانوار) می‌رسد که وظیفه‌اش تنظیم روابط خانوادگی در داخل خانواده و محیط اجتماعی، تأمین معیشت و گذران خانواده می‌باشد. مردسالاری یا پدرسالاری، به عنوان منشأ توزیع قدرت در خانواده‌های ایلی است.

خانواده و تشکیل آن، اهمیت و نقش بسزایی در روابط اجتماعی ایلی دارد و معمولاً سن ازدواج پایین است و هدف آن در درجه اول بقای نسل، تحصیل نیروی کار و توسعه‌ی خانوار و طایفه به عنوان یک امتیاز اجتماعی مطرح است.

در گذشته فرزندان سه نسل شامل پدر بزرگ و مادر بزرگ، پدر و مادر، پسران، دختران و عروس‌ها، نوه‌ها و نتیجه‌ها در یک محل و خانه‌ی (اثو) مشترک با هم زندگی می‌کردند و این هم‌زیستی غالباً تا آخر عمر ادامه می‌یافت.

در ایل، پدرسالاری روابط خانواده را تنظیم می‌کند و اغلب دختران حق انتخاب شوهر را ندارند. معمولاً پدر و مادر در مجالس، نسبت به انتخاب شریک زندگی و وصلت اولاد خود با خانواده طرف مقابل ابراز تمایل می‌کنند و چون قول مرد با عملش یکی است اکثر این گفت و گوها جامه‌ی عمل می‌پوشد.

در خانواده‌ای که پدربزرگ یا مادر بزرگ در قید حیات هستند، مسائل مربوط به وصلت‌ها در حیطه‌ی تصمیم‌گیری‌های آنهاست و حتی اجرای این روابط اجتماعی در روستاهای ایلی، بیشتر از طرف «آغ ساققال»‌ها (ریش سفیدها) و «آغ بیرچک»‌ها (گیس سفیدها) بر خانواده‌های

دیگر طایفه نیز اعمال می‌شود و آنان اگر درباره خانواده‌ای تصمیمی بگیرند آن تصمیم واجب الاجراست و اغلب ازدواج‌ها زیر نظر آنها صورت می‌گیرد.

اصطلاحات نسبت‌های خانوادگی و فامیلی در سولدوز: آنا / دده / کاکا (پدر)، کلمه «دده» در ترکی در اصل به معنی پیر، مراد و مرد محترم می‌باشد. آنا / ننه (مادر)، باجی (خواهر)، قارداش (برادر)، بابا (پدربزرگ)، خان ننه (مادر بزرگ)، دایی، عمی، ماما، بی‌بی (عمه)، عم دوستو (زن عمو)، عم اوغلو و عمی قیزی، خال اوغلو و خالا قیزی، جی جی (زن دایی) / همچنین جی جی در ترکی به معنی زینت و قولچاق (نوعی دستبند) نیز است، گلین باجی و یئنگه (زن برادر)، بالدیز (خواهرزن / خواهرشوهر)، باجاناق (باجناق)، قاییین (برادرزن / برادر شوهر)، قاییین آروادی (زن برادر همسر)، خان باجی (خواهر بزرگ)، کوره‌کن / یئزنه (داماد)، اؤیه باجی (خواهر از پدر یا مادر دیگر)، اؤیه قارداش (برادر از پدر یا مادر دیگر)، قاییین آنا (مادر زن یا مادر شوهر)، قاییین آنا (پدر زن یا پدر شوهر)، باجیلیق (خواهر خوانده)، صیغه قارداشلیق (برادر خوانده)، اوغول لوق (پسر خوانده)، قیزدییق (دختر خوانده)، آنالیق / ننه‌لیق (زن بابا)، صیغه قارداشلیق و باجیلیق، قیزلیق، له‌له (مربی و معلم خصوصی پسر)، دایا (مربی و پرستار خصوصی دختر)، قاغا (دوست / جای برادر بزرگتر)، عمی گلینی، دایی دوستو (زن دایی)، دول آرواد یا دول کیشی (زن و مرد بیوه)، گونو (زن هوو) و ...

در گذشته و در جامعه ایلی اغلب جوانان، مطیع والدین خود بودند. والدین برای اولاد خود تصمیم گرفته و فردی را برای ازدواج آنها در نظر می‌گرفتند و به خواستگاری می‌رفتند. گاهی اتفاق می‌افتاد که دختر و پسر تا لحظه‌ی ازدواج همدیگر را نبینند.

به این ترتیب دیدار دختر و پسر، در گذشته بیشتر در مراسم مختلف به ویژه عروسی‌ها صورت می‌گرفت و آن موقعی بود که رقص محلی دسته‌جمعی «یاللی» به راه می‌افتد و دختران به همراه پسران قوم و خویش، در یاللی شرکت می‌کردند و این از نادر زمان‌هایی بود که دو دل‌داده فرصت پیدا می‌کردند تا دمی در کنار همدیگر باشند.

عروسی‌ها معمولاً به طور مفصل و به مدت هفت روز برگزار می‌شد و صفا و سادگی آن باعث می‌شد که حتی بی‌بضاعت‌ترین خانواده‌ها نیز بتوانند از عهده‌ی مخارج آن برآیند. فرزندان یک خانوار گسترده تا لحظه‌ی مرگ از خانواده پدری جدا نمی‌شدند و گاهی در یک خانواده‌ی ایلی چندین عروس یک خانواده در کنار هم زندگی می‌کردند و به طور اشتراکی نظافت، پخت و پز و سایر امور را انجام می‌دادند و موقع صرف غذا نیز همه در کنار یک سفره گرد می‌آمدند.

■ انواع ازدواج

در امر ازدواج میان ایلی قاراپایاق سعی می‌شود، نوعی درون همسری فامیلی خاصی رعایت شود و اساس آن نیز بر «کفو» و هم طبقه قرارگرفتن زوجین و تقسیمات شغلی، نژادی و اجتماعی استوار است. اغلب ازدواج‌ها میان هم گروه‌ها و هم طبقه‌ها صورت می‌گیرد. در هر صورت ازدواج با افراد فامیل و خویشان در درجه نخست قرار داشت.

نوع ازدواج رایج در بین قاراپایاق‌ها به دو دسته تقسیم می‌شد:

۱- ازدواج رسمی، شرعی و عرفی (تنظیم شده).

۲- ازدواج از طریق ربایش یا فراری دادن (قاچیرتماق که تا حدود زیادی در حال منسوخ شدن است).

■ بعضی از رسوم اولیه ازدواج رسمی

شکل ازدواج‌ها در سولدوز و میان ایل قاراپاق کمابیش شبیه به هم است. پدر و مادر دختر و پسر ابتدا در مجالس و مهمانی‌ها سر صحبت را با همدیگر باز می‌کنند و قول و قرارها گذاشته می‌شود و یا آنکه دختر و پسر قبلاً همدیگر را دیده، پسندیده و رضایت دارند. در این صورت خانواده پسر همراه خویشان نزدیک خود، (حداکثر با ۵ نفر) افراد مسن به خواستگاری (ائلچیلیک) عروس می‌روند. خواستگاری‌ها معمولاً عصرها و یا بعد از شام صورت می‌گیرد. بعد از گذشت چند روز اگر خانواده دختر موافق این وصلت بودند، پاسخ مثبت به خواستگاری می‌دهند. آنگاه دو خانواده، روزی را جهت توافق در مورد شرایط عروسی تعیین می‌نمایند که در محل به آن «دانشیق» (دانشیق / گفتگو) گویند.

بعد از مذاکره، مجلس بعدی با حضور بزرگان طایفه و قوم خویش صورت می‌گیرد و در آن، شرایط اولیه و مهریه (کبین) مشخص می‌شود و سپس در روز معینی، پدر داماد به همراه ریش سفیدان و اقوام برای صرف شیرینی و جاری کردن صیغه نکاح به خانه خانواده عروس می‌روند و بعد از گرفتن وکالت و رضایت از دختر، با ثبت مهریه و شرایط عروسی در حضور جمع حاضر، صیغه نکاح جاری می‌شود که این مراسم با شکستن کله قند (قَت سیندیرماق) و شیرینی خوری همراه است و قاپیدن کله قند موقع شکستن آن توسط جوانان و نوجوانان از رسوم تماشایی و جالب این بخش است. بدین ترتیب که رباینده قسمت نوک مخروطی شکسته شده کله قند، از خانواده داماد انعام خوبی می‌گیرد و آن تکه را به خانواده‌ی داماد تحویل می‌دهد تا داماد روز آوردن عروس، آن را از پشت بام به همراه پول، شیرینی و میوه از بالای سر عروس به سوی تماشاگران پرتاب نماید. بعد از آن زنان و دختران طایفه و اقوام آشنایان تا عصر و اگر بعد از شام باشد تا ساعاتی از شب به رقص، پایکوبی و شادمانی می‌پردازند. در گذشته معمولاً جشن عروسی از روز شنبه شروع شده و عصر جمعه پایان می‌یافت.

■ چگونگی آغاز مراسم

در روز شنبه، همراهان و بستگان عروس و داماد البسه و دیگر ضروریات عروس را از بازار تهیه می‌کنند که به این روز، «روز خرید» گویند.

پارچا گونو یا نشان تاخما: در این روز عده‌ای از خویشان و بستگان نزدیک عروس و داماد اعم از: خاله‌ها، عمه‌ها و زن عمو ... جهت خرید البسه و زیورآلات برای عروس به بازار رفته و پارچه‌هایی نیز به عنوان خلعت برای خویشان نزدیک طرفین خریداری می‌کنند. در ۴۰ سال گذشته معمولاً البسه عروس از رنگ‌های شاد و ترجیحاً سرخ رنگ تهیه می‌شد، ولی بعد از باز شدن پای رسانه‌ها، رنگ لباس عروس سفید انتخاب می‌شود.

بعد از خرید البسه و هدایا برای قوم و خویشان عروس و داماد با گذشت دو یا سه روز، اغلب در روز سه‌شنبه - که «پارچا گونو» یا «پارچا آپارماق» و «نشان تاخماق» خوانده می‌شود - این هدایا به همراه عده‌ای از بستگان، خویشان و زنان مسن خانواده داماد با قرار قبلی به خانه عروس برده شده و البسه و جواهرات خریداری شده عروس، به وی تحویل می‌گردد و در این روز جشن مختصری در منزل عروس برپا می‌شود و به انگشت عروس یک حلقه انگشتی به نشانه نامزدی وارد می‌کنند و با دعای «خدا قسمت شما هم بگرداند»، آرزوی عروسی، خوشبختی و شادکامی برای دختران حاضر در مراسم می‌نمایند.

▲ عکس: سامان قلی‌زاده

خینا گئجه‌سی: در شب چهارشنبه که «خینا گئجه‌سی» خوانده می‌شود هر دو خانواده، میهمانانی را جهت صرف شام به منازل خود دعوت می‌کنند و جشن تا پاسی از شب ادامه می‌یابد و در این بین خوانندگان محلی (اوزان یا عاشیق‌ها) و نوازندگان سنتی به مجلس آرای می‌پردازند و خوانندگان با خواندن ماهنی (تصنیف‌های) ترکی، به مجلس جشن، حال و هوای دیگری می‌بخشند. همچنین در طی آن رقص محلی که «یاللی» خوانده می‌شود و به همراه خوانندگان و نوازندگان موسیقی اصیل قاراپاقلی که نغمه‌های و آوازهای محلی سر می‌دهند، اجرا می‌گردد که جلوه‌ی زیبا و به خاطر ماندنی‌ای به مجلس می‌دهد.

در این شب طبق‌هایی از وسایل زیر شامل: شمع، سیب، انار، شیرینی، گل‌های زینتی و ظرف حنا و البسه عروس تهیه شده و به این مجموعه «خان» (خون Xon) می‌گویند و در حوالی ساعت ۱۱ شب از منزل داماد به منزل عروس فرستاده می‌شود و آنگاه متقابلاً مجموعه دیگری که از طرف خانواده عروس تهیه شده و به خانه داماد فرستاده می‌شود و عروس و داماد انگشتان خود را حنا می‌بندند. دادن انعام به حاملان خون‌ها که معمولاً بر روی سرو در حال رقص انجام می‌گیرد از دیگر رسوم عروسی‌های منطقه است.

در گذشته پدر، برادر و یا به طور کل بستگان ذکور دختر شرکت در مجلس عروسی خانواده داماد را دون شأن خود می‌دانستند. امری که در شرایط امروزی دیگر رعایت نمی‌شود.

معمولاً بازی شاه و وزیر در این شب در هر دو مجلس جشن (توی) زنان و مردان مرسوم بود و به عنوان یک سنت اجرا می‌گردید. در معدود روستاهای سولدوز هنوز این بازی اجرا می‌شود.

در مجلس جشن حنابندان عروس، نقش شاه و وزیر را دختران به عهده می‌گیرند و در حین اجرای بازی از مهمانان، مبلغی را برای تهیه‌ی شیرینی و دیگر سوغات و تنقلات همان شب می‌گیرند تا شب پرخاطره و شیرینی داشته باشند. نظیر همین بازی با شور و هیجان بیشتری در منزل داماد نیز صورت می‌گیرد که از رونق خاصی برخوردار است.

«آندانماق» یا «گلین چیخماق» (روز آوردن عروس): آوردن عروس را معمولاً روز پنج‌شنبه بعد از ظهر انجام می‌دهند تا خوش یمن و مبارک باشد. در این روز (پنج‌شنبه)، خانواده عروس و داماد از اوایل روز خود را آماده می‌کنند و میهمانان خاصی را برای صرف ناهار و مراسم آوردن عروس دعوت می‌کنند. در گذشته بعد از ظهر پنج‌شنبه‌ها خانواده‌ی داماد (به غیر از داماد) به همراه عده‌ای از خویشان جهت آوردن عروس به خانه عروس رفته و با دهل، سرنا، ساز، آواز، هلهله و شادی عروس را سوار بر اسب کرده و می‌آوردند.

قبل از خروج از خانه، شال یا نوار سرخی توسط برادر عروس یا یکی از اولاد ذکور خانواده‌ی او به یمن داشتن فرزندان

زیاد به کمر عروس بسته می‌شود. هنگام خروج عروس از خانه، مراسم وداع با پدر، مادر و دیگر اعضای خانواده‌اش صورت می‌گیرد که معمولاً با دعای خیر و آرزوی خوشبختی برای او و اشک خداحافظی بستگان عروس همراه می‌باشد. رسم است که نوجوانان با بستن راه کاروان عروس معمولاً با چوب و ... امروزه با ماشین، انعامی را از بستگان داماد گرفته و راه را برای عبور کاروان باز می‌کنند و این عمل در چندین نقطه بین راه تکرار می‌شود که بسیار تماشایی است. در این بین عده‌ای چابک سوار، خبر حرکت و آمدن عروس را به سرعت به داماد و خانواده وی می‌رسانند و هدیه‌ای (پارچه‌ای خوش‌رنگ که به گردن اسب آورنده خبر بسته می‌شود) را به خاطر آوردن این خبر خوب دریافت می‌کنند و با رسیدن عروس به منزل داماد، پدر و مادر داماد و بستگان او، از عروس و همراهانش استقبال نموده و داماد به همراه ساقدوش و سولدوش خود و دیگر جوانان برای استقبال از عروس به پشت بام رفته و از آنجا سیب، انار، پول و نوک کله‌قند را بالای سر عروس و همراهانش پخش می‌کنند. همراهان با رسیدن عروس به در ورودی منزل، در پیشگاه خانه گوسفندی در پای عروس قربانی می‌کنند. در این میان، عده‌ای از جوانان صورت پدر داماد را با پاشیدن آرد به خاطر میمنت و شادی سفید می‌کنند.

معمولاً رسم است کودک ذکوری بر روی صندلی عروس نشاند می‌شود و وی یا والدین او با گرفتن انعام از خانواده داماد حاضر به خالی کردن صندلی می‌شود. این امر به خاطر آن است که آرزو می‌کنند اولین فرزند عروس، پسر باشد. حال نوبت عروس است که از نشستن بر صندلی خودداری کند که با گرفتن النگو، جواهر و یا مبلغی پول از پدر داماد و یا مادر او بر صندلی جلوس می‌کند.

گُوروش گونو: روز سوم بعد از عروسی را روز دیدار (گُوروش گونو) گویند و در این روز، بستگان داماد و عروس با هدایا و جهیزیه عروس و چشم روشنی‌های خود به منزل داماد رفته و با عروس دیدار کرده و هدایا را به او عرضه می‌کنند. **گیزلین (گیزدین) گئجه:** بعد از گذشت چندین روز، داماد به همراه عروس و برخی بستگان جوان خود به عنوان دست بوسی به منزل پدرزنش می‌رود. همزمان در منزل پدر عروس نیز، مهمانانی جوان اعم از نوجوانان و نونهالان از طایفه‌ی عروس حضور دارند. رسم است که برخی از مهمانان، اشیاء و ظروفی از تاقچه و دکور منزل خانواده عروس را پنهانی برابیند. باید اشاره کنیم که این رسم از قدیم در میان تورکان وجود داشته است که به آن «یاغمالاماق» (یغما) گویند و در تواریخ و حتی داستان‌های کتاب دده قورقود هم نمونه‌ای از به یغما رفتن چادر خان اوغوز آمده است. **آیاق آچما (پا گشا):** بعد گذشت چندین روز (تقریباً یک ماه) مهمانی‌ها شروع می‌گردد و خانواده‌های بستگان نزدیک طرفین عروس و داماد و منسوبان و نزدیکان به عنوان پاگشا برای صرف ناهار و یا شام دعوت می‌کنند تا اقوام تازه که با هم نسبت سببی پیدا کرده‌اند بیشتر با یکدیگر آشنا می‌شوند. در پایان مهمانی، خانواده‌ی میزبان هدیه‌ای به عنوان پاگشا (آیاق آچما) به عروس می‌دهند.

هدایای دیگری هم برای نوجوانان در سولدوز وجود دارد. این هدایا در مناسبت‌های مختلف از جمله اعیاد قربان، نوروز، چیلله گئجه‌سی و نیز زمان نوبرانه میوه‌های فصل، از سوی خانواده عروس تهیه و به منزل او برده می‌شود. به هدیه میوه در محل «یاش یئمیش پایی» (هدیه‌ی میوه تازه و نوبر) گویند که شامل انواع میوه‌هایی چون: گلابی، خیار، هلو و ... است.

در پایان این سطور باید اشاره کنیم که برخی از رسوم ازدواج در میان ایل قاراپایاق متروک شده است.

آداب و رسوم عروسی در «ایل قشقای»

| غنیمت اژدری | پژوهشگر

■ «ایل قشقای» از شش طایفه «عمله»، «دره شوری»، «شش بلوکی»، «فارسیمدان»، «کشکولی کوچک» و «کشکولی بزرگ» و هر طایفه از «تیره»ها و «بنکو»های زیادی تشکیل شده است. مردم در این ساختار ایلی دسته بندی می شوند. در گذشته در راس ایل «ایلخان»، در راس طوایف «کلانتر»، در راس تیره ها «کیخا» و در راس بنکوها «آغ سقل» قرار داشتند و قسمت آخرین سازمان اجتماعی به رعیت ها اختصاص داشت. این روسا کلیه امور مربوط به ایل و طوایف را راهبری و مدیریت می کردند، تا جایی که امور قضاوت و تنبیه و تشویق نیز به وسیله همین افراد اجرا می شد. هر چند این سازمان اجتماعی به موازات تغییر و تحولات اقتصادی و اجتماعی دهه های اخیر، دچار فروپاشی شده و عملکردهای اجتماعی خود را در راس هرم سازمان اجتماعی ایلی از دست داده است، ولی همچنان در مناسبات اجتماعی و فرهنگی قشقای ها بعنوان یکی از شاخص های مهم منسوبیت اجتماعی عمل می کند. موضوع ازدواج و عروسی هم در چارچوب این سازمان اجتماعی و نظام فرهنگی قابل بررسی است.

در گذشته، بیشتر ازدواج ها در چارچوب نظام خویشاوندی و در درون گروه های اجتماعی ایلی صورت می گرفت. هرگز خانی دخترش را به رعیت زاده نمی داد؛ مگر اینکه فرزند رعیت تحصیلات تکمیلی را طی کرده و به مقامات عالی رسیده باشد؛ البته برعکس گاهی، خانی یا خان زاده ای با دختر رعیت یا ریش سفیدی ازدواج می کرد. آغاز ازدواج و خواستگاری در طوایف مختلف، متفاوت و گوناگون بود. گاهی پدر و مادر قدم پیش گذاشته و دختری را برای فرزندشان خواستگاری می کردند؛ گاهی ریش سفیدی برای پسری خواستگاری می کرد و گاهی خان یا کلانتر دستور می داد که پسر فلانی حتما باید دختر فلانی را بگیرد. گاهی نیز خود پسر دختری را زیر نظر گرفته و در گوشه ای خلوت به دختر پیشنهاد ازدواج می داد و اگر مکان صحبت مناسب نبود، سنگی به طرف او پرتاب می کرد، اگر دختر راضی بود لبخندی می زد و می گفت: «ما اگر انار داریم، بیمار هم داریم». (به این معنی که اگر دختر خوب داریم، بیماری و مریضی هم داریم که احتیاج به عیادت دارد و این حرف دعوت برای آغاز خواستگاری بود) و اگر موافق نبود، عصبانی شده و می گفت: «برو بابا!» و مخالفت خود را این گونه اعلام می کرد.

در صورت موافقت دختر، پدر یا مادر یا ریش سفید طایفه به خانه دختر می رفت و پس از مقدماتی می گفت: «اگر تقدیر باشد و افتخار دهید پسر ما می خواهد داماد شما بشود.» خانواده دختر هم می گفت که، «مشکلی نیست، فقط مدتی به ما مهلت بدهید تا با دخترمان و اقوام صحبت و مشورت کنیم و نتیجه را اطلاع دهیم.» پس از مدتی نماینده خواستگار به

▲ عکس: محمد بابایی / ایرنا

خانه دختر می‌رفت و خواهان نتیجه می‌شد، اگر موافق بودند، رفت و آمد شروع شده و هر بار هدیه‌ای به خانه دختر برده می‌شد. بعد، برای اینکه موافقت رسمی شود، چندین نفر از فامیل پسر و معتمدین طایفه به خانه دختر رفته و متنی به صورت توافقی بین دو فامیل توسط ملای محل (فرد باسواد) نوشته می‌شد مبنی بر نام و مهریه و

نحوه عروسی بستگی به وضع مالی دو طرف داشت. روز معینی برای عروسی تعیین و فامیل و دوستان خانواده پسر و دختر کتبا به وسیله کارت دعوت می‌شدند. فردی که کارت‌های عروسی را به دعوت شدگان می‌رساند، به عنوان آورنده خبر خوب، مبلغی وجه نقد را از دعوت شده دریافت می‌کرد. این پول نه تنها برای خوش یُمی بود، بلکه نشان‌دهنده ارزش کار خوبی هم بود که یک نفر با علاقه انجام می‌داد. آورنده کارت دعوت معمولاً پولی را که از این راه به دست می‌آورد خرج تهیه لباس نو برای عروسی می‌کرد.

صبح عروسی در حالی که بیشتر مردم در خواب بودند، نوازنده با ساز خود که «کُرنا» نام دارد به پشت بام یا بلندی محل می‌رفت و چندین آهنگ که به «سحرآوازه» معروف است می‌نواخت. با این آهنگ همه از برگزاری عروسی در آن روز خبردار می‌شدند. سحرآوازه با رقص همراه نبود.

عروسی در ایل، در روشنایی روز و معمولاً از ساعت ۸ صبح تا ۵ بعد از ظهر در فضای باز و سرسبز نزدیک چادرهای سکونت خانواده پسر در بیلاق یا قشلاق و در زمینی مسطح برگزار می‌شد. جوانان فامیل همه دست به دست هم می‌دادند و چادرها را برای عروسی به پا می‌کردند. چادر سیاه مخصوصی را نیز برای نشستن عروس آماده و با گمپول و جاجیم و گلیم‌های زیبایی رنگارنگ تزیین می‌کردند و برای مهمانان نیز چادرهای جداگانه‌ای برپا می‌شد.

برای آوردن عروس برخی از مهمانان با خانواده داماد همراه می‌شدند و به خانه عروس می‌رفتند. اگر خانه عروس دور بود عده‌ای خاص از زن و مرد برای آوردن عروس به خانه او می‌رفتند. هنگام رسیدن آنها، اقوام عروس به استقبال آمده و هیاهوی عجیبی به پا می‌شد. برخی آواز می‌خواندند، برخی هورا می‌کشیدند و کل می‌زدند. گاهی عروس و مادرش گریه می‌کردند، چرا که حس می‌کردند از هم جدا می‌شوند. در آخرین وداع از خانه، مادر نانی در دستمال بزرگی گذاشته و به کمر عروس می‌بست که «توشه آخرت» نام داشت. عروس را سوار بر اسب یا اتومبیل به خانه داماد می‌بردند و در اینجا نیز

▲ عکس: محمد بابایی / ایرنا

همه مهمانان و اقوام از چادرها بیرون آمده استقبال می‌کردند. عروس از اسب یا اتومبیل پیاده نمی‌شد، می‌گفتند: «پای انداز بدهید تا عروس پیاده شود». پدر و مادر داماد و یا خود داماد، گاهی قالی، یا جاجیم و ثروتمندان گاهی زمینی یا باغی به عنوان پای انداز به عروس می‌دادند و عروس پیاده شده و به چادر مخصوص می‌رفت. پدر و مادر داماد و عروس هم برای استقبال از مهمانان در ورودی مجلس می‌ایستادند و از مهمانان با کشیدن کِل توسط مادر و خواهران داماد استقبال می‌کردند.

هنرمندان نوازنده در ایل قشقایی به «مهرتر» معروف هستند و آلات موسیقی آنها نیز «نقاره» و «کرنا» بود و گاهی در مجالس خصوصی سه‌تار و ویلون هم می‌نواختند و آواز می‌خواندند. نه تنها نوازندگان، بلکه هر کسی که می‌توانست آواز بخواند، می‌خواند و بقیه او را با کف زدن و هورا تشویق می‌کردند. همه مهمانان (مرد و زن، پیر و جوان) شادی خود را با رقص و پایکوبی، چوب بازی و کشیدن کِل نشان می‌دادند.

مراسم رقص در عروسی قشقایی‌ها به صورت ایجاد حلقه بزرگی (دایره مانند) در کنار هم از زنان شرکت کننده در عروسی بود. هر کدام از آنها دستمالی در دست می‌گرفتند که کوچکی و بزرگی اش مهم نبود. رقص با آهنگهایی مخصوص که هر ربع ساعت یکبار ریتم آن تغییر می‌کرد انجام می‌شد. رقص معمولاً با رقص «هلی» گیس سفیدان آغاز می‌شد که این نشانه احترام به بزرگترها در ایل بود. به گیس سفیدی که رقص را آغاز می‌کرد، «سَرهلی» گفته می‌شد. پس از ایشان زنان میانسال و سپس زنان جوان و پس از آنها دختران جوان به حلقه رقص می‌پیوستند. با اینکه هلی مخصوص خانمهاست، گاهی مردان نیز قسمتی از حلقه را پوشش می‌دادند. عروس و داماد نیز دست در دست هم با شرکت کنندگان در رقص همراه می‌شدند. وقتی عروس و داماد به جمع می‌پیوستند، رقص شور و حال و گرمی خاصی به خود می‌گرفت.

رقص مردان معمولاً با چوب بازی (ترکه بازی) توام است که با آهنگ «جنگنامه» صورت می‌گیرد. دو نفر مرد به میدان می‌آیند که یکی چوب یک و نیم متری برای دفاع و دیگری چوب یا ترکه یک متری نازکی برای حمله در دست دارند. قاعده بازی براین اساس است که ضربات ترکه به پایین‌تر از زانو زده شود. هر بار که یکی با ترکه حمله می‌کند، دومی با

▲ عکس: محمد بابایی / ایرنا

قراردادن چوب بلند در جلوی خود مانع از برخورد ترکه به پاهای خود می‌شود. به ترتیب افراد رقصنده عوض می‌شوند و دو نفر دیگر به میدان می‌آیند و رقص را ادامه می‌دهند. این رقص بازی نشان از رزمندگی مردان ایل و آمادگی آنها برای جنگ است، ولی در عروسی به صورت نمایشی و همراه با رقص و حرکات موزون چرخاندن چوب در دست و بالای سر و حرکات هماهنگ و زیبای پاها اجرا می‌شود.

هدیه عروسی تا سالهایی نه چندان دور دادن گوسفند یا بز رنگ کرده بود. با گوسفندها و بزهایی که بعنوان هدیه عروسی می‌آوردند، گله‌ای برای داماد آماده می‌شد و او می‌توانست زندگی خود را با خیال راحت آغاز کند. این شیوه همیاری نشان از بزرگواری افراد ایل و ادامه زندگی مبتنی بر کوچ بود. در سال‌های اخیر این هدیه بیشتر به صورت پول نقد درآمده است. پس از خاتمه مراسم عروسی، عروس و داماد به چادر خودشان که از قبل تزیین و آماده شده می‌رفتند و زندگی خود را شروع می‌کردند. پس از چند روز اقوام عروس و داماد، آنها و خانواده‌هایشان را برای آشنایی و الفت بیشتر به مهمانی «پاگشایی» دعوت می‌کردند.

عروس از همان روزهای اول شروع زندگی مشترک، عملاً امور خانواده را در دست می‌گرفت؛ خود را در اموال خانواده پسر شریک می‌دانست؛ در آوردن آب و هیزم، پختن نان، بافتن انواع قالی و گبه و جاجیم و غیره کمک می‌کرد و تا مدتی با خانواده پدری داماد در یک جا زندگی می‌کرد. این زندگی مشترک تا تولد اولین فرزند خانواده ادامه می‌یافت و پس از آن خانواده مستقل تشکیل می‌دادند.

تغییرات صورت گرفته در دهه‌های گذشته رسوم مربوط به ازدواج و عروسی را نیز در بین ایل قشقایی تحت تأثیر قرار داده است؛ بویژه آن تعداد از قشقایی‌هایی که در جوامع شهری زندگی می‌کنند و کلاً از زندگی عشایری و کوچ‌نشینی جدا شده‌اند، معیارها و ارزشهای عمومی حاکم بر جامعه را در ازدواج و عروسی خود ملاک عمل قرار می‌دهند. دختران و پسران خودشان در تعیین سرنوشت خویش نقش مهمی دارند و اصرار به ازدواج با هم‌تیره‌ای، هم طایفه‌ای و فامیل نزدیک بسیار کم‌رنگ شده و بزرگترها (ریش سفیدان و گیس سفیدان) نیز به تصمیم جوانترها برای ازدواج احترام می‌گذارند.

مراکز فروش مجله ایشیق

استان آذربایجان غربی

- کتابفروشی دورنا: اورمیه، خیابان امام، پاساژ میرداماد، طبقه پایین، تلفن: ۰۴۴۳۲۲۸۹۸۹.
- کتاب فروشی اندیشه: خوی، بلوار ولی عصر تلفن: ۰۹۱۴۳۶۱۵۹۸۴.
- دکه مطبوعاتی قره ضیاالدین: قره ضیاالدین، خیابان بهشتی، میدان سرباز

استان زنجان

- کتابفروشی حکیم هیدجی: زنجان، چهارراه انقلاب، کوچه باشگاه، پاساژ کسری، طبقه اول، پلاک ۴۳
- تلفن: ۰۲۴۳۳۳۲۳۸۸۵.

استان اردبیل

- کتابفروشی بهروز: اردبیل، چهارراه امام خمینی، مابین شریعتی و چهارراه امام خمینی تلفن: ۰۴۵۳۳۲۴۶۶۲۳.
- کتابفروشی منصور: اردبیل، خیابان شیخ صفی، خیابان اسماعیل بیگ تلفن: ۰۴۵۳۳۲۴۳۸۰۳.
- کتابفروشی دانشجو (میرزایی): پارس آباد، خیابان جمهوری روبروی بیمارستان ارس تلفن: ۰۴۵۳۲۷۲۷۸۸۷.
- کتابفروشی دینز: خیاو (مشکین شهر)، میدان امام، آقای مقدسی تلفن: ۰۹۱۴۱۵۹۶۱۵۸.
- کتابفروشی کریمی: گیوی، میدان شهرداری، روبروی بیمه ایران تلفن: ۰۹۱۴۴۵۴۸۱۱۹.
- کتابفروشی اندیشه: سرعین، خیابان خمینی، جنب هتل کبیر تلفن: ۰۹۱۴۹۵۴۷۹۱۹.

استان تهران

- نشر ثالث: تهران، خیابان کریم خان زند، بین خیابان ایرانشهر و ماهشهر، پلاک ۱۴۸ تلفن: ۰۷-۸۸۳۲۵۳۷۶.
- انتشارات اندیشه نو: تهران، خیابان انقلاب، روبروی دانشگاه تهران، پاساژ فروزنده، طبقه زیر همکف، واحد ۱۰۱
- کتابفروشی آمه: تهران، بلوار کشاورز، تقاطع کارگر، شماره ۳۰۸ تلفن: ۰۶۶۹۳۹۲۴۵.
- کتابفروشی نشر هنوز: تهران، خیابان کریمخان، پلاک ۱۳۴ طبقه دوم تلفن: ۰۲۱۸۸۸۱۰۹۹۱.
- کتابفروشی یاشار: تهران، میدان انقلاب، خیابان ۱۲ فروردین، تلفن: ۰۲۱۶۶۹۷۰۴۷۲.

استان گلستان

- کتابفروشی قابوس: گنبد کاووس، خیابان امام خمینی، چهارراه شریعتی تلفن: ۰۹۱۱۸۷۸۵۱۸۰.

استان همدان

- خانه کتاب ایران زمین: همدان، خیابان پاستور، خانه کتاب ایران زمین تلفن: ۰۹۱۸۵۷۸۱۶۲۳.

استان قم

- کتابفروشی قیچی لو: قم، آقای نظام قیچی لو تلفن: ۰۹۱۹۶۴۹۶۰۲۳.

استان آذربایجان شرقی

- کتابسرای بیتیک: تبریز، چهارراه ۱۷ شهرپور، پاساژ اطلس، زیرزمین، پلاک ۳ تلفن: ۴۱۳۵۳۵۱۷۷
- کتابفروشی دهخدا: تبریز، خیابان طالقانی، نبش خیابان ارک جدید تلفن: ۴۱-۳۵۵۶۰۶۰۱
- کتابفروشی شایسته: تبریز، خیابان امام، مقابل سه راه طالقانی تلفن: ۴۱۳۵۵۶۱۹۶۱
- کتابفروشی اختر: تبریز، ابتدای خیابان طالقانی، روبروی مصلی تلفن: ۴۱۳۵۵۵۵۳۹۳
- کتابفروشی آیین: تبریز، چهارراه آبرسان، روبروی مهدکودک آرام پلاک ۶ تلفن: ۴۱۳۳۳۴۱۰۱۱
- شهرکتاب تبریز: تبریز، خیابان امام خمینی، نرسیده به چهارراه آبرسان، ابتدای کوی ۱۳ آبان، پلاک ۳
- کتابفروشی طبیبانی: مراغه، خیابان خواجه نصیر، جنب نگهبانی برق، آقای ودود طبیبانی تلفن: ۹۱۴۴۲۰۸۲۷۹
- کتابفروشی ختایی: بناب، میدان یادبود، تلفن: ۹۱۴۳۲۱۹۰۲۶
- مرکز کتاب معلم میانه، خیابان معلم شمالی، جنب پلاک ۱۰۸ تلفن: ۵۲۲۳۸۲۹۲
- فروشگاه کتاب ارکیده: میانه، خیابان امام خمینی روبروی بازار تلفن: ۵۲۲۲۸۳۹۴
- فروشگاه کتاب فاتحی: میانه، بالاتراز چهارراه بالا، روبروی بازار تلفن: ۵۲۲۲۳۴۳۰

برای پیوستن به مراکز فروش ایشیق با تلفن ۰۹۳۷۹۹۹۶۳۷ یا ۰۲۱-۸۸۸۳۰۱۶۴ تماس بگیرید.

دکه‌های مطبوعاتی و نمایندگی‌های مطبوعات استان آذربایجان شرقی

- تبریز، چهارراه شهناز، جنب موبایل جاوید
- تبریز، چهارراه شهناز، روبروی مغازه‌های سنگی
- تبریز، چهارراه شهناز، جنب سونای طبی
- تبریز، جنب بستنی وحید، دکه مطبوعاتی شادمان
- تبریز، چهارراه باغشمال، جنب بیمارستان الزهرا
- تبریز، ابتدای خیابان تربیت، دکه مطبوعاتی بابک
- تبریز، روبروی اداره ارشاد، دکه مطبوعاتی آبرسان
- تبریز، جنب اداره هلال احمر، روبروی اداره نوسازی
- تبریز، اول زعفرانیه، جنب اداره مخابرات
- تبریز، شهرک پرواز، جنب پارک پرواز، دکه مطبوعاتی پرواز
- تبریز، جنب اداره دادگستری، دکه مطبوعاتی دادسرا
- تبریز، چهارراه ششگلان، دکه مطبوعاتی سرور
- تبریز، اول خیابان دارایی، دکه مطبوعاتی دارایی
- تبریز، جنب پارک بانوان بهار، دکه مطبوعاتی رضا
- تبریز، نصف‌راه، ابتدای خیابان اشکان
- تبریز، نصف راه، روبروی اداره بهداشت
- تبریز، فلکه ولیعصر، جنب بانک صادرات
- تبریز، میدان یکه دکان، دکه مطبوعاتی جداری
- سراب، نمایندگی مطبوعات پیری تلفن: ۹۱۴۳۳۴۱۳۸۳
- عجب‌شیر، نمایندگی مطبوعات تقریبی تلفن: ۴۱۳۷۶۲۴۶۲۳
- اسکو، نمایندگی مطبوعات مقدم تلفن: ۹۱۴۴۱۲۱۰۵۵
- شبستر، نمایندگی مطبوعات بادامچی تلفن: ۹۱۴۹۷۱۳۰۰۹
- ورزقان، نمایندگی مطبوعات جلالی تلفن: ۹۱۴۹۲۶۲۴۱۳
- بناب، نمایندگی مطبوعات پویان تلفن: ۹۱۴۹۲۱۰۵۳۴
- مرند، نمایندگی مطبوعات باقرزاده تلفن: ۹۱۴۴۱۰۴۸۷۱
- هادیشهر، نمایندگی مطبوعات اقدامی تلفن: ۹۱۴۴۹۲۴۲۶۵
- هریس، نمایندگی مطبوعات دعاگویی تلفن: ۹۱۴۴۳۲۱۶۵۵
- کلیبر، نمایندگی مطبوعات علی‌وند تلفن: ۹۱۴۷۵۶۴۸۰
- اهر، نمایندگی مطبوعات علم‌الهدی تلفن: ۹۱۴۱۲۶۱۳۶۷
- مراغه، نمایندگی مطبوعات بهروزی تلفن: ۹۱۴۳۲۲۳۴۵۸
- میانه، نمایندگی مطبوعات بهروزی تلفن: ۹۱۴۸۲۹۷۶۵۶

سایت مجله ایشیق

خرید آنلاین نسخه‌های چاپی

و نسخه الکترونیکی مجله

www.ishiq.ir

PIQUADRO
ITALY

پیکوادرو

خط تولید پالس مجموعه ای از کیف‌های دستی، دوشی، کوله‌پشتی و چمدانهای سبک و مقاوم سفری در برابر آب و محیط هستند که با ترکیبی از چرم طبیعی گوساله و نوعی پارچه از بافت‌های گوناگون و رنگ بندی متنوع تولید شده‌اند.

این مجموعه با هدف فراهم کردن راحتی و سبکی در کنار زیبایی ظاهری تولید شده‌اند تا همراه همیشگی شما در جلسه‌های کاری و ماموریت‌های دور و نزدیکتان باشند.

بوتیک مرکزی: خیابان شریعتی، نرسیده به پل صدر، پلاک ۱۷۰۶

تلفن ۰۲۱ - ۲۲۶۱۸۴۲۶

شعبه گلستان: شهرک غرب، مرکز خرید گلستان

تلفن ۰۲۱ - ۸۸۵۷۹۷۸۵

piquadroiran

msi[®]
ALL-In-One PC

کامپیوترهای بدون کیس

PRO Series Powerful, Reliable, Optimized.

Pro24X

سبک، زیبا و بسیار باریک

CPU: KabyLake Intel Pentium/Core i3/i5

RAM: 4GB/8GB DDR4

HDD: 1TB

VGA: Intel HD Graphic

Display: LED 23.8" (1920 x 1080) IPS Anti Flicker Non Touch

MATRIX
WWW.MATRIS.CO.IR

ماتریس ۰۲۷۰۰
WWW.MATRIS.CO.IR